

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**EŞDEĞERLİK ÖLÇEĞİ SEÇİMİNE GÖRE YOKSULLUK
GÖSTERGELERİNİN ANALİZİ: TÜRKİYE UYGULAMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Faruk AYKIN

TEMMUZ - 2019

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**EŞDEĞERLİK ÖLÇEĞİ SEÇİMİNE GÖRE YOKSULLUK
GÖSTERGELERİNİN ANALİZİ: TÜRKİYE UYGULAMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Faruk AYKIN

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Egemen İPEK

TEMMUZ - 2019

GÜMÜŞHANE

KABUL VE ONAY

Dr. Öğr. Üyesi Egemen İPEK danışmanlığında, Faruk AYKIN tarafından hazırlanan “Eşdeğerlik Ölçeği Seçimine Göre Yoksulluk Göstergelerinin Analizi: Türkiye Uygulaması” isimli bu çalışma, 19/07/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

Doç. Dr. Pınar HAYALOĞLU (Başkan)

[İmza]

Dr. Öğr. Üyesi Egemen İPEK (Danışman)

[İmza]

Dr. Öğr. Üyesi Aykut BAŞOĞLU (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../.....

[İmza]

Prof. Dr. Ekrem CENGİZ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “Eşdeğerlik Ölçeği Seçimine Göre Yoksulluk Göstergelerinin Analizi: Türkiye Uygulaması” isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☒	Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
☐	Tezim sadece Gümüşhane Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
☐	Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

...../...../.....

Faruk AYKIN

ÖNSÖZ

Tez çalışması süresince değerli zamanını ayıran ve danışmanlık görevini yürüten Sayın Dr. Öğr. Üyesi Egemen İPEK’e teşekkür eder; her zaman yanımda olan, inanç ve desteklerini benden esirgemeyen ve “*senin için her daim okumak*” öğüdü ile yolumu aydınlatan aileme sonsuz şükranlarımı sunarım.

Gümüşhane - 2019

Faruk AYKIN

Dedem Hamit Bostan'ın anısına

ÖZET

[AYKIN, Faruk]. Eşdeğerlik Ölçeği Seçimine Göre Yoksulluk Göstergelerinin Analizi: Türkiye Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, 2019, (XIV+160)

Gelir eşitsizliği ve yoksulluk tahminlerinde eşdeğerlik ölçeği seçimine olan duyarlılığın test edilmesinin önemi, ekonomi biliminin uzun zamandır tartışılan konuları arasında yer almaktadır. Bu çalışmada, yoksulluğun geleneksel yaklaşımı oluşturan parasal yaklaşım çerçevesinde ölçümü için kullanılan eşdeğerlik ölçeklerinin, gelir ve yoksulluk değerlerine etkileri incelenmiş ve eşdeğerlik ölçeği seçimine olan duyarlılık, kitlesel (Türkiye) ve bölgesel bir perspektifte keşfedilmeye çalışılmıştır. Çalışma kapsamında yer alan eşdeğerlik ölçekleri ve yoksulluk ölçüm yöntemlerinin belirlenmesinde uluslararası kuruluşların yöntemleri ve uluslararası literatür dikkate alınmış ve belirlenen yoksulluk göstergeleri her bir eşdeğerlik ölçeğine göre, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (GYKA) 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) CD'sinden temin edilen veriler temel alınarak hesaplanmıştır. Yapılan hesaplamalar ile birlikte, yoksulluk değerlerinin eşdeğerlik ölçeği seçimine göre değişkenlik gösterdiği tespit edilmiş ve eşdeğerlik bazında yoksulluk hesaplamaları için Oxford eşdeğerlik ölçeklerinin yüksek değerler çıkardığı, başta Fuchs eşdeğerlik ölçeği olmak üzere diğer eşdeğerlik ölçeklerinin ise düşük değerler ürettiği ve bahsi geçen bu durumun, kitlesel (Türkiye) ve bölgesel çıkarımda genel formu oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Eşdeğerlik Ölçekleri, Yoksulluk Göstergeleri, Yoksulluk Ölçümü, Türkiye'de Yoksulluk

ABSTRACT

[AYKIN, Faruk]. Analysis of Poverty Indicators According to the Equivalence Scale Selection: Turkey Implementation, Master Thesis, 2019, (XIV+160)

The issue of the testing the sensitivity to the choice of equivalence scale on income inequality and poverty estimates has been a long-debated topic in economic researches. In this study, the effect of the equivalence scales used for the measurement of poverty within the framework of the monetary approach constituting the traditional approach, on income and poverty rates is analyzed. In addition, sensitivity to the choice of equivalence scale is investigated with both general and a regional perspective. In determining the equivalence scales and poverty measurement methods within the scope of the study methods of international organizations and international literature are taken into consideration. In this context, the poverty indicators according to each equivalence scale, are calculated based on the cross-country data of Income and Living Conditions Survey 2017. As a result of the calculations, it is found that poverty values vary according to the equivalence scale selection. Moreover, in the equivalence-based poverty calculations, it is observed that the Oxford equivalence scales produced high values, while other equivalence scales like Fuchs equivalence scale produced low values. Finally, it is concluded that this situation constitutes a general form in terms of general and regional perspective.

Keywords: Poverty, Equivalence Scales, Poverty Indicators, Poverty Measurement, Poverty in Turkey

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK

İÇ KAPAK

KABUL VE ONAY	II
BİLDİRİM	III
ÖNSÖZ.....	IV
İTHAF	V
ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YOKSULLUK OLGUSU, ÖLÇÜMÜ VE ÖLÇÜMÜNDE EŞDEĞERLİK ÖLÇEĞİ KAVRAMININ ROLÜ	5-74
1.1. Yoksulluk Olgusuna Genel Bir Bakış	7
1.2. Yoksulluk Ölçümü ve Ölçüm Yöntemleri	23
1.2.1. Yoksulluk Ölçümünde Temel Göstergenin Seçimi.....	26
1.2.2. Yoksulluk Ölçüm Yöntemlerinin Özellikleri.....	33
1.2.3. Yoksulluk Ölçüm Yöntemleri	37
1.2.3.1. Kafa Sayısı Endeksi	38
1.2.3.2. Yoksulluk Açığı Endeksi	39

1.2.3.3. Yoksulluk Açığının Karesi Endeksi.....	40
1.2.3.4. Sen Endeksi (ve Gini Katsayısı)	42
1.2.3.5. Sen-Shorrocks-Thon Endeksi	45
1.2.3.6. Watts Endeksi	46
1.3. Yoksulluk Ölçümünde Eşdeğerlik Ölçeği Kavramının Yeri	46
1.3.1. Eşdeğerlik Ölçeğinin Tanımı ve Önemi.....	46
1.3.2. Eşdeğerlik Ölçeklerinin Özellikleri.....	51
1.3.3. Literatürde Yer Alan Farklı Eşdeğerlik Ölçekleri.....	55
1.3.3.1. Hanehalkı Ölçeği.....	55
1.3.3.2. Ösüz Ölçeği.....	56
1.3.3.3. Karekök Eşdeğerlik Ölçeği	56
1.3.3.4. Kanada Eşdeğerlik Ölçeği.....	57
1.3.3.5. Bernier Eşdeğerlik Ölçeği	57
1.3.3.6. Fuchs Eşdeğerlik Ölçeği	58
1.3.3.7. OxfordA Eşdeğerlik Ölçeği.....	58
1.3.3.8. OECD Eşdeğerlik Ölçeği	59
1.3.3.9. OxfordB Eşdeğerlik Ölçeği.....	60
1.3.3.10. Abduak Eşdeğerlik Ölçeği	60
1.3.3.11. TÜİK Eşdeğerlik Ölçeği	61
1.3.3.12. Betti Eşdeğerlik Ölçeği	62
1.4. Bölüm Özeti	62

İKİNCİ BÖLÜM

2. FARKLI EŞDEĞERLİK ÖLÇEKLERİNE GÖRE YOKSULLUK GÖSTERGELERİ: LİTERATÜR TARAMASI.....	75-101
2.1. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Yoksulluk Göstergeleri: Diğer Ülkeleri Konu Edinen Çalışmalar	76
2.2. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Yoksulluk Göstergeleri: Türkiye'yi Konu Edinen Çalışmalar	93
2.3. Bölüm Özeti	97

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YOKSULLUK GÖSTERGELERİNİN FARKLI EŞDEĞERLİK ÖLÇEKLERİ İLE ANALİZİ: TÜRKİYE UYGULAMASI	102-132
3.1. Çalışmanın Metodolojisi	103
3.2. Seçilmiş Değişkenler Işığında Türkiye Uygulaması.....	105
3.3. Bölüm Özeti	131
 SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	133
KAYNAKÇA	137
 ÖZGEÇMİŞ.....	155
 EK 1. Avrupa Ülkelerinde Gelire Dayalı Görelî Yoksulluk Değerleri (2017).....	157
EK 2. Hanehalkı Yıllık Kullanılabilir Net Gelir Hesabı (Numara/Değişken)	158
EK 3. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması 1.Düzey - 2.Düzey (Kod/Bölge)	159

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1: Yoksulluğun Temel Belirleyicileri	21
Tablo 1.2: Yoksulluk Yaklaşımlarının Karşılaştırılması	25
Tablo 1.3: Refah Ölçümünde Gelir ve Tüketim Göstergelerinin Artı-Eksi Yönleri.....	31
Tablo 1.4: Refah Ölçümünde Ülkelerin Kullandığı Göstergeler (Ülke/Yıl/Gösterge) ...	32
Tablo 1.5: Yoksulluk Ölçüm Yöntemlerinin Sağladığı Özellikler (Endeks/Aksiyom) ..	69
Tablo 1.6: Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Hanehalkı Büyüklükleri (Hane/Ölçek)	74
Tablo 3.1: Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri (Türkiye)	106
Tablo 3.2: Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri (İBBS 1.Düzey TR1 İstanbul)	108
Tablo 3.3: Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri (İBBS 1.Düzey TR2 Batı Marmara).....	110
Tablo 3.4: Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri (İBBS 1.Düzey TR3 Ege).....	112
Tablo 3.5: Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri (İBBS 1.Düzey TR4 Doğu Marmara)	114
Tablo 3.6: Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri (İBBS 1.Düzey TR5 Batı Anadolu).....	116
Tablo 3.7: Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri (İBBS 1.Düzey TR6 Akdeniz)	118
Tablo 3.8: Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri (İBBS 1.Düzey TR7 Orta Anadolu)	120
Tablo 3.9: Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri (İBBS 1.Düzey TR8 Batı Karadeniz).....	122
Tablo 3.10: Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri (İBBS 1.Düzey TR9 Doğu Karadeniz)	124
Tablo 3.11: Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri (İBBS 1.Düzey TRA Kuzeydoğu Anadolu)	126

Tablo 3.12: Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri (İBBS 1.Düzey TRB Ortadoğu Anadolu)	128
Tablo 3.13: Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri (İBBS 1.Düzey TRC Güneydoğu Anadolu)	130

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Ömür Boyu Gelir Hipotezi: Zaman İçinde Gelir ve Tüketim Profili.....	29
Şekil 1.2: Lorenz Eğrisinde Gini Katsayısı Uygulaması.....	44

KISALTMALAR LİSTESİ

AES	:	Yetişkin Eşdeğerlik Ölçeği
AFRISTAT	:	Sahra Altı Afrika Ekonomik ve İstatistiksel Gözlemevi
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
ELES	:	Genişletilmiş Doğrusal Harcama Sistemi
EUROSTAT	:	Avrupa İstatistik Ofisi
FAO	:	Gıda ve Tarım Örgütü
FGT	:	Foster-Greer-Thorbecke Endeksi
GYKA	:	Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması
IB	:	Temel Gelir veya Fayda Seviyesinden Bağımsız Ölçek
ILO	:	Uluslararası Çalışma Örgütü
İBBS	:	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması
LICO	:	Düşük Gelir Kesintileri Yaklaşımı
LIM	:	Düşük Gelir Ölçüsü
LIS	:	Lüksemburg Gelir Çalışması
NRC	:	Ulusal Araştırma Konseyi
OECD	:	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SST	:	Sen-Shorrocks-Thon Endeksi
SW	:	Öznel Ekonomik Refah Metodu
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
WHO	:	Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

“İnsanlar ne başkalarını satın alacak kadar zengin, ne kendilerini satacak kadar yoksul olmamalıdır. Servetler arasındaki büyük eşitsizlikleri; hazineleri, sahiplerinin ellerinden alarak değil; hazine kurmanın yollarını ortadan kaldırarak; yoksulluğu yoksullar için bakımevleri kurarak değil, yoksulluğu ortadan kaldırarak önlemek en temel yönetim sorunlarından biridir.”

J. J. Rousseau

Geçmişten günümüze tarihin her döneminde önemli bir sorun olarak yerini korumakta olan yoksulluk olgusu, istisnasız olarak tüm toplumları ilgilendirmektedir. Tartışma alanı oldukça eski olan bu olguda herhangi bir kimsenin yoksul olarak nitelendirilmesi, en genel haliyle o kimsenin mal, hizmet ve haklara erişememesi veya erişiminin kısıtlı olması anlamına gelmektedir. Bu genel tanımlama, yoksulluk kavramının kapsamlı içeriğini yansıtan en genel formdur. Ancak, yoksulluğun tanımlanmasındaki karmaşıklık ve sınırlarının belirlenmesindeki güçlük, bu kavramın görüş birliğine varılmış tek bir tanıma sahip olmasını engellemektedir. Bu açıdan, yoksulluk kavramına ilişkin öne sürülen her tanım, beraberinde yoksulluğun birçok çeşidini oluşturmakta ve yoksulluğun tanımlanmasında var olan bu çeşitlilik de, ‘Yoksulluk nedir?’ sorusunun basit bir cümle ile tek bir şekilde cevap verilmesini mümkün kılmamaktadır.

Yoksulluğun genel kabul görmüş tek ve net bir tanımının olmaması göz önünde bulundurulduğunda, var olan tanım çeşitliliğinin yoksulluğun ölçümünü de zorlaştıracığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, yoksulluk ölçümünde belirlenen tanım ve temel alınan yaklaşım son derece önemlidir. Bu bağlamda, yoksulluğun tanımlanması ve ölçülmesi, aralarında ikame edilebilirlikten ziyade, birbirlerinin tamamlayıcısı oldukları bir etkileşimin söz konusu olduğu parasal yaklaşım, kapasite yaklaşımı, sosyal dışlanma yaklaşımı ve katılımcı yaklaşım olmak üzere dört temel yaklaşım ile gerçekleştirilmektedir (Laderchi vd., 2003: 243; Mabughi ve Selim, 2006: 181). Ancak, geleneksel görüşte yoksulluk, büyük ölçüde parasal olarak görülmekte ve bu durum, yoksulluk analizlerinin çoğu için başlangıç noktası olarak değerlendirilmektedir. Bu

bakımdan parasal yaklaşım, yoksulluk ölçümünde en geçerli yöntemlerin başında yer almakta ve diğer yaklaşımların önüne geçerek geleneksel yaklaşımı oluşturmaktadır.

Yoksulluğu ölçmek için referans noktasının ne olduğu sorusu ise, yoksulluğun ölçümünde temel alınan refah göstergesinin literatürde kendine yer edinmiş birçok farklı çeşidini karşımıza çıkarmaktadır. Bunlar arasında yer alan hanehalkı geliri ve hanehalkı tüketimi, en sık kullanılan göstergelerdir. Ancak, bu göstergelerden hangisinin daha uygun olduğu konusunda bir fikir birliği olmasa ve ülkeler arasında uygulama birliği bulunmasa da, gelire bağlı yoksulluk hesaplamalarının metodolojik bakımdan ülkeden ülkeye çok fazla değişmemesi, uluslararası kıyaslamalarda kullanılabilirliği ve toplum tarafından anlaşılması daha kolay olması nedeniyle, birçok ülkede refah ölçütü olarak “gelir” göstergesi tercih edilmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2008: 37; Karadağ, 2015: 2-11).

Kullanılan yoksulluk tanımına ve bu tanımda yer alan yoksulluk sınırına göre kimlerin yoksul olarak niteleneceğine dair kararın verilmesinin ve yoksulluğun ölçümünde referans alınacak refah göstergesinin belirlenmesinin ardından, kullanılan toplama yöntemine bağlı olarak, yoksulluğun hesaplanması, çeşitli yoksulluk endeksleri ile gerçekleştirilebilir hale gelmektedir. Bu bağlamda, yoksulluk ve eşitsizlik analizleri, farklı boyut ve kompozisyondaki hanelerden elde edilen gelirleri karşılaştırma usulüne göre yapılmaktadır. Bu noktada, yoksulluk ölçüm yöntemleri hesaplanırken, toplam hane gelirinin hane halkı sayısına bölünmesiyle ulaşılan kişi başına düşen gelirin baz alınması, hanehalkını oluşturan bireylerin yaş unsuru başta olmak üzere, demografik özelliklerine göre belirlenen ölçeklendirme maliyetinin dikkate alınmamasına ve yetişkinlerin maliyetinden kuvvetle muhtemel farklı olabilecek çocukların maliyetinin hesaba katılmamasına neden olacaktır. Dolayısıyla, böyle bir hesaplama sonucunda, hanehalkı tüketiminde ölçek ekonomilerinin (haneye yeni üyelerin eklenmesiyle düşen marjinal maliyetin) varlığı yok sayılacaktır. Bu nedenle, hanede kişi başına düşen gelirin daha doğru hesaplanabilmesi için ekonomistler ve uluslararası kuruluşlar subjektif, objektif ve normatif yaklaşıma dayalı olmak üzere çeşitli ekonometrik özellikler ve ekonomik modellemeler yoluyla, kendine has denkliklere sahip olan birçok eşdeğerlik ölçeği modeli tasarlamışlardır.

Birey refahını anlamının doğal bir referans noktası olan hane ile gelir eşitsizliği ve yoksulluk konularının tartışıldığı çalışmalarda, ölçüm için bir başlangıç noktası olan birey arasındaki etkileşimde, doğru bir gelir eşitsizliği ve yoksulluk analizi hesabının temel aracı, eşdeğerlik ölçeğidir. Karşılaştırılabilir refah ölçümlerinde, heterojen hanelerin nominal gelirlerini dönüştüren bir endeks olarak tanımlanan eşdeğerlik ölçeği, hanehalkı tipine göre belirli bir hane büyüklüğüne ve kompozisyonuna sahip olmanın farklı maliyeti olarak yorumlanmakta (Food And Agriculture Organization, 2005a: 2-3) ve her bir hane üyesine atfedilen gelirin, hanenin toplam harcanabilir gelirin denkleştirme faktörüne bölünmesi sonucunda “bireysel eşdeğer gelir” olarak yeniden hesaplanmasına olanak sağlamaktadır. Böyle bir hesaplamanın gerçekleştirilmesi, yoksulluk ve eşitsizlik analizlerinin daha doğru olarak yapılabilmesine imkân vermekte ve bu durum da, yapılan hesaplamalarda eşdeğerlik ölçeği kavramının ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Hane ihtiyaçlarının hanehalkı büyüklüğüne ve kompozisyonuna bağlı olduğu gerçeğinin benimsendiği gelir eşitsizliği ve yoksulluk konusunda literatürde yer alan birçok çalışmada, gözlemlenen hane gelirleri (veya tüketimleri) eşdeğerlik ölçeklerine göre düzenlenmektedir. Böylelikle haneleri oluşturan fertlerin demografik özelliklerine bağlı olarak, her ilave bireyin tüketimi diğerlerinkinden farklı olduğu varsayımıyla, yoksulluk değerleri eşdeğer fert üzerinden hesaplanıp, yetişkin eşdeğer hanehalkı büyüklüklerinin birbiriyle kıyaslanması yapılabilmekte ve haneyi oluşturan bireylerin hane kaynaklarından aldığı paylar bir tahsis kuralına oturtularak daha etkin sonuçlara ulaşılabilmektedir. Bu bakımdan eşdeğerlik ölçeği kavramı, hane genişliği ile hanedeki her bireyin demografik özelliklerinin dikkate alınarak, yoksulluk değerlerinin hesaplanması kıstasını sağlamasıyla, gelir eşitsizliği ve yoksulluk konusundaki duyarlılığın ölçüldüğü çalışmalarda doğru sonuçların elde edilmesi için oldukça önem arz etmektedir. Öyle ki, 1980’li yılların başından itibaren literatürde adından söz ettiren eşdeğerlik ölçeği kavramı, gelir eşitsizliği ve yoksulluk ölçümlerinin, eşdeğerlik ölçeği seçimine olan duyarlılığını test eden ilk araştırmalar arasında yer alan Buhmann vd. (1988)’nin çalışmasından itibaren kendine geniş yer bulmuştur. Ancak, Türkiye’yi konu edinen çalışmalara baktığımızda, eşdeğerlik ölçeği seçimine olan bu eğilimin 2000’li yılların sonundan itibaren kendini gösterdiği, dolayısıyla da Türkiye için yapılan

Çalışmalarda, literatürün çok gelişmediği görölmektedir. Bu bağlamda, bu boşluğın giderilmesine yönelik yapılan çalışmalar önem kazanmaktadır.

Tez alışması üç ana bölümden oluşacak şekilde tasarlanmıştır. İlk bölümde yoksulluk olgusunun kavramsal boyutu ele alınarak literatürde öne çıkan yoksulluk tanımlamalarına değinilmiş ve yoksulluğın tanımlanmasındaki karmaşıklık ve sınırlarının belirlenmesindeki güçlük ortaya konulmuştur. Ardından, yoksulluğın tanımlanması ve ölçülmesinde kullanılan yaklaşımlara yer verilerek yoksulluğın parasal yaklaşım çerçevesinde ölçümü için kullanılan temel göstergeler sıralanmıştır. Sonrasında, çalışmanın uygulama kısmında kullanılan temel yoksulluk ölçüm yaklaşımları tanıtılmış ve bu yaklaşımların sağlaması arzu edilen bazı özellikler belirtilmiştir. Daha sonra ise, gelir eşitsizliği ve yoksulluk konularının araştırıldığı çalışmalarda eşdeğerlik ölçeği kavramının ne denli önemli olduğu üzerinde durularak literatürde yer alan farklı eşdeğerlik ölçekleri tanıtılmış ve bir eşdeğerlik ölçeğinin ideal olarak karşılaması arzu edilen bazı özellikler açıklanmıştır.

İkinci bölümde, yoksulluk göstergelerinin farklı eşdeğerlik ölçekleriyle analizini konu edinen diğer ölkeler ve Türkiye için yapılmış çalışmalar üzerine literatüre yer verilmiş ve Türkiye özelinde yapılan çalışmalarda, uluslararası literatürün gerisinde kaldığına dikkat çekilmiştir.

Üçüncü bölümde, çalışmanın konusu ve özgün değeri belirtilmiş ve kısaca çalışmadaki amaç, kapsam ve yöntemle değinilmiştir. Çalışmanın uygulama bölümü olan bu bölümünde, GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) CD'sinden temin edilen veriler temel alınarak eşdeğerlik ölçek seçiminin yoksulluk değeri üzerine etkileri, kitlesel (Türkiye) ve bölgesel düzeyde tablolar halinde sunulmuştur. Daha sonra ise, çalışma hesaplamalarının sunulduğu tablolardan hareketle, her tabloyla ilgili ayrı ayrı yorum yapılarak sonuçlara ilişkin çıkarımlarda bulunulmuştur.

Çalışma sonuç ve değerlendirme bölümü ile tamamlanmıştır. Bu bölümde eşdeğerlik ölçek seçiminin kitlesel (Türkiye) ve bölgesel düzeyde yoksulluk değerlerine ilişkin durum tespiti yapılarak uygulama bölümünde elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve gelecekteki çalışmalar ile ilgili önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YOKSULLUK OLGUSU, ÖLÇÜMÜ VE ÖLÇÜMÜNDE EŞDEĞERLİK ÖLÇEĞİ KAVRAMININ ROLÜ

Yoksulluk olgusu ister gelişmiş ülkeler olsun, ister gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkeler olsun tüm toplumları ilgilendiren küresel bir niteliğe sahiptir. Bu bakımdan, tarihin her döneminde insanları etkileyen bu olgu için Drewnowski (1977), Sen (1985), Rahnema (1992) ve Lipton (1997) çalışmalarında olduğu gibi öne sürülen her tanım, beraberinde yoksulluğun mutlak ve göreceli, subjektif ve objektif, gelir ve insani, kırsal ve kentsel ile geçici ve kronik gibi birçok çeşidini oluşturmakta ve yoksulluğun tanımlanmasında var olan bu çeşitlilik de, yoksulluğun açıklanmasında makro ve mikro olmak üzere birçok farklı nedeni bir araya getirmektedir. Bu nedenle, yoksulluğun ne olduğu sorusuna, basit bir cümle ile tek bir şekilde cevap vermek ve yoksulluğu tek bir nedene bağlayarak açıklamak pek de mümkün değildir.¹

Yoksulluğun açıklanmasındaki tanım çeşitliliğinin kaynağını oluşturan karmaşıklık ve güçlük kafa sayısı endeksi, yoksulluk açığı endeksi, Sen endeksi, Watts Endeksi ve Sen-Shorrocks-Thon endeksi gibi yoksulluk ölçümünde kullanılan yöntemlerin hesaplanmasını da zorlaştırmaktadır. Bu açıdan, yoksulluğun tanımlanmasındaki kesinlik ve belirginlik, yoksulluk ölçümü için son derece önemlidir. Bu bağlamda, Charles Booth ve Seebom Rowntree tarafından ölçülmeye başlandığından beri geleneksel yaklaşım, yoksulluğun ölçümünü parasal olarak ele almakta ve yoksulluğun teşhisi ile ölçümünde en geçerli yöntemlerin başında gelmektedir.² Parasal yaklaşımın, mikroekonominin temelinde yatan fayda maksimizasyonu davranışı ile

¹ Çalışmanın devamında “yoksulluk” kavramı ile birlikte “yoksunluk” kavramı da sıklıkla kullanılmaktadır. Yoksulluk kavramı, kullanılan tanıma bağlı olarak genel yoksulluk durumunu ifade etmekte iken, yoksunluk kavramı ise, daha dar bir kapsamı ifade etmekte ve diğerlerinde bulunan herhangi bir şeyden, koşullardan ya da fırsatlardan yoksun olma durumunu göstermektedir. Örneğin, yeterli eğitim imkânına sahip olmayan bir fert eğitim yoksunu, sağlık hizmetlerinden yeterli düzeyde yararlanamayan bir fert sağlık yoksunu olarak ifade edilmiştir.

² Bu çalışma kapsamında yoksulluk ölçümü için parasal yaklaşım dikkate alınmıştır. Dolayısıyla, bu kısımda ve devamındaki kısımlarda yoksulluk ölçümü ve ölçüm yöntemleri, parasal yaklaşım çerçevesince incelenmiştir.

uyumlu olması, bu yaklaşımın iktisatçılar tarafından tercih edilmesinin en önemli nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır (Mussard ve Pi Alperin, 2008: 759; Kabaş, 2009: 9).

Yoksulluğa ilişkin boyutların ortaya konulması ve yoksulluğa neden olan faktörlerin belirlenmesi, ekonomik olarak sürdürülebilir ve ahlaki olarak kabul edilebilir politikaların uygulanmasında oldukça önemlidir. Bu nedenle, yoksulluk gibi karmaşık bir kavramın tanımlanmasında çeşitli perspektiflerden yararlanmak ve ölçümünü farklı bakış açılarına göre gerçekleştirmek, doğru politikaların geliştirilip uygulamaya konulmasında faydalı olacaktır. Bu bakımdan, yoksulluk ve eşitsizlik analizleri, farklı boyut ve kompozisyondaki hanelerden elde edilen gelirleri karşılaştırma usulüne göre yapılmaktadır. Bu karşılaştırmada, toplam hane gelirini hane halkı sayısına bölmekle ulaşılan kişi başına düşen geliri baz almak, hanehalkını oluşturan bireylerin cinsiyet ve özellikle de yaş gibi unsurlara göre belirlenen ölçeklendirme maliyetinin dikkate alınmamasına ve yetişkinlerin maliyetinden farklı olabilecek çocukların maliyetinin hesaba katılmamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, böyle bir hesaplama hanehalkı tüketiminde ölçek ekonomilerinin varlığını yok sayacaktır. Bu nedenle, hanede kişi başına düşen gelirin daha doğru hesaplanabilmesi için ekonomistler subjektif, objektif ve normatif yaklaşıma dayalı olmak üzere çeşitli ekonometrik özellikler ve ekonomik modellemeler yoluyla, kendine has denklilere sahip olan Kanada, Bernier, OECD, Abduak ve Betti gibi birçok farklı eşdeğerlik ölçeği modelini tasarlamışlardır. Tasarlanan bu ölçekler sayesinde yoksulluk ve eşitsizlik hesaplamaları daha doğru olarak yapılabilmekte ve bu durum da, yapılan hesaplamalarda eşdeğerlik ölçeği kavramının ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Bu açıdan, yoksulluk değerlerini farklı eşdeğerlik ölçeklerine göre tahmin etmek, yoksulluk gibi karmaşık bir kavramın ölçümünde farklı bakış açıları kıstasının yerine getirilmesini sağlayacaktır. Hesaplamalarda birden fazla eşdeğerlik ölçeğinin kullanılması ile de, yoksulluk göstergeleri farklı ölçek yapılarına göre kıyaslanabilir hale gelecektir.

Çalışmanın bu bölümünde yoksulluk olgusunun kavramsal boyutuna, günümüzde yaygın olarak kullanılan yoksulluk ölçüm yaklaşımlarına ve yoksulluğun parasal yaklaşım çerçevesinde ölçümü için literatürde yer alan farklı eşdeğerlik ölçeklerine yer verilmiştir.

1.1. Yoksulluk Olgusuna Genel Bir Bakış

Yoksulluk, tanımlanması karmaşık ve sınırlarının belirlenmesi güç bir kavramdır. Bu nedenle, yoksulluk kavramının genel kabul görmüş tek ve net bir tanımı yoktur. Anlamsal olarak yoksul, kendisini geçindirecek düzeyde parası bulunmayan veya konforlu bir şekilde yaşamak için gerekli olan araçlara sahip olmayan, geçinmekte pek çok güçlük çeken kişidir. En genel haliyle yoksulluk ise, yaşamın gerektirdiği olanaklardan yoksun olma, temel ihtiyaçları karşılamada güçlük çekme durumunu ifade etmektedir (Aktan ve Vural, 2002: 1). Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü'nde ise yoksulluk, iki anlamda kullanılmaktadır. TDK'ye göre ilk anlamda yoksulluk “yoksul olma durumu, yoksuzluk, sefillik, sefalet, fakirlik” şeklinde ekonomik unsurların baskın olarak kullanıldığı sözcükler ile tanımlanmakta, ikinci anlamda yoksulluk ise, “verimsizlik, yetersizlik” şeklinde mecazi anlamda kullanılan kelimeler tarafından nitelendirilmektedir. Maddi anlamda yoksulluğun ön plana çıktığı ilk tanımlamada yoksul, anlam olarak varsılın zıttı, yoksulluk ise, ekonomik olarak varlıklı olmanın karşıtıdır (Türk Dil Kurumu, 2018). Kavrama ilişkin olarak yapılan bu kısa açıklamadan sonra, farklı yazarların yoksulluk tanımlarına göz atmak, yoksulluğun tanımlanmasındaki karmaşıklık ve güçlüğü anlaşılmada faydalı olacaktır.

Yazarların literatürde yer alan tanımlamalarına baktığımızda, yoksulluk kavramının kapsamlı bir içeriğe sahip olduğu ve bu nedenle de yoksulluğun tanımını tek bir kalıba oturtmanın mümkün olmadığı görülmektedir. Üzerinde fikir birliğinin sağlandığı bu sonuca varmadan önce, ele alınan konuda bütünlüğün sağlanması adına diğer birçok çalışmada benimsendiği gibi, tarihin her döneminde insanları etkileyen yoksulluk kavramının tanımlanmasında da, yaşanan süreç için bir başlangıç noktasının belirlenmesi gerekmektedir. Öyle ki burada, Booth'un çalışmaları ve Rowntree'nin tanımlamaları bir çıkış noktası olarak değerlendirilmiştir. Buna göre, yoksulluğun irdelendiği ilk ciddi çalışma, İngiltere'de 1886 yılında Booth tarafından yapılan ve on yedi ciltte toplanan, yoksulluk ile ilgili yapılmış devasa nitelikteki anketlerden oluşmaktadır (Moser ve Kalton, 1971: 7). Uluslararası literatürde bilinen ilk anlamlı yoksulluk tanımı ise, 1901 yılında Rowntree tarafından yapılmıştır. Yoksulluk olgusunu sistematik olarak inceleyen Rowntreenyoksulluğu, sağlık ve fiziksel yeterlilik için alınması gereken asgari enerji düzeyini barındıran ürün sepetine erişimin kısıtlı olması durumu, eldeki kazançlarla biyolojik varlığın devamı için yiyecek, giyim ve barınma gibi

asgari ihtiyaçların karşılanamaması hali olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle, Rowntree’a göre yoksullar, fiziksel olarak hayatta kalamayanlar, yaşam mücadelesini sürdürmeyi başaramayanlardır (Field, 1983: 51; Mingione, 1996: 7). Kalkınma iktisadının ünlü ismi Sen (1985: 669)’e göre ise yoksulluk, sadece toplumdaki diğerklerinden nispeten daha yoksul olma meselesi olarak değıl, aynı zamanda belirli minimum “kabiliyetleri” devam ettirememesi durumudur. Okuryazarlık ve yaşam beklentisi gibi düşük kabiliyetlerin, yetersizliğinin ve yoksulluğun ana bileşenleri olduğunu belirten Lipton (1997: 1004) ise yoksulluğu, gelir eksikliğinden daha sezgisel, istikrarlı ve doğru yansıttığına inandığı tktim eksikliğine bağlamaktadır. Bu bakımdan, Lipton’a göre yoksulluk, belirli bir düzeyin altında kişi başına özel tktimin söz konusu olduğu durumdur. Drewnowski (1977: 183-184)’ye göre ise yoksulluk, farklı kriterlerden türetilen  yapıya sahiptir. Bunlardan ilki, ihtiyaçların yeterli düzeyde tatmininin sağlanamadığı durumda oluşan (subjektif) yoksulluk, ikincisi, bir ihtiyaın derece olarak toplumdaki diğerklerinden nispeten daha az tatmin edilmesiyle oluşan (göreli) yoksulluk ve üçüncüsü, ihtiyaçların standardın altında kalınarak yeterli memnuniyet düzeyinde tatmin edilememesiyle oluşan (mutlak) yoksulluktur. Cox (1975: 48)’un daha basit tanımında ise yoksulluk, herkese iyi bir yaşam standardı sunacak yeterli ve erişilebilir kaynakların var olmamasıdır. Dünya Bankası’nın geleneksel tanımında ise yoksulluk, en düşük yaşam standardına erişilememesi halidir (World Bank, 1990: 26).

Öte yandan, farklı bakış aılılarıyla yoksulluğun dört boyutunu ele alan Rahnema ise, yapmış olduğu incelemesiyle bu kavramın daha da kapsamlı bir tanımını yapmaktadır. Rahnema’ya göre yoksulluğun ilk boyutu, maddi ve maddi olmayan durumlardan oluşmaktadır. Buna göre yoksulluk, yoksulluğun çeşitli yapılarının dayandığı maddelerin ya da maddi olmayan olguların yokluğunda, yoksulluk olarak algılanan “şeyler”in olmayışında oluşmaktadır. Bu “şeyler” ayrımcılık, eşitsizlik, siyasi baskılar, sağlık ve eğitim olanaklarından dışlanma, hak ve yetkilerin yokluğu, hayatta kalmak için minimum gereksinimlere ulaşılamaması gibi durumlar olarak maddi yoksulluklar ile iyi bir şans ya da zgven eksikliği, başkaları tarafından saygı görmemek veya sevilmemek, ihmal edilmiş veya terk edilmiş olmak gibi olgulardan oluşan maddi olmayan yoksullukları kapsamaktadır. Yoksulluğun ikinci boyutu ise, kişinin kendi durumu hakkındaki algısından oluşmaktadır. Bu algı oldukça kişisel ve sosyo-kültürel bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Burada kişinin algısının geniş bir parçası, dünyayı ve onun içindeki kendi

yerini anlamlandırmasıyla ilgilidir. Buna göre, kişinin kendi kaderini belirleyememesi, Tanrı'nın isteği, karma, kendi irade ve kontrolünün ötesinde koşullardan yoksun olma, toplumun adaletsiz yapısı gibi durumlar kişilerin yoksulluk algılarını oluşturmaktadır. Yoksulluğun üçüncü boyutu ise, kişilerin kendi konumlarına ilişkin sahip olduğu duygular ile diğerlerinin onu nasıl gördüğüne dair yargılarından oluşmaktadır. Burada kişinin, yoksulluğu nasıl anlamlandırıdığı önemlidir. Buna göre yoksulluk, bazen özgür bir seçimi temsil ettiğinde, başkaları tarafından bir erdem olarak görülmektedir. Aksi takdirde yoksulluk, genellikle utançtan hor görülmeye ve hatta şiddet (zorbalık) arasında değişen duyguları barındırmaktadır. Yoksulluğun dördüncü boyutu ise, zaman ve mekâna bağlı olarak değişen sosyo-kültürel değerlerin, kişilerin yoksulluğa bakış açılarını etkilemesiyle oluşmaktadır. Yukarıda yer alan ilk üç boyut, yoksulluğun yapısını şekillendirmede karşılıklı olarak etkileşimli olsa da, bu boyuttaki kanıya göre, hepsi ait oldukları zaman ve mekândan etkilenmektedir. Buna göre farklı topluluklarda ve farklı zamanlarda, aynı “şeyler”, hem yoksullar tarafından hem de toplum tarafından büyük ölçüde farklı algılanabilmektedir (Rahnema, 1992: 176-178). Yoksulluğun bu kapsamlı tanımından hareketle, hem varlıklar hem fırsatlar hem de insanların kendine özgü değerlendirmelerinin, yoksulluğu tanımlayan önemli basamaklar arasında yer aldığı anlaşılmaktadır (Kızılgöl, 2009: 5). Dolayısıyla, Oppenheim'in tanımında da olduğu gibi, ortalama bir gelire sahip olan birinden daha az gıda, ısıtma ve giyim harcamasının yapılmasıyla oluşan yoksulluk, en yalın haliyle maddi, manevi ve duygusal olarak yetersizliğin olması durumunda ortaya çıkmaktadır, denilebilir (Oppenheim, 1993: 4).

Yukarıda bahsi geçen yazarların yoksulluk tanımlarından da anlaşılabacağı üzere, sanayi devriminin gerçekleştiği 19. yüzyıldan günümüze dek tartışılan yoksulluk kavramı, görüş birliğine varılmış tek bir tanıma sahip değildir. Bu bakımdan Alcock, literatürde yoksulluk üzerine birçok tanımın yer almasının nedenini, yoksulluğun politik bir kavram olmasına bağlamaktadır. Dolayısıyla, politik olmakla birlikte geniş bir içeriğe sahip yoksulluk kavramının ilk olarak, Drewnowski (1977) ve Rahnema (1992) çalışmalarında olduğu gibi, farklı boyutlarının incelenmesi gerekmektedir. Bu inceleme sayesinde, toplam nüfusun içinde kimlerin yoksul olarak tanımlanacağına karar verilmesi olanağına erişim sağlanabilecek ve ülkeler arasında ya da aynı ülkedeki dönemler arasında yoksulluk düzeyi karşılaştırmaları yapılabilecektir (Alcock, 1993: 3; Kızılgöl, 2009: 1-5). Bu kararın verilmesiyle birlikte yoksulluk kavramı mutlak yoksulluk ve göreceli

yoksulluk, subjektif yoksulluk ve objektif yoksulluk, gelir yoksulluğu ve insani yoksulluk, kırsal yoksulluk ve kentsel yoksulluk ile kronik yoksulluk ve geçici yoksulluk gibi kullanımı popüler olarak nitelendirilebilecek başlıklarda, diğer türleri ise yeni yoksulluk, karma yoksulluk, nöbetleşe yoksulluk, sosyal imkânlar yoksulluğu ile kültürel yoksulluk gibi kullanımı daha az popüler olarak nitelendirilebilecek başlıklarda tanımlanarak incelenebilecektir.

Mutlak yoksulluk, yoksulluk yaklaşımları içerisinde kökeni en eski olanı, yoksulluk tanımları arasında en bilinenidir (İbrişim, 2008: 8). Yoksulluğun küresel olarak hesaplanmasında nesnel kriterleri baz alan ve kişi başına düşen kalori düzeyine bağlı olan mutlak yoksulluk, verilerin küresel ölçümünde oldukça önemli bir yere sahiptir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2001: 103). Ülkelerin içinde bulundukları farklı koşulları ile gelir dağılımında meydana gelen farklılıkları dikkate almadan, tüm ülkeler için uygulanabilecek bir küresel yoksulluk sınırı oluşturmak amacıyla ele alınan mutlak yoksulluk, ülkelerarası karşılaştırmaların yapılmasında kullanılmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 5). Bu bakımdan mutlak yoksulluk, hanehalkı ya da bireyin yaşamını idame ettirebilecek olan en düşük refah seviyesine erişilememesi durumunda oluşmaktadır. Bu en düşük refah seviyesine erişemeyenlerin toplan nüfus içindeki oranı, mutlak yoksul oranı olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada mutlak yoksulluğun anlaşılabilmesi, bireylerin yaşamlarını idame ettirebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirir (Gürsel vd., 2000: 96). Diğer bir ifadeye göre ise mutlak yoksulluk, hanehalkı ve bireylerin biyolojik olarak kendilerini yeniden üretebilmeleri, yani yaşamlarını fiziksel olarak devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları minimum kalori ve besin bileşenlerini sağlayacak beslenmeyi gerçekleştirebilmelerine dayalı tüketim miktarı olarak tanımlanmaktadır (Kızılgöl, 2009: 6). Başka bir tanıma göre ise mutlak yoksulluk, dar anlamda yoksulluk olarak da adlandırılmakta, bireyin açlıktan ölme ve barınacak yeri olmaması durumu şeklinde tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2002: 2).

Görelî yoksulluk, mutlak yoksulluk sınırı yaklaşımına yöneltîlen eleştirilerden³ yola çıkılarak geliştirilmiş bir kavramdır. Bu kavramda yoksulluk, insanların sadece kaynaklara erişememesi ya da yaşamını sürdürememesi meselesi değildir (İbrişim, 2008: 10). İnsanın sosyal bir varlık olduğunu da tanımına katan görelî yoksulluk kavramı, bireylerin biyolojik anlamda varlığını sürdürmek için ihtiyaç duydukları minimum kalori düzeyinin yanı sıra, bir ülkenin temel toplumsal talepleri arasında yer alan barınma, eğitim, sağlık gibi toplumun kültürel ve sosyal taleplerini yansıtmaları ve ülke içerisindeki eşitsizliği göstermesi nedeniyle oldukça önemlidir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2001: 104). Bu bakımdan, başkaları ile karşılaştırıldığında bireylerin, diğerlerinde bulunan herhangi bir şeyden yoksun olma durumunu içermesi açısından görelî yoksulluk kavramı, yaşam standartlarının kıyaslanmasına imkân sağlamaktadır (Kızılgöl, 2009: 7). Yoksulluğun, toplumun ortalama refah düzeyinin belirli bir oranının altında oluşması olarak tanımlandığı görelî yoksullukta, gelişmiş ülkelerdeki birçok araştırmada olduğu gibi, yoksulluğun belirlenmesi için ülkede yaşayan toplumların gelir dağılım verileri esas alınmaktadır. Buna göre, ortanca eşdeğer kullanılabilir gelirin yüzde 50'sinin altında gelire sahip olan bireyler yoksul olarak değerlendirilmektedir (Gürsel vd., 2000: 98). Diğer bir tanıma göre ise görelî yoksulluk, geniş anlamda yoksulluk olarak da adlandırılmakta, yoksulluğun, bireyin yaşamını devam ettirmesine yettiği halde gıda, giyim ve barınma gibi olanakların kullanımında, toplumun genel kullanım düzeyinin gerisinde kalmasıyla ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Erdoğan, 2002: 2).

Subjektif yoksulluk, yoksulların ihtiyaçlarının tam olarak belirlenememesi ve bireysel farklılıkların göz ardı edilmesi gerekçesiyle mutlak ve görelî yoksulluk kavramlarına yöneltîlen eleştirilerden yola çıkılarak geliştirilmiştir. Mutlak ve görelî yoksulluk kavramlarında var olduğu belirtilen bu eksiklik, yoksulluğun belirlenmesinde

³ Mutlak yoksulluk sınırı yaklaşımına yöneltîlen eleştirilerden biri gelir tanımıyla ilgilidir. Buna göre, gelirin tanımlanması zamansal açıdan ve içerik olarak hangi verilerin geliri oluşturması gerektiği konusunda tartışmalar yaratmaktadır. Ayrıca gelir kıstasında çalışma saatleri ve koşulları gibi parasal olmayan birçok unsur dikkate alınmamaktadır. Buna ek olarak mutlak yoksulluk kavramı, geliri sabit olan yoksul kesim ile geliri sabit olmayan kesimin farklı özelliklerini göz ardı etmesi gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bu yaklaşıma yöneltîlen bir diğer eleştiri ise, mutlak yoksulluk kavramının ekonomik temelleri baz aldığı, ancak insan ihtiyaçlarının sadece ekonomik olamayacağı, aynı zamanda toplumsal ihtiyaçların karşılanmaması durumunda da yoksulluğun oluşacağı gerçeğini tanımına katması gerekliliğidir. Dolayısıyla, yoksulluk sınırının “mutlak” oluşuna getirilen bu eleştiriler, her ülkede farklılaşan “görelî” bir yoksulluk yaklaşımını beraberinde getirmiştir (Kurşuncu, 2006: 10-11).

bireysel beklentileri ön planda tutan subjektif yoksulluk kavramı ile giderilmektedir (İslamoğlu, 2018a: 6). Bu bakımdan, bu noktada temel alınan kriter gelir ya da toplumsal fırsatlardan yararlanma düzeyi değildir. Esas alınan kriter, yapamadıkları veya erişemedikleri nedeniyle, bireylerin kendilerinden ve çevresindekilerden utanma sınırında olmasıyla ilgilidir. Yani temel kriter tamamen subjektiftir, bireye özgüdür (Devlet Planlama Teşkilatı, 2001: 103). O halde subjektif yoksulluk tanımı, yoksulluğun, bireylerin kendilerini yoksul olarak tanımlaması sonucunda ortaya çıkması ya da bireyin kendini bir başkasıyla, kendi benzerleriyle ve etrafındakilerle kıyaslaması sonucu oluşması, şeklinde yapılabilmektedir (İnsel, 2005: 6-7). Öte yandan, kimlerin subjektif olarak yoksul olacağına bir şekilde karar verilmesi gerekmektedir. Subjektif yoksulluk yaklaşımında, toplumun ortalama geçim düzeyinin belirlenmesi için kişilerin yoksulluk algılarının ve değerlendirmelerinin de hesaba katılması esastır. Böylelikle, subjektif yoksulluğun tespiti için bir sınır oluşacaktır (Şenses, 2006:71). Buna göre, subjektif yoksulluk sınırını belirlemek amacıyla büyük ölçekli anketler yapılmaktadır. Yapılan anket sonuçlarından hareketle, bireylerin refah seviyeleri ile geliri arasında bir ilişki kurularak, baz alınacak olan refah seviyesi belirlenmekte ve bu refah seviyesine denk gelen gelir düzeyi yoksulluk sınırı olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, bu sınırın altında kalanlar, subjektif yoksul olanlardır (Şengül, 2004: 43).

Tanımı gereği subjektif yoksulluk, bireylerin kendilerini yoksul olarak görüp görmedikleri konusu ile ilgilidir. Ancak, temel ihtiyaçların belirlenmesinde bireysel istek ve arzuların öne geçmesi sebebiyle, bireylerin elde ettiği toplam faydanın hesaplanmasında güçlükler ile karşılaşmaktadır. Subjektif yoksulluk yaklaşımında, bireylerin, kendileri için neyin en iyi olduğu konusunda her zaman doğru değerlendirmeler yapamayacağını belirten birçok iktisatçı, bu nedenle subjektif yoksulluk kavramı yerine, objektif yoksulluk kavramını benimseme eğilimindedir (Aktan ve Vural, 2002: 6; Sürücü Bahar, 2015: 19). Hanehalkının elde ettiği toplam faydayı daha net gösterdiği için tercih edilen *objektif yoksulluk*, yoksulluğun hangi sebeplerden dolayı oluştuğu ve bu sebeplerin neden olduğu sonuçlar ile birlikte nasıl ortadan kaldırılacağı hakkındaki sorulara, önceden belirlenmiş kriterlere göre cevap veren bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır (Erol, 2006: 11). Diğer bir tanıma göre ise objektif yoksulluk, tespit edilebilir ve doğruluğu kanıtlanabilir bir standart ya da standartlar setinin aşağısında kalma durumunda ortaya çıkmaktadır (Metin, 2013: 27). Bu bakımdan gelir, tüketim

harcamaları ve alınması gereken minimum gıda gibi somut ve ölçülebilir standartlar setine ait belirli bir yoksulluk sınırının altında kalanlar, objektif yoksul olanlardır (Kızılgöl, 2009: 7).

Gelir yoksulluğu, bireylerin yaşamlarını idame ettirebilmeleri ya da yaşam standartlarını asgari olarak karşılayabilmeleri için veya hanehalkının varlığını devam ettirebilmesi için yeterli miktarda gelirin kazanılamadığı durum olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda, gelir yoksulluğu, satın alma gücünden mahrum kalma, diğer bir ifadeyle de parasızlık durumunun oluşması sonucunda ortaya çıkmaktadır (Tosuner, 2007: 8). Gelir yoksulluğunun tanımda yer alan bu “yeterli miktarda gelir” ibaresi, yoksulluk sınırının belirlenmesinde temel alınan kriterdir. Ancak, her ülkenin bu ibareyi anlamlandırması, kendi şartlarına göre farklılaşmaktadır. Dünyanın her yerinde genel kabul gören bir kriterin varlığına gerek duyulmamasının nedeni de bundan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, kimlerin gelir yoksunu olacağının belirlenmesinde, her ülke için kendine has kriterlerin benimsenmesi daha uygun görülmektedir (Erol, 2006: 12; Kızılgöl, 2009: 10). Bu bakımdan, her ülkeye özgü olarak belirlenen farklı yoksulluk sınırlarının altında bir gelir düzeyine sahip olan birey ya da haneler, gelir yoksunu olarak adlandırılmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 6).

Büyük ölçüde Sen’in yapabilirlik yaklaşımına dayanan *insani yoksulluk* kavramı ise, yoksulluğun sadece gelir ve kaynaklardan mahrum olma durumunda değil, aynı zamanda fırsatlardan yoksun olma durumunda da ortaya çıkacağı ifadesini tanımına katmaktadır. Bu bakımdan, insani yoksulluk yaklaşımında, bireylerin hayatlarını idame ettirebilmesi için gerekli olan asgari gelirin ötesinde, bireylerin toplumsal yaşama katılabilmeleri için gereken temel unsurlardan hangi oranda yoksun kaldıkları belirlenmeye çalışılmaktadır (Uçar, 2011: 12). Buna göre insani yoksulluk eğitim imkânları, sağlık hizmetleri ve temiz su kaynakları gibi imkânlara yeterli düzeyde erişimin olmaması durumunda ve/veya yetersiz beslenme, yaşam süresinin kısalığı, iş olanaklarına kısıtlı erişim, gelecekte korkma ile özgürlük, saygınlık ve kendine güven gibi unsurların yokluğu durumunda oluşmaktadır. Bu imkân ve unsurların oluşumunda, yeni fırsat ve seçeneklerin kullanımı için gerekli olan altyapının yokluğu, insani yoksulluk olarak tanımlanmaktadır (Kızılgöl, 2009: 11; İncedal, 2013: 23). Bu açıdan, insani yoksulluk yaklaşımında tanımlanan yoksul birey, fiziksel olarak tükenmiş ve sosyo-ekonomik olarak ayrılmış bireydir. Burada tükenme ya da ayrılma ne kadar şiddetli

olursa, bireysel yoksullaşma da o derece artmış olacaktır (O’Boyle, 1990: 5). Hayatın insani bir şekilde idamesi, sadece yeterli bir gelir seviyesine değil, aynı zamanda iktisadi, sosyal ve kültürel unsurlara da sahip olunmasıyla mümkündür. Dolayısıyla, bu olanakların gerekli olduğu fikri, insani yoksulluğun ölçümünü önemli kılmaktadır. Bu bakımdan, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayınlanan 1996 yılındaki İnsani Gelişme Raporu’nda yer alan “yetenek yoksulluğu ölçümü”, 1997 yılındaki raporda “insani yoksulluk endeksi” olarak geliştirilmiş ve bir toplumda yoksulluğun boyutuna ilişkin bir yargıya varmak için yaşam kalitesindeki yoksunluğun farklı özellikleri, ilk kez “birleşik bir endeks içinde” bir araya getirilmiştir. Geliştirilen bu endeks sayesinde, insani gelişme unsurlarından mahrum kalan insanların oranı belirlenmekte ve ülkelerin insani yoksulluk bakımından karşılaştırılmaları mümkün hale gelmektedir (United Nations Development Program, 1997: 17).

Kırsal yoksulluk kavramının tanımı, gelişim sürecinde olan ülkelerde, tarım sektöründeki hızlı daralmalar nedeniyle gizli işsizliğin yerini açık işsizliğin alması olgusuna dayanmaktadır. Bu bağlamda, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yapılan tanıma göre kırsal yoksulluk, işsizlikte belirtilen bu geçişin yaşanması ile birlikte gelir düzeylerinin azalması sonucunda ortaya çıkmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2001: 105). Üçüncü dünya ülkelerinin kırsal bölgelerinde çalışan antropologlar ve sosyal planlamacılar ise, yerel çeşitliliği göz önünde bulundurarak kırsal yoksulluğun tanımını, maddi olmayan mahrumiyet ve toplumsal farklılaşma algılarını kapsayacak şekilde genişletmektedirler. Buna göre, yoksulluğa dair yapılan antropolojik çalışmalarda, bireylerin kendi dezavantaj (aleyh) anlayışlarının, genellikle uzmanlarınkinden farklı olduğu gözlemlenmiş ve bu bakımdan kırsal yoksulların bağımsızlık, güvenlik, öz saygı, kimlik, samimi ve istismarcı olmayan sosyal ilişkiler, karar verme özgürlüğü, hukuki ve siyasi haklar gibi nitel boyutlara büyük önem verdikleri anlaşılmıştır (Masika vd., 1997: 2-3). Öte yandan, kırsal alanlardaki yoksullar büyük ölçüde tarıma (mahsul üretimi ve hayvancılık), balıkçılığa, ormancılığa ve ilgili kırsal bölgede yer alan küçük ölçekli endüstriler ile hizmetler kesimine bağımlıdırlar. Bu bakımdan yoksulluğun, bu bireyleri ve haneleri etkilediği süreçleri anlamak ve yoksulluğun azaltılması adına doğru politika seçeneklerini belirlemek için, öncelikle kırsal yoksulların kim olduğu belirlenmelidir. Bu amaçla, kırsal yoksulları gruplara ayırmak adına olası bir kriter, tarımsal alanlara erişimdir. Buna göre, kırsal bölgelerde yaşayan yoksullar, homojen bir grup

oluşturmamakla birlikte, ziraat ile uğraşanlar (kendi toprağını işleyen küçük toprak sahipleri, başkasının toprağını kiralayan toprak kiracıları, topraklarını başkalarına kiralayan toprak sahipleri) ve ziraat ile uğraşmayanlar (vasıfsız göçmen işçiler, köy esnafları, göçebe ya da yerleşik çobanlar) olmak üzere kabaca iki ana başlık altında toplanabilmektedir. Bu gruplardan ziraat uğraşçıları arasında yer alan küçük toprak sahipleri ve toprak kiracıları, gelişmekte olan ülkelerde kırsal yoksulların büyük kısmını oluşturmaktadır. Diğer yandan, kırsal yoksulların sayısı, kendi toprağını işleyen küçük toprak sahiplerinin topraklarının tahrip olması, arazi verimin düşmesi ve yeterli ya da sağlıklı sulama suyunun temin edilememesi gibi nedenlerle artmaktadır (Khan, 2000: 7-9). Buna ek olarak, zirai kesim uğraşçılarına gereken ilgiyi göstermeyen (bir nevi onları cezalandıran), kırsal alanlardaki beşeri ve fiziki altyapının ihmal edilmesine yol açan kötü yönetim politikaları da kırsal yoksulluğun oluşumunda temel etkenler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla, var olan tüm bu olumsuz durumlar, kırdan kente göçü tetiklemektedir (Kızılgöl, 2009: 10).

Kentsel yoksulluk kavramının ortak bir tanımı konusunda uzlaşa sağlanamamıştır. Ancak, ekonomik ve antropolojik (kişisel) yorumlarla oluşturulan iki kapsayıcı yaklaşımın kullanımı, bu kavramın geleneksel olarak tanımlanmasında yaygındır. Buna göre, geleneksel ekonomik tanımda kentsel yoksulluğun belirlenmesi için yaşama dair beklentiler, bebek ölümleri, beslenme-gıda harcamaları, okuryazarlık oranı, sağlık hizmetlerine ve temiz içme suyuna erişim, hane gelir ve tüketimi gibi bir dizi sosyal ve ekonomik tabanlı göstergeler kullanılmaktadır. Bu göstergeler, kentteki yoksul grupları ortak bir maddi refah endeksine göre sınıflandırmaktadır. İlgili göstergelerden de anlaşılacağı üzere, kentsel yoksullar yetersiz gelir ve yetersiz tüketim düzeyi gibi nicel boyutları önemsemektedirler (Masika vd., 1997: 2). Bu bağlamda, kentsel yoksulluğun diğer bir tanımı, nüfusun kentlerde hayatını idame ettiren bir kesiminin, çeşitli nedenlerle, tarihsel ve coğrafik olarak belirlenmiş asgari bir geçim standardını sağlamaya yetecek olan kaynaklara, konuta ve barınma gibi imkânlarla erişememesi sonucunda, bu durumun davranışsal ve toplumsal ilişkilerde sorun teşkil etmesi şeklinde de yapılabilmektedir (Kuşuncu, 2006: 18). Öte yandan, neredeyse bütün ülkelerde, kırsal kesimde var olan yoksulluk, kentsel bölgelere kıyasla daha yüksektir. Kırsal alanlardaki kişisel tüketim düzeyi, eğitim, sağlık, temiz içme suyu ve hijyenik altyapı, barınma, ulaşım ve iletişim gibi olanaklara erişimin kentsel bölgelerdekine göre az olması, kırsal yoksulların sayısını

artırmakta ve bu durum da, kentlere göç ile kentsel nüfusun hızla artmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla, kent yoksulluğunun büyük bir kısmı, kırsal alandaki yoksulların yoksullukla mücadele stratejilerinin bir yansımasıdır. Bu duruma ek olarak, hükümetlerin tarım sektörüne gereken önemi vermemesi ve kırsal (sosyal ve fiziksel) altyapıyı ihmal etmesi gibi çarpık politikalar, hem kırsal hem de kentsel yoksulluğu önemli ölçüde beslemektedir (Khan, 2000: 6-7). Ayrıca, kırsal alanlardaki azgelişmişlik, kentsel bölgelerdeki sürdürülebilir iktisadi büyümeyi kısıtlamaktadır. Kırsal alanlarda (hem zirai hem de zirai dışı) sürdürülebilir bir büyümenin yokluğunda, kentsel bölgelerin hızlı büyümesi, kır ve kent arasındaki eşitsizliğin artmasına neden olmakta ve bu sebeple de yoksulların durumu daha da kötüleşmektedir (Ravallion ve Datt, 1999: 6-7).

Kronik yoksulluk, bireylerin veya hanelerin varlık ve gelirlerinin çok düşük düzeyde olmasından kaynaklanmakta (Kabaş, 2010: 509) ve insanların, zorluğun çeşitli türleri ile korunmasızlıkların çoğunu birkaç yıldır yaşadığı bir durum olarak ortaya çıkmaktadır (Rambaree, 2010: 185). Bu bakımdan kronik yoksul olanlar, ultra yoksul kategorisinde yer alanlardır. Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile Dünya Sağlık Örgütü (WHO), tüm gelirini harcadığı halde, alması gereken günlük kalori miktarının sadece yüzde 80'ine erişebilenleri “ultra yoksul” olarak adlandırmaktadır. WHO, kimlerin kronik yoksul olduğunu belirlemek için, yoksulluk durumunda geçirilen süreyi kıstas olarak kullanmaktadır. Bu kıstasa göre, bir kimsenin beş yılı aşkın bir süredir ultra yoksul konumunda yer alması, bu kimsenin artık “kronik yoksul” olarak nitelendirileceği anlamına gelmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2001: 106). Kronik yoksulluk kavramında, “beş yıl ya da daha fazla sürede yoksul olmak” ibaresi, genel kabul gören bir ifadedir. Dolayısıyla, yoksul kalınan süre uzadıkça, buna paralel olarak yoksulluğun şiddeti ve etkisi de artmaktadır. Burada yoksul kalınan sürenin uzaması, aynı zamanda yoksul kimsenin yoksulluktan kurtulabilmesi için gerekli olan yeteneği kaybetmesine ve umudunun azalmasına sebep olmaktadır (Temiz, 2008: 64). Bu nedenle, en belirgin özelliğinin, yoksulluğun yapışkan olması olan kronik yoksullukta, yoksulluktan kurtulmak neredeyse imkânsızdır. Bu yoksulluk kapsamına dâhil olan kimselerin, düzenli gelir elde etmelerini sağlayacak beşeri sermayelerinin olmaması durumu da, bu kimselerin yoksulluklarını gelecek nesillere aktarmasına ve bu türden bir yoksulluğun kuşaktan kuşağa geçmesine neden olmaktadır (Kızılgöl, 2009: 8).

Kronik yoksulluk temel olarak dinamik bir kavramdır, içerisinde uzun dönemi kapsayan bir zaman boyutu unsurunu barındırır ve süreklilik durumunu ifade eder. Öte yandan, bir kimsenin gelirinin bazen yoksulluk sınırının altına düşmesi, bazen de yoksulluk sınırının üzerine çıkması, o kimsenin geçici olarak yoksulluktan muzdarip olduğu göstermekteyken, kronik olarak yoksul olan bir kimsenin geliri, daima yoksulluk sınırının altında kalmaktadır (Osmani, 2009: 248). Kısa dönemli yoksulluk olarak da adlandırılan *geçici yoksulluk* kavramında ise yoksulluk, bireylerin ya da hanelerin mevsimlik işsizlik, konjonktürel dalgalanmalar, enflasyon, ekonomik krizler ile doğal afetler gibi nedenlerle yaşam standartlarındaki sürekliliğin sekteye uğraması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan geçici yoksullar, negatif bir şok karşısında yoksullaşmış ya da yoksullukları derinleşmiş kimseler olarak tanımlanmaktadır. Diğer yandan, kronik yoksul olan bir kimsenin, düştüğü kırsaldöngüden kurtulmasının çok zor olması durumu, geçici yoksulluğu, kronik yoksulluktan ayıran en önemli fark olarak karşımıza çıkmaktadır (Kızılgöl, 2009: 9).

Yeni yoksulluk, kavramsal olarak Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkmıştır. Yeni üretim ve tüketim kalıplarıyla birlikte gelişen bu kavram istihdam sorunlarının artması, formel sektörde iş bulmanın zorlaşması, formel sektörde iş bulunsa dahi geçim şartlarının güçleşmesi, enformel sektörde⁴ iş olanaklarının azalması, gecekondulaşmanın mümkün olmaması, deprem sonrası inşaat sektöründe sorunların yaşanması gibi nedenlerden dolayı ortaya çıkan yoksulluk türünü ifade etmektedir (Güneş, 2009: 11). Diğer bir ifadeye göre ise, yeni yoksulluk, yeterli geçim kaynaklarının var olmaması ve sosyal gereksinimlerin karşılanamaması gibi hayati öneme sahip birtakım araçlardan mahrum kalınması durumunda oluşmaktadır (Pehlivan, 2010: 24). Tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere, yeni yoksulluk kavramının en belirgin özelliği, enformel sektörün yaygınlaşması ve istihdam problemlerinin ortaya çıkması iken (İncedal, 2013: 29), yeni yoksulları diğer yoksullardan ayıran en önemli özellik ise, bu kimselerin yeterli gelire sahip olmamaları sebebiyle tüketememeleri ve sosyal çevreden, toplumdan dışlanma

⁴ Enformel sektör tarımdan kopan, kent varoşlarına yerleşen, sanayi ve hizmet sektöründe iş bulamayan, çoğunlukla eğitimsiz ve vasıfsız bireylerin, geçinebilmek amacıyla kendi hesabına ekonomik faaliyetlerde bulunduğu, bu faaliyetleri genellikle ilgili kamu otoritelerinden herhangi bir izin ya da yasal onay almadan gerçekleştirdiği, vergi, asgari ücret ve sosyal güvenlik gibi mali yükümlülüklerden kaçındığı, düşük teknoloji ve basit organizasyona dayalı üretim yaptığı, ancak üretimini saklı ve yasal olmayan şekilde yürüttüğü kayıt dışı ekonomik faaliyetleri kapsamaktadır (Memur-Sen, 2006: 123-124; Güneş, 2009: 11).

duygusu hissetmeleridir (Tunç, 2014: 245). Bu bağlamda, yeni yoksullar toplumsal olarak dışlanan, sisteme entegre olamayarak kenarda kalan, öncesinde sistemin içerisindeyken daha sonra sistemin dönüşmesiyle aynı olanaklara sahip olamayan ve toplumsal sınıfların altında bir tabakada yer alarak getto yaşam tarzını benimseyen kimselerdir (Bugra ve Keyder, 2003: 21). Öyle ki bu kimseler, kronik işsizlikle boğuşan, ekonomik, sosyal ve siyasal olarak bir kenara itilen, yoksullukla baş etmede hiçbir ümidi kalmayanlardır (Ertem, 2015: 21).

Karma yoksulluk, nüfusun büyük bir bölümünün yoksul olduğu ve bunun sonucunda da yoksulluğun kınanmadığı, yoksulların küçümsemediği bir yaklaşımı ifade etmektedir (Geddes, 2005: 16). Bu kavram, mutlak ve görelî yoksulluk yaklaşımlarının, yoksullar içinde kimlerin en yoksul olduğu hakkında bilgi vermemesi ve bu iki yaklaşımın ülkeler arası karşılaştırmalarda anlamlarını yitirmesi gerekçe gösterilerek, Anthony Atkinson ve Francois Bourguignon tarafından ortaya atılmıştır. Karma yoksulluk yaklaşımında Atkinson ve Bourguignon'un önerisi, mutlak ve görelî yoksulluk yaklaşımlarını tek bir denklemde birleştirerek, dünya ülkelerinin tamamını kapsayan tek bir yoksulluk göstergesi kullanmaktır. Ülkeler arası bir kıyaslama yapmayı amaçlamaktan ziyade, global olarak tüm dünya ülkelerini aynı denklem içinde ifade etmeye çalışan bu girişim sonucunda, üç farklı türde yoksulluk grubu ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, tüm ülkelerde hem mutlak hem de görelî yoksulluk sınırının altında kalanların oluşturduğu, birinci karma yoksulluk grubudur. İkincisi ise, daha çok yoksul ülkelere özgü olmakla birlikte, mutlak yoksulluk sınırının altında kalıp, kendi ülkelerindeki görelî yoksulluk sınırının üzerinde kalanların oluşturduğu, ikinci karma yoksulluk grubudur. Üçüncüsü ise, daha çok zengin ülkelerde yaygın olmakla birlikte, mutlak yoksulluk sınırının üzerinde olup, kendi ülkelerindeki görelî yoksulluk sınırının altında kalanların oluşturduğu, üçüncü karma yoksulluk grubudur (Kasalak, 2013: 12-13).

Nöbetleşe yoksulluk, Oğuz Işık ve Melih Pınarcıoğlu tarafından 2001'de ortaya atılan ve 2000 yılı sonrasında Türkiye'deki yoksulluk yazınında geniş yer bulan bir kavramdır. Bu kavram, Türkiye'deki kent yoksulluğunu oluşturan yoksulların var olan büyük çaplı ilişkiler ağını ve toprağa dayalı birlikte hareket etme stratejilerini yansıtmaktadır (Güneş, 2009: 12). Kente göç furçasına katılan grupların kendi aralarında kurdukları bir ortaklık olan nöbetleşe yoksulluk yaklaşımı, en yalın haliyle, kente önceden gelmiş olan göçmenler ile hâlihazırda kentte imtiyazlı konumda yer alan bazı

grupların, kente daha sonra gelen kesimler ile kentteki diğer imtiyazsız guruplar üzerinden zenginleşmeleri durumunu ifade etmektedir. Bu bağlamda, doğru kaynaklar ve kanalları kullanan ilk yerleşikler ve imtiyazlı gruplar, var olan yoksulluklarını, yeni gelen göçmenlere ve imtiyazsız gruplara devretmektedirler. Dolayısıyla, toplumun özellikle enformel kesimlerinin ortak çıkarları için birlikte hareket ettikleri nöbetleşe yoksulluk yaklaşımı, kentte yaşayan grup ve kesimlerin, birbirleri üzerinden zenginleşebilmelerine imkan sağlayan eşitsiz güç ilişkilerini ve yoksulluk nöbetinin devrine imkan veren ilişkiler sistemini barındırmaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2015: 155). Öte yandan, yazarlar nöbetleşe yoksulluk yaklaşımını, İstanbul kentinin belli bir bölgesindeki deneyimlerden sağlanan veriler ışığında geliştirmiştir. Bu nedenle, bu yaklaşımın eksikliklerinin başında, "genelleştirilememe" sorunu gelmektedir. Bu bakımdan, nöbetleşe yoksulluk yaklaşımı, kentlerin durumuna göre değişiklik gösterebilmektedir (Kocatepe, 2011: 28-29).

Sosyal imkânlar yoksulluğu, gelir yoksulluğunun tek başına yoksulluğu açıklamada yetersiz olduğu gerekçesiyle, ilk defa UNDP'nin 1996 yılındaki İnsani Gelişme Raporu'nda gündeme getirilmiştir. UNDP, üç temel kriteri göz önünde bulundurarak, sosyal imkânlar yoksulluğunun ölçümünü sağlamaktadır. Burada ilk kriter, yeterli beslenebilme imkanıdır. Bu kriterde, beş yaşın altında olup düşük kiloya sahip olan çocukların oranı yer almaktadır. İkinci kriter ise, sağlıklı üreme imkanıdır. Bu kriterde, eğitilmiş sağlık personelinin gözetimi olmaksızın yapılan doğumların oranı dikkate alınmaktadır. Üçüncü kriter ise, eğitilmiş ve bilgili olma imkanıdır. Bu kriterde, kadınların okur-yazarlık oranına önem verilmektedir. Bu üç kriterden yararlanılarak elde edilen oranların, aritmetik ortalamasının alınması sonucunda, genel ortalama bakılarak, sosyal imkânlar yoksulluğu hakkında yorum yapılabilmektedir. Buna göre, genel ortalama ne kadar düşük ise, sosyal imkânlar yoksulluğu da o derece azdır, denilebilmektedir (United Nations Development Program, 1996: 27).

Kültürel yoksulluk, toplumdaki dikey hiyerarşi içinde yer alan alt tabakalara mensup bireylerin, toplumun ortalama kültür ve eğitim düzeyinin gerekliliklerini yerine getirememesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu yoksulluk kategorisinde yer alan bireyler, kendilerine örnek aldığı referans grubunun kültürel değerlerine sahip olamadıkları için eziklik, aşağılanma duygusu hissetmektedirler (Demir, 2018). Öte yandan, toplum, karşılıklı bağlarla örülü grupların oluşturduğu karmaşık bir sistemdir. Her birey, ilgi alanına göre toplumun bütün kültürlerine, ait olduğu sosyal sınıfın

kültürüne ve asıl olarak içinde bulunduğu küçük grupların kültürüne katılmakta ya da katılmaya çalışmaktadır (İnceoğlu, 2010: 51). İşte bu karmaşıklık altında kültürel yoksulluğun belirlenmesi için üç temel kriter kullanılmaktadır. Bunlar dil, bilgi ve değerler sistemidir. Hâlihazırda toplumun kullandığı yerel dilin, kullanım alanlarının daralması ve hâkim yabancı dilin kullanımının yaygınlaşması, dil kriterini oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerden, az gelişmiş ülkelere yayılan bilginin, az gelişmiş ülkelerin kültürel geçmişiyle biriken bilgisini bozması ve hatta yok etmesi, bilgi kriterini oluşturmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin kendine has değerler sisteminin, ilişkileri bağlamında, Batı'ya ait değerler sistemi tarafından baskı altına alınması, değerler sistemi kriterini oluşturmaktadır. Bu kriterlerde belirtilen durumlardan biri ya da birkaçının gerçekleşmesi halinde, kültürel yoksulluk oluşacaktır. Sonrasında ise, kültürel yoksulluğa maruz kalan birey ve bu bireyin dâhil olduğu sınıf, kendini diğer birey ve sınıflarla kıyaslayacaktır. En nihayetinde ise, kendinde olmayanı, kültürel yaşamın getirilerinde aramaya çalışan kültürel yoksun birey, yoksulluğun etkisiyle toplumdan ve sosyal hayattan daha da dışlanacaktır (Pehlivan, 2010: 25-26).

Yoksulluk olgusunun tanım ve türlerinin ele alındığı yukarıda yer alan kısımdan hareketle, yoksulluk kavramını tanımlamada bir sınır belirlemenin ve dolayısıyla da bu kavramı ortak bir tanıma oturtmanın ne kadar güç olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan tanımlamalara bakıldığında ise, tanımı üzerine genel bir fikir birliği olsa da, yoksulluğun tek bir tanıma oturtulamaması, yazarların birbirine benzer ama bir noktada farklılaşan ifadelerle yer vermelerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, farklı bakış açıları, yoksulluğun farklı tanımlamalarını beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, yoksulluğun tanımlanmasında var olan çeşitlilik, açıklanmasında da birçok farklı nedeni bir araya getirmektedir. Bu nedenle, yoksulluğu tek bir nedenle açıklamak mümkün değildir. Öte yandan, yoksulluğun sebep ve sonuçlarını birbirinden tam olarak ayırmak da zordur. Neylerin sebep, neylerin sonuç olduğunu belirlemek kolay değildir. Bu bakımdan, yoksulluğun oluşmasına neden olan faktörler, en temel düzeyde bölgesel ve toplumsal özellikleri yansıtan “makro belirleyiciler” ile hanehalkı ve bireysel özellikleri yansıtan “mikro belirleyiciler” olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılabilir (İslamoğlu, 2018b: 2). Söz konusu bu belirleyiciler, Tablo 1.1’de yer almaktadır.

Tablo 1.1. Yoksulluğun Temel Belirleyicileri

Makro Belirleyiciler	Bölgesel Belirleyiciler	Daha az altyapı ile pazarlara ve hizmetlere erişimde uzaklık Kullanılabilir elverişli arazi ve kaliteli doğal kaynaklar Hava (ör: tayfunlar, kuraklıklar) ve çevre (ör: deprem) koşulları Bölgesel yönetim ve yönetim Eşitsizlik
	Toplumsal Belirleyiciler	Altyapı (ör: suyun boruda taşınması, asfaltlı yola erişim) Arazi dağılımı Kamu mallarına ve hizmetlerine erişim (ör: okullara ve tıbbi kliniklere yakınlık) Sosyal yapı ve sosyal sermaye
Mikro Belirleyiciler	Hanehalkı Belirleyicileri	Hanehalkı büyüklüğü Bağımlılık oranı (yani çalışma yaşındaki yetişkinlere karşı, işi olmayan yaşlı ve genç bireyin durumu) Hane reisinin cinsiyeti (ya da hanehalkı yetişkinlerinin cinsiyeti) Mal varlıkları (ör: arazi, makine ve ekipmanlardan oluşan araçlar, diğer üretim faktörleri, konut, kıymetli takılar) İstihdam ve gelir yapısı (yani istihdam edilen yetişkinlerin iş türüne göre oranı – ücret karşılığı çalışan işçi veya kendi işinde uğraşan, şahsi istihdamın geliri) Hanehalkı üyelerinin sağlık ve eğitim durumları
	Bireysel Belirleyiciler	Yaş Eğitim Çalışma durumu Sağlık durumu Etnik köken

Kaynak: World Bank (2005)

Tablo 1.1’de sunulan temel yoksulluk belirleyicilerine göre;

- Bölgesel düzeyde, yoksulluk ile ilişkili olabilecek çok sayıda faktör vardır. Bu faktörlerin yoksulluk ile ilişkisi ülkeye özgüdür. Söz konusu bölgesel belirleyicilerden coğrafi konumun olumsuz etkileri, verimsiz arazi (toprak), kötü hava koşulları, pazarlara uzaklık, yetersiz kamusal hizmetler, kötü bölge yönetimi ve bölge içinde eşitsizliklerin yaşanması gibi faktörler yoksulluğun nedeni olmakta ya da var olan yoksulluğun derecesini artırmaktadır,

- Bölgesel belirleyicilerde olduğu gibi, toplumsal belirleyicilerde de yoksulluk ile ilişkilendirilebilecek birçok faktör bulunmaktadır. Burada, toplumsal düzeyde altyapı, yoksulluğun başlıca belirleyicisidir. Buna örnek olarak boruda taşınan suya ve asfaltlı yola erişimin olup olmaması durumu gösterilebilir. Altyapının yanı sıra toplumun elektriğe sahip olup olmaması, arazi dağılımı, okullara ve tıbbi kliniklere erişim, koordinasyon ve işbirliğini kolaylaştıran temel normlar (güven, karşılıklılık) ile ilişkili olan sosyal (yani beşeri) sermaye, yoksulluğun diğer toplumsal belirleyicileridir,
- Hanehalkı belirleyicileri ve bireysel belirleyicilerde ise, yoksulluğa neden faktörler ayrıntılı olarak üç grupta incelenmektedir. Bunlar demografik, ekonomik ve sosyal faktörlerden oluşmaktadır. Demografik faktörlerden hanehalkı büyüklüğü ve yapısına ait göstergeler, yoksulluk düzeyi ile hanehalkı kompozisyonu arasında olası bir ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir. Bu bakımdan, hanehalkının büyüklüğü ve üyelerinin özellikleri (yaş gibi), genellikle yoksul ve yoksul olmayan haneler için oldukça farklıdır. Bağımlılık oranı ise, işgücüne dâhil olmayan aile üyeleri sayısının (genç veya yaşlı), hanedeki işgücüne oranı olarak hesaplanmaktadır. Bu oran, hanehalkı içindeki iş gücünü oluşturan mensuplara uygulanan yükün ölçülmesini sağlar. Buna göre, yüksek bağımlılık oranının, daha büyük bir yoksulluk ile ilişkili olması beklenebilir. Öte yandan, cinsiyetinin, hane yoksulluğunu önemli ölçüde etkilediğine, özellikle reisi kadın hanelerin durumunun, erkekler tarafından yönetilenlerden daha kötü olduğuna inanılmaktadır. Yapılan araştırmalar, reisi kadın hanelerin, reisi erkek hanelerden yoksul olma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ekonomik faktörler ise, istihdam durumu ve hanenin serveti gibi unsurlardan oluşmaktadır. Buna göre, bir hanenin yoksul olup olmadığını belirlemek için, kullanımı yaygın olan gelir veya tüketim dışında, hanehalkı istihdamı ve hanehalkının sahip olduğu malvarlığı ile diğer varlıklar, yoksulluğun belirleyicileridir. Demografik ve ekonomik göstergelerin yanı sıra, bazı sosyal göstergeler yoksulluk ve hanehalkı yaşam standartları ile ilişkilidir. Bunlar arasında kullanımı en yaygın olanlar sağlık, eğitim (okur-yazarlık, okullara yakınlık, bu hizmetten yoksul ve yoksul olmayan hanehalkı üyelerinin birlikte

faydalanması) ve barınma gibi unsurlardır. Bu unsurlardan olumlu ya da olumsuz olarak etkilenmek yoksulluğun belirleyicisidir, şeklinde yorumlar yapılabilmektedir (World Bank, 2005: 125-131).

Tablo 1.1’de yer alan yoksulluk belirleyicileri, yoksulluğun en genel haliyle nasıl oluştuğu durumlarda, etkin rol oynayan faktörleri yansıtmaktadır. Burada belirtilmesi gereken bir diğer husus ise, yoksulluğa neden olan faktörlere ilişkin görüş ve değerlendirmelerin dinamik bir olgu olduğudur. Bu nedenle, yoksulluk hakkındaki düşünceler zaman içerisinde değişebilmektedir. Yoksulluğun nedenlerine ilişkin görüş ve düşüncelerin araştırıldığı çalışmalarda, ilgili değerlendirmelerin ülkeden ülkeye değiştiği ve ayrıca hem ülkelerin hem de ülke içindeki grupların gelir düzeyi, eğitim seviyesi, dini inanç, ırk, yaş, dünya görüşü, yerleşim yeri ile gelişmişlik düzeyi gibi özelliklere göre farklılaştığı sonucuna varmışlardır (İncedal, 2013: 31).

1.2. Yoksulluk Ölçümü ve Ölçüm Yöntemleri

Yoksulluk, “*Yoksulluk Olgusuna Genel Bir Bakış*” başlığı altında olduğu gibi, ölçülmeden önce tanımlanmalı veya en azından kavramsal olarak ele alınmalıdır. Bu bağlamda, bu gerekliliğin öz itibarıyla yerine getirildiği ilgili kısım dikkate alındığında, yoksulluğun tanımında var olan çeşitliliğin, beraberinde ölçümünü de zorlaştıracak anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, yoksulluğun tanımı ne kadar geniş olursa, ölçümü de o denli zor olacaktır, denilebilir (Thorbecke, 2007: 4). Yoksulluğu tanımlamak için kullanılan kavram, onu ölçmek için kullanılan yöntemleri belirlemektedir. Bu açıdan yoksulluk kavramındaki çeşitlilik, yoksulluğun boyutluluğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, yoksulluğun tanımlanması ve ölçülmesi parasal yaklaşım, kapasite yaklaşımı, sosyal dışlanma yaklaşımı ve katılımcı yaklaşım olmak üzere dört farklı yaklaşım ile gerçekleştirilmektedir. Yakından incelendiğinde, bu yaklaşımlar kavramsal olarak birbiriyle ilişkilidirler, ancak aralarında ikame edilebilirlikten ziyade, birbirlerinin tamamlayıcısı oldukları bir etkileşim söz konusudur. Öte yandan, yoksulluğun farklı tanımları, yoksulluğun ölçümünde kullanılan göstergeleri ve toplum içinde kimlerin yoksul olarak niteleneceği durumları farklılaştırmaktadır. Bu nedenle, yoksulluğun tanımlanmasındaki kesinlik ve belirginlik, ölçümler açısından ve yoksulluğun ortadan kaldırılma stratejilerinin belirlenmesi bakımından oldukça önemlidir. Dolayısıyla, bu

stratejilerin belirlenmesinde kullanılan bu dört yaklaşım arasından duruma göre yapılacak seçimde şeffaf olunması gerekmektedir (Laderchi vd., 2003: 243; Mabughi ve Selim, 2006: 181).

Yoksulluğun tanımlanması ve ölçülmesinde kullanılan bu yaklaşımların oluşturulma nedeni, yoksulluğun tanımlandığı kalıp ve bu kalıpta yer alan göstergelerin farklı (yani yoksulluğun çok boyutlu) oluşundan kaynaklanmaktadır. Bu farklı yaklaşımların içeriği, kolayca ölçülemeyen farklı “ilgi alanları” tarafından belirlenmektedir. Örneğin, yoksulluğun tanımı hayatın maddi yönleriyle mi sınırlı olmalı, yoksa yaşamın sosyal, kültürel ve politik yönlerini mi içermelidir? Yoksulluk, parasal yaklaşım çerçevesince fayda olarak mı, yoksa sahip olunan kaynaklar cinsinden mi ya da kapasite yaklaşımı çerçevesince özgürce değer verilen bir hayatın yaşanması olarak mı ölçülmelidir? Bu farklı yaklaşımlar için hangi tür göstergeler kullanılmalıdır? İşte, yoksulluğun ölçümünde yararlanılan bu yaklaşımlar, tüm bu soruların cevaplarını içermektedir. Öte yandan, diğer bir soru da, yoksulluğun tanımının evrenselliğinden gelmektedir. Örneğin, herhangi bir toplumda kullanılan yoksulluk tanımları ve ölçüm göstergelerinin, ciddi olarak (ya da hiç) değişikliğe uğramadan, diğer toplumlara aktarılabilir olması beklenmeli midir? Bu sorunun cevabı, dört yaklaşımın tasarımından yola çıkılarak verilebilir. Buna göre, bu yaklaşımlardan parasal yaklaşım ve sosyal dışlanma yaklaşımı başlangıçta gelişmiş ülkeler için tasarlanmış, ancak gelişmekte olan ülkelerde, bu iki yaklaşımın uygulanması hususunda sorunlar yaşanmıştır. Buna karşın, kapasite yaklaşımı ve katılımcı yaklaşım ise, ilk önce gelişmekte olan ülkeler düşünülerek tasarlanmış, ancak daha sonra gelişmiş ülkelerde de uygulanmıştır. Burada yer alan bu yaklaşımların yorumunun, radikal olarak farklı özelliklere sahip toplumlar arasında farklı olacağı aşîkârdır. Bu yorum, sadece gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde değil, aynı zamanda sosyalist ve kapitalist toplumlar arasında olduğu gibi, diğer yönlerden farklı olan toplumlarda da değişmektedir (Laderchi vd., 2003: 244-245).

Bu bilgilerden hareketle, yoksulluğun farklı bakış açılarıyla ölçüldüğü bu dört yaklaşım arasındaki karşılaştırmalar, en genel haliyle Tablo 1.2’de sunulmuştur.

Tablo 1.2. Yoksulluk Yaklaşımlarının Karşılaştırılması

	Parasal Yaklaşım	Kapasite Yaklaşımı	Sosyal Dışlanma Yaklaşımı	Katılımcı Yaklaşım
Analiz Birimi	İdeal olan birey, uygulamada fiili hanehalkı	Birey	Kendi toplumunda, çevresinde başkalarına göre birey veya gruplar	Gruplar ve bireylerin içinden biri
Kavramsal Olarak Önemli Zayıflıklar	Faydanın iyi bir refah ölçüsü olmaması ve yoksulluğun ekonomik bir kategori olarak değerlendirilmemesi	Temel kapasite seçiminde keyfi unsurların bulunması, yoksulları bir gösterge altında toplamada güçlüklerin olması	Geniş çerçeveye sahip olması, birçok yoruma açık ve duyarlı olması, ülkeler arasında karşılaştırmanın zor olması	Görüşleri alınan kimsenin ne kadar tutarlı olduğu ve temsil gücünün ne olduğunun bilinmemesi, anlaşmazlıkların çözümünde belirsizlik olması
Ülkeler Arası Kıyaslama Problemleri	Anketlerin ve fiyat endekslerinin karşılaştırılmasında sorunlar yaşanabilir, yoksulluk sınırının belirlenmesinde problemlerle karşılaşılabilir	Temel kapasiteler harici olarak belirlenirse daha az sorun oluşabilir, ancak toplamadaki zorluklar ve tutarsızlıklar karşılaştırmayı güçleştirebilir	Sosyal dışlanma sınırlarının her topluma özgü olması nedeniyle toplamada zorluklar yaşanabilir	Kültürel farklılıkların toplumlar arasındaki süreçleri farklılaştırması sebebiyle, sonuçlar karşılaştırılabilirliğini yitirebilir
Veri Kullanılabilirlik Problemleri	Düzenli olarak yapılan hanehalkı anketlerinde ihmal edilen, bulunmayan gözlemler önemli olabilir	Veriler daha az sıklıkla toplanır, ancak kolayca geliştirilebilir	Hâlihazırda başka amaçlar için toplanan veriler kullanılmaktadır, temel boyutlar üzerinde anlamaya varılırsa, veriler düzenli olarak toplanabilir	Genelde küçük örneklemeler kullanılır, ulusal düzeyde hiçbir zaman veri bulunmaz, düzenli ulusal veri toplama yöntemini genişletmek zor olabilir
Ölçümünde Önemli Zorluklar	İsteğe bağlı, keyfi olarak harici unsurlara bağlıdır	Toplu olarak değerlendirme imkânsızdır, temel kapasiteler olmasına rağmen, çok boyutluluk ile nasıl başa çıkılacağı belirsizdir	Çok boyutluluk sorunları vardır	Sonuçların nasıl karşılaştırılacağı ve sonuçların ne kadar temsil gücünün olduğu belirli değildir
Önerilen Politikalar	Ekonomik büyümeyi ve gelir dağılımını düzeltecek politikalar	Gelir ve kamu hizmetleri yoluyla temel kapasitelerin, temel ihtiyaçların artırılması için yatırım politikaları	Resmi işgücü piyasasına özellikle önem verilerek, bireylerin pazarlara ve sosyal süreçlere dâhil olmalarını teşvik edecek politikalar	Yoksulların gücünün, yetkilerinin arttırıldığı politikalar

Kaynak: Laderchi vd. (2003)

1.2.1. Yoksulluk Ölçümünde Temel Göstergenin Seçimi

Dünya Bankası yoksulluğu, “belirgin olarak refahtan yoksun olma, mahrum kalma durumu” olarak tanımlamaktadır. Bu tanım beraberinde, refah ile neyin kastedildiği ve yoksulluğun ölçüleceği referans noktanın ne olduğu gibi birtakım soruları ortaya çıkarmaktadır. Geleneksel görüş, refahı temel olarak emtialara sahip, hâkim olma durumu ile ilişkilendirmektedir. Burada temel alınan odak noktası, hanehalkının veya bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynağa sahip olup olmadıklarıdır. Bu nedenle yoksullar, emtialarını yeterli bir asgari eşğin üzerine çıkarmak için gerekli geliri veya tüketimi olmayanlardır. Geleneksel görüşe göre yoksulluk ise, büyük ölçüde parasal olarak görülmekte ve bu durum yoksulluk analizlerinin çoğu için başlangıç noktası olarak değerlendirilmektedir. Refahın (ve yoksulluğun) ne anlama geldiğini belirlemek adına ikinci bir yaklaşım ise, insanların belirli bir tüketim türünü elde edip edemediklerini öğrenmek için yeterli düzeyde yiyecek, barınak, sağlık ve eğitim gibi imkânlarla sahip olup olmadığı sorularından hareketle oluşmaktadır. Bu görüşe göre araştırmacı, yoksulluğu, geleneksel görüşte parasal oluşunun ötesinde beslenme yoksulluğu, çocukların normalden zayıf veya aşırı zayıf olup olmadığı ile eğitim yoksulluğu, okur-yazarlık durumu ve ne kadar resmi, örgün eğitim alınıp alınmadığı gibi soruları cevaplayarak ölçmektedir (World Bank, 2005: 8). Yoksulluğu ölçmek için referans noktasının ne olduğu sorusuna geldiğimizde ise, karşımıza yoksulluğun ölçümünde temel alınan refah göstergesinin birçok farklı çeşidi çıkmaktadır. Bunlar arasında yer alan hanehalkı geliri ve hanehalkı tüketimi, en sık kullanılan göstergelerdir. Ancak, bu göstergelerden hangisinin daha uygun olduğu konusunda bir fikir birliği bulunmamaktadır (Karadağ, 2015: 11). Öte yandan, kullanımı popüler olan bu iki göstergeye ek olarak kişi başına günlük tüketilen kalori miktarı, toplam harcamaların bir kısmı olarak gıda tüketim oranı, girdilerden ziyade çıktılar baz alınması ile oluşan (yani girdi olarak kabul edilen “gıda” yerine, çıktı olarak kabul edilen “gelişimin engellenmesi, normalden zayıf veya aşırı zayıf kalınması” şeklinde sonuçlanan) yetersiz beslenme durumu gibi göstergeler ve antropolojik yöntem, gözleme dayalı değerlendirmeler, diğer refah göstergeleri olarak sıralanabilmektedir (Haughton ve Khandker, 2009: 32-34).

Yoksulluğun parasal yaklaşım ile ölçülmesi, en geçerli yöntemlerin başında yer almakta ve yoksulluğun ölçümünde geleneksel yaklaşımı oluşturmaktadır (Öztornacı ve Demirdöğen, 2015: 8). Bu açıdan gelir, hanehalkının belirli bir refah düzeyine

erişebilmesi için sahip olduğu kapasite hakkında bilgi vermesi bakımından etkileyici ve önemli bir göstergedir (Karadağ, 2015: 11). Öte yandan, hanehalkı gelirine bakarak hanelerin refahını ölçmek, tüketim göstergesine göre nispeten kolaydır ve bu durum, gösterge olarak gelir kullanımını daha cazip kılmaktadır. Ayrıca, gelirin ne kadar olduğu ve yoksulluk ölçümünün ne derece doğru yapıldığı gibi pratik sorulara daha hızlı cevap verilebilmesi bakımından da gelir, tüketim göstergesinden bir adım öndedir. Bu derece önemli ve kullanımı nispeten daha basit olan gelir göstergesinin, en kabul gören ölçüm yöntemi “*gelir* $\equiv$ *tüketim* + *net değer değişimi*” şeklinde, 1920’li yılların başında Robert Haig ve 1930’lu yılların sonunda Henry Simons tarafından geliştirilmiş ve formüle edilmiştir. Haig ve Simons’un denklemini bir örnek ile açıklayalım.

Ör: Kişinin yılın başında 10.000\$ varlığı olduğunu varsayalım. Bu kişi ilgili yıl içerisinde tüketime 3.000\$ harcamış olsun. Aynı zamanda bu kişinin ilgili yıl içinde elde ettiği gelire ise, 4.000\$ diyelim. Bu kişinin ilgili yıl içindeki geliri ve harcaması arasındaki 1.000\$’lık fark, ilgili yılın başındaki varlığına eklenerek, kişinin gelirini ilgili yılın sonunda 11.000\$ değerine yükselecektir.

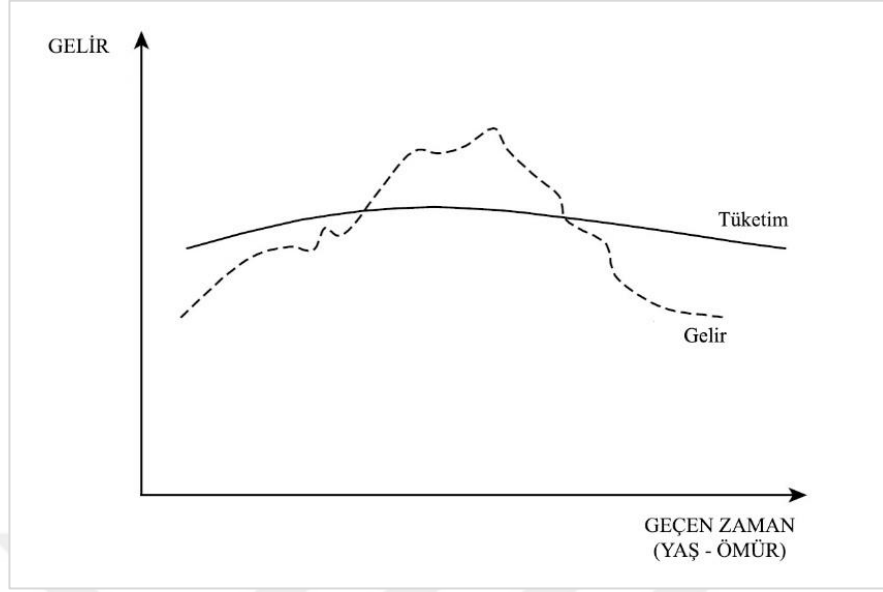
Geleneksel yaklaşımın elemanlarından olmasına karşın gelir göstergesi, sağladığı avantajlarının yanı sıra birkaç sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan, Haig ve Simons’un denkleminde karşımıza çıkan ilk sorun, hangi zaman diliminin uygun olduğunun net olmamasıdır. Bir kişinin gelirini bir yıl boyunca mı, beş yıl süresince mi yoksa ömrü boyunca mı dikkate almalıyız? Bu durum denklemde belirtilmemiştir. Birçok öğrenci şu an için yoksul konumunda yer alabilmektedir, ancak bu öğrenciler geleceğe yönelik umutlu bekleyişlere sahiptir. Dolayısıyla, onları yoksul olarak nitelendirmek doğru olmayabilir. Öte yandan, birinin yaşam boyu geliri hakkında bilgi sahibi olana kadar beklersek, yoksulluk anlarında ona yardım etmek için çok geç olacaktır. İkinci sorun ise, ölçüm sorunudur. Ücret ve maaşlar gibi gelir bileşenlerini ölçmek yeterince kolaydır. Bazı serbest meslek türlerinden faiz, kâr ve gelir hakkında yeterli bilgi edinmek mümkün olabilir. Ancak, doğru bir çiftlik geliri ölçümü elde etmek, konut hizmetlerinin değerini doğru belirlemek veya sermaye kazançlarını (örneğin, bir çiftlikte hayvanların değerindeki artışı veya sahip olunan bir evin değerindeki değişikliği) doğru hesaplamak

zor olabilmektedir. Bu sorunlara ek olarak bir diğerk sorun da, birkaç nedenden dolayı bireylerin gelirlerini olduğundan düşük gösterme eğiliminde olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu durum neticesinde, gelir göstergesinin temel alındığı çalışmalarda önemli sorunlar oluşmakta, gelirlerin düşük olarak değerlendirilmeye alınması, yoksulluk hesaplamalarının hatalı olmasına neden olmaktadır. Bahsi geçen bu sorunlar aşağıdaki gibidir:

- Bireyler, bir görüşme esnasında, bir yıl öncesine kadar satın aldıkları veya sattıkları öğeler için kullandıkları para miktarını, unuttuklarını belirterek, söylememe eğilimindedirler.
- Bireyler, vergi tahsilinde veya komşularının kendisiyle ilgili ayrıntıları öğrenmesinde, gelirlerinin tamamını açıklamak konusunda isteksiz olabilmektedirler.
- Bireyler kaçakçılık, yolsuzluk ve uyuşturucu satıcılığı gibi yasadışı yollardan kazandıkları gelirleri bildirme konusunda isteksiz davranabilmektedirler (Haughton ve Khandker, 2009: 22-23).

Yukarıda yer alan kısımdan da anlaşılacağı üzere, yoksulluk ölçümünde ele alınan geleneksel yaklaşımda gelir göstergesi, tüketim göstergesine kıyasla nispeten daha kolay olduğu için tercih edilmektedir. Buna karşın Dünya Bankası, yoksulluğun ölçümünde genellikle, gelir yerine tüketim harcamasının refah göstergesi olarak kullanılmasını tavsiye etmektedir (Karadağ, 2015: 11). Bu bağlamda, bu göstergeyi açıklamak ve tercih edilme nedenlerini belirtmek, tüketim göstergenin Dünya Bankası tarafından neden tavsiye edildiğinin anlaşılmasında faydalı olacaktır. Buna göre, tüketim harcaması hem satın alınan mal ve hizmetleri hem de kişinin kendi üretiminden (aynı olarak) sağladıklarını içermektedir. Gelişmiş ülkelerde, gelir yerine tüketimin, yaşam boyu refahın daha iyi bir göstergesi olduğu değerlendirilmektedir. Gelir, genellikle yıldan yıla biraz dalgalanmaya ek olarak kişinin ömrü boyunca yükselir ve düşer, ancak tüketim nispeten istikrarlı kalır. Gelirdeki kısa vadeli dalgalanmaların tekrar aynı seyrine dönerek düzelmesi, uzun vadeli (sürekli) gelirin büyük ölçüde tüketildiği, geçici gelirin ise biriktirildiği varsayımları altında Sürekli Gelir Hipotezi ile tahmin edilmektedir. Gelir ve tüketim arasındaki bu ilişki, Şekil 1.1’de Ömür Boyu Gelir Hipotezi ile gösterilmektedir.

Şekil 1.1. Ömür Boyu Gelir Hipotezi: Zaman İçinde Gelir ve Tüketim Profili

Kaynak: Haughton ve Khandker (2009)

Paxson ile Alderman ve Paxson'un 1990'lı yıllardaki yaptıkları çalışmalarda yer alan mevcut kanıtlar, az gelişmiş ülkeler bağlamında Ömür Boyu Gelir Hipotezi için destek sağlamamakla birlikte, hanelerin yıl boyunca elde ettikleri gelirin, mevsimsel dalgalanmaları önemli ölçüde düzelttiği görülmektedir. Bu nedenle, ayda bir olmak üzere kısa bir süre zarfında hanehalkı anketlerince toplanan tüketim bilgisinin, daha değişken olan gelire göre, genel refah seviyesini temsil etme gücünün daha yüksek olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca, gösterge olarak gelir yerine tüketimi kullanmak, hanelerin kazandıklarından ziyade ne harcadıklarını hatırlamada daha istekli olma ihtimallerinin yüksek olması bağlamında, daha kullanışlı olabilmektedir. Buna rağmen bireyler, tüketimlerini kendince nedenlerden dolayı düşük gösterme eğiliminde olabilirler. Gelirlerini olduğundan düşük gösterme eğiliminde olan bireylerin, yoksulluk çalışmalarında yoksulluğun hatalı hesaplanmasına neden oldukları gibi, hanehalkı beyanlarından hareketle tüketimlerin düşük olarak değerlendirilmeye alınması da, tüketim göstergesinin önemli bir sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahsi geçen nedenler aşağıdaki gibidir:

- Bireyler lüks mallara, alkollü ürünlere ve yasadışı eşyalara harcadıkları para miktarını, düşük bir şekilde beyan etme veya hiç beyan etmeme eğilimindedirler.

- Diğer bir neden ise, yapılan anketlerde soruların içeriği ve derinliğinden kaynaklanmaktadır. Buna göre, anket soruları daha ayrıntılı olduğunda, katılımcı bireylerin harcamalarını daha ayrıntılı olarak hatırlamaları ve yaptıkları daha yüksek harcamaları bildirmeleri çok daha muhtemeldir (Haughton ve Khandker, 2009: 24-25).

Görüldüğü gibi yoksulluk ölçümünde temel alınan popüler göstergelerden hanehalkı tüketimi ve hanehalkı geliri, kendi içerisinde avantaj ve dezavantajlara sahiptir. Birini diğerinin önüne geçiren, diğerini ötekinden cazip kılan özellikler, gösterge seçimi konusunda araştırmacıların yolunu belirlemesinde yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla, bu özelliklerin ne olduğu bilmek, yoksulluk analizi çalışmalarında uygun ölçüm için bir çıkış noktası olacaktır. Buna göre, yoksulluk ölçümünde kullanılan bu iki popüler göstergenin artı ve eksi yönleri, Tablo 1.3’de gösterildiği gibidir.

Öte yandan, çeşitli ülke istatistik ofisleri tarafından refah değişkeni olarak kullanılan göstergeler, Tablo 1.4’de yer almaktadır. Tablodan anlaşılacağı üzere, bu göstergelerden hangisinin daha uygun olduğu konusunda bir fikir birliği olmadığı gibi, ülkeler arasında da uygulama birliği bulunmamaktadır.

Tablo 1.3. Refah Ölçümünde Gelir ve Tüketim Göstergelerinin Artı-Eksi Yönleri

Gelir Göstergesi	Artı Yönler	* Hanelerin (harcama) kapasitelerini gösterir ** Hanelerin “sahip, hâkim olma” derecesini, kaynaklar üzerinden etkin bir şekilde ölçer (bireyler bilgi vermede isteksiz değillerse) ** Sınırlı sayıda gelir kaynağı göz önünde bulundurulduğunda veri toplama ve dolayısıyla da ölçümü nispeten daha kolaydır *** Tüketim göstergesine kıyasla daha az sayıda soru ile ölçülebilir, bu yüzden veri toplama maliyeti daha azdır * Gelir, türlerine göre ayrıştırılarak analizler yapılabilir
	Eksi Yönler	* Bireylerin gelirlerini düşük beyan etme eğilimi fazladır ** Kısa vadeli dalgalanmalardan etkilenebilir (ör: mevsimsel tarım modeli) ** Bazı gelir gruplarını gözlemlemek zordur (ör: kayıt dışı sektör geliri, evsel tarım uğraşçılarının geliri, serbest meslek geliri vb.) * Gelir kendi başına fayda/refah üretmez, ancak ve ancak tüketildikten sonra fayda/refah elde edilir, dolayısıyla gelir ve refah arasındaki bağlantı her zaman net değildir * Dönemsel oynaklıkların etkisinin azaltılması için geniş bir dönemi kapsayacak şekilde bilgi toplanması gerekir
Harcama Göstergesi	Artı Yönler	** Mevcut gerçek yaşam standardını yansıtmaması bakımından, refahın daha doğru bir göstergesidir * Bireylerin harcamalarını düşük beyan etme eğilimi azdır (içeriği ve derinliği daha geniş anket soruları varsa) ** Bireyler para harcama miktarı beyanlarını, gelirden kazandıklarından daha az düşük gösterme eğilimi sergilerler, çünkü harcamaların hatırlanması nispeten daha kolaydır * Oynaklığın görece daha az olması bakımından uzun dönem ortalama refahı daha iyi yansıtır
	Eksi Yönler	* Veri toplama maliyeti ve bunun için harcanan çaba fazladır *** Hane tüketimini belirlemede zorluk çekilebilir (ör: borç alma yoluyla yapılan harcamalar refah düzeyinin doğru ölçülememesine neden olur) ** Dayanıklı tüketim malları dâhil olmak üzere tüketimin bazı bileşenlerini ölçmek zordur (bu malların değerinin tahmini için ek sorular gerekir) ** Bazı harcamalar düzenli olarak yapılmaz, bu nedenle veriler yanıltıcı olabilir * Bazı harcamalar kasıtlı olarak gizlenebilir (ör: yasadışı harcamalar, alkol ve tütün harcamaları vb.) * Hatırlamama nedeniyle bireylerin eksik harcama beyanı oldukça sık gerçekleşebilir ** Haneler tarafından yapılan tüketim seçimleri yanıltıcı olabilir (ör: zengin bir hanenin basitçe yaşamayı seçmesi, onların yoksul olduğu anlamına gelmez)

Kaynak: (*) Karadağ (2015), (**) Haughton ve Khandker (2009), (***) Haughton ve Haughton (2011)

Tablo 1.4. Refah Ölçümünde Ülkelerin Kullandığı Göstergeler (Ülke/Yıl/Gösterge)

ABD	2013 *	Gelir	Kolombiya	2013 *	Gelir
Afganistan	2008 **	Tüketim	Kosova	2009 **	Tüketim
Arjantin	2010 **	Gelir	Kosta Rika	2010 **	Gelir
Bangladeş	2005 **	Tüketim	Letonya	2013 *	Gelir
Batı Şeria ve Gazze	2007 **	Tüketim	Macaristan	2012 *	Gelir
Belarus	2008 **	Gelir	Makedonya	2008 **	Tüketim
Belarus	2013 *	Gelir	Malavi	2004 **	Tüketim
Belize	2002 **	Tüketim	Meksika	2008 **	Gelir
Birleşik Krallık	2013 *	Gelir	Meksika	2012 *	Gelir
Bolivya	2007 **	Gelir	Mısır	2008 **	Tüketim
Bosna Hersek	2011 *	Tüketim	Moğolistan	2007 **	Tüketim
Çin	2013 *	Gelir	Moğolistan	2008 **	Tüketim
Doğu Timor	2007 **	Tüketim	Mozambik	2002 **	Tüketim
Dominik Cum.	2010 **	Gelir	Nijerya	2004 **	Tüketim
Ekvator	2006 **	Tüketim	Nikaragua	2009 **	Tüketim
Ekvator	2010 **	Gelir	Özbekistan	2012 *	Tüketim
El Salvador	2009 **	Gelir	Panama	2008 **	Tüketim
Endonezya	2010 **	Tüketim	Paraguay	2009 **	Gelir
Ermenistan	2012 *	Tüketim	Peru	2010 **	Tüketim
Estonya	2012 *	Gelir	Polonya	2013 *	Gelir
Guatemala	2006 **	Tüketim	Rusya	2008 **	Tüketim
Güney Sudan	2009 **	Tüketim	Rusya	2013 *	Gelir
Haiti	2001 **	Gelir	Sierra Leone	2003 **	Tüketim
Hollanda	2010 *	Gelir	Sri Lanka	2007 **	Tüketim
Honduras	2010 **	Gelir	Şili	2009 **	Gelir
Irak	2007 **	Tüketim	Tanzanya	2007 **	Tüketim
İrlanda	2013 *	Gelir	Uganda	2005 **	Tüketim
İsviçre	2012 *	Gelir	Ukrayna	2007 **	Tüketim
İtalya	2013 *	Tüketim	Ukrayna	2013 *	Gelir
Kanada	2012 *	Gelir	Uruguay	2010 **	Gelir
Karadağ	2008 **	Tüketim	Ürdün	2006 **	Tüketim
Karadağ	2012 *	Tüketim	Venezuela	2009 **	Gelir
Kenya	2005 **	Tüketim	Yeni Zelanda	2013 *	Gelir
Kolombiya	2009 **	Gelir	Zambiya	2006 **	Tüketim

Kaynak: (*) Karadağ (2015), (**) World Bank (2012)

1.2.2. Yoksulluk Ölçüm Yöntemlerinin Özellikleri

Daha kullanışlı ve yararlı bir yoksulluk ölçümü için, yoksulluk ölçüm yöntemlerinin sağlaması arzu edilen bazı özellikler bulunmaktadır. Bunlar, içerisinde çeşitli aksiyomları barındırmakla birlikte, en genel haliyle “değişmezlik özellikleri” ve “üstünlük özellikleri” olmak üzere iki kategoride toplanmaktadır. Değişmezlik özellikleri, veri setinde oluşan herhangi bir değişim karşısında yoksulluk ölçümlerinin değişmemesi durumu olarak özetlenebilir. Değişmezlik özellikleri olarak nitelendirilen aksiyomlar simetri, normallik, anakitle değişmezliği, ölçek değişmezliği ve odaklılık olarak sıralanabilirler. Üstünlük özellikleri ise, yoksulluk ölçümlerinin belirli bir yöne doğru değişim göstermesi durumu olarak özetlenebilir. Üstünlük özellikleri olarak nitelendirilen aksiyomlar monotonluk, transfer ilkesi, transfer duyarlılığı ve alt grup tutarlılığı olarak sıralanabilirler. Yoksulluk ölçümü için yöntem seçiminde yol gösterici olan bu özelliklerin (aksiyomların) neyi ifade ettiğini bilmek, araştırmacı adına faydalı olacaktır. Buna göre bahsi geçen aksiyomlar aşağıdaki gibidir:

- *Simetri aksiyomu*, yoksulluk sınırı aynı iken iki kişinin gelir seviyesinin yer değiştirmesi durumunda yoksulluğun değişmemesini gerektirir. Başka bir deyişle, bir toplumun yoksulluk düzeyi değerlendirilirken, herhangi bir kişiye, onun kimliğine dayanarak öncelik verilmemelidir. Bu açıdan aksiyomdaki “simetri” ibaresi, “anonimlik” olarak da ifade edilebilir. Gelirleri, binlik değer üzerinden, sırasıyla (1\$, 2\$, 50\$, 70\$) olan dört kişi için x vektörü tanımlasın. Yoksulluk sınırının $z = 10\$$ olduğu bir durumda, bu kişilerden ilk ikisi yoksul olurken, son ikisi yoksul olmayacaktır. Şimdi ise, birinci ve dördüncü bireylerin gelirinin yerini deşışelim. Bu durumda yeni gelir vektörü $x' = (\$70, \$2, \$50, \$1)$ olacaktır. Sonuç olarak, aynı yoksulluk sınırı altında iki kişinin gelirlerinin yer deşıştırılması, yoksulluğı deşıştırmeyecektir. Buna göre simetri aksiyomu, “eğer x' dağılımı, x dağılımına ait gelirlerin permütasyonu ile elde edilirse ve yoksulluk sınırı z aynı kalırsa, yoksulluk ölçümü $P(x'; z) = P(x; z)$ ” eşitliğini gerektirir.
- *Normallik aksiyomu*, toplumda hiç kimsenin geliri yoksulluk sınırından düşük değıl ise, yoksulluk ölçüsünün sıfır olmasını gerektirir. Bu, doğal bir özelliktir. Gelirleri, binlik değıer üzerinden, sırasıyla (1\$, 2\$, 50\$, 70\$) olan

dört kişi için x vektörü tanımlasın. Yoksulluk sınırının $z = 1\$$ olduğu bir durumda, bu kişilerden hiçbiri yoksul olmayacak ve yoksulluk ölçüsü sıfır olacaktır. Buna göre normallik aksiyomu, “herhangi bir gelir dağılımı x ve yoksulluk sınırı z için, $\min\{x\} \leq z$ ise, yoksulluk ölçümü $P(x; z) = 0$ ”, eşitliğini gerektirir.

- *Anakitle değişmezliği aksiyomu*, yoksulluk ölçüsünün anakitlenin (nüfusun) boyutuna göre değişmez olmasını gerektirir. Dolayısıyla, yoksulluk sınırının ($z = \text{sabit}$) değişmediği bir durumda, gelir vektörünün çoğaltılması, yoksulluğun orijinal örnek vektörüyle aynı düzeyde sonuçlanması anlamına gelmektedir. Gelirleri, binlik değer üzerinden, sırasıyla (1\$, 2\$, 50\$, 70\$) olan dört kişi için x vektörü tanımlasın. Daha sonra aynı gelir dağılımına sahip dört kişinin bu kitleye katıldığını varsayalım. Böylelikle yeni gelir vektörü $x' = (1$, 1$, 2$, 2$, 50$, 50$, 70$, 70$) olacaktır. Sonuç olarak, anakitlenin özelliklerinin korunduğu bu durum, yoksulluğu değiştirmeyecektir. Buna göre anakitle değişmezliği aksiyomu, “eğer x' vektörü, en az bir kez x vektörü kopyalanarak elde edilirse ve yoksulluk sınırı değişmeden kalırsa, yoksulluk ölçümü $P(x'; z) = P(x; z)$ ”, eşitliğini gerektirir.$
- *Ölçek değişmezliği aksiyomu*, bir gelir dağılımının tüm gelirleri ve yoksulluk sınırının aynı faktörle ölçeklendirilmesiyle, başka bir gelir dağılımından elde edilmesi durumunda, yoksulluk seviyesinin değişmeden kalmasını gerektirir. Bu bağlamda, anakitlede yer alan herkesin geliri ve yoksulluk sınırı üç katına çıkarılır veya yarıya indirilirse, toplumun yoksulluk seviyesi değişmez. Gelirleri, binlik değer üzerinden, sırasıyla (1\$, 2\$, 50\$, 70\$) olan dört kişi için x vektörü tanımlasın. Yoksulluk sınırı ise $z = 6\$$ olsun. Bu vektörde yer alan her bir kişinin gelirinin üç kat arttığını varsayalım. Bu durumda yeni gelir vektörü $x' = (3$, 6$, 150$, 210$) olacaktır. Aynı zamanda yeni yoksulluk sınırı $z = 18\$$ olduğunda, yoksulluk seviyesi değişmeyecektir. Buna göre ölçek değişmezliği aksiyomu, “eğer x' dağılımı, x dağılımına ait gelirlerin sabit bir katı olarak elde edilirse; $x' = cx$ ve z yoksulluk sınırı aynı sabit kat ile hesaplanırsa; $z' = cz$, ($c > 0$), yoksulluk ölçümü $P(x'; cz) = P(x; z)$ ”, eşitliğini gerektirir.$

- *Odaklılık aksiyomu*, toplumda yoksul olmayan bir kişinin gelirinin değiştiği, ancak o kişinin gelirinin yoksulluk sınırının altına düşmediği durumda, yoksulluk seviyesinin değişmeden kalmasını gerektirir. Gelirleri, binlik değer üzerinden, sırasıyla (1\$, 2\$, 50\$, 70\$) olan dört kişi için x vektörü tanımlasın. Yoksulluk sınırı ise $z = 6\$$ olsun. Dolayısıyla, bu yoksulluk sınırına göre, üçüncü ve dördüncü kişi yoksul değildir. Şimdi ise üçüncü ve dördüncü bireyin gelirlerinin iki katına çıktığını varsayalım. Bu durumda yeni gelir vektörü $x' = (1$, 2$, 100$, 140$)$ olacaktır. Sonuç olarak, yoksulluk sınırının ($z = \text{sabit}$) değişmediği varsayımı altında, bu kişilerin gelirlerinin artması, toplumun yoksulluk seviyesini değiştirmeyecektir. Buna göre odaklılık aksiyomu, “eğer x' dağılımı, yoksul olmayan bir kişinin gelirinin artırıldığı x dağılımından elde edilirse ve yoksulluk sınırı z aynı kalırsa, yoksulluk ölçümü $P(x'; z) = P(x; z)$ ”, eşitliğini gerektirir.
- *Monotonluk aksiyomu*, toplumda yoksul olan bir kişinin geliri artar ise, yoksulluk seviyesinin düşüş kaydetmesi veya en azından artmaması durumunu gerektirir. Bu aksiyomun iki farklı versiyonu vardır. Bunlardan biri, yoksul bir kişinin gelirindeki artış sonucunda yoksulluğun artmadığı zayıf monotonluk aksiyomu, diğeri ise, aynı durum neticesinde yoksulluk seviyesinin düştüğü güçlü monotonluk aksiyomudur. Gelirleri, binlik değer üzerinden, sırasıyla (1\$, 2\$, 50\$, 70\$) olan dört kişi için x vektörü tanımlasın. Yoksulluk sınırı ise $z = 6\$$ olsun. Dolayısıyla birinci ve ikinci bireyler yoksuldur. Durum böyle iken, ikinci bireyin gelirinin üç katına çıktığını varsayalım. Bu durumda yeni gelir vektörü $x' = (1$, 6$, 50$, 70$)$ olacaktır. Sonuç olarak, yoksulluk sınırının ($z = \text{sabit}$) değişmediği varsayımı altında, bu kişinin gelirinin artması, zayıf monotonluk aksiyomuna göre yoksulluğu x' vektöründe artırmayacak ve güçlü monotonluk özelliğine göre yoksulluğu x' vektöründe azaltacaktır. Buna göre zayıf monotonluk aksiyomu, “ x' dağılımı, yoksulluk sınırının ($z = \text{sabit}$) değişmediği durumda, yoksul bir kişinin gelirini artırdığı x dağılımından elde edilirse, yoksulluk ölçümü $P(x'; z) \leq P(x; z)$ ” durumunu ve güçlü monotonluk aksiyomu, “ x' dağılımı, yoksulluk sınırının ($z = \text{sabit}$) değişmediği

durumda, yoksul bir kişinin gelirini artırdığı x dağılımından elde edilirse, yoksulluk ölçümü $P(x'; z) < P(x; z)$ ”, durumunu gerektirir.

- *Transfer ilkesi aksiyomu, yoksulluk sınırı sabit olmak şartıyla, iki yoksul arasında, daha yoksul olandan diğerine gelir transferi (gerileyici transfer) olduğunda yoksulluk seviyesinin artması durumunu ve daha zengin olan yoksuldan diğerine yapılan gelir transferinde (ilerleyici transfer) ise, yoksulluk seviyesinin azalması durumunu gerektirir. Gelirleri, binlik değer üzerinden, sırasıyla (1\$, 2\$, 50\$, 70\$) olan dört kişi için x vektörü tanımlasın. Yoksulluk sınırı ise $z = 6\$$ olsun. Durum böyle iken, yoksul olan birinci ve ikinci kişi arasında, daha zengin olan yoksuldan diğerine olmak üzere (veya tersi), bir gelir transferinin (0.5\$) söz konusu olduğunu varsayalım. O halde, yeni gelir vektörü $x' = (1.5$, 1.5$, 50$, 70$)$ ($x'' = (0.5$, 2.5$, 50$, 70$)$) olacaktır. Dolayısıyla, yoksulluk sınırının sabit olarak kabul edildiği bu aksiyom için, x' vektöründe yoksulluk seviyesi daha düşük (yüksek) olmalıdır. Buna göre transfer ilkesi aksiyomu, “ x' dağılımı, x dağılımındaki iki yoksul arasında ilerleyici bir gelir transferi ile elde edilirse ve yoksulluk sınırı z sabit kalır ise, yoksulluk ölçümü $P(x'; z) < P(x; z)$ ” (“ x'' dağılımı, x dağılımındaki iki yoksul arasında gerileyici bir gelir transferi ile elde edilirse ve yoksulluk sınırı z sabit kalır ise, yoksulluk ölçümü $P(x''; z) > P(x; z)$ ”) durumunu gerektirir.*
- *Transfer duyarlılığı aksiyomu, yoksulluk ölçümünde transfer ilkesi aksiyomunun daha zayıf bir versiyonu olarak tanımlanır. Bu aksiyom, toplumda iki yoksul arasında, daha yoksul olandan diğerine gerileyici bir gelir transferi söz konusu olduğunda yoksulluk seviyesinin azalmaması durumunu ve daha zengin olan yoksuldan diğerine ilerleyici bir gelir transferi olduğunda ise, yoksulluk seviyesinin artmaması durumunu gerektirir. Buna göre transfer duyarlılığı aksiyomu, “ x' dağılımı, x dağılımındaki iki yoksul arasında ilerleyici bir gelir transferi ile elde edilirse ve yoksulluk sınırı z sabit ise, yoksulluk ölçümü $P(x'; z) \leq P(x; z)$ ” (“ x'' dağılımı, x dağılımındaki iki yoksul arasında gerileyici bir gelir transferi ile elde edilirse ve yoksulluk sınırı z sabit ise, yoksulluk ölçümü $P(x''; z) \geq P(x; z)$ ”) durumunu gerektirir.*

- *Alt grup tutarlılığı aksiyomu*, eğer alt grup nüfus boyutları (anakitle) sabitse, yoksulluk bir alt grupta arttığında ve alt grupların geri kalanında düşmediğinde genel eşitsizliğin artmasını gerektirir. N nüfus büyüklüğüne sahip x vektörünün, iki alt grup vektöre bölündüğünü varsayalım. Bunlar N' nüfus büyüklüğüne sahip x' vektörü ve N'' nüfus büyüklüğüne sahip x'' vektörü olsun ($N' + N'' = N$). Benzer şekilde nüfus büyüklükleri yine N' ve N'' olmak üzere, gelir vektörleri y' ve y'' olan yeni iki alt grup daha oluşturulduğu varsayalım. Buna göre, alt grup tutarlılığı aksiyomu, “*alt grup nüfus boyutlarının (N' , N''), değişmeden kaldığı göz önünde bulundurulduğunda, $P(y'; z) > P(x'; z)$ ve $P(y''; z) \geq P(x''; z)$ iken yoksulluk ölçümü $P(y; z) > P(x; z)$ ” durumunu gerektirir. Bir ülkenin nüfusu kırsal ve kentsel alanlar, eyaletler, iller ve diğer coğrafi bölgeler, etnik ve dini gruplar, cinsiyetler veya yaş grupları gibi alt gruplara ayrılabilir. Bu bağlamda, alt grup tutarlılığı aksiyomu ile yakından ilgili olan “toplatılabilir ayrıştırılabilirlik” aksiyomu devreye girer. Bu aksiyom sayesinde toplam yoksulluğun ne kadarlık kısmının çeşitli alt gruplardan kaynakladığı hesaplanabilir. Yine, N nüfus büyüklüğüne sahip x vektörünün, N' nüfus büyüklüğüne sahip x' vektörü ve N'' nüfus büyüklüğüne sahip x'' vektörü olmak üzere, iki alt grup vektöre bölündüğünü varsayalım ($N' + N'' = N$). Buna göre toplatılabilir ayrıştırılabilirlik aksiyomu, “*gelir vektörü x , gelir vektörleri x' ve x'' olmak üzere iki alt gruba bölündüğünde, yoksulluk ölçümü $P(x; z) = \frac{N'}{N} P(x'; z) + \frac{N''}{N} P(x''; z)$ ”, eşitliğini gerektirir.**

Bu aksiyomlardan simetri, anakitle değişmezliği, ölçek değişmezliği, odaklılık, monotonluk ve transfer ilkesi aksiyomları “temel aksiyomlar” olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda, yoksulluk ölçüm yöntemlerinin etkinliği, bu aksiyomlardan ve ötekilerden hangisini sağladığına bağlı olarak değişmektedir (Foster vd., 2013: 106-112).

1.2.3. Yoksulluk Ölçüm Yöntemleri

Yoksulluk ölçüsü, nüfusun bütünü veya alt grupları için, hanehalkı refah göstergesinin seçilen yoksulluk sınırı ile karşılaştırılmasını tek bir toplama dönüştüren istatistiksel bir fonksiyondur (Coudouel vd., 2002: 34). Bu bakımdan, yoksulluğun

ölçülmesinde ilk aşama, geleneksel olarak kullanılan parasal yaklaşım ile yoksulları yoksul olmayanlardan ayırmak için bir tür yoksulluk sınırının belirlenmesini gerektirir (May, 2011: 32). Yoksulluk ölçümü için sadece yoksulluk sınırının belirlenmesi yeterli değildir. Bu nedenle, yoksulluğun ölçümünde bir aşamaya daha gerek vardır. Bu doğrultuda ikinci aşama, refah göstergesinin seçiminden ibarettir (Karadağ, 2015: 33). Yoksulluk sınırının belirlenmesi konusu çözüldükten ve refah göstergesi seçimi bir karara bağlandıktan sonra, kullanılan toplama yöntemine bağlı olarak, yoksulluğun hesaplanması, çeşitli yoksulluk endeksleri ile gerçekleştirilebilir hale gelmektedir (Madden, 2000: 183). Buna göre, yoksulluk ölçümü için kullanılan yöntemler kafa sayısı endeksi, yoksulluk açığı endeksi, yoksulluk açığının karesi endeksi, Sen endeksi, Sen-Shorrocks-Thon endeksi ve Watts endeksi gibi literatürde yer edinmiş temel yoksulluk ölçüm endeksleri ile bu endekslere ek olmak üzere, yoksulluğun ölçümünde alternatif bir yaklaşım olan ve Sen endeksinin eşitliğinde de yer alan Gini katsayısı olarak sıralanabilir.

1.2.3.1. Kafa Sayısı Endeksi

Kafa sayısı endeksi anlaşılır ve basit olması nedeniyle, diğer endekslere kıyasla, kullanımı daha yaygın olan yoksulluk ölçüm yöntemidir. Bu endeks, basit bir şekilde, yoksul olarak tanımlanan nüfusun oranını ölçer ve genellikle P_0 ile temsil edilir. Buna göre, kafa sayısı ölçümü, eşitlik 1.1'deki gibidir.

$$P_0 = \frac{N_p}{N} \quad (1.1)$$

Burada N_p , yoksul sayısını ve N ise, toplam nüfus (veya örneklem) sayısını ifade etmektedir. Bir örnek vermek gerekirse, örneklem sayısının 300 olduğu bir ankette, 60 kişi yoksul ise, kafa sayısı oranı $P_0 = \frac{60}{300} = 0.2 = \%20$ olacaktır. Eşitlik 1.1, daha net bir şekilde, gösterge fonksiyonu yardımıyla aşağıdaki gibi (1.2) yeniden yazılabilir.

$$P_0 = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N I(y_i < z) \quad (1.2)$$

Eşitlik 1.2'de $I(.)$, gösterge fonksiyonudur. Eğer parantez içindeki ifade doğru ise 1 değerini, yanlış ise 0 değerini alır. Yani, harcama (y_i), yoksulluk sınırından (z) daha

küçük ise, fonksiyon 1 değerini alır ve hane yoksul olarak tanımlanır (Haughton ve Khandker, 2009: 68-69).

Kafa sayısı endeksinin en iyi yönü uygulanmasının basit ve anlaşılmasının kolay olmasıdır. Bunlar önemli niteliklerdir. Bununla birlikte, bu yöntemin en az üç zayıf noktası bulunmaktadır. Bu zayıf yönler aşağıdaki gibidir:

- İlk zayıflık, kafa sayısı endeksinin, yoksulluğun yoğunluğunu (şiddetini) dikkate almamasından kaynaklanmaktadır.
- İkinci zayıflık, kafa sayısı endeksinin, yoksulların ne kadar yoksul olduğunu göstermemesinden kaynaklanmaktadır.
- Üçüncü zayıflık, kafa sayısı endeksinin, yoksulluk ölçümünü bireyler yerine hane bazında hesaplamasından kaynaklanmaktadır (Haughton ve Khandker, 2009: 69).

Yoksulluk ölçüm yöntemleri içerisinde en iyi bilinen ve en çok kullanılan kafa sayısı endeksinin, belirtilen artı ve eksilerinin dışında, bu yöntemin etkinliği, hangi özellikleri sağladığına bağlı olarak değişmektedir. Buna göre, bu yöntem simetri, normallik, anakitle değişmezliği, ölçek değişmezliği ve odaklılık aksiyomları olmak üzere tüm değişmezlik özelliklerini sağlarken, alt grup tutarlılığı aksiyomu dışında hiçbir üstünlük özelliğini sağlamamaktadır. Kafa sayısı oranı, yoksulluk sınırını geçmediği sürece yoksulların gelir düzeyindeki değişikliklere duyarlı değildir. Bu nedenle, bu yöntem diğer üstünlük ve monotonluk aksiyomlarını sağlamamaktadır (Foster vd., 2013: 115).

Öte yandan, süreç içerisinde kafa sayısı endeksine getirilen eleştiriler, literatür kapsamında, geliştirilen diğer ölçeklerin temel çıkış noktasını oluşturmuştur (Cafri, 2009: 20).

1.2.3.2. Yoksulluk Açığı Endeksi

Yoksulluğun ölçümünde diğer bir yöntem, kullanımı orta derecede popüler olan, yoksulluk açığı endeksidir. Bu endeks, yoksul bireylerin ortalama olarak yoksulluk sınırının ne kadar gerisinde olduklarını ölçmekte ve bunu yoksulluk sınırının bir yüzdesi

şeklinde ifade etmektedir. Daha spesifik bir biçimde, yoksulluk açığı (G_i), yoksul bireylerin geliri (y_i) ile yoksulluk sınırı (z) arasındaki fark olarak tanımlanır. Geliri yoksulluk sınırının üstünde olan tüm bireyler için, açık değeri sıfır olarak kabul edilir. Bu bakımdan, yoksulluk açığı, eşitlik 1.3'deki şekilde elde edilir.

$$G_i = (z - y_i) \times I(y_i < z) \quad (1.3)$$

Yoksulluk açığının hesaplanmasın ardından, genellikle P_1 ile temsil edilen yoksulluk açığı ölçümü, eşitlik 1.4'deki gibi tanımlanır (Haughton ve Khandker, 2009: 70).

$$P_1 = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \frac{G_i}{z} \quad (1.4)$$

Yoksulluk açığı ölçüsü 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Buna göre, bu ölçü, toplumda hiç yoksul olmaması durumunda 0 değerini alırken, toplumda herkesin yoksul ve sıfır gelire sahip olduğu durumda 1 değerini almaktadır. Öte yandan, bu yöntemin etkinliği, hangi özellikleri sağladığına bağlı olarak değişmektedir. Buna göre, bu yöntem, kafa sayısı yönteminde olduğu gibi simetri, normallik, anakitle değişmezliği, ölçek değişmezliği ve odaklılık aksiyomları olmak üzere tüm değişmezlik özelliklerini sağlarken, üstünlük özelliklerinden sadece monotonluk ve alt grup tutarlılığı aksiyomlarını sağlamaktadır. Buna ek olarak, bu yöntem, transfer ilkesi aksiyomunu sağlamamakta, ancak zayıf transfer ilkesi aksiyomunu sağlamaktadır (Foster vd., 2013: 116-117).

1.2.3.3. Yoksulluk Açığının Karesi Endeksi

Yoksullar arasındaki eşitsizliği incelemek amacıyla, bazı araştırmacılar, yoksullar arasındaki farkları dikkate alan yoksulluk açığının karesi endeksini kullanmışlardır. Bu yöntem, basit bir şekilde, yoksulluk sınırının bir oranı olarak, yoksulluk açığının ağırlıklı toplamından ibarettir. Bu yöntemde ağırlık olarak yoksulluk açığının kendisi kullanılmaktadır. Buna göre, yoksulluk açığının %10 olduğu farz edilir ise, ağırlık da %10 olacaktır. Bu bağlamda, yoksulluk açığı endeksinin karesinin alınması, dolaylı olarak, yoksulluk sınırının aşağısına düştüğü gözlemlenen bireylerin, düştükleri oran

kadar yüksek ağırlık alacaklarını ifade eder. Bu bakımdan, genellikle P_2 ile temsil edilen yoksulluk açığının karesinin ölçümü, eşitlik 1.5’deki gibi elde edilmektedir.

$$P_2 = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \left(\frac{G_i}{Z} \right)^2 \quad (1.5)$$

Bu endeksin ölçümünde, yoksulluk durumuna bağlı olarak iyi olan bireyi kötü olandan ayırmak, sezgisel olarak zordur. Dolayısıyla anlaşılması ve yorumlanması kolay olmadığı için bu endeksin kullanımı çok yaygın değildir. Öte yandan, yoksulluk açığının karesi endeksi Foster, Greer ve Thorbecke (1984) tarafından önerilen ve oldukça genel olarak yazılabilen, yazarların kendi adlarıyla anıldığı FGT ölçüm ailesinin bir üyesi olarak düşünülebilir. Buna göre, genellikle P_α ile temsil edilen FGT endeksinin ölçümü, eşitlik 1.6’daki gibidir.

$$P_\alpha = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \left(\frac{G_i}{Z} \right)^\alpha, \quad (\alpha \geq 0) \quad (1.6)$$

Burada α parametresi, endeksin yoksulluğa karşı duyarlılığının bir ölçüsüdür. Buna göre, $\alpha = 0$ olduğunda, P_α kafa sayısı oranına (P_0), $\alpha = 1$ olduğunda, P_α yoksulluk açığı endeksine (P_1) ve $\alpha = 2$ olduğunda, P_α yoksulluk açığının karesi endeksine (P_2) eşit olacaktır. FGT ölçüsü, bir bakıma, yoksulluk ölçümleri için çok iyi bir birleştirici çerçeve sunsa da, α parametresinin en iyi değerinin ne olduğu sorusunu cevapsız bırakmaktadır. Bu nedenle, hangi α parametre değerinin daha iyi olduğu konusunda kesin bir fikir birliği bulunmamaktadır (Haughton ve Khandker, 2009: 71-72).

Öte yandan, yoksulluk açığının karesi yönteminin etkinliği, hangi özellikleri sağladığına bağlı olarak değişmektedir. Buna göre, bu yöntem, kafa sayısı ile yoksulluk açığı yönteminde olduğu gibi simetri, normallik, anakitle değişmezliği, ölçek değişmezliği ve odaklılık aksiyomları olmak üzere tüm değişmezlik özelliklerini sağlamaktadır. Buna ek olarak, bu yöntem, üstünlük özelliklerinden monotonluk, transfer ilkesi ve alt grup tutarlılığı aksiyomlarını da sağlamaktadır (Foster vd., 2013: 122).

1.2.3.4. Sen Endeksi (ve Gini Katsayısı)

Sen (1976) çalışmasında, diğer yoksulluk ölçüm yöntemlerinin eksikliklerini gidermek amacıyla, yazarın kendi adıyla anıldığı bir yoksulluk ölçüm yöntemi olan Sen endeksi ortaya atılmıştır. Endeks ölçüm yöntemini elde etmek için aksiyomatik bir yaklaşımın benimsendiği çalışmada, hâlihazırda temel aksiyomlar arasında yer alan, monotonluk ve transfer ilkesi aksiyomları literatüre kazandırılmıştır.

Sen endeksi yoksulların sayısını, yoksulluğun derinliğini ve yoksulluğun grup içindeki dağılımını birleştiren bir ölçüm yöntemidir. Bu bakımdan, genellikle P_S ile temsil edilen Sen endeksinin ölçümü, eşitlik 1.7'deki gibi elde edilmektedir.

$$P_S = P_0 \left(1 - (1 - G^p) \frac{\mu^p}{z} \right) \quad (1.7)$$

Burada P_0 , kafa sayısı oranı, μ^p , yoksulların ortalama geliri (veya harcamaları) ve G^p ise, yoksullar arasındaki gelir dağılımını gösteren Gini katsayısıdır. Gini katsayısı 0 (tam eşitlik) ile 1 (tam eşitsizlik) arasında değerler alır (Haughton ve Khandker, 2009: 74). Bu bağlamda, yoksullar arasında tam eşitlik ($G^p = 0$) durumunda Sen endeksi, yoksulluk açığı oranına (P_1), buna karşılık yoksullar arasında tam eşitsizlik ($G^p = 1$) durumunda Sen endeksi, kafa sayısı oranına (P_0) eşit olur. Dolayısıyla, daha genel olarak Sen ölçüsü için, Gini katsayısı ile ağırlıklandırılan yoksulluk açığı ve kafa sayısı ölçümlerinin ortalamasıdır, denilebilir (Deaton, 1997: 147).

Eşitlik 1.7'den de anlaşılacağı üzere Sen endeksinin değeri, Gini katsayısına bağlıdır. Bu bağıllık, Sen endeksinin ölçümünde önemli bir soruna yol açmaktadır. Buna göre, Sen endeksinin yoksulluğu farklı alt gruplara ayırmada kullanılamaması, yoksulluktaki değişiklikler hakkındaki bilgilerden mahrum kalınması anlamına gelmektedir (Deaton, 1997: 147). Bu bağlamda, Sen endeksi akademik literatürün dışında neredeyse hiç kullanılmamıştır. Buna neden olarak, yoksulluğun ölçümünde daha basit yöntemlerin kullanımının cazip olması gösterilebilir (Haughton ve Khandker, 2009: 74).

Öte yandan, Sen endeksinin eşitliğinde yer alan ve temeli Lorenz eğrisine dayanan Gini katsayısının, yoksulluğun ölçümü ile ilgili olarak başlı başına bir alternatif olduğundan söz edilebilir. Bu bağlamda, Corroda Gini tarafından 1912 yılında ortaya

atılan ve geliştiricisinin adıyla anılan bu katsayısının tam olarak neyi nasıl ifade ettiğinin bilinmesi faydalı olacaktır.

Gini katsayısı, eşitsizliğin tek ve dolayısıyla da kullanımı çok yaygın olan bir ölçüsüdür. Bu ölçüde belirli bir değişkenin dağılımı (gelir gibi), tam eşitliği temsil ettiği kabul edilen ve tekdüze dağılım ile karşılaştıran kümülatif bir frekans eğrisi olan Lorenz eğrisine dayanmaktadır (Haughton ve Khandker, 2009: 104). Lorenz eğrisi ile bağlantılı olarak ortaya çıkan Gini katsayısı, bireylerin ya da hanelerin gelir dağılımlarındaki eşitsizliği bireysel temelde ölçmek, eşitsizliğin derecesini zamana ve mekâna (ülke/bölge) göre karşılaştırmak için hesaplanmaktadır (Dumlu ve Aydın, 2008: 374).

Bu bakımdan, Gini katsayısının hesabı, eşitlik 1.8'deki gibidir. Burada x_i , x eksen (kümülatif nüfus) üzerinde bir nokta ve y_i , y eksen (kümülatif gelir) üzerinde bir noktadır.

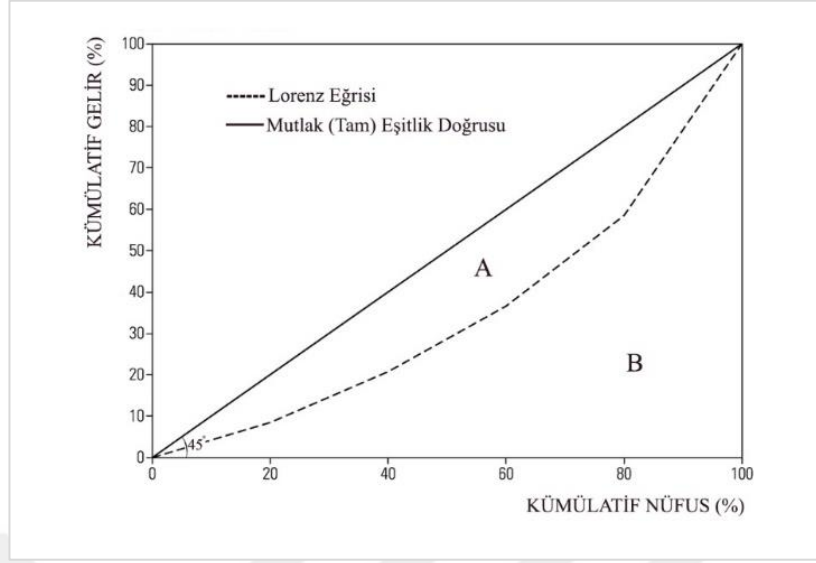
$$Gini = 1 - \sum_{i=1}^N (x_i - x_{i-1})(y_i + y_{i-1}) \quad (1.8)$$

Eşitlik 1.8'den hareketle, x eksen üzerinde N eşit aralık olduğunda, denklem, eşitlik 1.9'daki gibi daha da sadeleşir (Haughton ve Khandker, 2009: 104).

$$Gini = 1 - \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (y_i + y_{i-1}) \quad (1.9)$$

Gini katsayısının eşitlik 1.9'daki matematiksel ifadesi, Şekil 1.2'de görsel olarak yer almaktadır.

Şekil 1.2. Lorenz Eğrisinde Gini Katsayısı Uygulaması

Kaynak: Haughton ve Khandker (2009)

Buna göre, Gini katsayısını elde etmek için oluşturulan Şekil 1.2'deki grafikte, yatay ekseninde hanelerin kümülatif yüzdesi (hiyerarşik sıralama olmak üzere yoksuldan zengine) ve dikey ekseninde hane gelirlerinin (veya harcamalarının) kümülatif yüzdesi yer almaktadır. Grafikte görüldüğü üzere, Gini katsayısı, Lorenz eğrisi ile köşegen (tam eşitlik doğrusu) arasında kalan alanın, tam eşitlik doğrusu altında kalan alana oranı olarak hesaplanmaktadır. Bu bağlamda, tam eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisi arasında kalan alan A ve Lorenz eğrisinin altında kalan alan B ise, Gini katsayısı, $\frac{A}{A+B}$ oranı olarak elde edilmektedir. Dolayısıyla, Gini katsayısının 0 ile 1 arasında değer almasının nedeni, bu oranlamadan kaynaklanmaktadır. Bu oranlamaya göre, Gini katsayısının 0.20'nin altında değer alması durumu düşük eşitsizliği, 0.20-0.50 arasında değer alması durumu orta düzeyde eşitsizliği ve 0.50'nin üzerinde değer alması durumu ise yüksek eşitsizliği göstermektedir (Dumlu ve Aydın, 2008: 380).

Son olarak, diğer yoksulluk ölçüm yöntemlerinde olduğu gibi, Sen yönteminin de etkinliği, hangi özellikleri sağladığına bağlı olarak değişmektedir. Buna göre, bu yöntem, üstünlük özelliklerinden monotonluk, transfer ilkesi ve transfer duyarlılığı aksiyomlarını sağlamaktadır (Kumar vd., 1996: 57).

1.2.3.5. Sen-Shorrocks-Thon Endeksi

Sen endeksi, birçok kişi tarafından değişikliğe uğrayarak, en çok ilgi duyulan versiyonlarından biri olarak tanımlanan Sen-Shorrocks-Thon (SST) endeksi geliştirilmiştir. Buna göre, genellikle P_{SST} ile temsil edilen STT endeksinin ölçümü, eşitlik 1.10'daki gibidir.

$$P_{SST} = P_0 P_1^p (1 + \hat{G}^p) \quad (1.10)$$

Bu endeks kafa sayısı endeksinin, sadece yoksul bireyler üzerinden hesaplanan yoksulluk açığı endeksinin ve tüm nüfus için yoksulluk açığı oranının Gini katsayısıyla çarpımına eşittir. Burada, Gini katsayısının 1'e yakın olması, daha önce de değinildiği gibi, yoksulluk açığındaki eşitsizliğin yüksek olması anlamına gelmektedir. Öte yandan, SST endeksinin güçlü yanlarından biri, yoksullukta zaman içinde meydana gelen değişimin kaynağının anlaşılmasında yardımcı olmasıdır. Bunun nedeni, endeksin ayrıştırılabilirliğidir. Bahsi geçen bu durum, eşitlik 1.11'de sunulmuştur.

$$\Delta \ln P_{SST} = \Delta \ln P_0 + \Delta \ln P_1^p + \Delta \ln (1 + \hat{G}^p) \quad (1.11)$$

Bu eşitliliğin (1.11) yorumu, “*SST endeksindeki yüzde değişim = kafa sayısı endeksindeki yüzde değişim + yoksulluk açığı endeksindeki yüzde değişim + (1 + yoksulluk açığının Gini katsayısı)'nın yüzde değişimi*” şeklinde yapılabilir. Bu eşitlik yoksul sayısında artış olup olmadığı, yoksulların daha fazla yoksullaşp yoksullaşmadığı ve yoksullar arasındaki eşitsizliğin artıp artmadığı hakkında bilgiler sunarak, yoksulluğun üç yönden ayrıştırılmasına imkân sağlar (Haughton ve Khandker, 2009: 74-76).

Son olarak, bu yöntemin etkinliği, hangi özellikleri sağladığına bağlı olarak değişmektedir. Buna göre, bu yöntem simetri, normallik, anakitle değişmezliği, ölçek değişmezliği ve odaklılık aksiyomları olmak üzere tüm değişmezlik özelliklerini sağlamaktadır. Buna ek olarak, bu yöntem, üstünlük özelliklerinden monotonluk ve transfer ilkesi aksiyomlarını da sağlamaktadır. Burada, sadece belirtilen üstünlük özelliklerini sağlamasının kaynağı monotonluk aksiyomu için yoksulluk açığı ölçümü ve transfer ilkesi aksiyomu için Gini katsayısıdır (Foster vd., 2013: 121).

1.2.3.6. Watts Endeksi

Dağılıma duyarlı ilk yoksulluk ölçüm yöntemi olan ve yazarın kendi adıyla anılan bu endeks, Harold Watts tarafından 1968 yılında ortaya atılmıştır. Buna göre, genellikle P_W ile temsil edilen Watts endeksinin “süreksiz” versiyonu için ölçüm, eşitlik 1.12’deki gibidir.

$$P_W = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^q [\ln(z) - \ln(y_i)] = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^q \ln\left(\frac{z}{y_i}\right) \quad (1.12)$$

Burada, ilk olarak anakitle içinde yer alan N tane birey, gelirine (veya harcamasına) göre sıralanır. Daha sonra y_i geliri (veya harcaması), z yoksulluk sınırının altında kalan q tane birey için, eşitlik 1.12 uygulanır ve toplamaları alınır (Haughton ve Khandker, 2009: 77). Bu eşitlikte, Watts endeksinin alabileceği en düşük değer sıfırdır, öyle ki bu değer, toplumda hiç kimsenin yoksul olmadığı durumlarda elde edilir. Ancak, kafa sayısı oranı ve yoksulluk açığı ölçüsünden farklı olarak, Watts endeksinin alacağı maksimum değere ilişkin bir sınır bulunmamaktadır. Öte yandan, bu yöntemin etkinliği, hangi özellikleri sağladığına bağlı olarak değişmektedir. Buna göre, bu yöntem simetri, normallik, anakitle değişmezliği, ölçek değişmezliği odaklılık, monotonluk, transfer ilkesi, transfer duyarlılığı ve alt grup tutarlılığı aksiyomları olmak üzere tüm değişmezlik ve üstünlük özelliklerini sağlamaktadır (Foster vd., 2013: 118-119).

1.3. Yoksulluk Ölçümünde Eşdeğerlik Ölçeği Kavramının Yeri

1.3.1. Eşdeğerlik Ölçeğinin Tanımı ve Önemi

Refah ekonomisi ve refah ölçümünün standart aparatı, bireylerin refahıdır. Bu bağlamda, refah ölçümü için verilerin büyük bir kısmı hanelerden toplanmaktadır (Deaton, 1997: 24). Hane bazında elde edilen verilerden hareketle, farklı boyut ve kompozisyonlardaki hanelerde yaşayan bireylerin refah düzeyleri karşılaştırılırken, tüketimde ölçek ekonomisinin göz ardı edilmesi, temel bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, hanehalkı büyüklüğü ile bileşimindeki farklılıkların, hanehalkının ihtiyaçlarında farklılıklar yaratması ve dolayısıyla da, farklı hanelerde yaşayan bireylerin refah düzeyleri karşılaştırılırken, ihtiyaçlardaki bu farklılıkların göz

önünde bulundurulması gerekmektedir (Duclos ve Araar, 2006: 27-28). Geleneksel olarak, kişi başına düşen gelir, hanedeki birey sayısına bölünerek hesaplanmaktadır. Ancak, böyle bir hesaplama, hanehalkı üyelerinin tüketiminde ölçek ekonomisini yok saymaktadır. Bu doğrultuda, kişi başına gelir hesabında, hane büyüklüğünün ötesinde hanenin bulunduğu bölge, konum ve özellikle de hanedeki yetişkinlerin yaşı ile çocukların yaşının ek hane özellikleri olarak dikkate alınması gerekmektedir (Buhmann vd., 1988: 115).

Anlaşıldığı üzere hane, birey refahını anlamının doğal bir referans noktasıdır. Bununla birlikte birey ise, gelir eşitsizliği ve yoksulluk konularının tartışıldığı çalışmalarda, ölçüm için bir başlangıç noktasıdır. Birey ve hane arasındaki bu etkileşimde, doğru bir gelir eşitsizliği ve yoksulluk analizi hesabının temel aracı eşdeğerlik ölçeğidir. Eşdeğerlik ölçeği, karşılaştırılabilir refah ölçümlerinde, heterojen hanelerin nominal gelirlerini dönüştüren bir endekstir. Bu endeks, hanehalkı tipine göre belirli bir hane büyüklüğüne ve kompozisyonuna sahip olmanın farklı maliyeti olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla bu endeks, heterojen haneler için eşitsizlik ve yoksulluğun araştırıldığı tüm durumlarda, nominal gelirleri “karşılaştırılabilir” bir refah ölçüsüne dönüştüren bir araçtır (Food and Agriculture Organization, 2005a: 2-3). Örneğin, iki yetişkinin bulunduğu bir hanenin eşdeğerlik ölçeği 1, öte yandan iki yetişkin ve bir çocuklu diğer bir hanenin eşdeğerlik ölçeği 1.2 ise, bunun anlamı, aynı refah seviyesine erişilebilmesi için ikinci hanenin ilk haneden 1.2 kat daha fazla gelire ihtiyaç duyduğu ya da diğer bir deyişle, ikinci hanenin ilk çocuğuna ait maliyetin %20 olduğudur (Lubrano, 2017: 2). Bu bağlamda, eşdeğerlik ölçeğinde tanımlanan yaş skalalarına göre ağırlıklar, belirli bir büyüklük ve bileşimdeki hanelerin ihtiyaçlarının gözetilmesiyle, hanede referans alınan bir yetişkine (hane reisine) göre belirlenmektedir (Duclos ve Araar, 2006: 28).

Öte yandan, eşdeğerlik ölçeğini gelir eşitsizliği ve yoksulluk çalışmalarında popüler kılan asıl özellik, bu ölçeğin tüketici birim eşdeğerini (hane üyelerinin özelliklerine göre ihtiyaçlarını) ve ölçek ekonomisini (haneye yeni üyelerin eklenmesiyle düşen marjinal maliyeti) dikkate alıyor olmasıdır (Rio Group, 2006: 38). Bu bağlamda, eşdeğerlik ölçeği, hane üyelerinin demografik özelliklerine göre ihtiyaçlarını dikkate almakta ve bir hanede ölçek ekonomisinin bulunduğu gerçeğini yansıtmaktadır. Hane üyeleri tarafından tüketilen toplu mallar ve haneye üye bireyler tarafından tüketilen özel

malların oranı eşdeğerlik ölçeğini belirlemektedir. Dolayısıyla, tüketimde ölçek ekonomisinden kastedilenin ne olduğunun bilinmesi faydalı olacaktır (Lubrano, 2017: 3). Buna göre, ölçek ekonomilerinin varlığı, belirli bir yaşam standardına ulaşmak için farklı boyut ve kompozisyonlardaki hanelerin ihtiyaç duyduğu gelirlerin belirlenmesi için önemlidir. Bu bağlamda, hanehalkı ölçek ekonomisi, tüketimde çeşitli nedenlerden dolayı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenlerden ilki, bazı malların hanehalkı içerisinde herkes tarafından kullanılıyor olmasıdır. Hanehalkına üye herhangi bir bireyin bu malları tüketmesi, diğer üyelerin bu mallara ulaşabilirliğini engellememektedir. Hane üyelerinin kullanımda birbirlerini dışlayamadıkları (veya kısmen dışladıkları) mallara örnek olarak bir odadaki elektrik ışığından elde edilen fayda, duvardaki sanat eserinin güzelliğinden duyulan haz ve kapıyı kilitli tutan bir sürgünün sağladığı güvenlik gibi kullanımı ortak olan mallar gösterilebilir. Anlaşılabileceği üzere, kullanımı ortak olan bu malların, hane üyeleri arasındaki paylaşımı, kişi başına maliyetin önemli ölçüde azalmasını sağlamaktadır. Bu nedenlerden ikincisi, geniş hanelerde malları paylaşmanın sağlayacağı faydanın, “bölünmezlik nedeniyle azalan fazla kapasite” ile elde edilebileceğidir. Bu duruma örnek olarak, hane üyelerince ortaklaşa kullanılan sabit hatlı telefon, televizyon, duş kabini ve buzdolabı gibi mallar gösterilebilir. Bu malların kullanımı hane büyüklüğüyle doğru orantılı olarak artacağından dolayı, ortaklaşa kullanım kişi başına maliyetin önemli ölçüde azalmasını sağlamaktadır. Çünkü malların paylaşımı sayesinde her bir üyenin aldığı bireysel pay neticesinde, bu malların satın alma ihtiyacı azalacaktır. Bu nedenlerden üçüncüsü, mal ve hizmet üretiminin hanehalkı kapasitesine göre artan getirili olabilmesidir. Örneğin, haneye katılan bir bireyin varlığı, diğer üyelere kıyasla yemek pişirmenin zaman-maliyetine nispeten daha az ekleme yapmakta ve bu durum da, kişi başına toplam zaman-maliyetin hanehalkı kapasitesine bağlı olarak düşmesini sağlamaktadır. Bu nedenlerden dördüncüsü, daha büyük hanelerin satın alma işlemlerinde toplu indirimlerden faydalanabilmeleridir. Buna örnek olarak “iki al bir öde” ya da “iki alana bir bedava” gibi promosyon indirimlerinden yararlanma durumları gösterilebilir. Dolayısıyla, büyük haneler eski, bayat, demode veya başka türlü kullanımı mümkün olmayan malları tüketerek, kişi başına maliyetin önemli ölçüde azalmasını sağlamaktadır (Lazear ve Michael, 1980: 92-93; Nelson, 1988: 1301-1302). Tüm bu nedenler, eşdeğerlik ölçeğini hane üyelerinin demografik özelliklerini (yaş, cinsiyet gibi), tüketici birim eşdeğerini ve tüketimde ölçek ekonomisini dikkate alıyor olması dolayısıyla,

önemli kılmaktadır. Bu bağlamda, tüm bu nedenler dikkate alındığında, eşdeğerlik ölçeklerinin kullanımının arkasındaki mantık, basit bir gerçeğe dayanmaktadır, denilebilir. Örneğin, altı kişiden oluşan bir hanenin, tek bir kişiden oluşan hane kadar ucuza yaşaması beklenemez, ancak ölçek ekonomilerinin bir sonucu olarak, altı kişilik hane aynı refah seviyesine ulaşmak için, tek kişilik hanenin kaynaklarının altı katına da ihtiyaç duymamaktadır (De Vos ve Zaidi, 1997: 319).

Eşdeğerlik ölçeğinin ölçek ekonomisini dikkate almasının doğal bir sonucu, bir arada yaşayan hane üyelerinin bireysel gelirlerinin yeniden hesaplanmasına olanak sağlamasıdır. Gelirin yeniden hesaplandığı bu işlem "hanehalkı üyesi başına eşdeğer kullanılabilir gelir" ya da kısaca, "bireysel eşdeğer gelir" olarak adlandırılmaktadır (Gürsel vd., 2000: 16). Bu hesaplama, hanedeki bireylere tahmini sayısal ağırlıklar verilerek yapılmaktadır. Eşdeğerlik ölçeğinde tahmini değer üzerinden yapılan bu hesaplamalar, iktisatçıların üzerinde pek de anlaşılmadıkları birçok varsayıma dayanmaktadır (Çetin ve Gün, 2013: 263). Öte yandan, bireysel eşdeğer gelirin hesaplanmasında kullanılan eşdeğerlik ölçeklerinin yapısı, tamamıyla keyfi şekilde belirlenmiş olarak gözükmese de, aslında durum böyle değildir. Buna göre, eşdeğerlik ölçeklerinin yapısı fayda ve hanehalkı tüketimi ile ilişkili olmak üzere belirlenmektedir (Lubrano, 2017: 7). Daha net bir ifadeyle, eşdeğerlik ölçeklerinin temeli, tüketici kuramına dayanmakta ve bu temelde de özellikle bireysel tercihlerin temsil edilmesi konusu esas alınmaktadır (Food and Agriculture Organization, 2005a: 4). Bu bağlamda, bireysel tercihlerin temsil gücünü yansıtan eşdeğerlik ölçekleri, gelir dağılımı ve yoksulluğun ölçümü ile kamu refahına yönelik sosyal yardım ödemeleri için standartların belirlenmesinde önemlidir (Nelson, 1988: 1301). Bu hususa ek olarak, eşdeğerlik ölçekleri hem talep, hem de refah analizlerinde kullanılmaktadır. Talep analizleri, farklı boyutlardaki hanelerden veya daha genel olarak, farklı demografik profillerden oluşan hanelerden veri toplanmasına izin vermektedir. Refah analizleri ise, hanelerin refahlarının kıyaslanmasına imkân sağlamaktadır (Pollak ve Wales, 1979: 216). Ayrıca, eşdeğerlik ölçekleri vergi rejimlerinin düzenlenmesi ile dikey ve yatay eşitliğin ölçülmesinde de önemli bir rol oynamaktadır (Bishop vd., 2014: 266).

Eşdeğerlik ölçeğinin neyi ifade ettiğine dair sözel olarak tanım ve eşdeğerlik ölçeğini önemli kılan özelliklerin ne olduğuna dair hususlar yukarıda yer alan anlatımdaki gibidir. Öte yandan, bu anlatımın matematiksel olarak ifadesi, eşdeğerlik ölçeğinin nasıl

ve hangi şekilde oluşturulduğuna dair bilgi sunacaktır. Bu bağlamda, eşdeğerlik ölçeğinin elde edilmesinde, ampirik olarak tek tek hane büyüklüğüne göre ihtiyaç dâhilinde kullanılan malların ortalama esnekliği hesaplanmalıdır. Bu hesaplama yapılmadan önce mal ve hizmetler alt gruplar şeklinde toplulaştırılır ve her bir gruba özgü esneklikler topluluk genelinde tahmin edilir. Bu tahmin sayesinde, her mal grubunun harcamalar içindeki ağırlığına bağlı olarak ortalama esneklik (e) hesaplanır. Bu hesaplama sonucunda AES, yetişkin eşdeğerlik ölçeği, hanedeki üye sayısına (S) bağlı olmak üzere, eşitlik 1.13’de formüle edildiği gibi, tek bir parametrik yaklaşım olarak $AES(S)$ ile temsil edilebilmektedir (Gürsel vd., 2000: 171).

$$AES(S) = S^e \quad (1.13)$$

Eşitlik 1.13’de eşdeğerlik ölçeğinin tahmin edilmesi ile birlikte, hanehalkı üyesi başına eşdeğer kullanılabilir gelir, eşitlik 1.14’deki gibi hesaplanabilir hale gelmektedir.

$$W = \frac{D}{S^e} \quad (1.14)$$

Burada W , ekonomik refah veya bireysel eşdeğer (düzenlenmiş) gelir, D , toplam (harcanabilir) gelir, S , haneyi oluşturan birey sayısı ve üst indis e ise, hanenin ihtiyacı dâhilinde kullanılan malların ortalama esnekliği, diğer bir deyişle eşdeğerlik esnekliğidir. Bu eşitlikte eşdeğerlik esnekliği olan üst indis e , 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Eşdeğerlik esnekliği ne kadar büyük değer alırsa, eşdeğerlik ölçeği tarafından dikkate alınan ölçek ekonomileri de o kadar küçülmektedir. Dolayısıyla, $e = 0$ değeri hane büyüklüğü için herhangi bir düzenlemenin yapılmadığı veya tam ölçek ekonomisinin söz konusu olduğu durum, $e = 1$ değeri ise, kişi başına (düzenlenmemiş) gelirin elde edildiği veya sıfır ölçek ekonomisinin söz konusu olduğu durum olarak anlandırılmaktadır. Bu uç değerler arasında, farklı çalışmalarda kullanılan değerlerin aralığı çok büyüktür. Bu nedenle, hanehalkı eşdeğer büyüklüğünün belirlenmesi için yapılan düzenlemeler, hem ülke içinde hem de ülkeler arasındaki eşitsizlik düzeyleri üzerinde büyük etkiye sahip olmaktadır (Buhmann vd., 1988: 119; Gottschalk ve Smeeding, 2000: 272). Bu bağlamda, eşdeğerlik esnekliği için ulaşılan farklı sonuçlar şu şekilde sıralanabilir. İlk olarak, Buhmann vd. (1988) çalışmasında, subjektif değerlendirmeye dayalı eşdeğerlik ölçeklerinin esneklik değeri 0.25 olmak üzere nispeten düşük değerler üretme eğilimindedir. İkinci olarak, yine Buhmann vd. (1988) çalışmasında, gözlemlenen

tüketim kalıplarına dayanan ve varsayımları belirleyen tahminlerin esneklik değeri 0.36 olmak üzere daha yüksek olma eğilimindedir. Üçüncü olarak, politika yapımında kullanılan tahminlerin esneklik değeri 0.55 olmak üzere çok daha yüksek olma eğilimindedir. Dördüncü ve son olarak, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve diğer kurumlar tarafından istatistiksel çalışmalarda kullanılan esneklik değeri 0.72 olmak üzere oldukça yüksek olma eğilimindedir (Atkinson, 1995: 89).

Diğer yandan, eşitlik 1.13 incelendiğinde, bu eşitlikte hanehalkının yetişkin-çocuk bileşimi dikkate alınmamaktadır. Haneye eklenen bir yetişkin ile bir çocuğun harcama artışı üzerindeki etkisi elbette aynı değildir. Bu nedenle, eşitlik 1.13’de haneyi oluşturan üyelerin demografik yapısı gözden geçirilerek, haneyi oluşturan birey sayısının, eşdeğer hane büyüklüğünü yansıtacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Atkinson (1995), hanehalkı büyüklüğünün eşitlik 1.15’deki gibi uyarlanması gerektiğini göstermektedir.

$$S = S_a + kS_c \quad (1.15)$$

Burada S_a , hanedeki yetişkin üyeyi, S_c , hanedeki çocuğu ve k ise, tüketim malı için yapılan harcamalar içindeki çocuğun payını temsil etmektedir. Eşitlik 1.15 incelendiğinde, yetişkinler ile çocuklar arasındaki tüketim farkı dikkate alınırken, bu iki alt grubu birbirinden ayıran yaş sınırının nereden geçmesi gerektiği sorusu önem kazanmaktadır. Bu bağlamda bütçe anketleri 0-4 yaş grubunda haneye ek bir çocuğun maliyetinin harcamaları %20 civarında arttırdığını, 5-9 yaş grubunda yüzdenin 4-5 puan kadar düştüğünü, 10-14 yaş grubunda yeniden %20 civarına çıktığını ve 15 yaş ve üzerinden itibaren ise, ek maliyetin büyük bir sıçrama göstererek %40-50 arasında yükseldiğini göstermektedir (Gürsel vd., 2000: 172).

1.3.2. Eşdeğerlik Ölçeklerinin Özellikleri

Eşdeğerlik ölçeklerinin nasıl tahmin edileceği konusu eski bir konudur. Bu hususta kullanılan yöntemler en genel haliyle subjektif yaklaşım, objektif yaklaşım ve normatif yaklaşım olmak üzere üç geniş kategoriye ayrılabilir. Subjektif yaklaşım, farklı hane üyelerine atanacak uygun ağırlıklara ilişkin olarak “öznel” bilgilerin temel alındığı eşdeğerlik ölçeği oluşturma yöntemlerini içermektedir. Bu kategoride yer alan yöntemler

parametrik yöntem, anket yöntemi ve gelir yöntemi olarak adlandırılmaktadır. Objektif yaklaşım ise, gözlemlenen davranışlara ve ekonometrik tekniklere dayanmaktadır. Bu kategoride yer alan yöntemler Engel (1895) yöntemi, Rothbarth (1943) yöntemi ve fayda tabanlı yöntem olarak adlandırılmaktadır. Bu kategoriler arasında yer alan son eşdeğerlik ölçeği tahmin yöntemi ise, normatif bir yaklaşıma dayanmaktadır. Buna göre, normatif yaklaşım kategorisinde yer alan eşdeğerlik ölçekleri yasal standartlara veya normatif ihtiyaçlara dayalı önsel kararların bir ürünü olarak, uzmanlar tarafından geliştirilmektedir (Schiepers, 1992: 112; De Vos ve Zaidi, 1997: 319; Food and Agriculture Organization, 2005b: 2; Food and Agriculture Organization, 2005c: 1-2).

Bu kategorilerden hareketle oluşturulan herhangi bir eşdeğerlik ölçeğini, diğerlerinden üstün ya da zayıf olarak nitelemek güçtür. Bu nedenle, eşdeğerlik ölçeği seçiminde dikkat edilmesi gereken en önemli husus, eşdeğerlik ölçeğinin “ilgililik ilkesi”⁵ esasını yansıtır olmasının gerektiğidir (Karadağ, 2015: 66). Öte yandan, bir eşdeğerlik ölçeğinin ideal olarak karşılaması arzu edilen bazı özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler subjektif yaklaşım, objektif yaklaşım ve normatif yaklaşım kategorilerinin etkinliğinin karşılaştırılabilirliğini sağlamaktadır. Ancak, bu farklı kategoriler içinde belirli eşdeğerlik ölçeklerinin değişkenlik gösterebileceği unutulmamalıdır. Buna göre, bahsi geçen özellikler, azalan önem sırasına göre ampirik/teorik temel, minimum ölçüm hataları, minimum tanımlama hataları, uluslararası karşılaştırılabilirlik, uygulamanın basitliği ve politik erişilebilirlik olmak üzere aşağıdaki gibidir:

- *Ampirik/teorik temel*, ampirik bir yaklaşımdan hareketle, teorik bir temele dayanarak oluşturulmuş bir eşdeğerlik ölçeğinin, ampirik yaklaşımı ve teorik temeli olmayan bir eşdeğerlik ölçeğine tercih edilmesini gerektirir. Tamamen keyfi standartların kullanımından kaçınmak için hanehalkının fiili,

⁵ Bir yoksulluk sınırının ilgililiği veya özgüllüğü, incelenen bölgenin/ülkenin kendine has özelliklerini yansıtan yoksulluk sınırını ifade etmektedir. Bu bağlamda, doğru bir yoksulluk sınırının tespiti, ilgililik ilkesinin etkin olarak kullanımına bağlıdır. İlgililik ilkesine göre, yoksulluk sınırı incelenen bölgede/ülkede hâkim olan yaşam biçimi, kültür, sosyal durum ve normlar gibi çeşitli hususların dikkate alınması gerekliliğini yansıtmaktadır. Bu açıdan, doğru bir yoksulluk sınırının belirlenmesinin ardından, yoksulluk çalışmalarının konu edinildiği bölgede/ülkede, ilgili bölgenin/ülkenin özelliklerine özgü eşdeğerlik ölçeklerinin kullanılması ile birlikte (eğer yok ise de oluşturulmasıyla) daha etkin sonuçlara ulaşılabilecek ve daha doğru politika uygulamaları benimsenecektir (Asra ve Santos-Francisco, 2003: 174).

gerçek davranışları (ampirik-objektif yöntemlerle) ya da hanelerin tutum ve/veya görüşleri (ampirik-subjektif yöntemlerle) gözlemlenmelidir.

- *Minimum ölçüm hataları*, benimsenen eşdeğerlik ölçeğinin, ölçüm hataları nedeniyle yanlış tahmin edilen ölçek değerlerinin, hata ihtimalini en aza indiren bir metodolojiye dayanmasını gerektirir. Ölçek ekonomilerinin tam olarak hesaba katılması için, objektif yöntemlerde, hanehalkının tüketimi belirli bir süre boyunca iyi bir şekilde gözlemlenmelidir. Bu gözlemde, veri gerekliliğinin büyük olması, çeşitli olası ölçüm hatalarını ortaya çıkarabilir. Bununla birlikte, subjektif yöntemlerde, veri gerekliliği ile ilgili olarak işler daha basit gibi gözükmemektedir. Ancak, katılımcıların öznel sorulara verdiği cevapların bazılarının ölçülmesi zor olan birçok değişkenden (geçmişteki gelir, gelir beklentisi ve sosyal referans grubu gibi) etkilendiği için çok dikkatli olunmalıdır.
- *Minimum tanımlama hataları*, benimsenen eşdeğerlik ölçeğinin, tanımlama hataları nedeniyle yanlış tahmin edilen ölçek değerlerinin, hata ihtimalini en aza indiren bir metodolojiye dayanmasını gerektirir. Neredeyse tüm ampirik-objektif yöntemler için, talep denklemlerinin önsel olarak, doğrudan veya bir fayda fonksiyonu aracılığıyla belirtilmesi gerekir. Teorik olarak mümkün olan çok sayıda işlevsel form ve açıklayıcı değişken olduğundan dolayı, aslında seçilen kişinin yanlış tanımlanmış olma ihtimali ihmal edilebilir değildir. Dolayısıyla, yanlış tanımlama, eşdeğerlik ölçeğinin tahminlerinde ciddi sonuçlar doğurabilir. Ampirik-subjektif yöntemler için ise, ölçüm problemleri, önceki özellikte de belirtildiği gibi, genellikle ölçülmesi zor olan değişkenlerin, analize dâhil edilmediği pratik “çözüm” sonucunda oluşur. Dolayısıyla, bu durum, tahmin sonuçlarında ciddi olarak taraflı davranılmasına ve önyargıların oluşmasına neden olur.
- *Uluslararası karşılaştırılabilirlik*, benimsenen eşdeğerlik ölçeğinin, uluslararası karşılaştırılabilirliği mümkün kılan bir metodolojiye dayanmasını gerektirir. Eşdeğerlik ölçekleri, ülke içindeki gelir eşitsizliği ve yoksulluğun ölçülmesi gibi kullanımlarının yanı sıra, farklı ülkelerdeki haneler arasında refahın karşılaştırılmasını sağlamalıdır. Bu durum, tüm ülkelere aynı eşdeğerlik değişkenlerinin uygulanması gerektiği anlamına gelmez. Aksine,

bu durum, ülkelere özgü eşdeğerlik ölçeklerinin ortak bir metodolojiye göre hesaplanması gerekliliğini gösterir. Bu sayede, eşdeğerlik değişkenlerindeki farklılıklar ülkeye özgü özellikleri yansıtır. Tabii ki, bu prosedürü yerine getirmek için gerekli olan koşul, her ülkede hanehalkı özellikleri ve hanehalkı geliri ile ilgili tanım ve sınıflandırmaların aynı olmasıdır. Bu bağlamda, eşdeğerlik ölçeklerinin oluşturulmasında, hâlihazırda kullanılan bütçe anketleri, bu gerekliliği en iyi şekilde karşılayabilir gibi görünmektedir.

- *Uygulamanın basitliği*, benimsenen eşdeğerlik ölçeğinin, uygulanmasında kolay bir metodolojiye dayanmasını gerektirir. Bu özellikte, zamansal ve/veya parasal kriterlerin, eşdeğerlik ölçeğinin uygulanmasını metodolojik olarak engellememesi ya da ölçeğin hesaplanmasını zorlaştırmaması gerektiği vurgulanır.
- *Politik erişilebilirlik*, benimsenen eşdeğerlik ölçeğinin, politikacılar için erişilebilir bir metodolojiye dayanmasını gerektirir. Politikacılar için erişilebilir ve anlaşılır bir metodolojiye dayanan bir eşdeğerlik ölçeğinin, politikacılar tarafından kabul edilme ihtimali daha yüksektir. Bu özelliğin sağlanması, eşdeğerlik ölçeklerinin mevcut hükümet politikası için pratik bir öneme sahip olabileceği (veya olması gerektiği) tüm alanlarda önemlidir.

Eşdeğerlik ölçeği ile ilgili bu altı farklı özelliğe göre, üç eşdeğerlik ölçeği yaklaşımının etkinliği karşılaştırıldığında, subjektif yaklaşım ve objektif yaklaşım ile oluşturulan eşdeğerlik ölçeklerinin, normatif yaklaşım ile oluşturulanlara kıyasla daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Bununla birlikte, subjektif yaklaşım ve objektif yaklaşım arasında hangisinin kullanılacağına dair yapılacak olan seçim ise, daha zordur. Bu duruma neden olarak, her iki yaklaşımda da refah kavramının farklı tanımlanması gösterilmektedir (Schiepers, 1992: 119-121).⁶

⁶ Schiepers (1992) çalışmasında, objektif yaklaşımla oluşturulan FRS (gıda oranı ölçeği) ve BAS (bütçeye dayalı ölçek), subjektif yaklaşımla oluşturulan MIS (minimum gelir ölçeği), PHS (hane başına ölçek) ve PCS (kişi başına ölçek) ile normatif yaklaşımla oluşturulan OECD ölçeği karşılaştırılarak, hangi yaklaşımın daha etkin olduğu sonucuna ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, burada yer alan altı farklı özelliğe göre, üç eşdeğerlik ölçeği yaklaşımının etkinliği, Schiepers (1992) çalışmasında ulaşılan sonuca göre değerlendirilmiştir.

1.3.3. Literatürde Yer Alan Farklı Eşdeğerlik Ölçekleri

Eşdeğerlik ölçekleri, kişiler arası ve haneler arası refahın karşılaştırılmasında, sosyal refahın, ekonomik eşitsizliğin ve yoksulluğun ölçümünde ve ayrıca sosyal yardım ödemelerinin hesaplanmasında kullanılmaktadır (Lewbel ve Pendakur, 2008: 26). Eşdeğerlik ölçeklerinin tahmin edilmesi konusu ise, hem kavramsal hem de pratik olmak üzere birçok zorluk barındırmaktadır ve ölçeklerin tahmininde çeşitli yöntemler denenmektedir (Nicholson, 1976: 1). Bu bağlamda, politika amaçları doğrultusunda hâlihazırda kullanımda olan ya da akademik literatürde tartışılan eşdeğerlik ölçekleri, hanehalkının ihtiyacının hesaplanmasında, hane büyüklüğündeki ek birey artışlarına ne kadar ağırlık verileceği konusunda büyük ölçüde değişkenlik göstermektedir (Buhmann vd., 1988: 116). Öyle ki, bir uçta öznel refah ölçümüne (subjektif yaklaşıma) dayalı eşdeğerlik ölçekleri varken, diğer bir uçta tüketici talep denklemlerinden (objektif yaklaşımla) tahmin edilen eşdeğerlik ölçekleri yer almakta, öteki bir uçta ise, uzmanlar tarafından normatif bir yaklaşıma dayalı olarak geliştirilen ölçekler bulunmaktadır (De Vos ve Zaidi, 1997: 319). Eşdeğerlik ölçeklerinin bu çeşitliliği, karşılaştırmalı ekonomik refah çalışmalarında önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda, refah karşılaştırmalarında, literatürde sıklıkla kullanılan ve özellikle hanehalkı büyüklüğü ile haneyi oluşturan bireylerin yaşlarının dikkate alınmasıyla oluşturulan eşdeğerlik ölçekleri, isim kısaltmalı olarak Karekök, Kanada, Bernier, Fuchs, OxfordA, OECD, OxfordB, Abduak, TÜİK ve Betti eşdeğerlik ölçeği şeklinde sıralanabilir. Öte yandan, ölçek yapısının gözetilmediği Hanehalkı ölçeği ve ölçek ekonomisinin dikkate alınmadığı Ösüz ölçeği, ağırlıklandırma (yetişkin eşdeğerliği) yapısının kullanılmadığı bir durumda oluşabilecek yoksulluk değerlerini göstermektedir. Bu bakımdan, bu iki ölçeğin hesaplanması, eşdeğerlik ölçek yapısının kullanılmadığı bir durum ile eşdeğerlik ölçeklerinden yararlanıldığı bir durumda oluşacak sonuçların karşılaştırılmasında faydalı olacaktır.

1.3.3.1. Hanehalkı Ölçeği

Hanehalkı ölçeği, gelir ve gelire bağlı olan yoksulluk yöntemlerine ait değerlerin, herhangi bir ölçek kullanılmadan hanehalkı geliri (D) üzerinden hesaplandığı ölçek türüdür (Öztornacı ve Demirdöğen, 2015: 10).

1.3.3.2. Ösüz Ölçeği

Herhangi bir ağırlıklandırma (düzenleme) yapısının kullanılmadığı ve dolayısıyla da ölçek ekonomisinin yok sayıldığı, “ölçeksiz” olarak nitelendirilebilecek olan bu ölçekte, yapılan hesaplamalar basitçe, hane gelirinin (*D*) haneyi oluşturan üye sayısına (*S*) bölünmesiyle, bireylerin gelirden eşit pay alması şeklinde yapılmaktadır (Öztornacı ve Demirdöğen, 2015: 9).

1.3.3.3. Karekök Eşdeğerlik Ölçeği

Rainwater (1974), 1970 yılında yapılan Boston Sosyal Standartlar Anketi üzerine yaptığı analiz, hane büyüklüğünün küp kökünün bir eşdeğerlik ölçeği olarak, ankete katılan bireylerin, artan hane büyüklüğü ile aynı yaşam standardını korumak için gelirdeki gerekli olan artışın ne olacağına dair algılarını yansıttığını göstermektedir. Bununla birlikte, Rainwater (1974) incelemesinde, literatürde yer alan eşdeğerlik ölçeklerine güç ilişkisi⁷ uygulandığında, hane büyüklüğünün 0.5 kuvvet değerini aldığı (yani hanehalkı sayısının karekökünün alındığı), tahmin edilen bu değerin de, Seneca ve Taussig tarafından 1971’ yılında hesaplanan zımni vergi eşdeğerlik ölçeğine uyduğu gözlemlenmektedir. Bu bakımdan, tarif edilen böyle bir ölçekte, hanehalkı üyelerinin yaşları veya ihtiyaç duyduğu diğer farklılıklar hesaba katılmamaktadır. Bu bağlamda, sadece hanehalkı sayısının dikkate alındığı, Karekök eşdeğerlik ölçeği olarak adlandırılan bu ölçeğin, karşılaştırmalı refah analizlerinde, araştırmacılar arasında kullanımı popülerdir. Ayrıca, bu ölçek OECD, Avrupa İstatistik Ofisi (EUROSTAT) ve Lüksemburg Gelir Çalışması (LIS) araştırmacıları tarafından yürütölen çalışmalarda da yaygın olarak kullanılmaktadır (Chanfreau ve Burchardt, 2008: 3). Bu duruma örnek olarak, ölkeler arası gelir eşitsizliği ve yoksulluğun incelendiği OECD (2008) ve OECD (2011) çalışmalarında, hanehalkı gelirinin, hanehalkı büyüklüğünün kareköküne bölünerek hesaplanması gösterilebilir (Organisation For Economic Co-Operation and

⁷ Güç ilişkisi olarak tabir edilen yapı eşit refah geliri (ortalama), hane büyüklüğü ve yaşam düzeyi arasındaki ilişkiyi temsil etmektedir. Bu bağlamda, güç ilişkisinin matematiksel ifadesi, genel formuyla, “ $Y = (Orijin \times Hane\ Büyüklüğü) \times Yaşam\ Düzeyi$ ” denkleminde belirtildiği gibidir. Burada *Y*, eşit refah gelirini (ortalama) ve *Orijin* ise, ölçü birimlerine bağlı olan ilişkinin kaynağını (kesişme noktasını) belirten bir sabittir (Rainwater, 1974: 100).

Development, 2012: 1). Anlaşılabileceği üzere, Karekök eşdeğerlik ölçeği, hanehalkı sayısının (S) karekökü alınarak hesaplanmaktadır. Buna göre, LIS ölçeği olarak da adlandırılan Karekök eşdeğerlik ölçeğinin matematiksel ifadesi, eşitlik 1.16'daki gibidir.

$$AES(S)_{Karekök} = \sqrt{S} \quad (1.16)$$

1.3.3.4. Kanada Eşdeğerlik Ölçeği

LICO, düşük gelir kesintileri yaklaşımı, düşük gelir kesintilerinin tahmininde, Statistics Canada tarafından yaygın olarak kabul görmüş en köklü yaklaşımdır. Buna göre, LICO kısaca, bir hanenin gelirinin, ortalama bir haneye göre, daha büyük payının yiyecek, barınma ve giyim gereklilikleri üzerine ayrıldığı gelir eşiğidir. Uluslararası karşılaştırmaların yapılması amacıyla kullanılan LIM, düşük gelir ölçüsü ise, kullanımı en yaygın olan düşük gelir ölçütüdür. LIM'in kullanımı, LICO konusunun incelendiği Wolfson, Evans ve OECD'nin 1989'daki bir çalışmasında önerilmiştir. Buna göre, LIM basit bir ifadeyle “düzeltilmiş” hane gereksinimlerinin dikkate alındığı, hane büyüklüğü için ayarlamaların yapıldığı ve hanenin ihtiyaçlarının üye sayısı arttıkça arttığı bir ağırlıklandırma yapısına sahiptir. Bu bağlamda, bu çalışmada Kanada eşdeğerlik ölçeği olarak isimlendirilen LIM ölçeğinin matematiksel ifadesi, eşitlik 1.17'deki gibidir.

$$AES(S)_{Kanada} = 1S_{a1} + 0.4S_{a2} + 0.4S_{a3} + 0.3S_c \quad (1.17)$$

Yetişkin ve çocuk ayrımında yaş sınırının 16 olarak kabul edildiği bu ölçekte, hane reisi olarak adlandırılabilen olan hanedeki ilk yetişkin (S_{a1}) 1.00, ikinci yetişkin (S_{a2}) 0.40, 16 yaş ve üzeri hanenin diğer yetişkin üyeleri (S_{a3}) 0.40 ve 16 yaş altı çocuklar (S_c) ise, 0.30 katsayısıyla ağırlıklandırılmaktadır. Öte yandan, Kanada'da kullanımda olan tek bir eşdeğerlik ölçeği yoktur. Bununla birlikte, burada belirtilen ölçeğin kullanımı, oldukça geniş kabul görmüştür (Statistics Canada, 2008: 7-12).

1.3.3.5. Bernier Eşdeğerlik Ölçeği

Bernier ve Lanctôt (1996) tarafından geliştirilen bu ölçeğin varlığı, teorik olarak kabul edilmekte, ancak bu ölçek, kullanım olarak fazla tercih edilmemektedir. Bu ölçekte haneyi oluşturan bireyler, Kanada ölçeğinde gözetilen yaş skalasında olduğu gibi, 16 yaş

ve üzeri için yetişkin olarak nitelendirilmekte ve 16 yaş altı için ise, çocuk olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada Bernier eşdeğerlik ölçeği olarak isimlendirilen bu ölçeğin matematiksel ifadesi, eşitlik 1.18'deki gibidir.

$$AES(S)_{Bernier} = 1S_{a1} + 0.4S_{a2} + 0.5S_{c1} + 0.3S_{c2} \quad (1.18)$$

Burada hane reisi olarak adlandırılabilir olan hanedeki ilk yetişkin (S_{a1}) 1.00, diğer yetişkinler (S_{a2}) 0.40, 16 yaş altı ilk çocuk (S_{c1}) 0.50 ve 16 yaş altı diğer çocuklar (S_{c2}) ise, 0.30 katsayısıyla ağırlıklandırılmaktadır (Fréchet vd., 2010; 2-7).

1.3.3.6. Fuchs Eşdeğerlik Ölçeği

Fuchs eşdeğerlik ölçeği, tıpkı Bernier ölçeğinde olduğu gibi, teorik olarak varlığı kabul edilmekte, ancak kullanım olarak fazla tercih edilmemektedir (Fréchet vd., 2010; 7). Bu ölçeklerin kullanım azlığına neden olarak, gıda kaleminin hanehalkı harcamalarının büyük kısmını oluşturması gösterilmektedir. Bu ölçekte haneyi oluşturan bireylere verilen ağırlıklandırma yapısına bakıldığında, 18 yaş ve üzeri yetişkin olarak tanımlanmakta ve 18 yaş altı ise, çocuk olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, Fuchs eşdeğerlik ölçeğinin matematiksel ifadesi, eşitlik 1.19'deki gibidir.

$$AES(S)_{Fuchs} = 1S_{a1} + 0.8S_{a2} + 0.4S_{c1} + 0.3S_{c2} \quad (1.19)$$

Burada hane reisi olarak adlandırılabilir olan hanedeki ilk yetişkin (S_{a1}) 1.00, diğer yetişkinler (S_{a2}) 0.80, 18 yaş altı ilk çocuk (S_{c1}) 0.40 ve 18 yaş altı diğer çocuklar (S_{c2}) ise, 0.30 katsayısıyla ağırlıklandırılmaktadır (Jean, 2001: 297-298).

1.3.3.7. OxfordA Eşdeğerlik Ölçeği

Eski ya da orijinal OECD eşdeğerlik ölçeği olarak da adlandırılan OxfordA ölçeği, OECD (1982) tarafından geliştirilmiş ve kendi eşdeğerlik ölçeğini oluşturamayan ülkelerin kullanımı için önerilmiştir. Bu ölçekte, yetişkin ve çocuk ayrımında yaş sınırı, 14 olarak kabul edilmektedir. Buna göre, OxfordA eşdeğerlik ölçeğinin matematiksel ifadesi, eşitlik 1.20'deki gibidir.

$$AES(S)_{OxfordA} = 1S_{a1} + 0.7S_{a2} + 0.5S_c \quad (1.20)$$

Burada hane reisi olarak adlandırılabilir olan hanedeki ilk yetişkin (S_{a1}) 1.00, diğer yetişkinler (S_{a2}) 0.70 ve 14 yaş altı her çocuk (S_c) ise, 0.50 katsayısıyla ağırlıklandırılmaktadır (Hourriez ve Legris, 1995: 143; Organisation For Economic Co-Operation and Development, 2012: 1).

Öte yandan, OxfordA eşdeğerlik ölçeğinin kullanımı zamanla azalmıştır. Buna neden olarak, zaman içerisinde hanehalkı bütçe harcamalarında gıda kaleminin oranının düşmesi ve bunun sonucunda da, bu ölçeğin daha fazla ölçek ekonomisine yol açması gösterilmektedir (Chanfreau ve Burchardt, 2008: 2). OxfordA ölçeğinin kullanım oranının azalmasında, bu ölçeğin gelişmiş ülkeler için yüksek sonuçlar üretmesi ve küçük hanelere kıyasla, büyük hanelerin ihtiyaçlarını fazla hesaplaması, diğer bir neden olarak ileri sürülmektedir (De Vos ve Zaidi, 1997: 321).

1.3.3.8. OECD Eşdeğerlik Ölçeği

Değiştirilmiş (veya düzeltilmiş) OECD ölçeği olarak da adlandırılan OECD eşdeğerlik ölçeği, orijinal OECD ölçeğinin (OxfordA), karşılaştırmalı refah analizlerinde hanedeki ilk yetişkin haricinde, haneye ek bireylerin ağırlığını fazla tahmin ettiği gerekçesiyle Hagenaars, De Vos ve Zaidi (1994) tarafından EUROSTAT araştırma projesi için geliştirilmiştir. EUROSTAT'ın 1990'ların sonunda benimsediği bu ölçekte, yetişkin ve çocuk ayrımında yaş sınırı, OxfordA ölçeğinde olduğu gibi, 14 olarak kabul edilmektedir. Buna göre, OECD eşdeğerlik ölçeğinin matematiksel ifadesi, eşitlik 1.21'deki gibidir.

$$AES(S)_{OECD} = 1S_{a1} + 0.5S_{a2} + 0.3S_c \quad (1.21)$$

Burada hane reisi olarak adlandırılabilir olan hanedeki ilk yetişkin (S_{a1}) 1.00, diğer yetişkinler (S_{a2}) 0.50 ve 14 yaş altı her çocuk (S_c) ise, 0.30 katsayısıyla ağırlıklandırılmaktadır (Chanfreau ve Burchardt, 2008: 1; Organisation For Economic Co-Operation and Development, 2012: 1).

Öte yandan, araştırmacılar, OECD eşdeğerlik ölçeğinin kullanımına birtakım eleştiriler getirmiştir. Öyle ki, Poduzov ve Kukushkin (2000) çalışmasında, Devlet İstatistik Komitesi'nin, Rusya'nın temel sosyo-ekonomik göstergelerini iyileştirmek için

OECD ölçeğini kullanması eleştirilmiştir. Şengül ve Cafrı (2010) çalışmasında, Türkiye’de resmi kuruluşlar ve bilimsel araştırmalarda yaygın bir biçimde kullanılan OECD ölçeğinin, ölçek ekonomisini dikkate almadığı ve bu nedenle de hesaplanan yoksulluk değerlerinin yukarı doğru sapmalı olduğu ifade edilmiştir. Dudel vd. (2015) çalışmasında, OECD eşdeğerlik ölçeğinin yaygın olarak kullanımına karşı çıkmıştır. Garbuszus vd. (2018) çalışmasında, yoksulluk araştırmalarında neredeyse standartlaşan düzeltilmiş OECD ölçeği kullanımının tekrar gözden geçirilmesi gerektiği söylenerek, alışlagelmiş yöntemleri körü körüne takip etmenin tam olarak ideal bir çözüm sunmayacağı belirtilmiştir. Tüm bu yazarların eleştirilerine ek olarak, OECD ölçeğine getirilen diğer bir eleştiri ise, ölçekteki katsayı değerlerinin tüketimde ölçek ekonomisinin varlığı dikkate alınarak ayarlandığı varsayımına göre, OECD ölçeğinin ölçek ekonomisi ile hane üyelerinin görelî ihtiyaçlarını ayırtıramamasıdır (Food And Agriculture Organization, 2005b: 5).

1.3.3.9. OxfordB Eşdeğerlik Ölçeği

Literatürde yer alan diğer bir eşdeğerlik ölçeği ise, denklem yapısı olarak Fuchs ölçeğine benzeyen OxfordB ölçeğidir. Bu ölçekte haneyi oluşturan bireylere verilen ağırlıklandırma yapısına bakıldığında, 17 yaş ve üzeri yetişkin olarak nitelendirilmekte ve 17 yaş altı ise, çocuk olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, OxfordB eşdeğerlik ölçeğinin matematiksel ifadesi, eşitlik 1.22’deki gibidir.

$$AES(S)_{OxfordB} = 1S_{a1} + 0.8S_{a2} + 0.6S_{c1} + 0.5S_{c2} \quad (1.22)$$

Burada hane reisi olarak adlandırılabilen olan hanedeki ilk yetişkin (S_{a1}) 1.00, diğer yetişkinler (S_{a2}) 0.80, 5-16 yaş arasındaki çocuklar (S_{c1}) 0.60 ve 5 yaş altı çocuklar (S_{c2}) ise, 0.50 katsayısıyla ağırlıklandırılmaktadır (Fréchet vd., 2010; 2).

1.3.3.10. Abduak Eşdeğerlik Ölçeği

ABD Ulusal Araştırma Konseyi (NRC) (1995) çalışmasında, farklı hane tipleri için yoksulluk sınırlarının, hanedeki yetişkinler ile 18 yaşın altındaki çocukların tüketimindeki farklılıkları ayırt eden, ancak yaşa göre başka ayrımlar yapmayan ve daha

büyük haneler için ölçek ekonomilerini dikkate alan bir eşdeğerlik ölçeği aracılığıyla hesaplanması gerektiği belirtilmiştir. Buna göre, ilgili çalışmada önerilen ve bu çalışmada Abduak olarak isimlendirilen bu eşdeğerlik ölçeğinin matematiksel ifadesi, eşitlik 1.23'deki gibidir.

$$AES(S)_{Abduak} = (S_a + kS_c)^f \quad (1.23)$$

Burada, eşdeğerlik ölçeği, hanedeki yetişkin sayısı (S_a) ile bir yetişkine oranla hanedeki tüm çocuklar tarafından tüketilen payın (kS_c) toplamının, ölçek ekonomilerini yansıtan bir f kuvvetiyle işlem görmesi sonucu hesaplanmaktadır. Bu eşitlikte, yetişkin eşdeğerlerinin sayısı ($S_a + kS_c$) hesaplanmakta ve sonuç, daha büyük haneler için ölçek ekonomilerini yansıtan f kuvvetiyle tahmin edilmektedir. Çalışmada, hem k hem de f değeri için 0.70'e yakın değerlerin kullanılması önerilmektedir. Eşitlikte, tüketim malı için yapılan harcamanın (k), 0.70 olarak alınması, her çocuğun bir yetişkinin %70'i olacağı anlamına gelmektedir. Öte yandan, çalışmada, ölçek ekonomilerini yansıtan kuvvetin (f) ise, 0.65 ile 0.75 aralığında ayarlaması tavsiye edilmiştir. Bu bağlamda, bu çalışmada Abduak eşdeğerlik ölçeğinin kullanılan yapısı, k ve f değerlerinin 0.70 olarak ele alınmasıyla, $(S_a + 0.7S_c)^{0.7}$ şeklindedir.

1.3.3.11. TÜİK Eşdeğerlik Ölçeği

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından sadece 2002-2009 yılları arasında yayınlanan yoksulluk çalışmalarında kullanılan bu ölçek, TÜİK'in daha sonraki çalışmalarında kullanılmamıştır (Karadağ, 2015: 66). TÜİK eşdeğerlik ölçeğinin denklem yapısı, Abduak ölçeğinde kullanılan denklem yapısına benzemektedir. Ancak, hem ağırlıklandırma yapısı hem de yaş sınırı bakımından Abduak ölçeğinden farklılaşmaktadır. Bu bağlamda, bu ölçekte, yetişkin ve çocuk ayrımında yaş sınırı, 15 olarak kabul edilmektedir. Buna göre, TÜİK eşdeğerlik ölçeğinin matematiksel ifadesi, eşitlik 1.24'deki gibidir.

$$AES(S)_{TÜİK} = (S_a + 0.9S_c)^{0.6} \quad (1.24)$$

Burada, hanede yer alan 15 yaş altı çocuklar (S_c) tarafından, tüketim malı için yapılan harcamanın (k) değeri 0.90 olarak alınmakta (dolayısıyla da, Abduak ölçekte her çocuk

bir yetişkinin %70'i iken, bu oran TÜİK ölçeğinde %90 olmakta) ve ölçek ekonomilerini yansıtan kuvvete ise, 0.60 değeri verilmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2008: 42).

1.3.3.12. Betti Eşdeğerlik Ölçeği

Betti vd. (2017) çalışmasında, Türkiye için hâlihazırda bir eşdeğerlik ölçeğinin olmadığı belirtilerek, çalışmanın amacı doğrultusunda, Türkiye için yeni bir eşdeğerlik ölçeği⁸ geliştirilmiştir. Yoksulluk oranlarının karşılaştırılmasında, Dünya Bankası tarafından önerilen ölçeklerin önemli farklar yarattığı ve özellikle geniş hanehalkları için ilgili ölçeklerin yoksulluğu tam olarak yansıtmadığı ifade edilen çalışmada, Türkiye için verilerin daha sağlıklı hesaplanması adına, geliştirilen eşdeğerlik ölçeğinin kullanılması önerilmiştir. Bu ölçeğinde, yetişkin ve çocuk ayrımında yaş sınırı, OECD ölçeğinde olduğu gibi, 14 olarak kabul edilmektedir. Buna göre, Betti eşdeğerlik ölçeğinin matematiksel ifadesi, eşitlik 1.25'deki gibidir.

$$AES(S)_{Betti} = 1S_{a1} + 0.65S_{a2} + 0.35S_c \quad (1.25)$$

Burada hane reisi olarak adlandırılabilen olan hanedeki ilk yetişkin (S_{a1}) 1.00, diğer yetişkinler (S_{a2}) 0.65 ve 14 yaş altı her çocuk (S_c) ise, 0.35 katsayısıyla ağırlıklandırılmaktadır.

1.4. Bölüm Özeti

Yoksulluk olgusu istisnasız olarak tüm toplumları ilgilendiren küresel bir niteliğe sahiptir. Tarihin her döneminde insanları etkileyen bu olguda herhangi bir kimsenin yoksul olarak nitelendirilmesi, en genel haliyle o kimsenin mal, hizmet ve haklara erişememesi veya erişiminin kısıtlı olması anlamına gelmektedir. Bu genel tanımlama, literatürde yer alan Drewnowski (1977), Sen (1985), Rahnema (1992), Oppenheim (1993), Lipton (1997) ile Işık ve Pınarcıoğlu (2015) gibi yoksulluk çalışmalarından hareketle, yoksulluk kavramının kapsamlı içeriğini yansıtan en genel formdur. Ancak, yoksulluğun tanımlanmasındaki karmaşıklık ve sınırlarının belirlenmesindeki güçlük, bu

⁸ Bu çalışma kapsamında tanımlanan eşdeğerlik ölçeği eşitliği, Betti vd. (2017) tarafından geliştirilen ölçeklerden, “alternatif” olarak nitelendirilen ölçeğe aittir.

kavramın görüş birliğine varılmış tek bir tanıma sahip olmasını engellemektedir. Bu bakımdan Alcock (1993) yoksulluk üzerine birçok tanımın yapılmasını, yoksulluğun politik bir kavram oluşuna bağlamaktadır. Dolayısıyla, politik olmakla birlikte geniş bir içeriğe sahip yoksulluk kavramının ilk olarak, Drewnowski (1977) ve Rahnema (1992) çalışmalarında olduğu gibi, farklı boyutlarının incelenmesi gerekmektedir. Bu inceleme sayesinde, toplam nüfusun içinde kimlerin yoksul olarak tanımlanacağına karar verilmesi olanağına erişim sağlanabilecek ve ülkeler arası veya ülke içi dönemler arası yoksulluk düzeyleri karşılaştırılabilir hale gelecektir.

Kimlerin yoksul olarak nitelendirileceğine dair kararın verilmesi ile birlikte yoksulluk kavramı farklı birçok unsura göre tanımlanarak incelenebilmektedir. Bu tanımlamalar, en genel haliyle, bireyin açlıktan ölme ve barınacak yeri olmaması durumu, fiziksel yaşamın sürdürülememesi hali olarak *mutlak yoksulluk*; bireyin yaşamını devam ettirmesine yettiği halde gıda, giyim ve barınma gibi olanakların kullanımında, toplumun genel kullanım düzeyinin gerisinde kalması durumu olarak *görelî yoksulluk*; yoksulluğun “mutlak” ya da “görelî” oluşundan ziyade, yoksulluğun belirlenmesinde “bireysel beklentiler” unsurunu ön planda tutan ve bireylerin kendilerini yoksul olarak tanımlaması sonucunda oluşan, yani bireye özgü bir durum olan *subjektif yoksulluk*; bireysel istek ve arzuların ön planda tutulduğu subjektif yoksulluk yaklaşımında, bireylerin kendileri için neyin en iyi olduğu konusunda her zaman doğru değerlendirmeler yapamayacağı gerekçesiyle birçok iktisatçı tarafından benimsenmesinin yanı sıra, yoksulluğun hangi sebeplerden dolayı oluştuğu ve bu sebeplerin neden olduğu sonuçlar ile birlikte nasıl ortadan kaldırılacağı hakkındaki sorulara, önceden belirlenmiş kriterlere göre cevap veren *objektif yoksulluk*; bireylerin yaşamlarını idame ettirebilmeleri ya da yaşam standartlarını asgari olarak karşılayabilmeleri için yeterli miktarda gelirin kazanılamadığı, ülkeden ülkeye değişen “yeterli miktarda gelir” unsuruna göre satın alma gücünden mahrum kaldığı durum, diğer bir ifadeyle de parasızlık durumunun oluştuğu hal olarak *gelir yoksulluğu*; yoksulluğun sadece gelir ya da kaynaklardan mahrum olma durumunda değil, aynı zamanda fırsatlardan yoksun olma durumunda da ortaya çıktığı, tanımlanan yoksul bireyin, fiziksel olarak tükenmiş ve sosyo-ekonomik olarak ayrılmış birey olarak kabul edildiği *insani yoksulluk*; gelişim sürecinde olan ülkelerde, tarım sektöründeki hızlı daralmalar nedeniyle gizli işsizliğin yerini açık işsizliğin aldığı, işsizlikte belirtilen bu geçişin yaşanması ile birlikte gelir düzeylerinin azalması hali ve bu durumun da, kırdan

kente göçün tetiklenmesinin bir unsuru olduğu *kırsal yoksulluk*; yetersiz gelir ve yetersiz tüketim düzeyi gibi nicel boyutların dikkate alındığı, oluşan yoksulluğunun büyük bir kısmının, kırsal alandaki yoksulların yoksullukla mücadele stratejilerinin bir yansıması olarak tanımlandığı *kentsel yoksulluk*; kaynağı bireylerin veya hanelerin varlık ve gelirlerinin çok düşük düzeyde olması olan ve insanların, zorluğun çeşitli türleri ile korunmasızlıkların çoğunu beş yıl ya da daha fazla sürede yaşadığı bir durum olarak nitelenen, sonucunda da yoksulluğun gelecek nesillere aktarmasına ve tanımlanan bu türden bir yoksulluğun kuşaktan kuşağa geçmesine neden olan “uzun dönemli” *kronik yoksulluk*; yaşam standartlarındaki sürekliliğin sekteye uğraması sonucunda yoksulluğun ortaya çıktığı, yoksulların negatif bir şok karşısında yoksullaşmış ya da yoksullukları derinleşmiş kimseler olarak tanımlandığı “kısa dönemli” *geçici yoksulluk*; yeterli geçim kaynaklarının var olmaması ve sosyal gereksinimlerin karşılanamaması gibi hayati öneme sahip birtakım araçlardan mahrum kalınması durumunda oluşan, en belirgin özelliği enformel sektörün yaygınlaşması ve istihdam problemlerinin ortaya çıkması olan *yeni yoksulluk*; nüfusun büyük bir bölümünün yoksul olduğu ve bunun sonucunda da yoksulluğun kınanmadığı, yoksulların küçümsenmediği, mutlak ve göreceli yoksulluk yaklaşımlarının tek bir denklemde birleştirildiği bir yaklaşım olan *karma yoksulluk*; kent yoksulluğunu oluşturan yoksulların var olan büyük çaplı ilişkiler ağını ve toprağa dayalı birlikte hareket etme stratejilerini yansıtan, kente göç furyasında doğru kaynaklar ve kanalları kullanan ilk yerleşikler ve imtiyazlı grupların, var olan yoksulluklarını, yeni gelen göçmenlere ve imtiyazsız gruplara devrettikleri *nöbetleşe yoksulluk*; yeterli beslenebilme, sağlıklı üreme ile eğitilmiş ve bilgili olma imkanına erişim olmak üzere üç temel kriter göz önünde bulundurularak, bu kriterden elde edilen oranların aritmetik ortalamasının alınması sonucunda, genel ortalamanın yorumlanmasıyla yoksulluğun belirlendiği *sosyal imkânlar yoksulluğu*; toplumdaki dikey hiyerarşi içinde yer alan alt tabakalara mensup bireylerin, toplumun ortalama kültür ve eğitim düzeyinin gerekliliklerini yerine getirememesi durumunda ortaya çıkan, yoksulluğun belirlenmesinde dil, bilgi ve değerler sistemi kriterlerinin baz alındığı *kültürel yoksulluk* şeklinde yapılmaktadır.

Yoksulluk olgusunun tanım ve türleri incelendiğinde, bu kavramı tanımlamada bir sınır belirlemenin ve dolayısıyla da bu kavramı ortak bir tanıma oturtmanın ne kadar güç olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan tanımlamalar, yoksulluğun nitelendiği en gelen biçim

olan “mal, hizmet ve haklara erişilememesi veya erişimin kısıtlı olması” formu altında birleşse de, yoksulluğun tek bir tanıma oturtulamaması, yoksulluk tanımlamalarında birbirine benzer ama bir noktada farklılaşan belirleyici unsurlara ve ifadelere yer verilmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, farklı unsur ve bakış açıları, yoksulluğun farklı tanımlamalarını beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, yoksulluğun tanımlanmasında var olan çeşitlilik, açıklanmasında da birçok farklı nedeni bir araya getirmektedir. Bu nedenle, tanımlamada olduğu gibi, yoksulluğu tek bir nedenle açıklamak da mümkün değildir. Bu bakımdan, yoksulluğun oluşmasına neden olan faktörler, en temel düzeyde olmak üzere, her ülkenin kendine özgü bölgesel ve toplumsal özelliklerini yansıtan “makro belirleyiciler” ile demografik, ekonomik ve sosyal unsurların rol oynadığı hanehalkı ve bireysel özellikleri yansıtan “mikro belirleyiciler” olarak iki başlık altında sınıflandırılmaktadır. Yoksulluğun bu belirleyicileri, yoksulluğun en genel haliyle nasıl oluştuğu durumlarda, etkin rol oynayan faktörleri yansıtmaktadır. Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus, yoksulluğa neden olan faktörlere ilişkin görüş ve değerlendirmelerin dinamik bir olgu olduğu ve bu nedenle de, yoksulluk hakkındaki düşünce ve unsurların zaman içerisinde değişebileceğidir. Dolayısıyla, değer yargılarına göre zamanla değişen düşünce yapısı, yoksulluğun tanımını etkilemekte ve şekillendirmektedir.

Yoksulluğun tanımlanmasında var olan çeşitlilik ile açıklanmasında bir araya gelen birçok faktör göz önünde bulundurulduğunda, bu unsurların beraberinde yoksulluğun ölçümünü de zorlaştıracığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, yoksulluğun tanımı ne kadar geniş ve açıklanmasındaki faktör sayısı ne kadar çok olursa, ölçümü de o denli zor olacaktır. Bu bağlamda, yoksulluğu tanımlamak için kullanılan her kavram ve yoksulluğa neden olarak belirlenen her faktör, onu ölçmek için kullanılan yöntemleri belirlemektedir. Bu açıdan, yoksulluğun tanımlanması ve ölçülmesi, kavramsal olarak birbiriyle ilişkili, ancak aralarında ikame edilebilirlikten ziyade, birbirlerinin tamamlayıcısı oldukları bir etkileşimin söz konusu olduğu parasal yaklaşım, kapasite yaklaşımı, sosyal dışlanma yaklaşımı ve katılımcı yaklaşım olmak üzere dört farklı yaklaşım ile gerçekleştirilmektedir. Yoksulluğun tanımlanması ve ölçülmesinde kullanılan bu yaklaşımların oluşturulma nedeni, yoksulluğun tanımlandığı kalıp ve bu kalıpta yer alan göstergelerin farklı oluşundan, diğer bir ifadeyle yoksulluğun çok boyutluluğundan kaynaklanmaktadır. Bu farklı yaklaşımların içeriği, kolayca

ölçülemeyen farklı “ilgi alanları” tarafından belirlenmektedir. Örneğin, yoksulluğun tanımı hayatın maddi yönleriyle mi sınırlı olmalı, yoksa yaşamın sosyal, kültürel ve politik yönlerini mi içermelidir? Yoksulluk fayda olarak mı, yoksa sahip olunan kaynaklar cinsinden mi ya da özgürce değer verilen bir hayatın yaşanması olarak mı ölçülmelidir? Bu farklı yaklaşımlar için hangi tür göstergeler kullanılmalıdır? İşte, yoksulluğun ölçümünde yararlanılan bu yaklaşımlar, tüm bu soruların cevaplarını içermektedir.

Yoksulluğun tanımında yer alan “belirgin olarak refahtan yoksun olma, mahrum kalma durumu” ibaresi, beraberinde refah ile neyin kastedildiği ve yoksulluğun ölçüleceği referans noktanın ne olduğu gibi birtakım soruları ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, refahın temel olarak emtialara sahip, hâkim olma durumu ile ilişkilendirildiği geleneksel görüşte yoksulluk, büyük ölçüde parasal olarak görülmekte ve bu durum, yoksulluk analizlerinin çoğu için başlangıç noktası olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan parasal yaklaşım, yoksulluk ölçümünde en geçerli yöntemlerin başında yer alarak diğer yaklaşımların önüne geçmekte ve geleneksel yaklaşımı oluşturmaktadır. Yoksulluğu ölçmek için referans noktasının ne olduğu sorusu ise, yoksulluğun ölçümünde temel alınan refah göstergesinin birçok farklı çeşidini karşımıza çıkarmaktadır. Bunlar arasında yer alan, hanehalkının belirli bir refah düzeyine erişebilmesi için sahip olduğu kapasite hakkında bilgi vermesi bakımından etkileyici ve önemli bir gösterge olmasına karşın, vergi tahsili nedeniyle düşük gösterilebilen ya da yasadışı yollardan kazanılan kısmı belirtilmeyen “hanehalkı geliri” ile satın alınan mal ve hizmetlerin yanı sıra, kişinin aynı olarak kendi üretiminden sağladıklarını da içermesi bakımından yaşam boyu refahın daha iyi bir göstergesi olarak kabul edilmesine karşın, lüks mal, alkollü ürün ve yasadışı eşya harcamalarının düşük beyan edilebildiği veya hiç beyan edilmediği “hanehalkı tüketimi”, parasal yaklaşım çerçevesince en sık kullanılan göstergelerdir, ancak bu göstergelerden hangisinin daha uygun olduğu konusunda bir fikir birliği olmadığı gibi, ülkeler arasında da uygulama birliği bulunmamaktadır.

Kullanılan yoksulluk tanımına ve bu tanımda yer alan yoksulluk sınırına göre kimlerin yoksul olduğunun bir karara bağlanmasının ve yoksulluğun ölçümünde referans alınan refah göstergesinin belirlenmesinin ardından, ilgili toplama yöntemine bağlı olarak, yoksulluk seviyesi rakamlarla ifade edilebilir hale gelmektedir. Bu bağlamda, yoksulluğun ölçümü anlaşılır ve basit olması nedeniyle en çok kabul görmüş yoksulluk

ölçüm yöntemi olan ve yoksul sayısının toplam nüfusa oranı olarak tanımlanan *kafa sayısı endeksi*; yoksul bireylerin ortalama olarak yoksulluk sınırının ne kadar gerisinde olduklarının belirlenmesinde, yoksul gelirlerinin yoksulluk sınırını karşılaması için gerekli olan toplam para miktarı olarak tanımlanan *yoksulluk açığı endeksi*; yoksullar arasındaki eşitsizliği yansıtan, yoksullar arasındaki farkları dikkate alan ve yoksulluk sınırının bir oranı olmak üzere, yoksulluk açığının ağırlıklı toplamı olarak tanımlanan *yoksulluk açığının karesi endeksi*; yoksulların sayısını, yoksulluğun derinliğini ve yoksulluğun grup içindeki dağılımını birleştiren bir ölçüm yöntemi olarak tanımlanan *Sen endeksi*; Sen endeksinin eşitliğinde yer alan ve temeli Lorenz eğrisine dayanan, bireylerin ya da hanelerin gelir dağılımlarındaki eşitsizliği bireysel temelde ölçmek ve eşitsizliğin derecesini zamana ve mekâna göre karşılaştırmak için hesaplanan *Gini katsayısı*; yoksullukta zaman içinde meydana gelen değişimin kaynağının anlaşılmasında yardımcı olan ve eşitliğinin kafa sayısı endeksi, sadece yoksul bireyler üzerinden hesaplanan yoksulluk açığı endeksi ve tüm nüfus için yoksulluk açığı oranının Gini katsayısıyla çarpımı olarak tanımlandığı *SST endeksi*; dağılıma duyarlı ilk yoksulluk ölçüm yöntemi olan *Watts endeksi* gibi çeşitli yoksulluk endeksleri ile gerçekleştirilmektedir.

Öte yandan, daha kullanışlı ve yararlı bir yoksulluk ölçümü için, yoksulluk ölçüm yöntemlerinin sağlaması arzu edilen bazı özellikler bulunmaktadır. Bunlar, içerisinde çeşitli aksiyomları barındırmakla birlikte, en genel haliyle, yoksulluk sınırı aynı iken iki kişinin gelir seviyesinin yer değiştirmesi durumunda yoksulluğun değişmemesini gerektiren *simetri aksiyomu*; toplumda hiç kimsenin gelirinin yoksulluk sınırının altında olmadığı bir durumda, yoksulluk ölçüsünün sıfır olmasını gerektiren *normallik aksiyomu*; yoksulluk ölçüsünün anakitlenin (nüfusun) boyutuna göre değişmez olmasını gerektiren *anakitle değişmezliği aksiyomu*; bir gelir dağılımının tüm gelirleri ve yoksulluk sınırının aynı faktörle ölçeklendirilmesiyle, başka bir gelir dağılımından elde edilmesi durumunda, yoksulluk seviyesinin değişmeden kalmasını gerektiren *ölçek değişmezliği aksiyomu*; toplumda yoksul olmayan bir kişinin gelirinin değiştiği, ancak o kişinin gelirinin yoksulluk sınırının altına düşmediği bir durumda, yoksulluk seviyesinin değişmeden kalmasını gerektiren *odaklılık aksiyomu* olmak üzere veri setinde oluşan herhangi bir değişim karşısında yoksulluk ölçümlerinin değişmemesi durumu olarak özetlenebilen “değişmezlik özellikleri” ile toplumda yoksul olan bir kişinin gelirinin arttığı bir durumda, yoksulluk seviyesinin düşüş kaydetmesi veya en azından artmaması durumunu

gerektiren *monotonluk aksiyomu*; yoksulluk sınırı sabit olmak şartıyla, iki yoksul arasında, daha yoksul olandan diğerine gelir transferi (gerileyici transfer) olduğunda yoksulluk seviyesinin artması durumunu ve daha zengin olan yoksuldan diğerine yapılan gelir transferinde (ilerleyici transfer) ise, yoksulluk seviyesinin azalması durumunu gerektiren *transfer ilkesi aksiyomu*; toplumda iki yoksul arasında, daha yoksul olandan diğerine gerileyici bir gelir transferi söz konusu olduğunda yoksulluk seviyesinin azalmaması durumunu ve daha zengin olan yoksuldan diğerine ilerleyici bir gelir transferi olduğunda ise, yoksulluk seviyesinin artmaması durumunu gerektiren *transfer duyarlılığı aksiyomu*; alt grup nüfus boyutlarının (anakitlenin) sabit olduğu bir durumda, yoksulluk bir alt grupta arttığında ve alt grupların geri kalanında düşmediğinde genel eşitsizliğin artmasını gerektiren *alt grup tutarlılığı aksiyomu* olmak üzere yoksulluk ölçümlerinin belirli bir yöne doğru değişim göstermesi durumu olarak özetlenebilen “üstünlük özellikleri” başlıkları altında iki kategoride toplanmaktadır.

Yoksulluk ölçüm yöntemlerinin özellikleri, yoksulluğun ölçümü için yöntem seçiminde yol gösterici olmaktadır. Bu bağlamda, yoksulluk ölçüm yöntemlerinin etkinliği, değişmezlik ve üstünlük aksiyomlarından hangisini sağladığına bağlı olarak değişmektedir. Yoksulluk ölçüm yöntemlerinin sağladığı aksiyomlara ait özet, Tablo 1.5’de sunulmuştur.

Tablo 1.5. Yoksulluk Ölçüm Yöntemlerinin Sağladığı Özellikler (Endeks/Aksiyom)

		Kafa Sayısı	Yoksulluk Açığı	Yoksulluk Açığının Karesi	Sen	SST	Watts
Değişmezlik Özellikleri	Simetri Aksiyomu	+	+	+		+	+
	Normallik Aksiyomu	+	+	+		+	+
	Anakitle Değişmezliği Aksiyomu	+	+	+		+	+
	Ölçek Değişmezliği Aksiyomu	+	+	+		+	+
	Odaklılık Aksiyomu	+	+	+		+	+
Üstünlük Özellikleri	Monotonluk Aksiyomu		+	+	+	+	+
	Transfer İlkesi Aksiyomu			+	+	+	+
	Transfer Duyarlılığı Aksiyomu				+		+
	Alt Grup Tutarlılığı Aksiyomu	+	+	+			+

Kaynak: Foster vd. (2013) ve Kumar vd. (1996) çalışmaları referans alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1.5’den hareketle;

- *Kafa sayısı endeksi*, tüm değişmezlik özelliklerini sağlarken, alt grup tutarlılığı aksiyomu dışında hiçbir üstünlük özelliğini sağlamamakta,
- *Yoksulluk açığı endeksi*, tüm değişmezlik özelliklerini sağlarken, üstünlük özelliklerinden sadece monotonluk ve alt grup tutarlılığı aksiyomlarını sağlamakta,
- *Yoksulluk açığının karesi endeksi*, tüm değişmezlik özelliklerini ve buna ek olarak, üstünlük özelliklerinden monotonluk, transfer ilkesi ve alt grup tutarlılığı aksiyomlarını sağlamakta,

- *Sen endeksi*, üstünlük özelliklerinden monotonluk, transfer ilkesi ve transfer duyarlılığı aksiyomlarını sağlamakta,
- *SST endeksi*, tüm değişmezlik özelliklerini ve buna ek olarak, üstünlük özelliklerinden monotonluk ve transfer ilkesi aksiyomlarını sağlamakta,
- *Watts endeksi* ise, tüm değişmezlik ve üstünlük özelliklerini sağlamaktadır.

Yoksulluk ve eşitsizlik analizleri, farklı boyut ve kompozisyonundaki hanelerden elde edilen gelirleri karşılaştırma usulüne göre yapılmaktadır. Bu bağlamda, yoksulluk ölçümünde ölçüm yöntemleri hesaplanırken, toplam hane gelirini hane halkı sayısına bölmekle ulaşılan kişi başına düşen gelirin baz alınması, hanehalkını oluşturan bireylerin yaş unsuru başta olmak üzere, demografik özelliklerine göre belirlenen ölçeklendirme maliyetinin dikkate alınmamasına ve yetişkinlerin maliyetinden farklı olabilecek çocukların maliyetinin hesaba katılmamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, böyle bir hesaplama sonucunda, hanehalkı tüketiminde ölçek ekonomilerinin varlığı yok sayılacaktır. Bu nedenle, hanede kişi başına düşen gelirin daha doğru hesaplanabilmesi için ekonomistler farklı hane üyelerine atanacak uygun ağırlıklara ilişkin olarak öznel bilgilerin temel alındığı eşdeğerlik ölçeği oluşturma yöntemi olan “subjektif yaklaşım”, gözlemlenen davranışlara ve ekonometrik tekniklere dayanan “objektif yaklaşım” ve yasal standartlara veya normatif ihtiyaçlara bağlı önsel kararların bir ürünü olarak, uzmanlar tarafından geliştirilen “normatif yaklaşım” kullanımına dayalı olmak üzere çeşitli ekonometrik özellikler ve ekonomik modellemeler yoluyla, kendine has denkliklere sahip olan birçok farklı eşdeğerlik ölçeği modelini tasarlamışlardır. Bu açıdan, eşitsizlik ve yoksulluk ölçümünde doğru tespit, eşdeğerlik ölçeği kavramını önemli kılmaktadır.

Refah ekonomisi ve refah ölçümünde hane, birey refahını anlamının doğal bir referans noktası, bununla birlikte birey ise, gelir eşitsizliği ve yoksulluk konularının tartışıldığı çalışmalarda, ölçüm için bir başlangıç noktasıdır. Birey ve hane arasındaki bu etkileşimde, doğru bir gelir eşitsizliği ve yoksulluk analizi hesabının temel aracı eşdeğerlik ölçeğidir. Karşılaştırılabilir refah ölçümlerinde, heterojen hanelerin nominal gelirlerini dönüştüren bir endeks olarak tanımlanan eşdeğerlik ölçeği, hanehalkı tipine göre belirli bir hane büyüklüğüne ve kompozisyonuna sahip olmanın farklı maliyeti olarak yorumlanmaktadır. Örneğin, iki yetişkinin bulunduğu bir hanenin eşdeğerlik

ölçeği 1, öte yandan iki yetişkin ve bir çocuklu diğer bir hanenin eşdeğerlik ölçeği 1.2 ise, bunun anlamı, aynı refah seviyesine erişilebilmesi için ikinci hanenin ilk haneden 1.2 kat daha fazla gelire ihtiyaç duyduğu ya da diğer bir deyişle, ikinci hanenin ilk çocuğuna ait maliyetin %20 olduğudur. Dolayısıyla, eşdeğerlik ölçeği için, heterojen hanelerden hareketle eşitsizlik ve yoksulluğun araştırıldığı tüm durumlarda, nominal gelirleri karşılaştırılabilir bir refah ölçüsüne dönüştüren bir araç ve tüketici birim eşdeğerini, yani hane üyelerinin demografik özelliklerine göre ihtiyaçlarını dikkate almasıyla bir hanede ölçek ekonomisinin bulunduğu gerçeğini yansıtan bir endekstir, denilebilir. Bu bağlamda, eşdeğerlik ölçeğinin ölçek ekonomisini dikkate almasının doğal bir sonucu, bir arada yaşayan hane üyelerinin bireysel gelirlerinin "hanehalkı üyesi başına eşdeğer kullanılabilir gelir" ya da kısaca, "bireysel eşdeğer gelir" olarak yeniden hesaplanmasına olanak sağlamasıdır. Bu hesaplama, hanedeki bireylere tahmini sayısal ağırlıklar verilerek yapılmakta ve tahmini değer üzerinden yapılan bu hesaplamalar, iktisatçıların üzerinde pek de anlaşılmadıkları birçok varsayıma dayanmaktadır. Ancak, bireysel eşdeğer gelirin hesaplanmasında kullanılan eşdeğerlik ölçeklerinin yapısı, tamamıyla keyfi şekilde belirlenmiş olarak gözükmese de, aslında durum böyle değildir. Buna göre, eşdeğerlik ölçeklerinin yapısı fayda ve hanehalkı tüketimi ile ilişkili olmak üzere belirlenmekte, daha net bir ifadeyle, eşdeğerlik ölçeklerinin temeli, tüketici kuramına dayanmakta ve bu temelde de özellikle bireysel tercihlerin temsil edilmesi konusu esas alınmaktadır. Bu bağlamda, bireysel tercihlerin temsil gücünü yansıtan eşdeğerlik ölçekleri, gelir dağılımı ve yoksulluğun ölçümü için standartların belirlenmesinde son derece önemlidir.

Öte yandan, bir eşdeğerlik ölçeğinin ideal olarak karşılaması arzu edilen bazı özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler subjektif yaklaşım, objektif yaklaşım ve normatif yaklaşım kategorilerinin etkinliğinin karşılaştırılabilirliğini sağlamaktadır. Bunlar, en genel haliyle, ampirik bir yaklaşımdan hareketle, teorik bir temele dayanılarak oluşturulmuş bir eşdeğerlik ölçeğinin, ampirik yaklaşımı ve teorik temeli olmayan bir eşdeğerlik ölçeğine tercih edilmesini gerektiren *ampirik/teorik temel*; benimsenen eşdeğerlik ölçeğinin, ölçüm hataları nedeniyle yanlış tahmin edilen ölçek değerlerinin, hata ihtimalini en aza indiren bir metodolojiye dayanmasını gerektiren *minimum ölçüm hataları*; benimsenen eşdeğerlik ölçeğinin, tanımlama hataları nedeniyle yanlış tahmin edilen ölçek değerlerinin, hata ihtimalini en aza indiren bir metodolojiye dayanmasını

gerektiren *minimum tanımlama hataları*; benimsenen eşdeğerlik ölçeğinin, uluslararası karşılaştırılabilirliği mümkün kılan bir metodolojiye dayanmasını gerektiren *uluslararası karşılaştırılabilirlik*; benimsenen eşdeğerlik ölçeğinin, uygulanmasında kolay bir metodolojiye dayanmasını gerektiren *uygulamanın basitliği*; benimsenen eşdeğerlik ölçeğinin, politikacılar için erişilebilir bir metodolojiye dayanmasını gerektiren *politik erişilebilirlik* özellikleridir. Burada belirtilmesi gereken bir husus, bu farklı kategoriler içinde belirli eşdeğerlik ölçeklerinin değişkenlik gösterebileceğidir.

Eşdeğerlik ölçeklerinin karşılaması arzu edilen özelliklere göre, eşdeğerlik ölçeği oluşturma yöntemlerinin etkinliği karşılaştırıldığında, Schiepers (1992) çalışmasından hareketle, subjektif yaklaşım ve objektif yaklaşım ile oluşturulan eşdeğerlik ölçeklerinin, normatif yaklaşım ile oluşturulanlara kıyasla daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Bununla birlikte, subjektif yaklaşım ve objektif yaklaşım arasında hangisinin kullanılacağına dair yapılacak olan seçimin daha zor olduğu belirtilmekte, buna neden olarak da, her iki yaklaşımda tanımlanan refah kavramının farklı olması gösterilmektedir.

Anlaşılabileceği üzere, eşdeğerlik ölçekleri, eşitsizlik ve yoksulluk ölçümü ile kişiler arası ve haneler arası refahın karşılaştırılmasında önemli bir yere sahiptir. Eşdeğerlik ölçeklerinin tahmin edilmesi konusu ise, hem kavramsal hem de pratik olmak üzere birçok zorluk barındırmaktadır ve ölçeklerin tahmininde çeşitli yöntemler denenmektedir. Bu bağlamda, politika amaçları doğrultusunda hâlihazırda kullanımda olan ya da akademik literatürde tartışılan eşdeğerlik ölçekleri, hanehalkının ihtiyacının hesaplanmasında, hane büyüklüğündeki ek birey artışlarına ne kadar ağırlık verileceği konusunda büyük ölçüde değişkenlik göstermektedir. Öyle ki, bir uçta öznel refahın ölçüldüğü subjektif yaklaşıma dayalı eşdeğerlik ölçekleri varken, diğer bir uçta tüketici talep denklemlerinden hareketle objektif yaklaşıma dayalı olarak tahmin edilen eşdeğerlik ölçekleri yer almakta, öteki bir uçta ise, uzmanlar tarafından normatif bir yaklaşıma dayalı olarak geliştirilen ölçekler bulunmaktadır. Eşdeğerlik ölçeklerinin bu çeşitliliği, karşılaştırmalı ekonomik refah çalışmalarında önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda, refah karşılaştırmalarında, literatürde sıklıkla kullanılan ve özellikle hanehalkı büyüklüğü ile haneyi oluşturan bireylerin yaşlarının dikkate alınmasıyla oluşturulan eşdeğerlik ölçekleri, isim kısaltmalı olmak üzere, hane büyüklüğünün karekökünün alınmasıyla oluşan *Karekök eşdeğerlik ölçeği*; Kanada’da kullanımı oldukça geniş kabul görmüş olan *Kanada eşdeğerlik ölçeği*; teorik olarak varlığı kabul

edilmekle birlikte, kullanım olarak fazla tercih edilmeyen *Bernier eşdeğerlik ölçeği*; teorik olarak varlığı kabul edilmekle birlikte, kullanımı fazla olmayan bir diğer ölçek olarak kaşıımıza çıkan *Fuchs eşdeğerlik ölçeği*; eski ya da orijinal OECD eşdeğerlik ölçeği olarak da adlandırılan ve kendi eşdeğerlik ölçeğini oluşturmamayan ülkelerin kullanımı için önerilen *OxfordA eşdeğerlik ölçeği*; değiştirilmiş OECD ölçeği olarak da adlandırılan ve EUROSTAT araştırma projesi için geliştirilen ve bunun yanı sıra, kullanımı yaygın olmasına rağmen Poduzov ve Kukushkin (2000), Şengül ve Cafrı (2010), Dudel vd. (2015) ile Garbuszus vd. (2018) çalışmalarında olduğu gibi, kullanımına dair eleştiriler yöneltilen *OECD eşdeğerlik ölçeği*; eşdeğer gelirlerin hesaplanmasında, diğer bir alternatif olarak kaşıımıza çıkan *OxfordB eşdeğerlik ölçeği*; ABD Ulusal Araştırma Konseyi (1995) çalışmasında önerilen ve daha büyük haneler için ölçek ekonomilerini dikkate aldığı belirtilen *Abduak eşdeğerlik ölçeği*; TÜİK tarafından sadece 2002-2009 yılları arasında yayınlanan yoksulluk çalışmalarında kullanılan ve TÜİK'in daha sonraki çalışmalarında kullanılmayan bir ölçek olan *TÜİK eşdeğerlik ölçeği*; Betti vd. (2017) çalışmasında, Türkiye için hâlihazırda bir eşdeğerlik ölçeğinin olmadığı belirtilerek, çalışmanın amacı doğrultusunda, Türkiye için yeni bir eşdeğerlik ölçeği geliştirilmesiyle oluşan *Betti eşdeğerlik ölçeği* şeklinde sıralanabilir. Öte yandan, ölçek yapısının gözetilmediği *Hanehalkı ölçeği* ve ölçek ekonomisinin dikkate alınmadığı *Ösüz ölçeği*, ağırlıklandırma (yetişkin eşdeğerliği) yapısının kullanılmadığı bir durumda oluşabilecek yoksulluk değerlerini göstermektedir. Bu bakımdan, bu iki ölçeğin hesaplanması, eşdeğerlik ölçek yapısının kullanılmadığı bir durum ile eşdeğerlik ölçeklerinden yararlanıldığı bir durumda oluşacak sonuçların karşılaştırılmasında faydalı olacaktır.

Çalışmada kullanılan eşdeğerlik ölçeklerinin hanehalkı sayısına göre örnek eşdeğer hane büyüklüğü değerleri, Tablo 1.6'da oluşturulmuş temsili beş hane üzerinden gösterilmiştir.

Tablo 1.6. Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Hanehalkı Büyüklükleri (Hane/Ölçek)

	1. Hane	2. Hane	3. Hane	4. Hane	5. Hane
	1 Yetişkin	2 Yetişkin	2 Yetişkin 1 Çocuk	2 Yetişkin 2 Çocuk	2 Yetişkin 3 Çocuk
Karekök	1.00	1.40	1.70	2.00	2.20
Kanada	1.00	1.40	1.70	2.00	2.30
Bernier	1.00	1.40	1.90	2.20	2.50
Fuchs	1.00	1.80	2.20	2.50	2.80
OxfordA	1.00	1.70	2.20	2.70	3.20
OECD	1.00	1.50	1.80	2.10	2.40
OxfordB	1.00	1.80	2.40	3.00	3.60
Abduak	1.00	1.62	2.00	2.35	2.68
TÜİK	1.00	1.51	1.89	2.23	2.53
Betti	1.00	1.65	2.00	2.35	2.70

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: Temsili hanelerde yetişkinlerin yaşı, tüm ölçekler için 18 ve üzeri olarak kabul edilmiş ve çocuklara ait yaşlar için ise, 5-14 aralığı dikkate alınmıştır.

Tablo 1.6'dan hareketle;

- Hanehalkı büyüklüğü arttıkça, eşdeğer hane büyüklüğünü en yüksek çıkaran eşdeğerlik ölçeği OxfordB olmakta ve onu OxfordA eşdeğerlik ölçeği takip etmekte,
- Hanehalkı sayısı yükseldikçe, eşdeğer hane büyüklüğünü en düşük hesaplayan eşdeğerlik ölçeği ise Karekök olmakta ve onu da Kanada eşdeğerlik ölçeği izlemekte,
- Hanehalkı sayısına bağlı olarak, eşdeğer hane büyüklüklerinin uç değerleri arasında ise de, TÜİK ve Abduak eşdeğerlik ölçekleri yer almaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. FARKLI EŞDEĞERLİK ÖLÇEKLERİNE GÖRE YOKSULLUK GÖSTERGELERİ: LİTERATÜR TARAMASI

Seçim ve tüketim kararlarında fayda maksimizasyonunu amaçlayan bireyler gibi hanehalkları da sahip oldukları sosyo-ekonomik farklılıklar nedeniyle farklı optimum davranışlar benimseyebilmektedir. Hanehalklarının bu davranışları benimsemesinde hanehalkı kompozisyonunun önemli olduğu Pollak ve Wales (1979), Merz vd. (1994), Duclos ve Mercader-Prats (1999), White ve Masset (2003), Şengül ve Cafrı (2010) ve Bishop vd. (2014) gibi birçok yazar tarafından vurgulanmıştır. Bu nedenle, haneleri oluşturan bireylerin hane çıkarını ençoklaştırmada farklı ağırlıklara sahip olduğu fikri uzun yıllardır tartışılan bir konu olmuştur. Farklı hanehalkı kompozisyonlarına bağlı olarak hanelerin karar alma yapıları farklı olabileceği gibi tüketim kalıpları da farklı olabilmektedir. Örnek olarak tek yetişkin ve 2 bebeğe sahip olan bir hane ile tek yetişkin ve 2 çocuklu bir hanenin kişi sayısı üç olmasına rağmen tüketim ve karar alma davranışları birbirinden tamamen farklı olacaktır. Dolayısıyla hane tüketiminde karar alıcının tek yetişkin olduğu varsayılsa bile hane kompozisyonu gereği tüketim kalıpları birbirinden tamamen farklılaşmaktadır. Bu nedenle hane kompozisyonundaki bireylerin ağırlıklarının belirlenmesi hanehalkı davranışlarının araştırılmasındaki en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde çeşitli yazarlar tarafından hanehalkı kompozisyonun yansıtılmasında kullanılan farklı eşdeğerlik ölçeklerini dikkate alan çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Yoksulluk Göstergeleri: Diğer Ülkeleri Konu Edinen Çalışmalar

Bu kısımda yoksulluk göstergelerinin farklı eşdeğerlik ölçekleriyle analizini konu edinen diğer ülkeler için yapılmış çalışmalar üzerine literatür yer almaktadır.

Pollak ve Wales (1979) çalışmasında, ulaşılan refah sonuçlarının, Pollak ve Wales (1978) çalışmada yer alan, İngiltere Hanehalkı Bütçe Anketi verileri yardımıyla tahmin edilen doğrusal harcama sistemi kullanılarak elde edildiği belirtilmiştir. Refah karşılaştırması için gerekli olan eşdeğerlik ölçeklerinin, talep analizinde ortaya çıkan ölçeklerden mantıksal olarak farklı olduğu iddia edilen çalışmada, tüm ailelerin hiçbir şarta dayanmadan aynı tercileri olsa bile, farklı demografik profillere sahip ailelerin tüketim örüntülerinde gözlemlenen farklılıklar neticesinde tahmin edilen, çocuk sayısının sabit kabul edildiği veya önceden belirlendiği koşullu eşdeğerlik ölçeklerinin, refah karşılaştırmasında kullanılamayacağı söylenmiştir. Çalışma sonucunda, refah karşılaştırmasının yapılabilmesi için, ailelerin sahip olduğu çocuk sayısı değiştikçe tüketim kategorileri arasındaki harcamaların nasıl yeniden tahsis edeceğine dair bilgi sunan koşulsuz eşdeğerlik ölçeklerinin kullanımının gerekliliği savunulmuş ve ilgili koşulsuz eşdeğerlik ölçeklerinin, büyük ailelerin herhangi bir sabit kayıtsızlık eğrisine ulaşmak için küçük ailelerden daha az gelire ihtiyaç duyduğu ifade edilmiştir.

Sri Lanka ve Endonezya kaynaklı ülke verilerinin kullanıldığı Deaton ve Muellbauer (1986) çalışmasında, çocuk maliyetlerinin ölçümü için Engel (1895) ve Rothbarth (1943) yöntemleri karşılaştırılmıştır. Her iki yöntemin de kendine has çocuk maliyeti tanımı içermesinden dolayı aynı ampirik yöntem kullanılsa dahi oldukça farklı sonuçların oluşabileceği belirtilen çalışmada, Engel metodunun gerçek maliyet tahminlerini genellikle yükselttiği, Rothbarth metodunun ise azalttığı ifade edilmiştir. Buna ek olarak çalışmada, her iki yöntemin de maliyet ölçümü için makul bir başlangıç noktası olduğu belirtilmiş, ancak Engel yönteminin iyi düzeyde uygulanamadığı gerekçe gösterilerek Rothbarth yönteminin tercih edilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

LIS veri tabanının kullanıldığı Buhmann vd. (1988) çalışmasında, gelir eşitsizliği ve yoksulluk ölçümlerinin, eşdeğerlik ölçeği seçimine olan duyarlılığı test edilmiştir. Veri tabanında yer alan yüksek gelirli on LIS ülkesi için eşitsizlik ve yoksulluğun karşılaştırılmasında 34 farklı eşdeğerlik ölçeği kullanılmıştır. Çalışmada, eşdeğerlik

ölçeği seçiminin, ölçülen eşitsizlik ve yoksulluk değerlerine ilişkin olarak mutlak ve göreceli seviyeleri ile ülkelerin (veya ülke içindeki grupların) sıralamasını sistematik olarak etkilediği sonucuna varılmıştır.

Lewbel (1989) çalışmasında, birden fazla tüketici birimini içeren tüm refah analizlerinin, bir tür kardinalizasyon veya kişiler arası karşılaştırma barındırması gerektiği söylenmiştir. Bu bağlamda çalışmada ele alınan IB (temel gelir veya fayda seviyesinden bağımsız) ölçekler için gerekli olan maliyet fonksiyonları, sosyal refah işlevleri ve bunların refah analizinde kullanımı ile ilgili genel kısıtlamalar açıklanmıştır. Çalışma sonucunda, IB hanehalkı eşdeğerlik ölçeklerinin, kişiler arası refah karşılaştırmalarında gelir ölçütlü olduğu belirtilmiş ve Engel tarzı hanehalkı ölçeklerinin doğrudan bir uzantısı olan bu ölçeklerin, ondan farklı olarak daha zengin demografik özellikler içerdiği ifade edilmiştir.

Blaylock (1991) çalışmasında, gelir analizi ve gıda harcaması dağılımlarında kullanılan yetişkin eşdeğerlik ölçeklerinin gıda harcama esnekliklerine, gıda için harcanan hane geliri yüzdesine ve hangi hanelerin yoksul veya zengin olarak tanımlanacağına olan etkisi araştırılmıştır. Çalışmada, ampirik sonuçların eşdeğerlik ölçeği seçiminden büyük ölçüde etkilendiği ifade edilmiştir. Buna göre, esnekliklerin yüzde 300'ün üzerinde değiştiği ve yoksulların demografik özelliklerinin büyük ölçüde farklılaştığı belirtilmiştir.

Tsakloglou (1991) çalışmasında, 1981-82'de yapılan Yunan Hanehalkı Harcamaları Anketi'nin 55 yaşın altındaki iki yetişkinli çiftlerden oluşan hane verileri kullanılarak, çocuk maliyetlerine ilişkin iki basit eşdeğerlik ölçeği, Engel (1895) ve Rothbarth (1943) yöntemiyle tahmin edilmiştir. Elde edilen veriler neticesinde Engel modeli varsayımı (ölçeğin fiyat bağımsızlığı) reddedilirken, Rothbarth modeli varsayımının (yetişkin mallarının varlığı) reddedilemediği belirtilen çalışmada, Engel ölçeklerinin Rothbarth ölçeklerinden önemli ölçüde daha yüksek olduğu ve bu nedenle çocukların gerçek maliyetini Engel modelinin yüksek gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

1986 İngiltere Aile Harcama Anketi mikro veri setinin kullanıldığı Coulter vd. (1992) çalışmasında, gelir eşitsizliği ve yoksulluk ölçümlerinin, eşdeğerlik ölçeği göreceliklerinin değişmesi durumunda nasıl etkileneceği araştırılmıştır. Çalışmada, eşdeğerlik ölçeği büyüklüğü ile eşitsizlik ve yoksulluğun boyutu arasında sistematik bir

ilişki olduğu belirtilmiştir. Çalışma sonucunda, eşdeğerlik ölçeğine ilişkin göreceli değişimlerin belirli bir yıldaki eşitsizliğe olan etkisinin küçük olmadığı, İngiltere resmi istatistiklerinde kullanılan McClement ölçeğinin diğer ölçeklere göre eşitsizlik ve yoksulluğun kapsamına ilişkin daha düşük değerler verdiği ifade edilmiştir.

Belirli bir eşdeğerlik ölçeği seçiminde uygulanabilecek bir dizi kriterin önerildiği Schiepers (1992) çalışmasında, eşdeğerlik ölçeği seçiminin karşılaştırmalı refah çalışmalarının sonuçlarını sistematik olarak etkileyeceği söylenmiştir. Kendine özgü özellikleri olan objektif (nesnel) ve subjektif (öznel) eşdeğerlik ölçeği yöntemlerinin birlikte kullanımının faydalı olabileceği belirtilen çalışmada, bu eş zamanlı yaklaşımın haneler arasındaki refah farklılıklarına dair bilgileri zenginleştirebileceği ifade edilmiştir.

Lewbel (1989) makalesindeki refah analizinde eşdeğerlik ölçeklerinin kullanımıyla ilgili iddialarının incelendiği Blackorby ve Donaldson (1993) çalışmasında, Lewbel (1989)'in refah analizinin geçersiz olduğu savunulmuştur. Çalışmada sonucunda, ölçeklendirilen gelirin (hanehalkı eşdeğerlik ölçeğine bölünen gelir), ancak tercihler homotetikse hanehalkı refahının sıralı bir endeksi olabileceği belirtilmiş ve ayrıca bu ölçeklendirilmiş gelirlerin pareto-etkin bir Bergson-Samuelson sosyal refah fonksiyonu⁹ ile sürekli olarak sıralanabileceği ifade edilmiştir.

Phipps (1993) çalışmasında, FGT endeksi gibi yoksulluk ölçütlerinin, seçilen eşdeğerlik ölçeğine duyarlılığını test etmek için 1986 Kanada Aile Harcamaları Araştırması mikro verileri kullanılmıştır. Çalışmada, FGT endeksinin eşdeğerlik ölçeği seçimine duyarlı olduğu, ancak daha basit ölçütlere göre avantaj sağlamadığı belirtilmiş

⁹ Sosyal sistemin tüm olası görünümelerini değer açısından düzenleyen Bergson-Samuelson sistemi, en genel haliyle alternatif sosyal durum setlerinin sıralamasından oluşmaktadır (Foster ve Sen, 1997: 7; Albayrak, 2003: 54). Ekonomideki kararların Pareto optimalitesini sağlaması gerekliliğini vurgulayarak pareto yaklaşımına uyum sağlayan Bergson-Samuelson sosyal refah fonksiyonu, bu özelliğiyle refah iktisadında kullanılan standart bir refah analiz aracı olmuştur (Kemp ve Ng, 1976: 59; Bağlı, 2011: 261). Sosyal refah fonksiyonunun genel biçimi, değişik bireysel tercih sıralamalarının bir tek tercih sırasına dönüşmesini sağlayan fonksiyonel bir ilişki olarak, $R = f(R^1, R^2, \dots, R^m)$ şeklinde ya da tüm bireylerin fayda fonksiyonlarını kapsayan ve bireysel faydaların toplamından oluşan bir fonksiyon olarak, $W = W(U^1, U^2, \dots, U^m)$ şeklinde tanımlanabilmektedir (Sönmez, 1987: 83). Paretocu biçiminde Bergson-Samuelson sosyal refah fonksiyonu ise, $W(x) = F[U_1(x), U_2(x), \dots, U_m(x)]$; $(\partial F / \partial U_i > 0)$ şekilde ifade edilmektedir. Bu ifadede W , sosyal refahın sırasal bir göstergesi; U_i , i 'inci bireyin veri tercihlerinin sırasal bir unsuru ($i=1, \dots, m$; $m \geq 2$); x ise, alternatif sosyal durumların veri bir setinin tipik bir ögesidir. Bu ifadede sosyal refah, bireysel refahların bir vektörü olarak Paretocu biçiminde tanımlamakta ve her ikisini de karşılaştırmaktadır (Kemp ve Ng, 1976:59).

ve yoksulluğun ölçümünde etkin tespit için daha fazla ölçütün kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte, özellikle çocuk ve yaşlıların oluşturduğu demografik grupların göreceli yoksulluk oranlarının, eşdeğerlik ölçeği seçiminden etkileneceği söylenmiştir.

Çalışma İstatistikleri Ofisi tarafından yürütülen 1960-61, 1972, 1973 ve 1980-89 Tüketici Harcamaları Anketi verilerinin kullanıldığı Slesnick (1993) çalışmasında, ABD'deki yoksulluk düzeyi incelenmiştir. Tüketim temelli yoksulluk oranlarının gelir bazlı olanlardan çok daha düşük olduğu belirtilen çalışmada, ABD'deki yoksulluk oranlarındaki eğilimin, yoksulluk sınırını ayarlamak için kullanılan fiyat endekslerine ve eşdeğerlik ölçeklerine karşı hassas olduğu sonucuna varılmıştır. Buna ek olarak, ABD Nüfus Sayım Bürosu tarafından 1960'ların sonlarından itibaren yükselişte olduğu bildirilen yoksulluk oranlarının, ilgili anket verileri kullanılarak elde edilen hesaplamalar sonucunda 1947-89 döneminde keskin bir şekilde azaldığı ifade edilmiştir.

Temel çıkış noktası Coulter vd. (1992) makalesi olan Banks ve Johnson (1994) çalışmasında, 1986 İngiltere Aile Harcama Anketi verileri kullanılarak eşitsizlik ve göreceli yoksulluk endekslerinin, eşdeğerlik ölçeğine olan duyarlılığı araştırılmıştır. Çalışmada sonucunda, yazarların ulaştığı sonucun iki şekilde genişletildiği belirtilmiştir. İlk olarak, ortalama gelirin altındaki hanelerin ve hane sayısının farklı yıllarda eşdeğerlik ölçeğiyle nasıl değiştiği gösterilerek, bu değişikliğin zaman içinde kararlı olmadığıdır. İkinci olarak, çocuklara değişen ağırlıklar vermenin analize önemli farklar kattığı, bu ağırlıkları değiştirmenin etkisinin Coulter vd. (1992) tarafından göz ardı edildiği ve İngiltere Merkez İstatistik Ofisi tarafından kullanılan McClements eşdeğerlik ölçeğinin eşitsizliği ve yoksulluğu en aza indirdiği iddialarının, ilgili yazarların teknik seçimine duyarlı olduğudur.

Coulter vd. (1992) makalesini yorumlayan Banks ve Johnson (1994)'ın eleştirilerine karşılık verildiği Jenkins ve Cowell (1994) çalışmasında, parametrik eşdeğerlik ölçeği ve ölçeğe ilişkin göreceli değişim konuları ile yeni ampirik sonuçların daha genel bir tartışma seviyesine çıkarıldığı belirtilmiştir. Çalışmada, 1992 İngiltere Sosyal Yardım Bakanlığı verilerine göre McClements eşdeğerlik ölçeğinin uygun bir şekilde karakterize edilmesiyle, bu ölçeğin aslında diğer ölçeklerden daha düşük yoksulluk ve eşitsizlik düzeyi tahminleri sağlayacağı belirtilmiştir. Çalışma sonucunda,

ölçek göreceliği ile eşitsizlik ve yoksulluk göstergeleri arasındaki ilişkilerin endekse özgü olabileceği sonucu yinelenmiştir.

Merz vd. (1994) çalışmasında, 1983 Batı Almanya Gelir ve Tüketim Anketi ile aynı yılın ABD Tüketici Harcamaları Anketi verileri yardımıyla genişletilmiş doğrusal harcama sistemi kullanılarak, tüketimi baz alan eşdeğerlik ölçekleri tahmin edilmiştir. Tüketim bazlı eşdeğerlik ölçeği sonuçlarının alternatif tüketim bazlı ölçümler, uzman tabanlı ölçümler, her iki ülkede de kullanılan öznel tabanlı ölçümler ve ulusal kıyaslamalarda kullanılan diğer ölçeklerle karşılaştırıldığı çalışmada, her iki ülke için hanehalkı kompozisyon etkilerinin, bulguları farklılaştırdığı ifade edilmiştir. Çalışma sonucunda, Almanya sosyal yardım düzenlemelerinde ve ABD sosyal refah sisteminde yer alan ölçeklerden farklı olduğu belirtilen bulguların, hane genişledikçe ulusal ölçeklerden daha düşük değerler aldığı söylenmiştir.

Suruga (1995) çalışmasında, 1984 Japon Gelir ve Tüketim Anketi kesit verileri yardımıyla çocuk maliyetleri Rothbarth (1943) modeli, Engel (1895) modeli ve Muellbauer (1980) çalışmasında kullandığı Prais-Houthakker (1953, 1955) modeli yardımıyla tahmin edilmiştir. Çocuk maliyetlerinin belirlenmesine ilişkin kullanılan modellerden elde edilen bulguların sırasıyla, %13-15, %35-40 ve %15-30 arasında değiştiği belirtilen çalışmada, Engel ve Prais-Houthakker modellerinin çocuk maliyetlerini yüksek tahmin ettiği söylenmiş ve gelir sınıflarına göre çocuk maliyetlerinin, daha düşük gelir düzeylerinde artma eğiliminde olduğu ifade edilmiştir.

Eşdeğerlik ölçeklerinin yoksulluk sınırının belirlenmesinde oynadığı rolün incelendiği Betson (1996) çalışmasında, alternatif ölçeklerin, kimi yoksul olarak göstereceği belirlenerek, hangi ölçeklerinin makul olacağı araştırılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulardan hareketle, alternatif eşdeğerlik ölçeklerinin kullanımıyla mevcut yoksulluk sınırlarının düzensiz olduğu belirtilmiş ve yaşlıların sayısı ile tek başına yaşayan yoksulların sayısının kullanılan ölçeklerden büyük oranda etkilendiği sonucuna varılmıştır.

Burkhauser vd. (1996) çalışmasında, ABD için 1986 ve Almanya için 1984 LIS verileri yardımıyla ABD ve Almanya'daki kişilerin göreceli ekonomik refah ölçümlerinin duyarlılığı, iki ülke için geliştirilen resmi eşdeğerlik ölçekleri ve ülkeye özgü tüketime dayalı eşdeğerlik ölçekleri kullanarak araştırılmıştır. Genel eşitsizlik ve yoksulluk

düzeylerinin, kullanılan eşdeğerlik ölçeğine duyarlı olmadığı sonucuna varılan çalışmada, kullanılan eşdeğerlik ölçeklerindeki farklılıklara rağmen, ölçülen toplam gelir eşitsizliği ve yoksulluğun ABD'de Almanya'dan daha yüksek olduğu ve bu farkın kullanılan ölçek seçiminden büyük ölçüde etkilenmediği belirtilmiştir. Bununla birlikte, resmi Alman eşdeğerlik ölçeğinin, özellikle yaşlı-tek insanlar olmak üzere, nüfus içindeki hassas grupların göreceli gelir ve yoksulluk düzeyleri açısından diğerlerinden oldukça farklı sonuçlar verdiği ifade edilmiştir.

Bradbury (1997) çalışmasında, bir dizi eşdeğerlik ölçeği için yoksulluktaki değişimler hakkında genel ifadelerle izin vereceği belirtilen bir yöntem sunulmuş ve bu yöntem Avustralya'da 1981-82 ile 1989-90 yılları arasındaki yoksulluğun tespitinde kullanılmıştır. Çalışmada sonucunda, sabit bir eşdeğerlik ölçeğine bağlı kalınmadan, (mutlak) yoksulluk değişiklikleri hakkında genel bilgiler sunacağı söylenen ilgili yöntemin kullanımıyla birlikte, yoksulluk oranlarının eşdeğerlik ölçeği seçimine duyarlı olduğu belirtilmiş ve farklı ölçeklerin ilgili yıllar için yoksulluk oranına etkisinin +1.7 ile -0.6 puan arasında olduğu ifade edilmiştir.

12 AB üye ülkesi için 1987-89 yılları arasında değişen her ülkeye özgü Hanehalkı Bütçe Anketi mikro verilerinin kullanıldığı De Vos ve Zaidi (1997) çalışmasında, yoksulluk istatistiklerinin eşdeğerlik ölçeği seçimine olan duyarlılığı incelenmiştir. Farklı eşdeğerlik ölçeklerinin kullanıldığı çalışmada, ilgili ülkelerin genel yoksulluk oranlarına göre sıralanmasının zor olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte, yoksul nüfus bileşiminin, OECD eşdeğerlik ölçeği yerine öznel eşdeğerlik ölçekleri kullanıldığında önemli değişiklikler gösterdiği belirtilmiştir. Ayrıca tek-yaşlılar ve çocuklu hanehalkları gibi belirli hane grupları arasında yoksulluk oranlarının eşdeğerlik ölçeği seçimine özellikle duyarlı olduğu ifade edilmiştir.

Aaberge ve Melby (1998) çalışmasında, gelir eşitsizliği ve yoksulluğun eşdeğerlik ölçeği seçimine olan duyarlılığını test eden daha önceki Buhmann vd. (1988), Coulter vd. (1992), Jenkins ve Cowell (1994) ve Burkhauser vd. (1996) makalelerinde referans hanehalkı için gelirden bağımsız ölçeklere odaklanıldığı söylenmiştir. İlgili makalelerde yer alan gelir-bağımsız ölçeklerin ölçek oranlarına bağlı olarak hanehalkı büyüklüğünün ortaya çıktığı ve hanehalkı büyüklüğündeki artışın ölçek oranı üzerindeki etkisinin, hanehalkının yoksul mu yoksa zengin mi olduğuna bağlı olmadığı belirtilmiştir. Norveç

mikro verilerinin kullanıldığı çalışmada sunulan, gelir-bağımlı bir ölçeğin etkin sonuç verdiği gözlemlenmiş ve ulaşılan sonucun, eşdeğerlik ölçeklerinin seçimine olan yaygın görüşle çeliştiği ifade edilmiştir.

Coulter vd. (1992) makalesinde yer alan tek parametrelili eşdeğerlik ölçeğinden yararlanılarak İrlanda, İtalya, İngiltere ve ABD için verilerin güncellendiği belirtilen Figini (1998) çalışmasında, yetişkinler ile çocukların göreceli ağırlıklarını temsil eden iki parametrelili eşdeğerlik ölçeği sınıfı analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda, hane büyüklüğü, bileşimi ve geliri arasındaki korelasyona bağlı olarak, eşitsizliğin çocukların ağırlığı ile arttığı, buna karşın yetişkinlerin ağırlığı ile azaldığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte, eşitsizliğin mutlak ölçütünün, ölçek ekonomisini tanımlayan parametrelerin değerine büyük ölçüde bağlı olduğu söylenerek, ülkelerin kendine özgü özelliklerini yansıtan değerlerin kullanılması tavsiye edilmiştir.

Avustralya İstatistik Bürosu tarafından yayınlanan 1984 ve 1988-89 Hanehalkı Harcamaları Anketi verilerinin kullanıldığı Lancaster ve Ray (1998) çalışmasında, eşdeğerlik ölçeklerinin modele, yöntem ve iktisadi mallara olan duyarlılığı incelenmiştir. Çalışmada, talep sistemlerinden elde edilen ölçeklerin, genellikle Engel (1895) ve Rothbarth (1943) ölçekleri arasında yer aldığı belirtilmiş ve iktisadi mal karşısında Rothbarth ölçeklerinin Engel ölçeklerinden daha duyarlı ve hassas olduğu ifade edilmiştir. Çalışma sonucunda, tahmini ölçeklerin refah yorumu için gerekli görülen “Eşdeğerlik Ölçeği Doğruluk Hipotezi”, mevcut Avustralya birim kayıt verileri üzerinde kesin olarak reddedilememiş ve Sri Lanka için son kanıtların tutarlı olduğu vurgulanmıştır.

Tsakoglou ve Panopoulou (1998) çalışmasında, 1987-1988 yılları arasında Ulusal İstatistik Servisi tarafından yürütülen Hanehalkı Bütçe Anketi mikro verileri kullanılarak, Yunanistan’daki yoksulluk analiz edilmiştir. Yoksullukla ilgili analiz sonuçlarının alternatif kaynak seçimine (tüketim harcaması ve cari gelir), eşdeğerlik ölçeklerine ve yoksulluk çizgisi kavramına duyarlılığının incelendiği çalışmada, Yunanistan’daki yoksulluğun, alternatif seçimlere çok duyarlı olduğu ifade edilmiştir.

Tek bir eşdeğerlik ölçeği yerine alternatif yaklaşımlardan yararlanıldığı belirtilen Cowell ve Mercader-Prats (1999) çalışmasında, İspanya ile İngiltere için pratik bir karşılaştırma yapılmıştır. Çalışmada, daha önceki Buhmann vd. (1988) ve Culter ve Katz

(1992) makalelerinde yer alan eşdeğerlik ölçekleri kullanılarak, ilgili ülkeler arasında sadece göreceli farklılıkların değil, aynı zamanda dağılım sıralamasının, hanehalklarının büyüklüğü ve bileşiminin eşdeğerlik ölçeği parametrelerinin seçimine duyarlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Ulusal Hanehalkı Bütçe Anketi verilerinin kullanıldığı Duclos ve Mercader-Prats (1999) çalışmasında, İngiltere ve İspanya yoksulluğunun karşılaştırılmasında eşdeğerlik ölçeklerinin hanehalkı büyüklük ve bileşimindeki farklılıklara olan etkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda, hanehalkı özellikleri ve gelirlerinin ortak dağılımındaki farklılıklar nedeniyle, iki ekonomide ilgili değişkenler aynı ayda değişse bile, ülkeler arasındaki yoksulluğun, eşdeğerlik ölçeği parametreleriyle büyük ölçüde farklılaştığı ifade edilmiştir.

Lancaster vd. (1999) çalışmasında, farklı bölgelerde bulunan sekiz ülkedeki iki yetişkinli hanelerin ilgili ülkelere özgü birim kayıt verileri kullanılarak analiz yapılmıştır. Çalışmada, daha önceki Buhmann vd. (1988) makalesinin, gelir eşitsizliği ve yoksulluk ölçümlerinin, eşdeğerlik ölçeği seçimine olan duyarlılığını test eden ilk araştırmalardan olduğu, ancak ilgili makalede hanehalkı bileşiminin eşitsizlik üzerindeki etkisinin dikkate alınmadığı belirtilmiştir. Çalışmanın, temel olarak ülkelerarası eşitsizlik karşılaştırmaları hakkında önceki literatürü üç şekilde genişlettiği ifade edilmiştir. Bunlardan ilki, seçilen grubun uluslararası harcama dağılımında geniş bir yelpazeyi kapsayan hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkeleri içermesidir. İkincisi, birim kayıtlarına dayalı toplam hanehalkı harcamalarının, eşitsizlik hesaplamalarında kullanılmasıdır. Üçüncüsü, çalışmada hesaplanan eşdeğerlik ölçeklerinin sadece hane büyüklüğünü değil, aynı zamanda yetişkinler ile farklı yaş ve cinsiyetlere mensup çocukların bilgisini de kapsamasıdır.

Short vd. (1999) çalışmasında, yoksulluk oranlarının eşdeğerlik ölçeğine olan duyarlılığının incelenmesinde, dört farklı eşdeğerlik ölçeği kullanılmıştır. Bu farklı eşdeğerlik ölçeklerinin ana etkisinin yoksulların bileşiminde ortaya çıktığı, yaşlılar için farklı eşiklerin yoksulluk oranlarını büyük ölçüde etkilediği belirtilmiştir. İlgili ölçeklerin evli çiftler ve reisi kadın hanehalkları için bileşimi etkilediği, ancak bölgeler veya ırk/etnik köken kategorileri için yoksul nüfus bileşimini değiştirmede ifade edilmiştir.

Çalışma sonucunda, kullanılan ölçeklerin farklı boyutlardaki aileler için yoksulluk oranları üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu söylenmiştir.

Poduzov ve Kukushkin (2000) çalışmasında, yaşam standardının değerlendirilmesinde kullanılan eşdeğerlik ölçeklerinin avantaj ve dezavantajları karşılaştırılmış ve bir eşdeğerlik ölçeği önerilmiştir. Engel (1895) ve Rothbarth (1943) ampirik yöntemlerini kıyaslayarak, birinin diğerinden daha iyi veya daha kötü olduğunun söylenemeyeceği belirtilen çalışmada, her iki ampirik yöntemin de kusurlu olduğu ifade edilmiş ve Devlet İstatistik Komitesi'nin, Rusya'nın temel sosyo-ekonomik göstergelerini iyileştirmek için uzman tabanlı OECD ölçeğini kullanması eleştirilmiştir. Çalışma sonucunda, özellikle hanehalkı bütçe anketlerinin sonuçlarına ilişkin gerçeklere dayanan ve aynı zamanda nüfusun farklı yaş kategorileri için asgari geçim kaynağının resmi göstergesini kullanan bir eşdeğerlik ölçeği önerilmiş ve bu ölçeğin hem ampirik hem de uzman tabanlı ölçeklerde var olan avantajları birleştirdiği vurgulanmıştır.

Blacklow (2002) çalışmasında, 1975-76 ve 1998-99 yılları arasındaki Avustralya haneleri ile 1978-99 sürecindeki Kanada hanelerinin gelir ve harcamalarının niteliği, büyüklüğü ve hareketi incelenmiş ve karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda, Avustralya hanelerinin gerçek yetişkin eşdeğer kullanılabilir gelir eşitsizliği 1975-76'dan 1998-99'a sürekli olarak yükselirken, gerçek yetişkin eşdeğer harcama eşitsizliğinin dönem boyunca düşüş kaydettiği belirtilmiş, buna karşın Kanada hanelerinin gerçek yetişkin eşdeğer gelir ve gider eşitsizliği, 1992'de düşmeden önce 1978'den 1986'ya kadar yükseldiği ifade edilmiştir. Buna ek olarak, Avustralya ve Kanada'daki eşitsizlik hareketlerinin, farklı talep sistemi temelli ölçeklere aşırı duyarlı olmadığı, ancak Engel (1895), OECD ve kişi başına ölçeklendirilmiş tahminlerin Avustralya'daki eşitsizliği yüksek gösterdiği ve 1982-1986 yılları arasında Kanada'daki eşitsizliğin talep sistemi tabanlı ölçek tahminlerinin tersine eğiliminde olduğu söylenmiştir.

Macaristan Hanehalkı Bütçe Anketi verilerinden yararlanıldığı belirtilen Éltető ve Havasi (2002) çalışmasında, 2000 yılı için dört farklı eşdeğerlik ölçeği kullanılmıştır. Eşdeğerlik ölçeği seçiminin yoksulluk olgusu üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmada, yapılacak olan seçimin bazı sosyal gruplar için avantajlı, diğerleri için ise dezavantajlı olabileceği sonucuna varılmıştır.

Vietnam Genel İstatistik Ofisi tarafından yürütülen 1992-93 ve 1997-98 yıllarındaki Yaşam Standardı Anketi verilerinin kullanıldığı White ve Masset (2002) çalışmasında, Vietnam'daki çocuk yoksulluğunu değerlendirmek için Engel (1895) ve Rothbarth (1943) yöntemleri karşılaştırılmıştır. Engel yöntemi tahmin sonuçlarının önemli ölçüde daha yüksek olduğu belirtilen çalışmada, Engel yöntemine göre bir çocuğun maliyeti neredeyse bir yetişkin maliyetine denk gelirken, Rothbarth yöntemine göre bir yetişkin maliyetinin yarısından daha azına denk geldiği ifade edilmiştir. Çalışma sonucunda, Vietnam verilerinden hareketle yoksulluk ve hane büyüklüğü arasındaki pozitif korelasyonun ortadan kalktığı, büyük hanelerdeki çocukların küçük hanelerde olanlardan daha yoksul olmadığı, aksine Vietnam'daki büyük ölçek ekonomisi varlığının, geniş hanelerdeki çocukların durumunu iyileştirebileceği söylenmiştir.

Polonya Merkez İstatistik Bürosu tarafından yapılan Hanehalkı Bütçe Anketi verilerinin kullanıldığı Szulc (2003) çalışmasında, neredeyse ideal talep sisteminden elde edilen eşdeğerlik ölçekleri tahmin edilmiştir. Uygun bir eşdeğerlik ölçeği seçiminin amaçlandığı çalışmada, talep sistemi formuyla belirlenen eşdeğerlik ölçeklerinin, sonuçlar üzerinde ciddi etkisi olduğu söylenmiştir. Çalışma sonucunda, Blackorby ve Donaldson (1993) makalesinde önerilen formda Cobb-Douglas işlevinin kullanılması, kişi sayısı dışında hane niteliklerine göre ölçek esnekliğini azalttığı, öte yandan Phipps (1998) makalesinde önerilen formda Cobb-Douglas işlevinin kullanılması, bu esnekliklerin fazla tahmin edilmesine yol açtığı belirtilerek, yarı-tam eşdeğerlik ölçeklerinin Barten (1964) makalesinde belirtildiği üzere, fiyatların ölçeklendirilmesi varsayımıyla daha güvenilir değerler vereceği ifade edilmiştir.

White ve Masset (2003) çalışmasında, 1997-98 Vietnam Yaşam Standardı Anketi verileri yardımıyla yoksulluk profilinin oluşmasında hane büyüklüğü ve bileşiminin etkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda, Vietnam'da hanehalkı büyüklüğü ve kategorik değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim ve coğrafi konum gibi) arasında var olan pozitif korelasyon dikkate alındığında, eşdeğerlik ölçeklerinin kullanımının ülkenin bütün yoksulluk profilini değiştirdiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte, baskın Kinh¹⁰

¹⁰ Vietnam nüfusunun çoğunluğunu (%86) oluşturan, altyapı, sağlık hizmetleri ve eğitime erişim sağlayan azınlık gruplardan daha zengin olmak üzere, siyasi ve ekonomik güce sahip Kuzey Vietnam kökenli etnik bir grup (Imai vd., 2011: 249).

çoğunluğu dışındaki etnik gruplarda yoksulluk oranlarının, düzenlenmemiş verilerde daha büyük olduğu belirtilmiştir.

1995 yılı Ulusal Sağlık Araştırması verilerinin kullanıldığı Hunter vd. (2004) çalışmasında, Avustralya yerlisi ve diğer (yerli olmayan) Avustralyalılar için eşdeğerlik ölçeği seçiminin yoksulluk göstergelerini nasıl etkilediği araştırılmıştır. Çalışmada iki temel bulguya ulaşılmıştır. Bunlardan ilki, yerli yoksulluğunun farklı eşdeğerlik ölçeklerine göre belirgin bir şekilde değiştiği ve çocukların maliyetlerine ilişkin varsayımların yerli yoksulluğu iki buçuk kat artırdığıdır. İkincisi ise, eşdeğerlik ölçeği seçiminin, yoksulluk bileşimini etkileyen büyük eşik etkilerine neden olduğudur.

Bölgedeki nüfusun yüzde 92'sini kapsayan 1996 Hanehalkı Bütçe Anketi verilerinin kullanıldığı Székely vd. (2004) çalışmasında, 17 Latin Amerika ülkesi için yoksulluk oranları kıyaslanmıştır. Yoksulluk endekslerinin yetişkin eşdeğerlik ölçeği seçimine duyarlılığı, tüketimde ölçek ekonomileri varsayımları, eksik ve sıfır gelirleri işlemede iyileştirme yöntemleri ve yanlış gelir beyanını düzenleme ayarlamaları konularının ele alındığı çalışmada, ilgili ülkelerin yoksulluk sıralamalarının, yoksulluk ölçümü için temel alınan tercihlere oldukça duyarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, ilgili parametrelerin makul sınırlar içinde değiştirilmesiyle, karşılaştırılan ülkelerdeki yoksul oranının yüzde 20 ile yüzde 66 arasında değiştiği ifade edilmiştir.

Creedy ve Sleeman (2005) çalışmasında, çeşitli eşitsizlik ve yoksulluk ölçümlerinin yetişkin eşdeğerlik ölçeği ve analiz birimi seçimine olan duyarlılığı incelenmiştir. 1995-98 dönemi ve 2001 yılındaki Yeni Zelanda Hanehalkı Harcamaları Anketi verilerinden yararlanılarak, OECD ölçeği ile Yeni Zelanda, Avustralya ve İngiltere için tasarlanmış eşdeğerlik ölçeklerinin kullanıldığı çalışmada, yetişkin eşdeğerlik ölçeğinin oldukça esnek iki parametrelili fonksiyonel formundan hareketle, tüketimde ölçek ekonomisine ve çocuklar için farklı ölçek ağırlıklarına yer verilmiştir. Çalışma sonucunda, Yeni Zelanda'da yaygın olarak kullanılan ölçeklerden önemli ölçüde düşük bulunan iki parametrelili formun, ilgili ölçeklere çok iyi uyum sağladığı belirtilmiş ve yoksulluk ölçümünde yetişkin eşdeğerlik ölçekleri ve gelir birimi seçimine oldukça dikkat edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Yüksek gelirli sanayileşmiş ülkelerdeki son çalışmalarda yer alan eşdeğerlik ölçeklerinin gelir-bağımlı olduğu belirtilen Koulovatianos vd. (2005) çalışmasında, bu bağımlılığın yoksul ülkelerde de olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışma sonucunda, gelir bağımlılığının yoksul ülkeler için de geçerli olduğuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, çocukların göreceli maliyetlerinin ülkeler arasında büyük ölçüde farklılıklar gösterdiği, bu durumun da kültürel farklılıkların ve/veya göreceli fiyat farklılıklarının eşdeğerlik ölçeği üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmasından kaynaklandığı ifade edilmiştir.

Pascual vd. (2005) çalışmasında, Avrupa Topluluğu Hanehalkı Paneli verileri yardımıyla 1993-2000 dönemi için Avrupa Birliği ülkelerindeki gelir eşitsizliği ve sağlık arasındaki ilişki incelenmiştir. Hanehalkı heterojenliğinin farklı eşdeğerlik ölçekleri kullanılarak elde edildiği çalışmada, doğumda yaşam beklentisi ve çocuk ölümleri gibi bağımlı değişkenlerle farklı model özellikleri denenmiştir. Çalışma sonucunda, gelir dağılımı değişkeninin etkisi ve gelir dağılımı katsayılarının beklentileri yansıttığı, kullanılan eşdeğerlik ölçeğinin yanı sıra, daha fazla eşitsizliğin daha yüksek ölüm oranıyla ilişkili olduğu ifade edilmiştir.

Falter (2006) çalışmasında, 1999-2002 dönemi İsviçre Hanehalkı Paneli verilerinden yararlanılarak, İsviçre için eşdeğerlik ölçeği esneklikleri tahmin edilmiştir. Çalışmada, gelir memnuniyeti sorusu ve gelir değerlendirme sorusu olmak üzere iki ayrı araştırma aracı yardımıyla gelir memnuniyeti yaklaşımı ile Van Praag ve Frijters (1999) makalesinde yer alan Leyden yaklaşımı kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, kullanılan her iki yöntemle İsviçre'deki uzman tabanlı ölçeklerin yüksek değerlere sahip olduğu belirtilmiş ve iki yöntemin de haneye ek çocuk sayısına bağlı olarak eşdeğerlik ölçeği esnekliğini azalttığı ifade edilmiştir. Buna ek olarak subjektif tahminlerin, geleneksel eşdeğerlik ölçeği tahminlerince ima edilen zorlukların üstesinden gelebileceği iddia edilmiştir.

1993-1999 yılları arasındaki Japon Tüketici Paneli Anketi verilerinin kullanıldığı Oyama (2006) çalışmasında, Japonya'daki son doğurganlık düşüşünün çocuk yetiştirme maliyetindeki artışlardan kaynaklandığı hipotezi incelenmiştir. Çocuk maliyetlerinin eşdeğerlik ölçeğine göre tahmin edildiği çalışmada, geleneksel Rothbarth (1943) modelinin çocuk maliyetini düşük gösterdiği, ancak yeni öznel ölçek yaklaşımının sonuçlarında çocuk maliyetinin önemli ölçüde yüksek olduğu belirtilmiştir. Öznel ölçek

yaklaşımının avantajlı olduğu söylenen çalışmada, oluşan bu yüksek maliyetin, düşük doğurganlığın nedenlerinden biri olabileceği ifade edilmiştir.

Rojas (2007) çalışmasında, Ekim-Kasım 2001’de Orta ve Güney Meksika’nın beş eyaletinde ve başkent Meksiko’da yapılan anketlerden elde edilen verilerden yararlanılarak, eşdeğerlik ölçeklerini tahmin etmek için öznel bir refah yaklaşımı kullanılmıştır. Yoksulluk ve gelir eşitsizliğinin, alternatif ölçeklerle karşılaştırmalı olarak analiz edildiği çalışma sonucunda, Oxford ölçeği ve kişi başına ölçek gibi alternatif eşdeğerlik ölçeklerinin, ek hane üyelerinin ekonomik yükünü fazla tahmin ettiği belirtilmiş ve ilgili alternatif eşdeğerlik ölçekleri kullanımının yoksulluk ve gelir dağılımı göstergelerinin değerlendirilmesinde önyargılar oluşturduğu ifade edilmiştir.

Çin Bütçe, Muhasebe ve İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen 1979-2005 Hanehalkı Anketi verilerinin kullanıldığı Hong ve Cheng (2009) çalışmasında, gelir tanımı ve eşdeğerlik ölçeği seçiminin eşitsizlik ölçümüne etkisi incelenmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular neticesinde ilgili müdürlüğün, hanehalkı yapısının değişimi altında eşitsizlik ölçümünü, yıldan yıla yüksek tahmin ettiği belirtilmiştir. Bununla birlikte çalışmada iki temel sonuca ulaşılmıştır. İlk sonuç, kullanılabilir gelir tanım farklılıkların, eşitsizlik endeksi ve eşitsizlik dağılımı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu belirtilerek, hanehalkı refahını etkileyecek kapsamlı gelir tanım unsurlarını barındırmasından dolayı, Lüksemburg kullanılabilir gelir tanımının, refah ölçümünde daha iyi bir temsil gücüne sahip olduğudur. İkinci sonuç, Tayvan’ın hanehalkı yapısının son otuz yılda hızlı bir değişim geçirmesi örnek gösterilerek, uzun vadeli ekonomik refah eşitsizliği araştırmalarında, eşdeğerlik ölçeğinin hanehalkı büyüklük ve bileşimini hesaba katarak ayarlanması ve hanehalkı değişimlerinin ölçüm üzerindeki etkisini yansıtmak için normatif eşitsizlik göstergelerinin benimsenmesi gerektiğidir.

Güney Afrika’daki çocuk yoksulluk profilinin yetişkin eşdeğerlik ölçeğindeki değişikliklere duyarlılığının araştırıldığı Streak vd. (2009) çalışmasında, Güney Afrika’daki çocuk yoksulluğunun güncellenmiş ve daha kapsamlı bir profilinin sunulması amaçlanmıştır. Çalışmada gelir, refah göstergesi olarak kullanılmış ve farklı yetişkin eşdeğerlik ölçeklerine göre çocuk yoksulluğunun büyüklüğü ve bileşiminin, kullanılan ölçeğe nispeten duyarsız olduğu bulunmuştur. Buna ek olarak yapılan hesaplamalar sonucunda yoksulluk sınırının, hanelerin yüzde 40’ına denk geldiği ifade edilmiştir.

Addis Ababa Üniversitesi'nin 2004 yılında Etiyopya'dan topladığı verilerin kullanıldığı Beyene (2010) çalışmasında, eşdeğerlik ölçeği ve analiz birimi seçiminin yoksulluk oranlarına etkisi incelenmiştir. Yoksulluğun göstergesi olarak tüketimin ele alındığı çalışmada, yaygın olarak kullanılan üç FGT endeksi tüm örneklem kapsamında hesaplanmıştır. Çalışma sonucunda, yoksulluk oranlarının hem bölgesel hem de sosyo-ekonomik gruplara dayalı tüm örneklem kapsamı için eşdeğerlik ölçeği ve analiz birimi seçimine çok duyarlı olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte, eşdeğerlik ölçeği seçiminde yoksulluk göstergelerinin doğruluğunun kontrol edilmesi için birden fazla eşdeğerlik ölçeğinin dikkate alınması tavsiye edilmiştir.

Takeda (2010) çalışmasında, Kuzey Karolina Üniversitesi tarafından yürütülen 1994 ve 2002 yıllarındaki Rusya Periyodik İzleme Anketi verilerinden yararlanılarak, 1998 yılı ekonomik krizi öncesi ve sonrası geçiş dönemi yoksulluğunun ölçümü için eşdeğerlik ölçekleri tahmin edilmiştir. Yoksulluğu ölçmek için en uygun eşdeğerlik ölçeklerinin araştırıldığı çalışmada, Engel (1895) metodu ve öznel ekonomik refah (SW) metodu karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda, Engel yönteminin teorik bir kusuru olmasına rağmen geçiş dönemi için yoksulluk değerlendirmesi bağlamında, SW yönteminden daha makul olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte, daha önceki Deaton ve Muellbauer (1986) ve Tsakloglou (1991) makalelerinde teorik kusur nedeniyle eleştirilen Engel metodunun, Rusya için yoksulluk değerlendirmesi bağlamında güvenilir bir metodoloji olduğu belirtilmiştir.

Alman Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü tarafından yürütülen Alman Sosyo-Ekonomik Paneli verilerinin kullanıldığı Faik (2011) çalışmasında, eşitsizlik ölçümünde kullanılan gelir-bağımlı eşdeğerlik ölçekleri ile gelir-bağımsız eşdeğerlik ölçekleri karşılaştırılmıştır. Almanya'daki 1995-2009 gelir eşitsizliği modelinin dikkate alındığı çalışmada, değişken eşdeğerlik ölçekleri söz konusu olduğunda, ölçülen eşitsizliğin, gelir-bağımsız eşdeğerlik ölçekleri için daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Ulman (2011) çalışmasında, 2009 Hanehalkı Bütçe Anketi verileri yardımıyla Polonya'daki hanehalkı maliyetlerinin ana gelir kaynağı Engel (1895) yöntemi, genişletilmiş doğrusal harcama sistemi (ELES), talep denklemi ve Bernoulli (1738) refah fonksiyonu kullanılarak, üç farklı eşdeğerlik ölçeği karşılaştırılmıştır. Ölçeklerin ürettiği değerler için, kesin olmamakla birlikte, belirli bir eğilimin olduğu belirtilen çalışmada,

benzer sonuçlar üreten ELES ve Bernoulli yöntemlerinin, haneye ek bireylerin maliyetini abarttığına inanılan Engel ölçeğinden daha yaygın kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Buna ek olarak, ilgili iki ölçekten Bernoulli ölçeği kullanımının daha kolay olduğu söylenmiştir.

Tacik Devlet İstatistik Ofisi tarafından 2010 yılında yapılan Göç, Havale (göçmen işçi döviz havaleleri) ve Yoksulluk Anketi verilerinin kullanıldığı Betti ve Lundgren (2012) çalışmasında, göçmen işçi gelirleri ve eşdeğerlik ölçeklerinin yoksulluk üzerindeki etkisi incelenmiştir. Tacikistan için talep sistemine dayalı yeni bir eşdeğerlik ölçeğinin önerildiği çalışmada, kullanılan eşdeğerlik ölçeklerinin yoksulluk oranlarını değiştirdiği, ancak bu durumun çoğunlukla yoksul ailelerde görüldüğü belirtilmiştir.

Okamoto (2012) çalışmasında, 2004 yılı ve yakın yıllar (Süreç VI)¹¹ için 32 ülke ve 2000 yılı (Süreç V) için iki ek ülke Belçika ve Rusya verileri LIS veri tabanından alınarak, eşdeğerlik ölçeği ile eşitsizlik endeki ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada, eşdeğerlik ölçeğinin daha önceki Coulter vd. (1992) makalesinde yer alan genelleştirilmiş entropi ölçümleriyle olan ilişkisi yerine, eşdeğerlik ölçeği ile Gini katsayısı arasındaki U-biçimli şekil ilişkisi tartışılmıştır. Çalışma sonucunda, Coulter vd. (1992) tarafından önerilen boyut esnekliği ve endeks değeri arasındaki U-biçimli ilişkinin Gini katsayısı, ortalama logaritmik sapma ve Theil endeksi kullanıldığında yüksek gelirli ülkeler arasında yaygın olduğu belirtilmiş ve buna karşın, düşük gelirli ülkeler arasında U-biçimli olmayan ve neredeyse sıfıra yakın minimum noktalara sahip J-biçimli bir eğrinin oluştuğu ifade edilmiştir.

Betti (2014) çalışmasında, eşdeğerlik ölçeklerinin, Ukrayna’da hem ulusal hem de bölgesel düzeyde yoksulluk ve eşitsizlik üzerindeki etkisini, doğru bir şekilde ölçmek ve değerlendirmek amaçlanmıştır. 2008 Ukrayna Hane Yaşam Koşulları verilerinin kullanıldığı çalışmada, eşdeğerlik ölçeklerinin parasal değişkenlere dayalı yoksulluk ve eşitsizlik oranları üzerindeki etkisi araştırılmış ve yeni bir eşdeğerlik ölçeği önerilmiştir. Çalışma sonucunda, ölçeklerin ulusal düzeyde yoksulluk ve eşitsizlik üzerindeki etkisinin değerlendirilme analizinde “uç” ölçek seçiminin yüksek etki oluşturduğu, ancak OECD

¹¹ Lüksemburg Gelir Çalışması Veri Tabanı Listesi’nde yer alan ülkeler için belirli dönemleri kapsayan süreçleri ifade etmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.lisdatacenter.org/our-data/lis-database> (15.10.2018).

ve Engel (1895) gibi geleneksel olarak kullanılan ölçekler için daha sınırlı bir etkinin olduğu ifade edilmiştir.

2004-2007 Avrupa Gelir ve Yaşam Koşulları veri setinden yararlanıldığı söylenen Bishop vd. (2014) çalışmasında, Euro Bölgesi ve onun kurucu ülkeleri için öznel eşdeğerlik ölçekleri tahmin edilmiştir. Çalışma sonucunda, öznel ölçeklerin hanehalkı büyüklüğü ile sürekli olarak arttığı ve daha da önemlisi ilk çocuğu eklemenin üçüncü yetişkini eklemekten daha maliyetli olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, düzeltilmiş OECD ölçeği ve öznel eşdeğerlik ölçekleri karşılaştırılmış ve düzeltilmiş OECD ölçeğinden öznel ölçeklere geçmenin genel yoksulluk oranını düşürdüğü, ancak Euro Bölgesi ülkelerinin göreceli yoksulluk sıralamasını değiştirmedeği ifade edilmiştir.

Kamerun Hanehalkı Anketi ECAMI (1996) ve ECAMII (2001) verilerinin kullanıldığı Ndeffo vd. (2014) çalışmasında, hanehalklarının refah değerlendirmesi bağlamında, çocukların göreceli maliyetlerinin, yetişkinlere ve ölçek ekonomilerine olan uyumu incelenmiştir. Ampirik olarak tahmin edilen bulgularla, seçilen yoksulluk çizgisinden bağımsız olarak reisi kadın hanelerin, reisi erkek hanelerden daha yoksul olduğu sonucuna varılmıştır.

Ray ve Reinstadler (2014) çalışmasında, 2007-2010 yılları arasındaki Avrupa Birliği Gelir ve Yaşam Koşulları İstatistikleri anket verileri yardımıyla, 22 AB ülkesi için eşdeğerlik ölçeği seçiminin çocukların varlığı üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda, ilgili 10 ülke için hanede yer alan çocukların varlığı ile yoksulluk geçişleri arasındaki bağlantının eşdeğerlik ölçeği seçimine duyarlı olduğu belirtilmiş, ancak diğer ülkeler için 0-12 yaş grubunda yer alan çocukların yoksulluk geçişlerindeki rolünün eşdeğerlik ölçeği seçimine duyarlı olduğu ifade edilmiştir.

2008 Alman Harcama ve Gelir Araştırması verilerinin kullanıldığı Dudel vd. (2015) çalışmasında, gelir-bağımlı ve gelir-bağımsız eşdeğerlik ölçeklerinden kaynaklanan eşitsizlik ve yoksulluk sonuçları arasındaki sistematik ilişki araştırılmıştır. Çalışmada, kullanılan eşdeğerlik ölçeğinin türüne bağlı olarak yoksulluk ve eşitsizlik ölçütlerinin belirgin farklılıklar gösterdiği belirtilmiş ve elde edilen ampirik sonuçlar neticesinde gelir-bağımlı ölçeklerin kullanılması gerektiği savunulmuştur. Bununla birlikte, çalışmada yer alan ampirik kanıtların yeterliliğine dayanarak, OECD ölçeği gibi gelir-bağımsız eşdeğerlik ölçeklerinin yaygın olarak kullanımına karşı çıkmıştır.

Ravallion (2015) çalışmasında, yoksulluk ölçümlerinin eşdeğerlik ölçeklerindeki değişimlere olan duyarlılığını inceleyen geçmişteki testlerin, temel aldığı referans demografisinin keyfi seçimine çok duyarlı olduğu belirtilmiştir. Çalışmada, gelecekteki testlerin, yoksulluk sınırının yakınında yer alan tipik demografik özellikleri referans olarak kullanması önerilmiştir.

Regier vd. (2015) çalışmasında, 2012 yılında Uluslararası Kalkınma Ajansı tarafından yürütülen Geleceğe Yönelik Nüfus Anketi verileri kullanılarak Gana'nın kuzeyindeki yoksulluk oranlarının, eşdeğerlik ölçeği seçimine olan duyarlılığı araştırılmıştır. Çocuklar ve yaşlılar ile kentsel ve kırsal alanlarda yaşayanlar için yoksulluk oranlarının eşdeğerlik ölçeklerinden etkilendiği belirtilen çalışmada, genel yoksulluk oranlarının eşdeğerlik ölçeği seçimine son derece duyarlı olduğu ve bu durumun bölgedeki genç nüfus ile geniş hanehalkı boyutlarından kaynaklandığı ifade edilmiştir.

2011 Nüfus Sayımı verilerinin kullanıldığı Cheung ve Chou (2017) çalışmasında, çocuk yoksulluğu oranlarının farklı eşdeğerlik ölçeği seçimine olan duyarlılığı değerlendirilmiş ve Hong Kong'daki çocuk yoksulluğunu ölçen resmi yoksulluk sınırının etkinliği incelenmiştir. Çocuk yoksulluğu tahminlerine ilişkin önceki duyarlılık analizlerinden olan Streak vd. (2009) makalesindeki bulgularla tutarlı olarak bu çalışmada, Hong Kong'daki çocuk yoksulluğu profilinin genellikle eşdeğerlik ölçeği seçimine duyarlı olmadığı ve resmi yoksulluk sınırının, yoksul olan çocukları doğru bir şekilde tanımladığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak, eşdeğerlik ölçeği seçiminin herhangi bir alt grubun lehine sonuçlar vermediği ifade edilmiştir.

Dudel vd. (2017) çalışmasında, 2003, 2008 ve 2013 yıllarındaki Alman Gelir ve Harcama Anketi verileri yardımıyla parametrik, yarı-parametrik ve parametrik olmayan 10 özgün yaklaşım kullanılarak farklı eşdeğerlik ölçekleri tahmin edilmiştir. Mantıksız ölçekler üreten bazı aykırı durumlar hariç, ortaya çıkan eşdeğerlik ölçeklerinin uygulanan yöntemle büyük ölçüde farklılaştığı belirtilen çalışmada, tahmin edilen ölçeklerin çoğunun düzeltilmiş OECD ölçeğine yakın olduğu ifade edilmiştir. Gini katsayısı, yoksulluk riski oranı ve çeyrekler açığının hesaplanmasında tahmin edilen eşdeğerlik ölçeklerinin kullanıldığı çalışma sonucunda, bu ölçeklerinin çoğunun eşitsizliği ve yoksulluğu ölçerken oldukça benzer sonuçlar verdiği söylenmiştir.

Morawski vd. (2017) çalışmasında, Avrupa Birliği Gelir ve Yaşam Koşulları İstatistikleri'nin 2005-2012 dönemine ait anket verileri yardımıyla Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'daki haneler için eşdeğerlik ölçekleri tahmin edilmiştir. Yapılan bu tahminde, Goedhart vd. (1997) makalesinde önerilen yöntemin kullanıldığı ifade edilmiştir. Yakın zamanda bu yöntemin daha önceki Bishop vd. (2014) makalesinde de benimsendiği belirtilen çalışmada, öznel eşdeğerlik ölçeklerinin üç ülkedeki çocukların azalan marjinal maliyetleri bağlamında, OECD ölçeğinden ayrıldığı; ilk çocuğun marjinal maliyetinin OECD ölçeğindeki varsayılan değerlere yaklaştığı, ancak ikinci çocuğun maliyetinin çok daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Newhouse vd. (2017) çalışmasında, gelişmekte olan ülkelerdeki çocuklar arasında yoksulluk oranlarını tahmin etmek için 89 ülkede yapılan hanehalkı verilerini barındıran Dünya Bankası'nın küresel mikro veri tabanı kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, çocuklar için yoksulluk oranlarının, iki parametrelili eşdeğerlik ölçekleri için yetişkin yoksulluk oranlarından yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Alman Sosyo-Ekonomik Paneli verilerinin kullanıldığı Garbuszus vd. (2018) çalışmasında, 1990 sonrası Alman hanehalkı mali durumunda, gelir-bağımlı eşdeğerlik ölçeklerinin etkisi incelenmiştir. Çalışmada, yoksulluk araştırmalarında hemen hemen standartlaşmış olan düzeltilmiş OECD ölçeği kullanımının tekrar gözden geçirilmesi gerektiği söylenerek, alışlagelmiş yöntemleri körü körüne takip etmenin tam olarak ideal bir çözüm sunmayacağı belirtilmiştir. Gelir-bağımlı eşdeğerlik ölçeklerinin önemine işaret edilen çalışma sonucunda, özellikle tek ebeveyne sahip, çocuklu haneler için yoksulluk risklerinin, daha önce bulunmuş olanlardan oldukça yüksek olduğu ifade edilmiştir.

2.2. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Yoksulluk Göstergeleri: Türkiye'yi Konu Edinen Çalışmalar

Eşdeğerlik ölçeği seçimine göre eşitsizlik ve yoksulluk konusunun ele alındığı çalışmalar, 1980'li yılların başından itibaren literatürde kendine yer edinmiş ve günümüze dek yığılarak ilerlemiştir. Türkiye'yi konu edinen çalışmalara baktığımızda ise, eşdeğerlik ölçeği seçimine olan bu eğilim 2000'li yılların sonundan itibaren kendini

göstermektedir. Bu bağlamda, Türkiye için yapılan çalışmalarda, literatürün çok gelişmediği görülmektedir. Ancak her ne kadar literatürün gerisinde kalınsa da, diğer ülkeleri konu edinen çalışmalarda ele alınan yoksulluk ölçümü, ölçek seçimi ve çocuk maliyeti ölçümü gibi konular, içerik olarak Türkiye için yapılmış çalışmalarda da değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerde, literatürde yer alan genel kabul görmüş ölçekler ile gelişmiş ülkelerin kendine özgü tasarladıkları eşdeğerlik ölçekleri kullanılmıştır. Bu bakımdan, Türkiye için yapılan çalışmalarda, hali hâlihazırda kullanılabilecek Türkiye'ye özgü eşdeğerlik ölçeği çeşitliliğinin yokluğu, önemli bir eksik olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, bu boşluğun giderilmeye çalışıldığı çalışmalar önem kazanmaktadır.

Bu kısımda yoksulluk göstergelerinin farklı eşdeğerlik ölçekleriyle analizini konu edinen Türkiye için yapılmış çalışmalar üzerine literatür yer almaktadır.

1994 ve 2003 TÜİK Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcama Anketi verilerinin kullanıldığı Filiztekin ve Çelik (2010) çalışmasında, Türkiye'deki gelir eşitsizliğinin yapısı bölgesel bir düzeyde incelenmiştir. Çalışmada, dört farklı eşdeğerlik ölçeğinden yararlanılarak, ölçeğe göre düzenlemeleri yapılmış gelirler için standart sapma, göreceli standart sapma ve Gini katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre, farklı ölçekler arasındaki değişikliğin beklenildiği gibi olduğu belirtilerek, ölçek ekonomisi derecesinin artmasıyla, Gini katsayısının azaldığı sonucuna varılmıştır.

Şengül ve Cefri (2010) çalışmasında, hanehalkı tüketiminde ölçek ekonomisinin söz konusu olduğu ve bu nedenle de hane genişliği ile hanedeki her bireyin demografik özelliklerinin dikkate alınarak, yoksulluk değerlerinin hesaplanması gerektiği belirtilmiştir. Bu gerekliliğin yerine getirilmemesi durumunda, hesaplanan yoksulluk değerlerinin sapmalı olacağı ifade edilmiştir. Çalışmada yoksulluk sınırı, Engel (1895) ve Rothbarth (1943) eşdeğerlik ölçekleri yaklaşımlarından yararlanılarak hesaplanmış ve tahmin edilen eşdeğerlik ölçekleri ile yoksulluk sınırları düzeltilindiğinde, yoksulluk düzeyinin önemli ölçüde değiştiği sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte, Türkiye'de kullanımı yaygın olan OECD ölçeğinin, ölçek ekonomisini dikkate almadığı ve bu nedenle hesaplanan yoksulluk değerlerinin yukarı doğru sapmalı olduğu söylenmiştir.

Şengül ve Fisunoğlu (2012) çalışmasında, Adana'da hane yoksulluğunun hangi sosyo-ekonomik yapıdaki hanelerde daha yoğun olduğu araştırılmıştır. Verilerin,

TÜBİTAK'ın destek verdiği “Adana İli Seyhan ve Yüreğir İlçe Merkezlerinde Hanehalkı Gelir, Tasarruf Eğilimleri ve Yoksulluğun Ölçülmesi” adlı projeden sağlandığı belirtilen çalışmada, açlık ve yoksulluk sınırları OECD, Engel (1895) ve Rothbarth (1943) eşdeğerlik ölçekleriyle hesaplanmıştır. Buna göre Engel ve Rothbarth eşdeğerlik ölçeğiyle düzenlenen ilgili yoksulluk göstergelerinin, OECD eşdeğerlik ölçeğiyle düzenlenenlerden daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Albayrak (2013) çalışmasında, TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketlerinden yararlanılarak 2003-2010 yılları arasındaki sekiz kesit verisi kullanılmıştır. Çalışmada ulaşılan sonuçların, seçilen refah göstergesine ve eşdeğerlik ölçeğine duyarlı olup olmadığının belirlenmesi için ilgili göstergeler ve eşdeğerlik ölçekleriyle analiz yapılmış, ancak bulguların seçilen eşdeğerlik ölçeğine duyarlı olmadığı ifade edilmiştir.

TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi mikro verilerinden yararlanılarak Shorrocks Ayırıştırma Analizinin kullanıldığı Çetin ve Gün (2013) çalışmasında, 2002-2009 süreci için Türkiye’de ana ve alt gelir bileşenlerinin gelir dağılımı eşitsizliğine yaptıkları katkılar araştırılmıştır. Çalışmada, hem eşdeğerlik ölçeği kullanılmadan hem de eşdeğerlik ölçeği kullanılarak hanehalkı geliri ayrıştırılmış ve eşitsizliği yorumlayabilmek amacıyla ilgili gelir bileşenlerine ait Gini katsayısı hesaplanmıştır. Yapılan hesaplamalar sonucunda, faiz gelirine ait Gini katsayısının ölçeksiz ve ölçekli her iki hesaplama şeklinde de, 2005 yılı dışında, her yıl yüksek değer aldığı ifade edilmiştir.

Öztornacı ve Demirdöğen (2015) çalışmasında, 2010 TÜİK GYKA mikro veri seti (kesit) yardımıyla, literatürde yaygın olarak kullanılan eşdeğerlik ölçekleri Türkiye için hesaplanmıştır. Yoksulluğun, en geçerli yöntemlerin başında olduğu belirtilen parasal yaklaşımla ölçüldüğü çalışmada, Türkiye’nin temel yoksulluk göstergelerinin, seçilen eşdeğerlik ölçeğine göre değiştiği ve bu değişikliklerin kırsal ve kent bazında daha da arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, söz konusu eşdeğerlik ölçeklerinden OxfordB’nin, Türkiye geneli yoksul sayısı ve oranını en yüksek çıkaran ölçek olduğu belirtilmiş, öte yandan Türkiye’nin kullandığı OECD ölçeğinin ise yoksulluk değerlerini düşürdüğü ifade edilmiştir.

Sefil (2015) çalışmasında, TÜİK 2009-2011 GYKA verilerinden yararlanılarak GE sınıfı eşitsizlik endeksleri ve Gini katsayısının, eşdeğerlik ölçeği seçimine olan

duyarlılığı incelenmiştir. Hane büyüklüğü ve bileşimindeki etkilerin gözlemlenmesi için tek parametrelili ve iki parametrelili eşdeğerlik ölçeği formlarının kullanıldığı çalışmada, tek parametrelili form hesaplamaları sonucunda, ölçeğe göre artan göreceliğinin, eşdeğer gelir dağılımındaki sıralamaların değişiminden kaynaklanan dengesiz (eşitsiz) bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir. İki parametrelili eşdeğerlik ölçeği için ise, ölçülen eşitsizliğin, çocuklara bağlı ağırlığın 1’den önceden belirlenen değerlere (0.75, 0.50 ve 0.25) düşmesiyle azaldığı ifade edilmiştir.

Betti vd. (2016) çalışmasında, referans hanehalkı tipinin, eşdeğerlik ölçeklerine göre yoksulluk oranları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmada, tek yetişkinli hane türü referans olarak belirlendiğinde, yoksulluk oranlarının eşdeğerlik ölçeği seçimine oldukça duyarlı olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, Türkiye için hesaplanan yoksulluk oranlarında ‘2 yetişkinli ve 2 çocuklu’ hanelerin baz alınması durumunda eşdeğerlik ölçeklerinin etkisinin en aza indirileceği ifade edilmiştir.

Eşdeğerlik ölçeklerinin yoksulluğun ölçümünde çok önemli bir role sahip olduğu söylenen Betti vd. (2017) çalışmasında, Türkiye için hâlihazırda bir eşdeğerlik ölçeğinin olmadığı ifade edilmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda, Türkiye için yeni bir eşdeğerlik ölçeği ve ona bir de alternatif geliştirilmiştir. Çalışmada, yoksulluk oranlarının karşılaştırılmasında, Dünya Bankası tarafından önerilen ölçeklerin önemli farklar yarattığı ve özellikle geniş hanehalkları için ilgili ölçeklerin yoksulluğu tam olarak yansıtmadığı belirtilmiştir. Bu nedenle Türkiye için verilerin daha sağlıklı hesaplanması adına, çalışmada belirtilen eşdeğerlik ölçeklerinin kullanılması önerilmiştir.

Selim ve Kaya (2017) çalışmasında, 2003, 2007 ve 2014 Hanehalkı Bütçe Anketi mikro veri seti yardımıyla eşdeğerlik ölçeği yaklaşımı kullanılarak, Türkiye’de çocukların maliyeti Engel (1895) ve Rothbarth (1943) yöntemlerine göre incelenmiştir. Çalışma sonucunda, Engel modeli tahminleri orta ve yüksek gelirli haneler için önemli iken, Rothbarth modelinin sonuçları düşük ve orta gelirli haneler için anlamlı bulunduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte, eşitlik ve yoksulluk araştırmalarında eşdeğerlik ölçekleri tahminlerinin orta gelir grupları için kullanılması önerilmiştir.

Erus (2018) çalışmasında, 2003-2013 dönemi Hanehalkı Bütçe Anketi verileri yardımıyla Türk yoksulluk hızı ve zaman içindeki değişiminin, eşdeğerlik ölçeği seçimine olan duyarlılığı incelenmiştir. Çalışmada, yoksulluk oranlarının ölçek

parametresiyle keskin bir şekilde farklılaştığı ve yoksul hanelerin özelliklerinin ölçek alternatifleriyle değiştiği sonucuna varılmıştır.

2.3. Bölüm Özeti

Hane ihtiyaçlarının hanehalkı büyüklüğüne ve kompozisyonuna bağlı olduğu gerçeğinin benimsendiği gelir eşitsizliği ve yoksulluk konusundaki birçok çalışmada, gözlemlenen hane gelirleri eşdeğerlik ölçeklerine göre düzenlenmektedir. Bu sayede haneleri oluşturan fertlerin yaş ve cinsiyet gibi demografik özelliklerine bağlı olarak, her ilave bireyin tüketimi diğerlerinkinden farklı olduğu varsayımıyla, yoksulluk değerleri eşdeğer fert üzerinden hesaplanıp, yetişkin eşdeğer hanehalkı büyüklüklerinin birbiriyle kıyaslanması yapılabilmekte ve ayrıca verileri fert seviyesi yerine hane düzeyinde toplayan hanehalkı bütçe anketlerinde, haneyi oluşturan bireylerin hane kaynaklarından aldığı paylar bir tahsis kuralına oturtularak daha etkin sonuçlara ulaşılabilmektedir. Bu bakımdan eşdeğerlik ölçeği kavramı, Şengül ve Cafrı (2010: 60) çalışmasında da belirtildiği gibi, *hane genişliği ile hanedeki her bireyin demografik özelliklerinin dikkate alınarak, yoksulluk değerlerinin hesaplanması* kistasını sağlamasıyla, gelir eşitsizliği ve yoksulluk konusundaki duyarlılığın ölçüldüğü çalışmalarda doğru sonuçların elde edilmesi için oldukça önem arz etmektedir. Ancak literatürde yer alan duyarlılık çalışmalarda eşdeğerlik ölçeği kavramının önemli olduğu konusunda hemfikir olunsa da, belirli bir ölçeğin seçilmesinin gerekçesi oldukça belirsizdir. Popüler olmasının arkasındaki en önemli nedenlerin başında gelen bu belirsizlik karmaşası nedeniyle, gelir eşitsizliği ve yoksulluk tahminlerinde eşdeğerlik ölçeği seçimine olan duyarlılığın test edilmesinin önemi uzun zamandır kabul görmüştür.

Literatür incelendiğinde, gelir eşitsizliği ve yoksulluk ölçümlerinin, eşdeğerlik ölçeği seçimine olan duyarlılığını test eden ilk araştırmalar arasında yer alan Buhmann vd. (1988)'nin çalışmasından itibaren kendine geniş yer edinen duyarlılık analizleri, birçok yazar tarafından ele alınmış ve eşdeğerlik ölçeği seçiminin yoksulluğa etkisi sınanmıştır. Konu çoğunluğunu ölçek seçim karmaşasının oluşturduğu Buhmann vd. (1988), Blaylock (1991), Tsakloglou ve Panopoulou (1998), Duclos ve Mercader-Prats (1999), Short vd. (1999), Hunter vd. (2004), Székely vd. (2004), Regier vd. (2015), Betti vd. (2016) ve Erus (2018) gibi birçok çalışmada yazarlar, gelir eşitsizliği ve yoksulluk

ölçümlerinin, eşdeğerlik ölçeği seçimine duyarlı olduğu sonucuna varmıştır. Öte yandan, sayıları az da olsa, Burkhauser vd. (1996), Streak (2009) ve Albayrak (2013) gibi bazı çalışmalarda ise yazarlar, ölçek seçiminin yoksulluk hesaplamalarında duyarlı olmadığını ya da nispeten duyarsız olduğunu ifade etmiştir.

Eşdeğerlik ölçeği seçimine göre eşitsizlik ve yoksulluk tahminlerinin ele alındığı duyarlılık analizi çalışmalarında literatür, yoksulluk konusunda birçok farklı formatı barındırmaktadır. Bu formatlardan biri Engel ve Rothbarth yöntemleriyle elde edilen ampirik ölçeklerin kullanımından oluşan *ampirik ölçek formatı*'dır. Bu çalışma formatında yazarlar, kendi ölçek seçimlerinin doğruluğunu savunmakta ve ulaştıkları bulgularla da bu durumu desteklemeye çalışmaktadırlar. Engel ve Rothbarth yöntemleriyle elde edilen ampirik eşdeğerlik ölçeklerinin tutarlılığı ve doğruluğunun savunulduğu Lancaster ve Ray (1998) ve Takeda (2010) gibi çalışmalar bu formatta yer almaktadır.

Ampirik ölçek formatının benimsenip, bu formatın bir alt başlığı olarak nitelenebilecek başka bir format ise, çocuk maliyetlerinin ölçümünde Engel ve Rothbarth yöntemlerinin karşılaştırıldığı *ampirik ölçeklerle çocuk maliyeti ölçüm formatı*'dır. Bu çalışma formatında yazarlar, Engel ve Rothbarth yöntemlerinin çocuk maliyetlerine etkisini araştırarak hangisinin daha etkin sonuç verdiğini belirlemeye çalışmaktadırlar. Çocuk maliyetlerinin ölçümünde Engel ve Rothbarth yöntemlerinin kıyaslandığı Deaton ve Muellbauer (1986), Tsakloglou (1991), Suruga (1995), White ve Masset (2002) ve Selim ve Kaya (2017) gibi çalışmalar bu formatı oluşturmaktadır.

Ampirik ölçek formatının aksine literatürde yer alan diğer bir format ise, Engel ve Rothbarth yöntemleriyle elde edilen ampirik ölçekler ile uzman bir grup tarafından oluşturulan OECD gibi uzman tabanlı ölçeklerin eleştirildiği *ampirik-uzman ölçek karşıtı format*'tır. Bu çalışma formatında yazarlar, etkin-tutarlı sonuçlar sağlamadığı gerekçesiyle ampirik ve uzman tabanlı ölçeklerin kullanımının doğru olmadığını, alışlagelmiş yöntemleri körü körüne takip etmenin tam olarak ideal bir çözüm sunmayacağını savunmuşlardır. Genel olarak ampirik ve uzman tabanlı ölçek kullanımının doğru olmadığını söylediği Oyama (2006), Ulman (2011), Dudel vd. (2015) ve Garbuszus vd. (2018) gibi çalışmalar bu formatta yer almaktadır.

Literatürde yer alan bir diğer format, ampirik-uzman ölçek karşıtı formatın bir adım sonrası olarak nitelenebilecek olan *alternatif ölçek önerisi formatı*'dır. Bu çalışma formatında yazarlar, temel sosyo-ekonomik göstergelerin iyileştirilmesinde kullanılan uzman tabanlı ölçekleri eleştirmiş ve ilgili ölçeklerin yoksulluğu tam olarak yansıtmadığını belirterek yeni-alternatif eşdeğerlik ölçeklerinin kullanımını tavsiye etmişlerdir. Standart olarak kullanılan geleneksel ölçeklerin eleştirildiği ve yeni-alternatif eşdeğerlik ölçekleri kullanımının tavsiye edildiği Poduzov ve Kukushkin (2000) ve Betti vd. (2017) gibi çalışmalar bu formatta yer almaktadır.

Literatürde yer alan başka bir format da, gelir eşitsizliği ve yoksulluğun ölçümünde eşdeğerlik ölçeği kavramının ele alındığı çalışmalarda, yazarların birbirlerini eleştirerek konuyu genişlettiği *atıf formatı*'dır. Bu çalışma formatında yazarlar, kendinden önceki çalışmaları eleştirerek kendi ulaştığı sonucun doğruluğunu savunmuş ve daha önceki yazarlar da yeni çalışmalarla kendi sonuçlarının doğruluğunu yinelemiştir. Atıf formatına dâhil edilebilecek Coulter vd. (1992), Banks ve Johbson (1994) ve Jenkins ve Cowell (1994) bloğu, eşdeğerlik ölçeklerinin yoksulluk göstergelerine ilişkin düşük veya yüksek tahminler ürettiği sonucundan hareketle birbirine atıfta bulunarak ilerleyen çalışmalardandır. Bu formatta ilerleyen diğer bir blok ise, Lewbel (1989)'in refah analizinin geçersiz olduğu savunan Blackorby ve Donaldson (1993)'in oluşturduğu çalışmaları içermektedir. Bu format grubuna giren başka bir blokta da, Buhmann vd. (1988), Coulter vd. (1992), Jenkins ve Cowell (1994) ve Burkhauser vd. (1996) makalelerinde yer alan gelir-bağımsız ölçeklerin ölçek oranlarına bağlı olarak hanehalkı büyüklüğünün ortaya çıktığını ve hanehalkı büyüklüğündeki artışın ölçek oranı üzerindeki etkisinin, hanehalkının yoksul mu yoksa zengin mi olduğuna bağlı olmadığını belirten Aaberge ve Melby (1998)'nin oluşturduğu çalışmalar yer almaktadır. Buhmann vd. (1988) çalışmasının hanehalkı bileşiminin eşitsizlik üzerindeki etkisini dikkate almadığını belirterek, ülkelerarası eşitsizlik karşılaştırmaları hakkındaki önceki literatürü genişlettiğini ifade eden Lancaster vd. (1999)'nin çalışmaları da literatürde yer alan diğer bir blok olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öte yandan, gelir eşitsizliği ve yoksulluk konusunda eşdeğerlik ölçeği seçiminde yaşanan belirsizliğin yanı sıra literatür, yoksulluk ölçümünde temel alınması gereken gösterge seçiminin hanehalkı tüketimi mi yoksa hanehalkı geliri mi olacağı konusunda da çeşitliliğe sahiptir. Diğer göstergelerin de kullanılmasıyla birlikte, literatürde hanehalkı

refah ölçümü için en çok bu iki gösterge tercih edilmektedir. Ancak, eşdeğerlik ölçeği seçiminde var olan belirsizlik gibi, bu göstergelerden hangisinin daha uygun olduğu konusunda da bir fikir birliği yoktur. Literatürde yer alan eşitsizlik ve yoksulluk düzeylerinin, kullanılan eşdeğerlik ölçeğine duyarlılığının araştırıldığı çalışmalarda, referans hanehalkı için sadece hanehalkı tüketimi ya da sadece hanehalkı geliri baz alınarak incelemeler yapılmış veya her iki hanehalkı göstergesinin de kullanılmasıyla karşılaştırmalı analizler gerçekleştirilmiştir. Öyle ki Burkhauser vd. (1996) ve Beyene (2010) çalışmalarında olduğu gibi tüketim tabanlı ölçeklerin benimsendiği ya da refah karşılaştırmalarında Aaberge ve Melby (1998), Koulovatianos vd. (2005) ve Garbuszus vd. (2018) çalışmalarında olduğu gibi geliri baz alan ölçeklerin kullanıldığı veya Slesnick (1993) ve Merz vd. (1994) çalışmalarında olduğu gibi her iki göstergeye de dayalı ölçeklerin ele alınarak karşılaştırmalı analizlerin yapıldığı birçok çalışma literatürde yer almaktadır. Yapılan bu çalışmalarda yazarlar, kendi seçimlerinin doğruluğunu savunmakta ve ulaştığı sonuçlarla da bu durumu desteklemeye çalışmaktadırlar.

Ele alınan çalışmalardan anlaşılacağı üzere, literatürde yer alan duyarlılık analizlerinde eşdeğerlik ölçeği kavramının önemli olduğu konusunda hemfikir olunsa da, belirli bir ölçeğin seçilmesinin gerekçesi oldukça belirsizdir. Kimi çalışmalarda halihazırda kullanılan ampirik ve uzman tabanlı eşdeğerlik ölçekleri savunulurken, kimi çalışmalarda geleneksel yöntemlere karşı çıkılarak standartlaşan eşdeğerlik ölçekleri yerine yeni-alternatif ölçeklerinin kullanımı tavsiye edilmiştir. Öte yandan, yoksulluk ölçümü için temel alınması gereken gösterge seçiminin hanehalkı tüketimi mi yoksa hanehalkı geliri mi olacağı konusunda yapılan incelemelerde de ortak bir fikir birliği sağlanamamış ve her çalışmada yapılan analizlerin kendi içinde doğruluğu savunulmuştur. Her iki durumda da karşımıza çıkan bu belirsizlik olgusu birçok yazarı, çalışmalarında farklı seçimlere yönlendirmiştir. Ancak, yoksulluğun değerlendirilmesinde ve karşılaştırılmasında ortak bir payda buluşulması gerekmektedir. Buna göre, eşdeğerlik ölçeğinin ve yoksulluk ölçümünde temel alınması gereken göstergenin seçimindeki belirsizlik karmaşasından ziyade, yoksulluğun değerlendirilmesinde ilgililik ilkesi esasına göre yaşam şart ve standartlarının benzer olduğu ülkeler/bölgeler için literatürde genel kabul görmüş ölçeklerin kullanımı ve geleneksel olarak kullanılan göstergelerin temel alınması, hem ülkelerin hem de ülke içi grupların yoksulluk karşılaştırmalarında ortak bir payda sağlayacaktır. Bu bakımdan

incelenen çalışmalardan hareketle, kendine has özellikleri benzer olan ülkeler/bölgeler için herhangi bir eşdeğerlik ölçeği yöntemini seçmek yerine, Schiepers (1992: 121) çalışmasında yer alan ibarede olduğu gibi, *kendine özgü özellikleri olan nesnel ve öznel eşdeğerlik ölçeği yöntemlerinin birlikte kullanımı* ve Beyene (2010: 1) çalışmasında belirtildiği gibi, *eşdeğerlik ölçeği seçiminde yoksulluk göstergelerinin doğruluğunun kontrol edilmesi için birden fazla eşdeğerlik ölçeğinin dikkate alınması*, verilerin daha sağlıklı yorumlanması ve doğru politika uygulamalarının benimsenmesi adına, yoksulluk gibi karmaşık bir kavramın ölçümünde daha yararlı olacaktır. Bu durumun gerçekleştirilmesinde Öztornacı ve Demirdöğen (2015: 8) çalışmasında ifade edildiği gibi, *yoksulluğun, en geçerli yöntemlerin başında olduğu belirtilen parasal yaklaşımla ölçülmesi*, sonucunda geleneksel yaklaşımla uyum sağlanacak ve Phipps (1993: 179) çalışmasında söylendiği gibi, *yoksulluğun ölçümünde etkin tespit için daha fazla ölçütün kullanılması* ile de sonuçların etkinliği artacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YOKSULLUK GÖSTERGELERİNİN FARKLI EŞDEĞERLİK ÖLÇEKLERİ İLE ANALİZİ: TÜRKİYE UYGULAMASI

Temel hedeflerinden biri de toplumun refah seviyesinin artırılması olan ekonomi biliminde, bu hedefe ulaşılabilmesi için öncelikle yoksulluğa ilişkin boyutların ortaya konulması gerekmektedir. Bu gerekliliğin yerine getirilmesi, yoksulluk ve eşitsizlik analizlerinin, farklı boyut ve kompozisyonadaki hanelerden elde edilen gelirlerin karşılaştırılması usulüne göre yapılmasına bağlıdır. Bu karşılaştırmada, ekonomik refahı ölçme çabası, bireysel ihtiyaçların dikkate alındığı gelir ayarlamalarını gerektirmektedir. Bu bakımdan, bireysel ihtiyaçları etkilediği düşünülen hane üyelerinin yaş ve cinsiyet gibi özelliklerinin dikkate alınmasıyla, bu düzenlemeyi gerçekleştirmek için tasarlanmış olan eşdeğerlik ölçekleri, demografik özelliklerdeki farklılıkların bir sonucu olarak kişiler arası refah değişikliklerini ölçmede kullanılmaktadır. Demografik değişkenlerin maliyet fonksiyonuna dâhil oluşuyla ilgili farklı varsayımlar ise, farklı eşdeğerlik ölçek modellerini beraberinde getirmekte ve yoksulluk ölçümünü farklı bakış açılarına göre gerçekleştirmek de verilerin daha sağlıklı yorumlanması ve ekonomik olarak sürdürülebilir ve ahlaki olarak kabul edilebilir politikaların benimsenmesi adına yarar sağlamaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde literatürde yer alan farklı eşdeğerlik ölçeklerine göre temel yoksulluk göstergelerinin analizine yer verilmiş ve eşdeğerlik ölçek seçiminin yoksulluk değerleri üzerine etkileri, kitlesel (Türkiye) ve bölgesel bir perspektifte incelenmiştir.

3.1. Çalışmanın Metodolojisi

Tek bir tanımının olmasında her ne kadar ortak bir fikir birliği olmasa da, yoksulluk üzerine hemfikir olunan en önemli konu, yoksulluğun önemli bir sorun olduğu ve ortadan kaldırılması gerektiğidir. Bu bağlamda, yoksulluğun ölçümü ve ölçümünde kullanılan yaklaşımlar, karşılaşılan bu sorunun çözümünde önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, bu tez çalışmasının konusu, tek boyutlu yoksulluk ölçüm yaklaşımı olan parasal yaklaşım çerçevesinde, yoksulluğun ölçümü için kullanılan farklı eşdeğerlik ölçeklerinin, yoksulluk göstergelerine etkilerini araştırmaktır.

Tez çalışmasının temel hipotezi, kullanılan eşdeğerlik ölçeklerindeki yapı farklılıklarının doğal bir sonucu olarak, yoksulluk göstergelerinde de farklı sonuçların ortaya çıkacak oluşudur. Bu farklılıkların oluşmasına yol açan eşdeğerlik ölçeklerinin, yoksulluk gibi karmaşık bir kavramın ölçülmesinde ne denli farklara yol açacağı incelenmelidir. Bu bağlamda, eşdeğerlik ölçeği seçimine göre eşitsizlik ve yoksulluk konusunun ele alındığı çalışmalar, 1980’li yılların başından itibaren literatürde kendine yer edinmiş ve yığılarak ilerlemiş iken, Türkiye için yapılan çalışmalarda, eşdeğerlik ölçeği seçimine olan eğilim her ne kadar 2000’li yılların sonundan itibaren kendini gösterse de, literatürün çok gelişmediği görülmektedir. Bu doğrultuda, bu tez çalışmasının literatürdeki bu boşluğa katkıda bulunabileceği söylenebilir.

Tez çalışmasının temel amacı ise, TÜİK GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) kullanılarak, farklı eşdeğerlik ölçeklerinin parasal yaklaşım çerçevesinde ölçülen yoksulluk değerlerine etkilerini, kitlesel (Türkiye) ve bölgesel bir perspektifte keşfetmeye çalışmaktır. Bu doğrultuda, çalışmada, refah karşılaştırılmalarında sıklıkla kullanılan eşdeğerlik ölçekleri ile literatürde yer edinmiş temel yoksulluk ölçüm endeksleri seçilmiş ve esas amaca ulaşabilmek için şu alt amaçlara ulaşılması planlanmıştır;

1. Konu kapsamında detaylı ve özgün bir literatür taramasının yapılması,
2. Konunun bütünlüğünü sağlayacak/artıracak yetkin ve etkin bilgilere ulaşarak özgün bir şekilde sunulması,
3. Çalışma hesaplamalarının (eşdeğer hanehalkı büyükleri, eşdeğer hanehalkı gelirleri ve yoksulluk göstergeleri) doğru olarak yapılması ve sunulması.

Bu tez çalışması kapsamında yer alan eşdeğerlik ölçekleri ve yoksulluk ölçüm yöntemlerinin belirlenmesinde uluslararası kuruluşların yöntemleri ve uluslararası literatür dikkate alınmıştır. Çalışma kapsamında kullanılan veriler, 2006 yılından itibaren her yıl TÜİK tarafından düzenli olarak uygulanan GYKA'nın 2017 yılı Mikro Veri Seti (Kesit) CD'sinden temin edilmiştir. Buna göre, söz konusu araştırmada toplam 22.869 hane ve örnek hanelerde yaşayan 78.015 fert yer almaktadır.

Gelire bağlı yoksulluk hesaplamalarının metodolojik bakımdan ülkeden ülkeye çok fazla değişmediği ve karşılaştırılması daha kolay olduğundan, özellikle de EUROSTAT ve OECD gibi kuruluşların uluslararası kıyaslamalarda daha çok gelire göre görelî yoksulluk hesaplaması kullanımına bağlı olmak üzere (Türkiye İstatistik Kurumu, 2008: 37), bu çalışma kapsamında, yoksulluk ölçümü için gösterge olarak “gelir” tercih edilmiştir. Bu bağlamda, OECD eşdeğerlik ölçeğine göre uluslararası kıyaslanabilirlik açısından Avrupa ülkelerini kapsayan gelire dayalı yoksulluk oranları EK 1’de sunulmuştur. EK 1’den hareketle, çalışma kapsamında yer alan diğer eşdeğerlik ölçeklerine göre hesaplanmış gelire bağlı görelî yoksulluk değerleri, aynı ölçek yapısına bağlı olarak hesaplanmış değerler için uluslararası kıyaslamalarda kullanılabilir olmaktadır.

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirleri, hanehalkı kullanılabilir gelirlerin eşdeğerlik ölçeklerine göre hesaplanmış eşdeğer hanehalkı büyüklüklerine oranlanmasıyla ortaya çıkmaktadır.¹² Bu bakımdan, bu çalışma kapsamında, yoksulluk sınırı olarak eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50’si dikkate alınmış ve eşdeğer geliri bu sınırın altında kalanlar görelî yoksul olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda, çalışmadaki hesaplamalarda kullanılan hanehalkı kullanılabilir gelirinin, TÜİK tarafından belirlenen değişkenlere göre hesabı EK 2’deki gibidir.

Çalışma kapsamında yapılan hesaplamalar kitlesel (Türkiye) ve bölgesel bir perspektifte yapılmış ve bölgesel hesaplamalar, TÜİK’in İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS)’na göre 1.Düzey ayrımına tabi tutularak gerçekleştirilmiştir. İBBS bölgesel düzey ayrımları EK 3’te yer almaktadır.

¹² Fuchs, OxfordB ve Abduak eşdeğerlik ölçeklerinin denklem yapısına göre veri setinde reisi çocuk kategorisinde yer alan hanelerdeki (bülten no/yaş: 20.176/17 ve 22.740/16) hane reisleri, ilgili ölçekler için eşdeğer hanehalkı büyüklükleri hesaplanırken yetişkin olarak kabul edilmiştir.

Çalışmada kullanılan yöntem ise, hem yoksulluk ölçüm yöntemleri hem de farklı eşdeğerlik ölçekleri için çalışmanın ilgili kısımlarında yer alan anlatımlardaki eşitliklerin kullanılarak yoksulluk göstergelerinin hesaplanmasından ibarettir. Ancak, çalışmada yoksulluk açığı endeksi hesabında ulaşılan değerler, yöntem farklılığından dolayı, TÜİK'in hesaplamalarında kullanılan denklem yapısının, “*yoksulluk açığı = ((yoksulluk sınırı – yoksulların eşdeğer fert başına medyan geliri) / yoksulluk sınırı) × 100*”, ürettiği değerlerden farklılaşmaktadır. Çalışmada belirlenen yöntemle göre yapılan hesaplamalarda, TÜİK GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) kullanılarak elde edilen veriler, STATA 15.1 istatistik programı ile çözümlenmiş ve hesaplamaların gerçekleştirilmesinde Microsoft Office programlarından da yararlanılmıştır.

3.2. Seçilmiş Değişkenler Işığında Türkiye Uygulaması

Bu kısımda, tez çalışmasının amacına uygun olarak, eşdeğerlik ölçek seçiminin gelir ve yoksulluk değerleri üzerine etkileri, kitlesel (Türkiye) ve bölgesel bir perspektifte tablolar halinde sunulmuş ve sunulan tablolardan hareketle, her tabloyla ilgili ayrı ayrı yorum yapılarak sonuçlara ilişkin çıkarımlarda bulunulmuştur.

**Tablo 3.1. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri
(Türkiye)**

	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı	Kafa Sayısı	Yoksulluk Ağırlı	Yoksulluk Ağırlının Karesi	Sen	Gini	SST	Watts
Hanehalkı	18835	9882777	0.125	0.031	0.013	0.045	0.381	0.061	4.267
Ösiz	4763	13349052	0.169	0.052	0.023	0.071	0.442	0.098	7.180
Karekök	9316	9914503	0.126	0.032	0.013	0.046	0.392	0.062	4.321
Kanada	8715	10446184	0.132	0.035	0.015	0.050	0.402	0.068	4.783
Bernier	8287	10702499	0.136	0.036	0.015	0.051	0.405	0.070	4.928
Fuchs	6514	10085386	0.128	0.033	0.014	0.047	0.406	0.064	4.465
OxfordA	6409	11592202	0.147	0.042	0.018	0.058	0.418	0.080	5.702
OECD	7944	10622249	0.135	0.036	0.015	0.051	0.405	0.069	4.859
OxfordB	5951	11563905	0.147	0.042	0.018	0.058	0.421	0.080	5.713
Abduak	7563	10239888	0.130	0.034	0.014	0.048	0.400	0.065	4.538
TÜİK	7233	10853496	0.138	0.037	0.015	0.052	0.406	0.071	5.010
Betti	6962	11003743	0.140	0.038	0.016	0.053	0.411	0.072	5.126

Kaynak: TÜİK GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: 1. Gelirlerin referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

2. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50'si dikkate alınarak yoksulluk sınırı hesaplanmıştır.

Türkiye geneli gelir ve yoksulluk değerleri (Tablo 3.1) incelendiğinde, doğrudan hanehalkı gelirine bağlı yapılan hesaplamalarda, Hanehalkı ölçeği ile en yüksek yoksulluk sınırına ulaşılmakta ve en düşük yoksulluk değerleri elde edilmektedir. Buna karşın, hanehalkı içerisinde eşit bir şekilde gelir dağılımı yapıldığında, Ösiz ölçeği en düşük yoksulluk sınırını vermekte ve en yüksek yoksulluk değerlerini üretmektedir. Bir eşdeğerlik ölçeği kullanıldığında ise, yoksulluk sınırını en yüksek gösteren ve yoksulluk değerlerini en düşük hesaplayan eşdeğerlik ölçeği Karekök olmakta ve bu ölçeği, yoksulluk değerleri hesabında ona en yakın düşük değerleri veren Fuchs eşdeğerlik ölçeği takip etmektedir. Bunun aksine, eşdeğerlik ölçeklerinden OxfordB ise, yoksulluk sınırını en düşük çıkarmakta ve yoksulluk göstergelerinin çoğunu (yoksul sayısı hariç) en yüksek bulan eşdeğerlik ölçeği olarak karşımıza çıkmakta ve bu ölçeğe, gelir ve yoksulluk değerleri hesabında en yakın yüksek değerleri veren OxfordA eşdeğerlik ölçeği benzemektedir. Gelir eşitsizliğine bağlı hesaplanan Gini katsayısına bakıldığında ise, Hanehalkı ölçeği ile Karekök eşdeğerlik ölçeğinde katsayı değerleri en düşük seviyede iken, OxfordB eşdeğerlik ölçeği ile Ösiz ölçeğinde katsayı değerleri en yüksek düzeyi göstermektedir. Öte yandan, Türkiye için hâlihazırda kullanılan OECD eşdeğerlik ölçeği ile Bernier eşdeğerlik ölçeğinin gelir ve yoksulluk değerleri birbirine oldukça yakındır. Bu duruma benzer bir durum Kanada ve Abduak eşdeğerlik ölçekleri arasında da görülmektedir. Türkiye'ye özgü ölçeklerden Betti eşdeğerlik ölçeği ise, TÜİK eşdeğerlik ölçeğinden daha yüksek yoksulluk değerleri üreterek, Oxford ölçeklerine daha yakın değerler vermektedir. Ölçek ekonomisinin gözötilmediği Hanehalkı ve Ösiz ölçeğine bağlı hesaplamalar dışarıda bırakıldığında, yoksulluk oranlarında yaklaşık %2-21'lik bir değişim söz konusu olmaktadır. Bu değişim her ne kadar küçük gibi gözükse de, bu değerler eşdeğerlik ölçeklerine göre yoksul sayısının 170.883 ila 1.677.699 kişi arasında değişimine denk gelmektedir. Sonuç olarak, eşdeğerlik bazında Türkiye geneli yoksulluk hesaplamaları için Oxford eşdeğerlik ölçeklerinin yüksek değerler çıkardığı ve başta Karekök ve Fuchs eşdeğerlik ölçekleri olmak üzere diğer eşdeğerlik ölçeklerinin ise düşük değerler ürettiği söylenebilir.

**Tablo 3.2. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri
(İBBS 1.Düzey TR1 İstanbul)**

	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı	Kafa Sayısı	Yoksulluk Ağırlığı	Yoksulluk Ağırlığının Karesi	Sen	Gini	SST	Watts
Hanehalkı	23700	1448686	0.098	0.022	0.009	0.033	0.419	0.043	3.133
Ösüz	6176	2283525	0.155	0.037	0.015	0.053	0.477	0.070	5.067
Karekök	12151	1524018	0.103	0.023	0.010	0.034	0.432	0.045	3.296
Kanada	11334	1454227	0.098	0.023	0.010	0.033	0.440	0.044	3.237
Bernier	10781	1642284	0.111	0.025	0.010	0.037	0.443	0.048	3.485
Fuchs	8316	1281269	0.087	0.020	0.008	0.029	0.446	0.039	2.803
OxfordA	8292	1811785	0.123	0.027	0.011	0.040	0.456	0.052	3.780
OECD	10251	1472379	0.100	0.022	0.009	0.033	0.443	0.043	3.156
OxfordB	7749	1811724	0.123	0.027	0.011	0.040	0.458	0.053	3.827
Abduak	9830	1542831	0.104	0.023	0.009	0.034	0.439	0.044	3.217
TÜİK	9415	1707675	0.116	0.026	0.011	0.038	0.445	0.050	3.614
Betti	8884	1509947	0.102	0.023	0.009	0.034	0.449	0.044	3.196

Kaynak: TÜİK GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: 1. Gelirlerin referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

2. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50'si dikkate alınarak yoksulluk sınırı hesaplanmıştır.

İstanbul (TR1) değerleri (Tablo 3.2) incelendiğinde, Türkiye genelinde olduğu gibi bu bölge özelinde de doğrudan hanehalkı gelirin baz alındığı hesaplamalarda, Hanehalkı ölçeği en yüksek yoksulluk sınırını vermekte, ancak yoksulluk değerlerinden sadece Gini katsayısını en düşük çıkarmaktadır. Bu bölge özelinde yoksulluk göstergelerinin çoğunu (Gini hariç) en düşük bulan eşdeğerlik ölçeğinin Fuchs olduğu görülmektedir. Buna karşın, ölçek ekonomisinin göz ardı edildiği Ösiz ölçeği ile en düşük yoksulluk sınırına ulaşılmakta ve en yüksek yoksulluk değerleri üretilmektedir. Bu bölgede, yoksulluk sınırını en düşük gösteren ve yoksulluk göstergelerinin çoğunu (yoksul sayısı hariç) en yüksek hesaplayan eşdeğerlik ölçeği olarak OxfordB karşımıza çıkmakta ve bu ölçeği, gelir ve yoksulluk değerleri hesabında ona en yakın yüksek değerleri veren OxfordA eşdeğerlik ölçeği izlemektedir. Öte yandan, İstanbul bölgesi kapsamında, Türkiye için alternatif olarak önerilen Betti eşdeğerlik ölçeği ile Abduak ve Karekök eşdeğerlik ölçeklerinin yoksulluk değerleri birbirine oldukça yakındır. İstanbul bölgesi kapsamında, Türkiye'ye özgü ölçeklerden TÜİK eşdeğerlik ölçeği ise, hâlihazırda kullanılan OECD ve alternatif Betti eşdeğerlik ölçeğinden daha yüksek yoksulluk değerleri üreterek, Oxford ölçeklerine daha yakın değerler vermektedir. Sonuç olarak, Türkiye genelinde geçerli olan durum gibi, eşdeğerlik bazında İstanbul bölgesi geneli yoksulluk hesaplamaları için Oxford eşdeğerlik ölçeklerinin yüksek değerler çıkardığı ve başta Fuchs eşdeğerlik ölçeği olmak üzere diğer eşdeğerlik ölçeklerinin ise düşük değerler ürettiği söylenebilir. Bahsi geçen bu durumun, kitlesel ve bölgesel çıkarımda genel formu oluşturduğu ifade edilebilir.

**Tablo 3.3. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri
(İBBS 1.Düzey TR2 Batı Marmara)**

	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı	Kafa Sayısı	Yoksulluk Ağırlığı	Yoksulluk Ağırlığının Karesi	Sen	Gini	SST	Watts
Hanehalkı	18412	468670	0.140	0.038	0.018	0.056	0.381	0.074	5.448
Ösüz	5726	509398	0.152	0.042	0.018	0.059	0.394	0.081	5.837
Karekök	10162	407122	0.122	0.032	0.013	0.045	0.369	0.061	4.377
Kanada	9724	393015	0.117	0.032	0.014	0.045	0.371	0.063	4.453
Bernier	9348	415345	0.124	0.033	0.014	0.047	0.374	0.064	4.590
Fuchs	7341	367437	0.110	0.031	0.013	0.043	0.373	0.059	4.203
OxfordA	7425	476282	0.142	0.036	0.015	0.052	0.378	0.070	4.976
OECD	8979	438838	0.131	0.033	0.014	0.048	0.371	0.064	4.571
OxfordB	7017	462597	0.138	0.037	0.016	0.052	0.380	0.072	5.132
Abduak	8404	389125	0.116	0.031	0.013	0.044	0.369	0.061	4.309
TÜİK	8184	426593	0.127	0.034	0.014	0.048	0.373	0.065	4.650
Betti	7888	441500	0.132	0.034	0.014	0.048	0.374	0.065	4.617

Kaynak: TÜİK GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: 1. Gelirlerin referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

2. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50'si dikkate alınarak yoksulluk sınırı hesaplanmıştır.

Batı Marmara (TR2) değerleri (Tablo 3.3) incelendiğinde, Türkiye genelinde olduğu gibi bu bölge özelinde de doğrudan hanehalkı gelirin kullanıldığı hesaplamalarda, Hanehalkı ölçeği en yüksek yoksulluk sınırını vermekte, ancak yoksulluk değerlerinden hiçbirini en düşük çıkarmamaktadır. Bu bölge özelinde yoksulluk göstergelerinin çoğunu (Gini hariç) en düşük bulan eşdeğerlik ölçeğinin, İstanbul bölgesindeki gibi, Fuchs olduğu görülmektedir. Buna karşın, ölçek ekonomisinin yok sayıldığı Ösiz ölçeği ile en düşük yoksulluk sınırına ulaşılmakta ve en yüksek yoksulluk değerleri üretilmektedir. Bu bölgede, yoksulluk sınırını en düşük gösteren ve yoksulluk göstergelerinin çoğunu (yoksul sayısı ve kafa sayısı hariç) en yüksek hesaplayan eşdeğerlik ölçeği OxfordB olmakta ve bu ölçeği, gelir ve yoksulluk değerleri hesabında ona en yakın yüksek değerleri veren OxfordA eşdeğerlik ölçeği takip etmektedir. Gini katsayısına bakıldığında ise, Karekök ve Abduak eşdeğerlik ölçekleri katsayı değerlerini en düşük seviyede göstermektedir. Öte yandan, Batı Marmara bölgesi kapsamında, birbirine çok yakın sonuçlar içermekle birlikte, OECD ve TÜİK eşdeğerlik ölçeklerinin bir adım ötesine geçerek, Betti eşdeğerlik ölçeğinin ürettiği yoksulluk değerleri, Oxford ölçeklerine daha yakın değerler sunmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye genelinde ve İstanbul bölgesinde geçerli olan durum gibi, eşdeğerlik bazında Batı Marmara bölgesi geneli yoksulluk hesaplamaları için Oxford eşdeğerlik ölçeklerinin yüksek değerler çıkardığı ve başta Fuchs eşdeğerlik ölçeği olmak üzere diğer eşdeğerlik ölçeklerinin ise düşük değerler üreterek, kitlesel ve bölgesel çıkarımın değişmediği söylenebilir.

**Tablo 3.4. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri
(İBBS 1.Düzey TR3 Ege)**

	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı	Kafa Sayısı	Yoksulluk Ağırlı	Yoksulluk Ağırlının Karesi	Sen	Gini	SST	Watts
Hanehalkı	18332	1333967	0.132	0.032	0.013	0.046	0.359	0.061	4.200
Ösiz	5481	1158472	0.115	0.030	0.012	0.042	0.393	0.058	3.923
Karekök	9682	896966	0.089	0.020	0.007	0.029	0.356	0.039	2.585
Kanada	9293	894876	0.089	0.020	0.007	0.029	0.361	0.040	2.622
Bernier	8875	937115	0.093	0.022	0.008	0.030	0.363	0.042	2.759
Fuchs	7060	841583	0.083	0.018	0.006	0.026	0.364	0.035	2.311
OxfordA	7074	966469	0.096	0.023	0.009	0.032	0.372	0.044	2.948
OECD	8492	824817	0.082	0.020	0.007	0.028	0.363	0.039	2.548
OxfordB	6627	946933	0.094	0.023	0.009	0.032	0.375	0.044	2.952
Abduak	8053	896068	0.089	0.020	0.007	0.028	0.359	0.038	2.508
TÜİK	7761	930473	0.092	0.022	0.008	0.030	0.364	0.042	2.764
Betti	7572	905087	0.090	0.021	0.008	0.029	0.367	0.040	2.649

Kaynak: TÜİK GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: 1. Gelirlerin referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

2. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50'si dikkate alınarak yoksulluk sınırı hesaplanmıştır.

Ege (TR3) değerleri (Tablo 3.4) incelendiğinde, bu bölge özelinde doğrudan hanehalkı gelirinin temel alındığı hesaplamalarda, Hanehalkı lęeęi en yüksek yoksulluk sınırını vermekte, ancak Türkiye genelinden farklı olarak, yoksulluk değerlerinden hiçbirini en düşük çıkarmamakta, aksine yoksulluk değerlerinin çoğunu (Gini hariç) en yüksek veren ölçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölge özelinde yoksulluk göstergelerinin çoğunu (yoksul sayısı, kafa sayısı ve Gini hariç) en düşük bulan eşdeğerlik leğinin Fuchs olduğu görülmektedir. Buna karşın, eşit gelir dağılımının gözetildiği siz leği ise, en düşük yoksulluk sınırını bulmakta ve hesapladığı yüksek yoksulluk değerleri ile yoksulluk değerlerini en yüksek çıkaran Hanehalkı leğinin hemen ardından gelmektedir. Bu bölgede, yoksulluk sınırını en düşük gösteren ve yoksulluk göstergelerini, birbirine çok yakın değerlerle, en yüksek hesaplayan eşdeğerlik lekleri OxfordB ve OxfordA olmaktadır. Gini katsayısına bakıldığında ise, eşdeğerlik leklerinden Karekök, katsayı değerlerini en düşük seviyede göstermektedir. Öte yandan, Ege bölgesi kapsamında, Betti eşdeğerlik leğinin bir adım ötesine geçerek ve yoksulluk göstergelerinin en düşük hesabında Fuchs eşdeğerlik leğinin ardından gelen OECD eşdeğerlik leğinden tamamen farklı olarak, TİİK eşdeğerlik leğinin ürettiği yoksulluk değerleri, Oxford leklerine daha yakın değerler sunmaktadır. Sonuç olarak, eşdeğerlik bazında Ege bölgesi geneli yoksulluk hesaplamaları için Oxford eşdeğerlik leklerinin yüksek değerler çıkardığı ve başta Fuchs ve OECD eşdeğerlik ölçekleri olmak üzere diğer eşdeğerlik leklerinin ise düşük değerler üreterek, kitlesel ve bölgesel çıkarımın genel formunu koruduğu söylenebilir.

**Tablo 3.5. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri
(İBBS 1.Düzey TR4 Doğu Marmara)**

	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı	Kafa Sayısı	Yoksulluk Ağırlığı	Yoksulluk Ağırlığının Karesi	Sen	Gini	SST	Watts
Hanehalkı	21000	772171	0.102	0.021	0.007	0.030	0.358	0.041	2.667
Ösüz	5731	864832	0.114	0.025	0.010	0.037	0.365	0.049	3.301
Karekök	11087	632654	0.083	0.017	0.006	0.025	0.339	0.034	2.175
Kanada	10246	550211	0.072	0.016	0.006	0.023	0.341	0.032	2.083
Bernier	9705	581208	0.076	0.017	0.006	0.024	0.343	0.034	2.178
Fuchs	7752	569070	0.075	0.016	0.006	0.023	0.344	0.032	2.071
OxfordA	7565	604766	0.080	0.019	0.007	0.027	0.349	0.037	2.457
OECD	9300	564122	0.074	0.017	0.006	0.024	0.342	0.033	2.114
OxfordB	7105	651928	0.086	0.020	0.007	0.028	0.351	0.038	2.530
Abduak	8912	587588	0.077	0.016	0.006	0.023	0.339	0.031	2.027
TÜİK	8540	620991	0.082	0.018	0.006	0.026	0.342	0.035	2.251
Betti	8189	595372	0.078	0.018	0.006	0.025	0.346	0.035	2.269

Kaynak: TÜİK GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: 1. Gelirlerin referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

2. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50'si dikkate alınarak yoksulluk sınırı hesaplanmıştır.

Doğu Marmara (TR4) değerleri (Tablo 3.5) incelendiğinde, bu bölge özelinde doğrudan hanehalkı gelirin baz alındığı hesaplamalarda, Hanehalkı ölçeği en yüksek yoksulluk sınırını vermekte, ancak Türkiye genelinden farklı olarak, yoksulluk değerlerinden hiçbirini en düşük çıkarmamaktadır. Bu bölge özelinde yoksulluk göstergelerinin çoğunu (Gini ve Watts hariç) en düşük bulan eşdeğerlik ölçeği Kanada olmakta ve onu, hesapladığı düşük değerler ile Fuchs eşdeğerlik ölçeği izlemektedir. Buna karşın, eşit gelir dağılımına göre hesaplanan Ösiz ölçeği en düşük yoksulluk sınırını göstermekte ve hesapladığı yüksek yoksulluk değerleriyle yoksulluk değerlerini en yüksek çıkaran ölçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölgede, yoksulluk sınırını en düşük gösteren ve yoksulluk göstergelerini en yüksek hesaplayan eşdeğerlik ölçeği OxfordB olmakta ve bu ölçeği, gelir ve yoksulluk değerleri hesabında ona en yakın yüksek değerleri veren OxfordA eşdeğerlik ölçeği takip etmektedir. Gini katsayısına bakıldığında ise, eşdeğerlik ölçeklerinden Karekök ve Abduak, katsayı değerlerini en düşük seviyede hesaplamaktadır. Öte yandan, Doğu Marmara bölgesi kapsamında, Türkiye'ye özgü ölçeklerden, TÜİK ve Betti eşdeğerlik ölçekleri birbirlerine oldukça yakın değerler bulmakta ve OECD eşdeğerlik ölçeğinin bir adım ötesine geçerek, Oxford ölçeklerine daha yakın değerler sunmaktadır. Sonuç olarak, eşdeğerlik bazında Doğu Marmara bölgesi geneli yoksulluk hesaplamaları için Oxford eşdeğerlik ölçeklerinin yüksek değerler çıkardığı ve başta Kanada ve Fuchs eşdeğerlik ölçekleri olmak üzere diğer eşdeğerlik ölçeklerinin ise düşük değerler üreterek, kitlesel ve bölgesel çıkarımın aynı kaldığı söylenebilir.

**Tablo 3.6. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri
(İBBS 1.Düzey TR5 Batı Anadolu)**

	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı	Kafa Sayısı	Yoksulluk Ağırlı	Yoksulluk Ağırlının Karesi	Sen	Gini	SST	Watts
Hanchalkı	20885	829532	0.109	0.027	0.011	0.038	0.355	0.052	3.570
Ösiz	5694	1161192	0.152	0.042	0.017	0.058	0.409	0.079	5.649
Karekök	10594	821930	0.108	0.025	0.010	0.036	0.363	0.049	3.386
Kanada	10152	869254	0.114	0.027	0.011	0.039	0.368	0.053	3.694
Bernier	9629	915528	0.120	0.029	0.011	0.041	0.373	0.056	3.866
Fuchs	7557	801455	0.105	0.026	0.011	0.037	0.376	0.050	3.513
OxfordA	7523	963616	0.126	0.032	0.013	0.045	0.385	0.062	4.340
OECD	9238	829196	0.108	0.027	0.011	0.039	0.372	0.053	3.703
OxfordB	6967	957944	0.125	0.032	0.013	0.045	0.387	0.061	4.324
Abduak	8750	842603	0.110	0.027	0.011	0.038	0.369	0.052	3.618
TÜİK	8433	933990	0.122	0.030	0.012	0.042	0.375	0.058	4.016
Betti	8140	881654	0.115	0.029	0.012	0.041	0.378	0.056	3.911

Kaynak: TÜİK GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: 1. Gelirlerin referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

2. Eşdeğer hanchalkı kullanılabılır medyan gelirin %50'si dikkate alınarak yoksulluk sınırı hesaplanmıştır.

Batı Anadolu (TR5) değerleri (Tablo 3.6) incelendiğinde, Türkiye genelinde olduğu gibi bu bölge özelinde de doğrudan hanehalkı gelirin kullanıldığı hesaplamalarda, Hanehalkı ölçeği en yüksek yoksulluk sınırını vermekte, ancak yoksulluk değerlerinden hiçbirini en düşük çıkarmamaktadır. Bu bölge özelinde yoksulluk göstergelerinin çoğunu (yoksul sayısı ve kafa sayısı hariç) en düşük bulan eşdeğerlik ölçeği Karekök olmakta ve onun ardından, hesapladığı düşük değerler ile Fuchs eşdeğerlik ölçeği gelmektedir. Buna karşın, eşit gelir dağılımının baz alındığı Ösüz ölçeği ile en düşük yoksulluk sınırına ulaşılmakta ve en yüksek yoksulluk değerleri üretilmektedir. Bu bölgede, yoksulluk göstergelerini en yüksek hesaplayan eşdeğerlik ölçeği OxfordA olmakta ve bu ölçeği, yoksulluk sınırını en düşük gösteren ve gelir ve yoksulluk değerleri hesabında ona en yakın yüksek değerleri veren OxfordB eşdeğerlik ölçeği takip etmektedir. Gini katsayısına bakıldığında ise, eşdeğerlik ölçeklerinden Kanada, katsayı değerini en düşük seviyede hesaplayan Karekök eşdeğerlik ölçeğinin hemen ardında yer almaktadır. Öte yandan, Batı Anadolu kapsamında, Betti eşdeğerlik ölçeğinin bir adım ötesine geçerek ve yoksulluk göstergelerinin hesabında daha düşük değerler üreten OECD eşdeğerlik ölçeğinden farklı olarak, TÜİK eşdeğerlik ölçeğinin ürettiği yoksulluk değerleri, Oxford ölçeklerine daha yakın değerler sunmaktadır. Sonuç olarak, eşdeğerlik bazında Batı Anadolu bölgesi geneli yoksulluk hesaplamaları için Oxford eşdeğerlik ölçeklerinin yüksek değerler çıkardığı ve başta Karekök ve Fuchs eşdeğerlik ölçekleri olmak üzere diğer eşdeğerlik ölçeklerinin ise düşük değerler üreterek, kitlesel ve bölgesel çıkarımda genel formun değişikliğe uğramadığı söylenebilir.

**Tablo 3.7. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri
(İBBS 1.Düzey TR6 Akdeniz)**

	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı	Kafa Sayısı	Yoksulluk Ağırlığı	Yoksulluk Ağırlığının Karesi	Sen	Gini	SST	Watts
Hanehalkı	17355	1323942	0.131	0.037	0.015	0.051	0.369	0.070	4.917
Ösüz	4436	1636289	0.162	0.048	0.021	0.067	0.418	0.091	6.563
Karekök	8489	1306721	0.129	0.032	0.013	0.046	0.374	0.061	4.222
Kanada	8081	1339791	0.132	0.034	0.014	0.049	0.380	0.066	4.575
Bernier	7658	1377501	0.136	0.035	0.014	0.050	0.383	0.067	4.678
Fuchs	6129	1193001	0.118	0.032	0.013	0.044	0.384	0.061	4.236
OxfordA	5986	1425693	0.141	0.040	0.017	0.055	0.394	0.076	5.331
OECD	7347	1316546	0.130	0.034	0.014	0.048	0.382	0.066	4.583
OxfordB	5598	1472992	0.145	0.040	0.017	0.056	0.397	0.076	5.402
Abduak	6979	1334112	0.132	0.033	0.013	0.047	0.379	0.063	4.341
TÜİK	6625	1381938	0.136	0.035	0.014	0.050	0.384	0.067	4.689
Betti	6526	1367748	0.135	0.037	0.015	0.052	0.388	0.070	4.919

Kaynak: TÜİK GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: 1. Gelirlerin referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

2. Eşdeğer hanehalkı kullanılabılır medyan gelirin %50'si dikkate alınarak yoksulluk sınırı hesaplanmıştır.

Akdeniz (TR6) değerleri (Tablo 3.7) incelendiğinde, bu bölge özelinde doğrudan hanehalkı gelirine bağlı yapılan hesaplamalarda, Hanehalkı lęeęi ile en yüksek yoksulluk sınırına ulaşılmakta, ancak Türkiye genelinden farklı olarak, yoksulluk değerlerinden hiçbiri en düşük çıkmamaktadır. Bu bölge özelinde yoksulluk göstergelerinin çoğunu (Gini ve Watts hariç) en düşük bulan eşdeğerlik lęeęi Fuchs olmakta ve onu, hesapladığı düşük değerler ile Karekök eşdeğerlik lęeęi takip etmektedir. Buna karşın, eşit gelir dağılımının kullanıldığı siz lęeęi ise en düşük yoksulluk sınırını bulmakta ve hesapladığı yüksek yoksulluk değerleri ile yoksulluk değerlerini en yüksek çıkaran lęek olmaktadır. Bu bölgede, yoksulluk sınırını en düşük gösteren ve yoksulluk göstergelerini en yüksek hesaplayan eşdeğerlik lęeęi OxfordB olmakta ve bu lęeęi, gelir ve yoksulluk değerleri hesabında ona en yakın yüksek değerleri veren OxfordA eşdeğerlik lęeęi takip etmektedir. Gini katsayısına bakıldığında ise, eşdeğerlik lęeklerinden Abduak, katsayı değerini en düşük seviyede hesaplayan Karekök eşdeğerlik lęeęinin hemen ardında yer almaktadır. Öte yandan, Akdeniz kapsamında, TÜİK eşdeğerlik lęeęinin bir adım ötesine geçerek ve yoksulluk göstergelerinin hesabında daha düşük değerler üreten OECD eşdeğerlik lęeęinden farklı olarak, Betti eşdeğerlik lęeęinin ürettiği yoksulluk değerleri, Oxford lęeklerine daha yakın değerler sunmaktadır. Sonuç olarak, eşdeğerlik bazında Akdeniz bölgesi geneli yoksulluk hesaplamaları için Oxford eşdeğerlik lęeklerinin yüksek değerler çıkardığı ve başta Fuchs ve Karekök eşdeğerlik lęekleri olmak üzere diğer eşdeğerlik lęeklerinin ise düşük değerler üreterek, kitlesel ve bölgesel çıkarımın aynı şekilde devam ettiği söylenebilir.

**Tablo 3.8. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri
(İBBS 1.Düzey TR7 Orta Anadolu)**

	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı	Kafa Sayısı	Yoksulluk Ağırlı	Yoksulluk Ağırlının Karesi	Sen	Gini	SST	Watts
Hanehalkı	17730	420392	0.108	0.025	0.010	0.036	0.336	0.048	3.321
Ösiz	4184	413122	0.107	0.025	0.009	0.035	0.369	0.048	3.221
Karekök	8417	314896	0.081	0.018	0.006	0.025	0.328	0.034	2.264
Kanada	7812	290898	0.075	0.017	0.006	0.024	0.332	0.034	2.246
Bernier	7547	334002	0.086	0.019	0.007	0.027	0.337	0.038	2.510
Fuchs	5996	292163	0.075	0.018	0.007	0.025	0.334	0.035	2.341
OxfordA	5801	359318	0.093	0.021	0.008	0.030	0.345	0.041	2.761
OECD	7286	344057	0.089	0.019	0.007	0.028	0.334	0.037	2.495
OxfordB	5443	376008	0.097	0.022	0.008	0.031	0.347	0.043	2.852
Abduak	6865	306064	0.079	0.018	0.006	0.025	0.330	0.034	2.268
TÜİK	6556	332627	0.086	0.019	0.007	0.027	0.336	0.038	2.514
Betti	6402	338171	0.087	0.020	0.008	0.029	0.338	0.040	2.666

Kaynak: TÜİK GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: 1. Gelirlerin referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

2. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50'si dikkate alınarak yoksulluk sınırı hesaplanmıştır.

Orta Anadolu (TR7) değerleri (Tablo 3.8) incelendiğinde, bu bölge özelinde doğrudan hanehalkı gelirinin temel alındığı hesaplamalarda, Hanehalkı lęeęi en yüksek yoksulluk sınırını vermekte, ancak Türkiye genelinden farklı olarak, yoksulluk değerlerinden hiçbirini en düşük çıkarmamakta, aksine yoksulluk değerlerinin çoğunu (Gini hariç) en yüksek veren ölçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölge özelinde yoksulluk göstergelerinin çoğunu (Gini hariç) en düşük bulan eşdeğerlik leğinin Kanada olduğu görülmekte ve bu leği, yoksulluk değerleri hesabında ona en yakın düşük değerleri veren Fuchs başta olmak üzere, sırasıyla Karekök ve Abduak eşdeğerlik ölçekleri izlemektedir. Buna karşın, eşit gelir dağılımının gözetildiği siz leği ise, en düşük yoksulluk sınırını bulmakta ve hesapladığı yüksek yoksulluk değerleri ile yoksulluk değerlerini en yüksek çıkaran Hanehalkı leğinin hemen ardında yer almaktadır. Bu bölgede, yoksulluk sınırını en düşük gösteren ve yoksulluk göstergelerini en yüksek hesaplayan eşdeğerlik leği OxfordB olmakta ve bu leği, gelir ve yoksulluk değerleri hesabında ona en yakın yüksek değerleri veren OxfordA eşdeğerlik leği takip etmektedir. Gini katsayısına bakıldığında ise, eşdeğerlik leklerinden Karekök, katsayı değerlerini en düşük seviyede göstermektedir. Öte yandan, Orta Anadolu kapsamında, birbirine çok yakın sonuçlar içermekle birlikte, OECD ve TK eşdeğerlik leklerinin bir adım ötesine geçerek, Betti eşdeğerlik leğinin ürettiği yoksulluk değerleri, Oxford leklerine daha yakın değerler sunmaktadır. Sonuç olarak, eşdeğerlik bazında Orta Anadolu bölgesi geneli yoksulluk hesaplamaları için Oxford eşdeğerlik leklerinin yüksek değerler çıkardığı ve başta Kanada ve Fuchs eşdeğerlik ölçekleri olmak üzere diğer eşdeğerlik leklerinin ise düşük değerler üreterek, kitlesel ve bölgesel çıkarımın genel formunun bozulmadığı söylenebilir.

**Tablo 3.9. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri
(İBBS 1.Düzey TR8 Batı Karadeniz)**

	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı	Kafa Sayısı	Yoksulluk Ağırlı	Yoksulluk Ağırlının Karesi	Sen	Gini	SST	Watts
Hanehalkı	18516	541548	0.122	0.030	0.012	0.043	0.332	0.057	4.064
Ösiz	4852	587943	0.133	0.035	0.014	0.049	0.370	0.067	4.832
Karekök	9360	443060	0.100	0.023	0.009	0.033	0.326	0.044	3.114
Kanada	8712	450593	0.102	0.024	0.009	0.034	0.333	0.047	3.346
Bernier	8256	463978	0.105	0.025	0.010	0.035	0.336	0.048	3.381
Fuchs	6376	420560	0.095	0.024	0.010	0.034	0.342	0.046	3.307
OxfordA	6400	495672	0.112	0.028	0.011	0.040	0.347	0.055	3.921
OECD	7972	468896	0.106	0.026	0.010	0.037	0.335	0.050	3.576
OxfordB	5970	507622	0.115	0.029	0.012	0.041	0.351	0.056	3.982
Abduak	7538	422257	0.095	0.023	0.009	0.032	0.332	0.045	3.194
TÜİK	7243	464588	0.105	0.025	0.010	0.035	0.336	0.048	3.414
Betti	6927	458205	0.103	0.027	0.011	0.038	0.341	0.052	3.727

Kaynak: TÜİK GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: 1. Gelirlerin referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

2. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50'si dikkate alınarak yoksulluk sınırı hesaplanmıştır.

Batı Karadeniz (TR8) değerleri (Tablo 3.9) incelendiğinde, bu bölge özelinde doğrudan hanehalkı gelirin kullanıldığı hesaplamalarda, Hanehalkı ölçeği en yüksek yoksulluk sınırını vermekte, ancak Türkiye genelinden farklı olarak, yoksulluk değerlerinden hiçbirini en düşük çıkarmamaktadır. Bu bölge özelinde yoksulluk göstergelerini en düşük bulan eşdeğerlik ölçeklerinin, birbirine çok yakın sonuçlar içermekle birlikte, sırasıyla Abduak, Karekök ve Fuchs olduğu görülmektedir. Buna karşın, eşit gelir dağılımının söz konusu olduğu Ösiz ölçeği ile en düşük yoksulluk sınırına ulaşılmakta ve en yüksek yoksulluk değerleri üretilmektedir. Bu bölgede, yoksulluk sınırını en düşük gösteren ve yoksulluk göstergelerini en yüksek hesaplayan eşdeğerlik ölçeği OxfordB olmakta ve bu ölçeği, gelir ve yoksulluk değerleri hesabında ona en yakın yüksek değerleri veren OxfordA eşdeğerlik ölçeği izlemektedir. Gini katsayısına bakıldığında ise, eşdeğerlik ölçeklerinden Karekök, katsayı değerlerini en düşük seviyede hesaplamaktadır. Öte yandan, Batı Karadeniz kapsamında, birbirine çok yakın değerler vermekle birlikte, OECD ve TÜİK eşdeğerlik ölçeklerinin bir adım ötesine geçerek, Betti eşdeğerlik ölçeğinin ürettiği yoksulluk değerleri, Oxford ölçeklerine daha yakın değerler sunmaktadır. Sonuç olarak, eşdeğerlik bazında Batı Karadeniz bölgesi geneli yoksulluk hesaplamaları için Oxford eşdeğerlik ölçeklerinin yüksek değerler çıkardığı ve başta Abduak, Karekök ve Fuchs eşdeğerlik ölçekleri olmak üzere diğer eşdeğerlik ölçeklerinin ise düşük değerler üreterek, kitlesel ve bölgesel çıkarımın aynı şekilde kaldığı söylenebilir.

**Tablo 3.10. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri
(İBBS 1.Düzey TR9 Doğu Karadeniz)**

	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı	Kafa Sayısı	Yoksulluk Ağırlı	Yoksulluk Ağırlının Karesi	Sen	Gini	SST	Watts
Hanehalkı	18626	277534	0.108	0.021	0.007	0.030	0.302	0.040	2.600
Ösiz	4369	212874	0.082	0.016	0.004	0.022	0.365	0.032	1.915
Karekök	8835	178501	0.069	0.011	0.003	0.015	0.308	0.021	1.255
Kanada	8244	188634	0.073	0.011	0.003	0.015	0.320	0.022	1.301
Bernier	7816	187204	0.073	0.012	0.003	0.016	0.322	0.023	1.346
Fuchs	6169	132253	0.051	0.009	0.002	0.012	0.330	0.017	0.982
OxfordA	6056	184302	0.071	0.014	0.004	0.018	0.340	0.027	1.626
OECD	7665	192514	0.075	0.013	0.003	0.018	0.325	0.026	1.515
OxfordB	5600	184540	0.071	0.013	0.003	0.017	0.344	0.025	1.492
Abduak	7092	179251	0.069	0.010	0.002	0.014	0.318	0.019	1.119
TÜİK	6770	186371	0.072	0.012	0.003	0.016	0.323	0.023	1.325
Betti	6607	195476	0.076	0.013	0.003	0.018	0.333	0.025	1.493

Kaynak: TÜİK GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: 1. Gelirlerin referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

2. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50'si dikkate alınarak yoksulluk sınırı hesaplanmıştır.

Doğu Karadeniz (TR9) değerleri (Tablo 3.10) incelendiğinde, bu bölge özelinde doğrudan hanehalkı gelirin gözetildiği hesaplamalarda, Hanehalkı ölçeği en yüksek yoksulluk sınırını vermekte, ancak Türkiye genelinden farklı olarak, yoksulluk değerlerinden hiçbirini en düşük çıkarmamakta, aksine yoksulluk değerlerinin çoğunu (Gini hariç) en yüksek veren ölçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölge özelinde yoksulluk göstergelerinin çoğunu (Gini hariç) en düşük bulan eşdeğerlik ölçeği Fuchs olmakta ve onun ardından, hesapladığı düşük değerler ile Abduak eşdeğerlik ölçeği gelmektedir. Buna karşın, eşit gelir dağılımının temel alındığı Ösiz ölçeği ise, en düşük yoksulluk sınırını bulmakta ve hesapladığı yüksek yoksulluk değerleri ile yoksulluk değerlerini en yüksek çıkaran Hanehalkı ölçeğinin hemen ardında yer almaktadır. Bu bölgede, yoksulluk sınırını en düşük gösteren eşdeğerlik ölçeği OxfordB iken, yoksulluk göstergelerinin çoğunu (yoksul sayısı, kafa sayısı ve Gini hariç) en yüksek hesaplayan eşdeğerlik ölçeği OxfordA olmaktadır. Gini katsayısına bakıldığında ise, eşdeğerlik ölçeklerinden Karekök, katsayı değerlerini en düşük seviyede bulmaktadır. Bu bölgede, TÜİK eşdeğerlik ölçeği ile Bernier eşdeğerlik ölçeğinin gelir ve yoksulluk değerleri birbirine oldukça yakın görünmektedir. Öte yandan, Doğu Karadeniz kapsamında, TÜİK eşdeğerlik ölçeğini gerisinde bırakarak, birbirine çok yakın değerler içeren Betti ve OECD eşdeğerlik ölçeklerinin ürettiği yoksulluk değerleri, OxfordA eşdeğerlik ölçeğine daha yakın değerler sunmaktadır. Sonuç olarak, eşdeğerlik bazında Doğu Karadeniz bölgesi geneli yoksulluk hesaplamaları için Oxford eşdeğerlik ölçeklerinden OxfordA'nın yüksek değerler çıkardığı ve başta Fuchs ve Abduak eşdeğerlik ölçekleri olmak üzere diğer eşdeğerlik ölçeklerinin ise düşük değerler üreterek, kitlesel ve bölgesel çıkarımın değişmeden devam ettiği söylenebilir.

**Tablo 3.11. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri
(İBBS 1.Düzey TRA Kuzeydoğu Anadolu)**

	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı	Kafa Sayısı	Yoksulluk Ağırlığı	Yoksulluk Ağırlığının Karesi	Sen	Gini	SST	Watts
Hanehalkı	17315	242510	0.114	0.029	0.012	0.041	0.320	0.056	3.841
Ösüz	3410	289064	0.136	0.034	0.013	0.048	0.366	0.065	4.468
Karekök	7732	233717	0.110	0.025	0.010	0.037	0.317	0.049	3.265
Kanada	6857	217711	0.102	0.025	0.010	0.036	0.324	0.048	3.271
Bernier	6487	220143	0.103	0.025	0.010	0.036	0.328	0.049	3.322
Fuchs	5094	215325	0.101	0.023	0.009	0.034	0.319	0.045	3.054
OxfordA	4815	249468	0.117	0.028	0.011	0.041	0.339	0.055	3.691
OECD	6188	217454	0.102	0.025	0.010	0.036	0.324	0.049	3.274
OxfordB	4477	253862	0.119	0.029	0.011	0.041	0.341	0.056	3.769
Abduak	6073	213573	0.100	0.025	0.010	0.035	0.319	0.048	3.237
TÜİK	5768	240025	0.113	0.027	0.011	0.039	0.327	0.053	3.577
Betti	5311	229508	0.108	0.026	0.010	0.037	0.329	0.050	3.335

Kaynak: TÜİK GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: 1. Gelirlerin referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

2. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50'si dikkate alınarak yoksulluk sınırı hesaplanmıştır.

Kuzeydoğu Anadolu (TRA) değerleri (Tablo 3.11) incelendiğinde, bu bölge özelinde doğrudan hanehalkı gelirine bağlı yapılan hesaplamalarda, Hanehalkı ölçeği ile en yüksek yoksulluk sınırına ulaşılmakta, ancak Türkiye genelinden farklı olarak, yoksulluk değerlerinden hiçbiri en düşük çıkmamaktadır. Bu bölge özelinde yoksulluk göstergelerinin çoğunu (yoksul sayısı, kafa sayısı ve Gini hariç) en düşük bulan eşdeğerlik ölçeği Fuchs olmakta ve onu, hesapladığı düşük değerler ile Abduak eşdeğerlik ölçeği takip etmektedir. Buna karşın, ölçek ekonomisinin yok sayıldığı Ösiz ölçeği ile en düşük yoksulluk sınırına ulaşılmakta ve en yüksek yoksulluk değerleri üretilmektedir. Bu bölgede, yoksulluk sınırını en düşük gösteren ve yoksulluk göstergelerini en yüksek hesaplayan eşdeğerlik ölçeği OxfordB olmakta ve bu ölçeği, gelir ve yoksulluk değerleri hesabında ona en yakın yüksek değerleri veren OxfordA eşdeğerlik ölçeği izlemektedir. Gini katsayısına bakıldığında ise, eşdeğerlik ölçeklerinden Karekök, katsayı değerlerini en düşük seviyede göstermektedir. Bu bölgede, OECD ve Kanada eşdeğerlik ölçeklerinin yoksulluk değerleri birbirine oldukça yakındır. Öte yandan, Kuzeydoğu Anadolu kapsamında, Betti eşdeğerlik ölçeğini gerisinde bırakarak, TÜİK eşdeğerlik ölçeğinin ürettiği yoksulluk değerleri, Oxford ölçeklerine daha yakın değerler sunmaktadır. Sonuç olarak, eşdeğerlik bazında Kuzeydoğu Anadolu bölgesi geneli yoksulluk hesaplamaları için Oxford eşdeğerlik ölçeklerinin yüksek değerler çıkardığı ve başta Fuchs ve Abduak eşdeğerlik ölçekleri olmak üzere diğer eşdeğerlik ölçeklerinin ise düşük değerler üreterek, kitlesel ve bölgesel çıkarımın aynı formunu koruduğu söylenebilir.

**Tablo 3.12. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri
(İBBS 1.Düzey TRB Ortadoğu Anadolu)**

	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı	Kafa Sayısı	Yoksulluk Ağırlı	Yoksulluk Ağırlının Karesi	Sen	Gini	SST	Watts
Hanchalkı	15332	436844	0.116	0.030	0.013	0.044	0.333	0.058	4.159
Ösiz	2692	478894	0.128	0.033	0.014	0.048	0.418	0.064	4.584
Karekök	6529	381503	0.102	0.027	0.012	0.039	0.348	0.053	3.792
Kanada	5615	362614	0.097	0.026	0.011	0.037	0.365	0.050	3.590
Bernier	5384	401226	0.107	0.027	0.012	0.040	0.368	0.053	3.779
Fuchs	4092	334037	0.089	0.023	0.010	0.034	0.370	0.046	3.253
OxfordA	3810	388468	0.104	0.027	0.012	0.039	0.388	0.052	3.709
OECD	4986	354493	0.095	0.025	0.011	0.036	0.369	0.048	3.412
OxfordB	3562	401079	0.107	0.028	0.012	0.041	0.391	0.054	3.883
Abduak	4919	331333	0.088	0.025	0.011	0.035	0.359	0.048	3.443
TÜİK	4672	411571	0.110	0.027	0.012	0.041	0.367	0.053	3.790
Betti	4301	350136	0.093	0.025	0.011	0.037	0.377	0.050	3.535

Kaynak: TÜİK GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: 1. Gelirlerin referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

2. Eşdeğer hanchalkı kullanılabılır medyan gelirin %50'si dikkate alınarak yoksulluk sınırı hesaplanmıştır.

Ortadoğu Anadolu (TRB) değerleri (Tablo 3.12) incelendiğinde, Türkiye genelinde olduğu gibi bu bölge özelinde de doğrudan hanehalkı gelirin kullanıldığı hesaplamalarda, Hanehalkı ölçeği en yüksek yoksulluk sınırını vermekte, ancak yoksulluk değerlerinden hiçbirini en düşük çıkarmamaktadır. Bu bölge özelinde yoksulluk göstergelerinin çoğunu (yoksul sayısı, kafa sayısı ve Gini hariç) en düşük bulan eşdeğerlik ölçeği Fuchs olmakta ve onun ardından, hesapladığı düşük değerler ile Abduak eşdeğerlik ölçeği gelmektedir. Buna karşın, ölçek ekonomisinin gözetilmediği Ösüz ölçeği ile en düşük yoksulluk sınırına ulaşılmakta ve en yüksek yoksulluk değerleri üretilmektedir. Bu bölgede, yoksulluk sınırını en düşük gösteren ve yoksulluk göstergelerini en yüksek hesaplayan eşdeğerlik ölçeği OxfordB olmakta ve bu ölçeği, yoksulluk değerleri hesabında ona en yakın yüksek değerleri veren TÜİK başta olmak üzere, sırasıyla Bernier ve OxfordA eşdeğerlik ölçekleri izlemektedir. Gini katsayısına bakıldığında ise, Karekök eşdeğerlik ölçeği, katsayı değerlerini en düşük seviyede vermektedir. Öte yandan, Ortadoğu Anadolu kapsamında, birbirine benzer değerler veren OECD ve Betti eşdeğerlik ölçeklerinin bir adım ötesine geçerek, TÜİK eşdeğerlik ölçeğinin ürettiği yoksulluk değerleri, Oxford ölçeklerine daha yakın değerler sunmaktadır. Sonuç olarak, eşdeğerlik bazında Ortadoğu Anadolu bölgesi geneli yoksulluk hesaplamaları için Oxford eşdeğerlik ölçeklerinin yüksek değerler çıkardığı ve başta Fuchs ve Abduak eşdeğerlik ölçekleri olmak üzere diğer eşdeğerlik ölçeklerinin ise düşük değerler üreterek, kitlesel ve bölgesel çıkarımın değişime uğramadığı söylenebilir.

**Tablo 3.13. Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Gelir ve Yoksulluk Değerleri
(İBBS 1.Düzey TRC Güneydoğu Anadolu)**

	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı	Kafa Sayısı	Yoksulluk Ağırlı	Yoksulluk Ağırlının Karesi	Sen	Gini	SST	Watts
Hanehalkı	13240	751562	0.089	0.022	0.009	0.032	0.334	0.044	3.068
Ösüz	2294	1043417	0.123	0.033	0.013	0.045	0.406	0.063	4.362
Karekök	5471	823842	0.097	0.022	0.008	0.032	0.346	0.043	2.955
Kanada	4779	835865	0.098	0.023	0.009	0.033	0.356	0.045	3.038
Bernier	4473	801348	0.094	0.022	0.009	0.032	0.359	0.044	2.970
Fuchs	3585	788978	0.093	0.021	0.007	0.029	0.352	0.040	2.709
OxfordA	3260	910568	0.107	0.025	0.010	0.036	0.375	0.049	3.335
OECD	4332	855616	0.101	0.023	0.009	0.033	0.358	0.045	3.066
OxfordB	3052	917143	0.108	0.026	0.010	0.037	0.378	0.051	3.433
Abduak	4257	842814	0.099	0.022	0.008	0.032	0.351	0.044	2.958
TÜİK	3966	860000	0.101	0.024	0.009	0.035	0.361	0.048	3.240
Betti	3702	842909	0.099	0.024	0.009	0.033	0.363	0.046	3.110

Kaynak: TÜİK GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: 1. Gelirlerin referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

2. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50'si dikkate alınarak yoksulluk sınırı hesaplanmıştır.

Güneydoğu Anadolu (TRC) değerleri (Tablo 3.13) incelendiğinde, bu bölge özelinde doğrudan hanehalkı gelirin baz alındığı hesaplamalarda, Hanehalkı ölçeği ile en yüksek yoksulluk sınırına ulaşılmakta, ancak Türkiye genelinden farklı olarak, yoksulluk değerlerinden hiçbiri en düşük çıkmamaktadır. Bu bölge özelinde yoksulluk göstergelerinin çoğunu (Gini hariç) en düşük bulan eşdeğerlik ölçeği Fuchs olmakta ve bu ölçeği, yoksulluk değerleri hesabında ona en yakın düşük değerleri veren Karekök başta olmak üzere, sırasıyla Bernier ve Abduak eşdeğerlik ölçekleri izlemektedir. Buna karşın, ölçek ekonomisinin göz ardı edildiği Ösiz ölçeği ile en düşük yoksulluk sınırına ulaşılmakta ve en yüksek yoksulluk değerleri üretilmektedir. Bu bölgede, yoksulluk sınırını en düşük gösteren ve yoksulluk göstergelerini en yüksek hesaplayan eşdeğerlik ölçeği OxfordB olmakta ve bu ölçeği, gelir ve yoksulluk değerleri hesabında ona en yakın yüksek değerleri veren OxfordA eşdeğerlik ölçeği izlemektedir. Gini katsayısına bakıldığında ise, eşdeğerlik ölçeklerinden Abduak, katsayı değerini en düşük seviyede hesaplayan Karekök eşdeğerlik ölçeğinin hemen ardından gelmektedir. Bu bölgede, OECD eşdeğerlik ölçeği ile Kanada eşdeğerlik ölçeğinin yoksulluk değerleri birbirine oldukça yakındır. Öte yandan, Güneydoğu Anadolu kapsamında, Betti eşdeğerlik ölçeğini gerisinde bırakarak, TÜİK eşdeğerlik ölçeğinin ürettiği yoksulluk değerleri, Oxford ölçeklerine daha yakın değerler vermektedir. Sonuç olarak, eşdeğerlik bazında Güneydoğu Anadolu bölgesi geneli yoksulluk hesaplamaları için Oxford eşdeğerlik ölçeklerinin yüksek değerler çıkardığı ve başta Fuchs ve Karekök eşdeğerlik ölçekleri olmak üzere diğer eşdeğerlik ölçeklerinin ise düşük değerler üreterek, kitlesel ve bölgesel çıkarımın ilk halini yansıttığı söylenebilir.

3.3. Bölüm Özeti

Bu bölümünde ilk olarak çalışmanın konusu ve özgün değeri belirtilmiş ve kısaca çalışmadaki amaç, kapsam ve yönteme değinilerek, bu başlıklar altında literatüre yapılması umulan katkıya, çalışmadaki esas amaca ve bu amaca erişmek için ulaşılmaması planlanan alt amaçlara, çalışmada kullanılan veri setine dair bilgilere, yoksulluk ölçümünde temel gösterge seçiminin “gelir” oluşuna dair gerekçeye, çalışma kapsamında belirlenen yoksulluk sınırına, yoksulluk açığı endeksi hesabında TÜİK ile olan yöntem farklılığına ve hesaplamaların gerçekleştirilmesinde kullanılan programlara yer

verilmiştir. Ardından, çalışmanın temel hipotezi olan “*kullanılan eşdeğerlik ölçeklerindeki yapı farklılıklarının doğal bir sonucu olarak, yoksulluk göstergelerinde de farklı sonuçların ortaya çıkacak oluşu*” tabanında, gelir eşitsizliği ve yoksulluk tahminlerinde eşdeğerlik ölçeği seçimine olan duyarlılık, kitlesel (Türkiye) ve bölgesel bir perspektifte keşfedilmeye çalışılmıştır. Sonrasında, eşdeğerlik ölçek seçiminin yoksulluk değerleri üzerine etkileri, kitlesel (Türkiye) ve bölgesel düzeyde tablolar halinde sunulmuştur. Daha sonra ise, çalışma hesaplamalarının sunulduğu tablolardan hareketle, her tabloyla ilgili ayrı ayrı yorum yapılmış ve sonuçlara ilişkin çıkarımlarda bulunulmuştur.

Yapılan analiz sonucunda, yoksulluk endekslerinin hesaplanması için seçilen eşdeğerlik ölçeklerinin, çalışmanın temel hipotezine uygun olarak, yoksulluk değerleri üzerinde önemli ölçüde etkiye sahip olduğu görülmüş ve temel yoksulluk göstergelerinin kitlesel (Türkiye) ve bölgesel düzeyde eşdeğerlik ölçeği seçimine göre değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. Analiz ile birlikte Türkiye genelinde ve bölgeler özelinde, eşdeğerlik bazında yoksulluk hesaplamaları için Oxford eşdeğerlik ölçeklerinin yüksek değerler çıkardığı ve başta Fuchs eşdeğerlik ölçeği olmak üzere diğer eşdeğerlik ölçeklerinin ise düşük değerler ürettiği ve bahsi geçen bu durumun, kitlesel (Türkiye) ve bölgesel çıkarımda genel formu oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Gelir eşitsizliği ve yoksulluk tahminlerinde eşdeğerlik ölçeği seçimine olan duyarlılığın kitlesel (Türkiye) ve bölgesel bir perspektifte keşfedilmeye çalışıldığı bu çalışmada, yoksulluk olgusunun kavramsal boyutu ele alınarak literatürde öne çıkan yoksulluk tanımlamalarına değinilmiş ve yoksulluğun tanımlanmasındaki karmaşıklık ve sınırlarının belirlenmesindeki güçlük ortaya konulmuştur. Ardından, çalışma kapsamında uluslararası kuruluşların yöntemleri ve uluslararası literatür dikkate alınarak belirlenmiş temel yoksulluk ölçüm yaklaşımları ve bu yaklaşımların hesaplanmasında etkili olan belli başlı eşdeğerlik ölçekleri tanıtılmıştır. Sonrasında, bahsedilen yoksulluk göstergeleri her bir eşdeğerlik ölçeğine göre, TÜİK GYKA 2017 Mikro Veri Seti (Kesit) CD'sinden temin edilen veriler dâhilinde hesaplanarak endekslerin gelişimi incelenmiş ve farklı eşdeğerlik ölçeklerinin parasal yaklaşım çerçevesinde ölçülen gelir ve yoksulluk değerlerine etkileri kitlesel (Türkiye) ve İBBS 1.Düzye ayırımına göre belirlenmiş bölgesel düzeyde ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmanın bulgularına göre, yoksulluk endekslerinin hesaplanması için seçilen eşdeğerlilik ölçeklerinin, çalışmanın temel hipotezi olan *“kullanılan eşdeğerlik ölçeklerindeki yapı farklılıklarının doğal bir sonucu olarak, yoksulluk göstergelerinde de farklı sonuçların ortaya çıkacak oluşu”* tabanında, yoksulluk değerleri üzerinde önemli ölçüde farklı etkilere sahip olduğu görülmüştür. Buna göre, kitlesel (Türkiye) ve bölgesel düzeyde yoksulluk değerlerinde elde edilen bazı önemli bulgulara ait özet, ‘analiz birimi, yüksek değer çıkaran eşdeğer ölçek(ler); düşük değer çıkaran eşdeğer ölçek(ler)’ sıralaması ile aşağıdaki gibidir:

- Türkiye, Oxford eşdeğerlik ölçekleri; Karekök ve Fuchs eşdeğerlik ölçeği.
- İstanbul (TR1), Oxford eşdeğerlik ölçekleri; Fuchs eşdeğerlik ölçeği.
- Batı Marmara (TR2), Oxford eşdeğerlik ölçekleri; Fuchs eşdeğerlik ölçeği.
- Ege (TR3), Oxford eşdeğerlik ölçekleri; Fuchs ve OECD eşdeğerlik ölçeği.
- Doğu Marmara (TR4), Oxford eşdeğerlik ölçekleri; Kanada ve Fuchs eşdeğerlik ölçeği.
- Batı Anadolu (TR5), Oxford eşdeğerlik ölçekleri; Karekök ve Fuchs eşdeğerlik ölçeği.

- Akdeniz (TR6), Oxford eşdeğerlik ölçekleri; Fuchs ve Karekök eşdeğerlik ölçeği.
- Orta Anadolu (TR7), Oxford eşdeğerlik ölçekleri; Kanada ve Fuchs eşdeğerlik ölçeği.
- Batı Karadeniz (TR8), Oxford eşdeğerlik ölçekleri; Abduak, Karekök ve Fuchs eşdeğerlik ölçeği.
- Doğu Karadeniz (TR9), Oxford eşdeğerlik ölçeklerinden OxfordA; Fuchs ve Abduak eşdeğerlik ölçeği.
- Kuzeydoğu Anadolu (TRA), Oxford eşdeğerlik ölçekleri; Fuchs ve Abduak eşdeğerlik ölçeği.
- Ortadoğu Anadolu (TRB), Oxford eşdeğerlik ölçekleri; Fuchs ve Abduak eşdeğerlik ölçeği.
- Güneydoğu Anadolu (TRC), Oxford eşdeğerlik ölçekleri; Fuchs ve Karekök eşdeğerlik ölçeği.

Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgulardan hareketle, Türkiye genelinde ve bölgeler özelinde, eşdeğerlik bazında yoksulluk hesaplamaları için Oxford eşdeğerlik ölçeklerinin yüksek değerler çıkardığı, başta Fuchs eşdeğerlik ölçeği olmak üzere diğer eşdeğerlik ölçeklerinin ise düşük değerler ürettiği ve bahsi geçen bu durumun, kitlesel (Türkiye) ve bölgesel çıkarımda genel formu oluşturduğu tespit edilmiştir.

Bu tez çalışması kapsamında yapılan analizde, gelir ve yoksulluk değerlerinin eşdeğerlik ölçeği seçimine ne kadar duyarlı olduğu hesaplanırken, Türkiye özelinde eşdeğerlik ölçeği çeşitliliğinin yokluğu, gelişmiş ülkeler tarafından oluşturulan ölçeklerin ağırlıklı olarak kullanımını gerektirmiştir. Bu durum, gelişmiş ülkelerce ilgililik ilkesi esasına göre oluşturulmuş eşdeğerlik ölçeklerinin, Türkiye'nin yaşam şart ve standartlarını ne kadar doğru yansıttığı yönünde soruları beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, yoksulluk istatistiklerinde çok önemli bir yere sahip olan ilgililik ilkesi kapsamında, incelenecek ülkeye/bölgeye has eşdeğerlik ölçeklerinin kullanımı, doğru sonuçlara ulaşılmasında son derece önemlidir. Bu açıdan, Lancaster vd. (1999: 456) çalışmasında ifade edildiği gibi, *eşitsizlik karşılaştırmalarında farklı ülkeler için aynı ölçek değerini kullanmanın akıllıca olmayacağı* fikri, Garbuszus vd. (2018: 16) çalışmasında yer alan ibarede olduğu gibi, *gelir eşitsizliği ve yoksulluk araştırmalarında*

hemen hemen standart olarak kullanılmasına rağmen düzeltilmiş OECD ölçeğinin aktif rolünün düşünülmesi ve bu ölçeğin kullanımının tekrar gözden geçirilmesi gerektiği söylemi ve Sahra Altı Afrika Ekonomik ve İstatistiksel Gözlemevi (AFRISTAT) (2009: 33) çalışmasında belirtildiği gibi, *birçok ülkenin yerel gerçekleriyle uyuşmadığını düşündüğü standart eşdeğerlik ölçeklerini kullanmamayı tercih etmesi* durumu, ülkelerin yerel gerçeklerini yansıtacak eşdeğerlik ölçeklerinin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu doğrultuda, Betti vd. (2017) çalışmasında, hane üyeleri yaş unsurunun kullanıldığı demografik gruplara ayrılarak, Türkiye'ye özgü eşdeğerlik ölçekleri oluşturulmuştur. Ancak, yaş unsuru haricinde farklı parametrelere göre Türkiye'ye özgü eşdeğerlik ölçeği çeşitliliğinin yokluğu, hâlihazırda önemli bir eksik olarak devamlılığını korumaktadır. Bu bağlamda, Türkiye özelinde gelir ve yoksulluk göstergelerinin inceleneceği ileriki çalışmalar için, araştırmaların bilimsel niteliğini ve güvenilirliğini yükseltmek adına, şu tavsiyelerde bulunmaktadır:

- Eşdeğerlik ölçeklerine göre eşdeğer hanehalkı büyüklükleri hesaplanırken temel olarak kullanılan yaş unsurunun yanı sıra, hanehalkı tüketiminde etkili olabilecek bir diğer önemli demografik değişken de cinsiyet faktörüdür. Haneyi oluşturan çocuk, yetişkin ya da yaşlı tüm üyelerin cinsiyet faktörüne göre ihtiyaçları dâhilinde tüketim kalıpları ve/veya düzeyleri arasında farklılıklar olabilmektedir. Dolayısıyla, hanehalkının cinsiyet faktörünün de gözetildiği demografik gruplara göre ayrılması, harcama farklılıklarının daha doğru bir şekilde yansıtılabilmesini sağlayacaktır. Bu nedenle, Türkiye için ilgililik ilkesi baz alınarak yaş unsuru ile birlikte cinsiyet faktörünün de denklem yapısına dâhil edileceği eşdeğerlik ölçeklerinin geliştirilmesi gerekmektedir.
- Demografik özellikler haricinde tüketimde etkili olabilecek bir diğer önemli değişken türü de ülkeler arasındaki yapısal farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Buna göre, eşdeğer hanehalkı büyüklükleri hesaplanırken kent-kır ayrımı, ülkeler arasındaki yapısal farklılıkların en önemlilerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşdeğerlik ölçeklerinin gelişmiş ülkeler tarafından oluşturulması ve ilgililik ilkesi esasına göre o ülkelerde hâkim olan yaşam biçimi, kültür, sosyal durum ve normlar gibi çeşitli hususlara uygun olarak düzenlenmesi, yoksulluk çalışmalarında

lkeler arasındaki yapısal farklılıkların dikkate alınması gerektiğini göstermekte ve çalışmanın yapılacağı ülke için uygun ölçek seçiminde (eğer yok ise de oluşturulmasında) yapısal farklılıkların göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir. Bu farklılıklara dikkat edilmesini gerekli kılan en önemli neden, ölçek geliştiren ülkelerin kırsal nüfus oranlarının azlığı nedeniyle mevcut ölçeklerin kır özelinde değerlendirme gerekliliğinin düşük olmasıdır. Bu bakımdan, kırsal nüfus oranı yüksek olan ülkeler arasında yer alan Türkiye için ilgililik ilkesi temel alınarak yaş unsuru ile birlikte, 2012 yılında çıkan ‘büyükşehir yasaı’ nedeniyle TK tarafından resmi istatistiklerde kullanılagelen kent-kır ayrımının yiten anlamında yeni tanımlamanın oluşturulmasının ardından, kentsel-kırsal alan ayrımının da eşitliğine yansıtılacağı eşdeğerlik leklerinin geliştirilmesi önemli bir adım olacaktır.

- Yapısal farklılıkların ülkeler arasındaki en önemli belirleyicilerinden olan kent-kır ayrımının bir benzeri de, ülkeleri oluşturan bölgeler arasında bulunmaktadır. Dolayısıyla, eşdeğer hanehalkı büyüklüklerinin hesaplanmasında bölgeler arasındaki yapısal farklılıklar da dikkate alınmalıdır. Bu doğrultuda, Türkiye için kullanılmak üzere belirtilen bölge ayrımı, TK’in de desteği ile DPT tarafından bölgesel tabanda istatistik toplamak, sosyo-ekonomik analiz yapmak ve geliştirilecek politikaların çerçevesini belirlemek amacıyla ülke genelinde tanımlanan İBBS’de yer almaktadır (bkz. EK 3). Bölgeler arasındaki yapısal farklılıkların göz ardı edilmemesi adına, Türkiye için ilgililik ilkesi esas alınarak yaş unsuru ile birlikte, hâlihazırda ‘İBBS 1.Düzey’ olarak tanımlanan bölgesel sınıf ayrımının da denkliğine ekleneceği eşdeğerlik leklerinin geliştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- AABERGE Rolf and MELBY Ingrid; (1998), “The Sensitivity of Income Inequality to Choice of Equivalence Scales”, **Review of Income and Wealth**, 44(4), pp. 565-569.
- AKTAN C. Can ve VURAL İ. Yaşar; (2002), “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, iç. Coşkun Can AKTAN (Ed.), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.
- ALBAYRAK Özlem; (2003), Refah İktisadının Teorik Temelleri: Piyasa ve Refah İlişkisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ALBAYRAK Özlem; (2013), “Türkiye’de Reel Gelirlerin Gelişimi: 2003-2010”, iç. Tuncer BULUTAY, Selim SOYDEMİR ve Dilek ÖZKÖK ÇUBUKÇU (Ed.), **Prof. Dr. İsmail Türk’e Armağan**, Mülkiyeliler Birliği Yayını, ss. 625-649.
- ALCOCK Pete; (1993), **Understanding Poverty**, Second Edition, Macmillan, London.
- ASRA Abuzar and SANTOS-FRANCISCO Vivian; (2003), “Poverty Line: Eight Countries’ Experiences and the Issue of Specificity and Consistency”, iç. Christopher M. EDMONDS (Ed.), **Reducing Poverty in Asia: Emerging Issues in Growth, Targeting, and Measurement**, Edward Elgar Publishing, Massachusetts, pp. 173-196.
- ATKINSON Anthony B.; (1995), **Incomes and the Welfare State: Essays on Britain and Europe**, Cambridge University Press, Oxford.
- BAĞLI M. Selim; (2011), “Etkinlik-Eşitlik Çelişkisi Bağlamında Yeniden Dağıtım Politikalarının Sosyal Refah Üzerindeki Etkisi”, **Maliye Dergisi**, 161, ss. 259-282.
- BANKS James and JOHNSON Paul; (1994), “Equivalence Scale Relativities Revisited”, **The Economic Journal**, 104(425), pp. 883-890.

- BETSON David; (1996), “Is Everything Relative? The Role of Equivalence Scales in Poverty Measurement”, Unpublished Manuscript, University of Notre Dame, pp. 1-43.
- BETTI Gianni and LUNDGREN Lars; (2012), “The Impact of Remittances and Equivalence Scales on Poverty in Tajikistan”, **Central Asian Survey**, 31(4), pp. 395-408.
- BETTI Gianni, KARADAG Mehmet A., SARICA Ozlem and UCAR Baris; (2016), “How to Reduce the Impact of Equivalence Scales on Poverty Measurement: Evidence from Turkey”, **Social Indicators Research**, 132(3), pp. 1023-1035.
- BETTI Gianni, KARADAG Mehmet A., SARICA Ozlem and UCAR Baris; (2017), “Regional Differences in Equivalence Scales in Turkey”, **Economy of Region**, 13(1), pp. 63-69.
- BETTI Gianni; (2014), “The Effect of Equivalence Scales on Poverty at Oblast Level in Ukraine”, **Economy of Region**, 2, pp. 78-88.
- BEYENE Berhe M.; (2010), “How Sensitive Are Poverty Measures to the Choice of Equivalence Scale and Unit of Analysis? Evidence from Urban Ethiopia”, **In Proceedings of the Seventh International Conference on the Ethiopian Economy**, 1, pp. 115-149.
- BISHOP John, GRODNER Andrew, LIU Haiyong and AHAMDANECH-ZARCO Ismael; (2014), “Subjective Poverty Equivalence Scales for Euro Zone Countries”, **The Journal of Economic Inequality**, 12(2), pp. 265-278.
- BLACKLOW Paul; (2002), *Inequality, Welfare, Household Composition and Prices: A Comparative Study on Australian and Canadian Data*, University of Tasmania School of Economics Published PhD Thesis, Hobart.
- BLACKORBY Charles and DONALDSON David; (1993), “Household Equivalence Scales and Welfare Comparisons: A Comment”, **Journal of Public Economics**, 50(1), pp. 143-146.

- BLAYLOCK James R.; (1991), “The Impact of Equivalence Scales on the Analysis of Income and Food Spending Distributions”, **Western Journal of Agricultural Economics**, 16(1), pp. 11-20.
- BRADBURY Bruce; (1997), “Measuring Poverty Changes With Bounded Equivalence Scales: Australia in the 1980s”, **Economica**, 64(254), pp. 245-264.
- BUGRA Ayse and KEYDER Caglar; (2003), “New Poverty and the Changing Welfare Regime of Turkey”, **Report Prepared for the United Nations Development Programme**, pp. 1-59.
- BUHMANN Brigitte, RAINWATER Lee, SCHMAUS Guenther and SMEEDING Timothy M.; (1988), “Equivalence Scales, Well-Being, Inequality, and Poverty: Sensitivity Estimates Across Ten Countries Using the Luxembourg Income Study (LIS) Database”, **Review of Income and Wealth**, 34(2), pp. 115-142.
- BURKHAUSER Richard V., SMEEDING Timothy M. and MERZ Joachim; (1996), “Relative Inequality and Poverty in Germany and the United States Using Alternative Equivalence Scales”, **Review of Income and Wealth**, 42(4), pp. 381-400.
- CAFRI Reyhan; (2009), Adana İlinde Yoksulluğun Analizi: Sınırlı Bağımlı Değişkenli Modellerle Bir İnceleme, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- CHANFREAU Jenny and BURCHARDT Tania; (2008), “**Equivalence Scales: Rationales, Uses and Assumptions**”, <https://www2.gov.scot/resource/doc/933/0079961.pdf>, Erişim Tarihi: 23.01.2018.
- CHEUNG K. Chi-Kin and CHOU Kee-Lee; (2017), “Measuring Child Poverty in Hong Kong: Sensitivity to the Choice of Equivalence Scale”, **Social Indicators Research**, 139(3), pp. 909-921.
- COUDOUÉL Aline, HENTSCHEL Jesko S. and WODON Quentin T.; (2002), “Poverty Measurement and Analysis”, iç. Jeni KLUGMAN (Ed.), **A Sourcebook for Poverty Reduction Strategies: Volume 1 - Core Techniques and Cross-Cutting Issues**, The World Bank, Washington, DC, pp. 27-74.

- COULTER Fiona A.E., COWELL Frank A. and JENKINS Stephen P.; (1992), “Equivalence Scale Relativities and the Extent of Inequality and Poverty”, **The Economic Journal**, 102(414), pp. 1067-1082.
- COWELL Frank and MERCADER-PRATS Magda; (1999), “Equivalence Scales and Inequality”, **Distributional Analysis Research Programme**, 27, pp. 1-33.
- COX Eli Po; (1975), “Yoksulluk Nedir? Kimler Yoksuldur?”, Çev: İnan Özalp, **Adana İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, 4, ss. 48.
- CREEDY John and SLEEMAN Cath; (2005), “Adult Equivalence Scales, Inequality and Poverty”, **New Zealand Economic Papers**, 39(1), pp. 51-81.
- ÇETİN B. Işıl ve GÜN Musa; (2013), “Türkiye’de 2002-2009 Yılları Arasında Gelir Bileşenleri ve Gelir Eşitsizliğinin Analizi”, **Çalışma ve Toplum**, 36(1), ss. 253-292.
- DE VOS Klaas and ZAIDI M. Asghar; (1997), “Equivalence Scale Sensitivity of Poverty Statistics for the Member States of the European Community”, **Review of Income and Wealth**, 43(3), pp. 319-333.
- DEATON Angus S. and MUELLBAUER John; (1986), “On Measuring Child Costs: With Applications to Poor Countries”, **Journal of Political Economy**, 94(4), pp. 720-744.
- DEATON Angus; (1997), **The Analysis of Household Surveys: A Microeconomic Approach to Development Policy**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- DEMİR Ömer; (2018), <http://omer-demir.net/sosyalbilimlersozlugu/kulturel-yoksunluk>, Erişim Tarihi: 17.12.2018.
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT); (2001), **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Yayınları, Ankara.
- DREWNOWSKI Jan; (1977), “Poverty: Its Meaning and Measurement”, **Development and Change**, 8(2), pp. 183-208.

- DUCLOS Jean-Yves and ARAAR Abdelkrim; (2006), **Poverty and Equity: Measurement, Policy and Estimation with DAD**, Kluwer Academic Publishers, London.
- DUCLOS Jean-Yves and MERCADER-PRATS Magda; (1999), “Household Needs and Poverty: With Application to Spain and the UK”, **Review of Income and Wealth**, 45(1), pp. 77-98.
- DUDEL Christian, GARBUSZUS J. Marvin and SCHMIED Julian; (2017), “Assessing Differences in Household Needs: A Comparison of Approaches for the Estimation of Equivalence Scales Using German Expenditure Data”, **Ruhr Economic Papers**, 723, pp. 1-27.
- DUDEL Christian, GARBUSZUS J. Marvin, OTT Notburga and WERDING Martin; (2015), “Income Dependent Equivalence Scales, Inequality, and Poverty”, **Center for Economic Studies Information and Forschung (CESifo) Working Paper Series**, 5568, pp. 1-27.
- DUMLU Ufuk ve AYDIN Özlem; (2008), “Ekonometrik Modellerle Türkiye İçin 2006 Yılı Gini Katsayısı Tahmini”, **Ege Akademik Bakış**, 8(1), ss. 373-393.
- ÉLTETŐ Ödön and HAVASI Eva; (2002), “Impact of Choice of Equivalence Scale on Income Inequality and on Poverty Measures”, **Review of Sociology**, 8(2), pp. 137-148.
- ERDOĞAN Güzin; (2002), “Türkiye’de ve Dünyada Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirmeler”, iç. Coşkun Can AKTAN (Ed.), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.
- EROL Nihal; (2006), Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- ERUS Burçay; (2018), “Equivalence Scales and the Change in Poverty Levels Across Time: Turkish Case”, Unpublished Manuscript, Bogazici University, pp. 1-11.

- ERTEM E. Tuğba; (2015), Toplumsal Farklılaşma ve Türkiye’de Yoksulluk Sorununun Ölçümü, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- EUROPEAN STATISTICAL OFFICE (EUROSTAT); (2019), “**Income Distribution and Monetary Poverty**”, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>, Erişim Tarihi: 24.04.2019.
- FAIK Jürgen; (2011), “A New Framework of Measuring Inequality: Variable Equivalence Scales and Group-Specific Well-Being Limits–Sensitivity Findings for German Personal Income Distribution 1995-2009”, **Society for the Study of Economic Inequality Working Paper Series**, 219, pp. 1-23.
- FALTER Jean-Marc; (2006) “Equivalence Scales, Poverty Lines and Subjective Data in Switzerland”, **Swiss Journal of Economics and Statistics**, 142(2), pp. 263-284.
- FIEDL Frank; (1983), **The Minimum Wage**, Policy Studies Institute, London.
- FIGINI Paolo; (1998), “Inequality Measures, Equivalence Scales and Adjustment for Household Size and Composition”, **Luxembourg Income Study (LIS) Working Paper Series**, 185, pp. 1-34.
- FİLİZTEKİN Alpay ve ÇELİK Murat A.; (2010), “Türkiye’de Bölgesel Gelir Eşitsizliği”, **Megaron**, 5(3), ss. 116-127.
- FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION (FAO); (2005a), “**Equivalence Scales: General Aspects - Module 032**”, http://www.fao.org/docs/up/easypol/325/equiv_scales_general_032en.pdf, Erişim Tarihi: 05.01.2018.
- FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION (FAO); (2005b), “**Equivalence Scales: Subjective Methods - Module 033**”, http://www.fao.org/docs/up/easypol/326/equv_scales_subjectmtd_033EN.pdf, Erişim Tarihi: 10.01.2018.
- FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION (FAO); (2005c), “**Equivalence Scales: Objective Methods - Module 034**”, http://www.fao.org/docs/up/easypol/327/equivalencescls-objective_methods_034EN.pdf, Erişim Tarihi: 10.01.2018.

- FOSTER James and SEN Amartya; (1997), **On Ecomomic Inequality**, Clarendon Press, Oxford.
- FOSTER James, SETH Suman, LOKSHIN Michael and SAJAIA Zurab; (2013), **A Unified Approach to Measuring Poverty and Inequality: Theory and Practice**, The World Bank, Washington, DC.
- FRÉCHET Guy, LANCTÔT Pierre, MORIN Alexandre and SAVARD Frédéric; (2010), **“Equivalence Scales: An Empirical Validation”**, https://www.mess.gouv.qc.ca/publications/pdf/CEPE_Echelles_equiv_en.pdf, Erişim Tarihi: 23.01.2018.
- GARBUSZUS J. Marvin, OTT Notburga, PEHLE Sebastian and WERDING Martin; (2018), “Development of Family Income Since the 1990s: A Fresh Look at German Microdata Using Income-Dependent Equivalence Scales”, The German Socio-Economic Panel (SOEP), Berlin.
- GEDDES Mike; (2005), “International Perspectives and Policy Issues”, iç. Paul SMYTH, Tim REDDEL and Andrew JONES (Ed.), **Community and Local Governance in Australia**, UNSW Press, Sydney, pp. 1-13.
- GOTTSCHALK Peter and SMEEDING Timothy M.; (2000), “Empirical Evidence on Income Inequality in Industrialized Countries”, iç. Anthony B. ATKINSON and François BOURGUIGNON (Ed.), **Handbook of Income Distribution Volume 1**, North Holland, pp. 261-307.
- GÜNEŞ Zeynep; (2009), Türkiye'de Yoksulluk Araştırmaları: 1990 Sonrası Çalışmaların Bibliyografik Analizi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- GÜRSEL Seyfettin, LEVENT Haluk, SELİM Raziye ve SARICA Özlem; (2000), **Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Avrupa Birliği ile Karşılaştırma**, Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) Yayınları, İstanbul.
- HAUGHTON Dominique and HAUGHTON Jonathan; (2011), **Living Standards Analytics: Development Through the Lens of Household Survey Data**, Springer, New York.

- HAUGHTON Jonathan and KHANDKER Shahidur R.; (2009), **Handbook on Poverty + Inequality**, World Bank Publications, Washington, DC.
- HONG Ming-Hwang and CHENG P. Wen-Hui; (2009), “Impact of Choice of Income and Equivalence Scale on Economic Well-Being Inequality (in Chinese)”, **Taipei Economic Inquiry**, 45(1), pp. 11-63.
- HOURRIEZ Jean-Michel and LEGRIS Bernard; (1995), “Le Niveau de vie Relatif des Personnes Âgées”, **Economie et Statistique**, 283-4(3/4), pp. 137-158.
- HUNTER Boyd H., KENNEDY Steven and BIDDLE Nicholas; (2004), “Indigenous and Other Australian Poverty: Revisiting the Importance of Equivalence Scales”, **The Economic Record**, 80(251), pp. 411-422.
- IMAI Katsushi S., GAIHA Raghav and KANG Woojin; (2011), “Poverty, Inequality and Ethnic Minorities in Vietnam”, **International Review of Applied Economics**, 25(3), pp. 249-282.
- İŞİK Oğuz ve PINARCIOĞLU M. Melih; (2015), **Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği**, Onuncu Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- İBRİŞİM Nur; (2008), Yoksulluk, Yoksulluğun Ölçülmesi ve Türkiye Üzerine Analizi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- İNCEDAL Sümer; (2013), Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.
- İNCEOĞLU Metin; (2010), **Tutum Algı İletişim**, Beşinci Baskı, Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- İNSEL Ahmet; (2005), “Yoksulluk, Dışlanma ve STK’lar”, **Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları**, 6, ss. 1-19.

- İSLAMOĞLU Emel; (2018a), “Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi ve Ölçüm Yöntemleri”, http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/50975/48047/gelir_dağılımı_bölüm10.docx, Erişim Tarihi: 10.12.2018.
- İSLAMOĞLU Emel; (2018b), “Yoksulluğun Nedenleri ve Mücadele Yöntemleri”, http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/50975/48048/gelir_dağılımı_bölüm11.docx, Erişim Tarihi: 18.12.2018.
- JEAN Sylvie; (2001), “Le Revenu”, iç. INSTITUT DE LA STATISTIQUE DU QUÉBEC (Ed.), **Portrait Social du Québec: Données et Analyses**, Québec, pp. 292-316.
- JENKINS Stephen P., COWELL Frank A.; (1994), “Parametric Equivalence Scales and Scale Relativities”, **The Economic Journal**, 104(425), pp. 891-900.
- KABAŞ Tolga; (2009), Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana.
- KABAŞ Tolga; (2010), “Yoksulluk Dinamikleri: Ölçülmesi ve Kavramsal Olarak Anlaşılması İçin Literatür Taraması”, **Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler Kitabı**, Cilt 2, ss. 499-512.
- KARADAĞ Mehmet A.; (2015), Tek Boyutlu ve Çok Boyutlu Yoksulluk Ölçümleri: Türkiye Uygulaması, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- KASALAK Çiğdem; (2013), Türkiye’de Kentsel Yoksullukla Mücadelede Yerel Yönetimler, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- KEMP Murray C. and NG Yew-Kwang; (1976), “On the Existence of Social Welfare Functions, Social Orderings and Social Decision Functions”, **Economica**, 43(169), pp. 59-66.
- KHAN M. Hasan; (2000), “Rural Poverty in Developing Countries: Issues and Policies”, **International Monetary Fund (IMF) Working Papers**, 00/78, pp. 1-33.

- KIZILGÖL Özlem; (2009), Türkiye'de Yoksulluk Sorunu: Ekonometrik Bir Bakış, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- KOCATEPE Havva; (2011), Yoksulluk ve Kent Yoksulluğu: Yalova İli Örneği, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova.
- KOULOVATIANOS Christos, SCHRÖDER Carsten and SCHMIDT Ulrich; (2005), “Properties of Equivalence Scales in Different Countries”, **Journal of Economics**, 86(1), pp. 19-27.
- KUMAR T. Krishna, GORE Anil P. and SITARAMAM Vetury; (1996), “Some Conceptual and Statistical Issues on Measurement of Poverty”, **Journal of Statistical Planning and Inference**, 49(1), pp. 53-71.
- KURŞUNCU Hatice; (2006), Kentsel Yoksulluk: Diyarbakır Aziziye Mahallesi Örneği, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- L'OBSERVATOIRE ECONOMIQUE ET STATISTIQUE D'AFRIQUE SUBSAHARIENNE (AFRISTAT); (2009), “**Méthodologie d'élaboration de la Ligne de Pauvreté sur une Base Harmonisée: Bilan dans les Etats Membres d'AFRISTAT - Série Méthode No 7**”, http://www.afristat.org/contenu/pdf/rsc/methodologie_elaboration_ligne_pauv_SM7_0309.pdf, Erişim Tarihi: 13.06.2019.
- LADERCHI C. Ruggeri, SAITH Ruhi and STEWART Frances; (2003), “Does It Matter That We Do Not Agree on the Definition of Poverty? A Comparison of Four Approaches”, **Oxford Development Studies**, 31(3), pp. 243-274.
- LANCASTER Geoffrey and RAY Ranjan; (1998), “Comparison of Alternative Models of Household Equivalence Scales: the Australian Evidence on Unit Record Data”, **The Economic Record**, 74(224), pp. 1-14.
- LANCASTER Geoffrey, RAY Ranjan and VALENZUELA M. Rebecca; (1999), “A Cross-Country Study of Equivalence Scales and Expenditure Inequality on Unit

Record Household Budget Data”, **Review of Income and Wealth**, 45(4), pp. 455-482.

LAZEAR Edward P. and MICHAEL Robert T.; (1980), “Family Size and the Distribution of Real Per Capita Income”, **The American Economic Review**, 70(1), pp. 91-107.

LEWBEL Arthur and PENDAKUR Krishna; (2008), “Equivalence Scales”, iç. Steven N. DURLAUF and Lawrence E. BLUME (Ed.), **The New Palgrave Dictionary of Economics**, Second Edition, Palgrave Macmillan, New York, pp. 26-30.

LEWBEL Arthur; (1989), “Household Equivalence Scales and Welfare Comparisons”, **Journal of Public Economics**, 39(3), pp. 377-391.

LIPTON Michael; (1997), “Poverty - Are There Holes in the Consensus?”, **World Development**, 25(7), pp. 1003-1007.

LUBRANO Michel; (2017), “**The Econometrics of Inequality and Poverty Chapter 6: Equivalence Scales**”, <http://www.vcharite.univ-mrs.fr/PP/lubrano/cours/Lecture-6.pdf>, Erişim Tarihi: 06.01.2018.

MABUGHI Nyiwul and SELIM Tarek; (2006), “Poverty As Social Deprivation: A Survey”, **Review of Social Economy**, 64(2), pp. 181-204.

MADDEN David; (2000), “Relative or Absolute Poverty Lines: A New Approach”, **Review of Income and Wealth**, 46(2), pp. 181-199.

MASIKA Rachel, DE HAAN Arjan and BADEN Sally; (1997), “Urbanization and Urban Poverty: A Gender Analysis”, **A Report Prepared for the Gender Equality Unit, Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA)**, 54, pp. 1-21.

MAY Julian; (2001), “An Elusive Consensus: Definitions Measurement and Analysis of Poverty”, iç. Grinspun ALEJANDRO (Ed.), **Choices for the Poor: Lessons from National Poverty Strategies**, United Nations Development Programme, New York, pp. 22-54.

- MEMUR-SEN; (2006), **Ekonomi ve Çalışma Hayatı Terimleri Sözlüğü**, Birinci Baskı, Memur-Sen Yayınları, Ankara.
- MERZ Joachim, GARNER Thesia, SMEEDING Timothy M., FAIK Jürgen and JOHNSON David; (1994), “Two Scales, One Methodology - Expenditure Based Equivalence Scales for the United States and Germany”, **Research Institute on Professions (Forschungsinstitut Freie Berufe) Discussion Paper**, 8, pp. 1-51.
- METİN Banu; (2013), **Türkiye’de 2000 Sonrası Dönemde Uygulanan Ekonomik ve Sosyal Politikalar Temelinde Yoksulluk Sorunu: Ankara’da Uygulamalı Bir Araştırma**, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi Yayınları, Yayın No: 39, Ankara.
- MINGIONE Enzo; (1996), **Urban Poverty and Underclass: A Reader**, Blackwell Publishers Ltd, Cambridge.
- MORAWSKI Leszek, KALBARCZYK-STĘCLIK Małgorzata and MIŚTA Rafał; (2017), “Subjective Equivalence Scales Using EU-SILC Panel Data for Poland, the Czech Republic, and Hungary”, **Acta Oeconomica**, 67(4), pp. 585-604.
- MOSER C. Adolf and KALTON Graham; (1971), **Survey Methods in Social Investigation**, Heinemann Educational, London.
- MUSSARD Stéphane and PI ALPERIN María N.; (2008), “Inequalities in Multidimensional Poverty: Evidence From Argentina”, **Applied Economics Letters**, 15(10), pp. 759-765.
- NATIONAL RESEARCH COUNCIL (NRC); (1995), **Measuring Poverty: A New Approach**, National Academies Press, Washington, DC.
- NDEFFO L. Nembot, NGWEN Ngangue, TEGOUM P. J. Nguetse, KAMDEM C. Bergaly and TENE M. Makoudem; (2014), “Impact of Equivalence Scales on The Spatial Distribution of Poverty in Cameroon: A Dynamic Approach”, **The Journal of Developing Areas**, 48(1), pp. 253-273.
- NELSON Julie A.; (1988), “Household Economies of Scale in Consumption: Theory and Evidence”, **Econometrica**, 56(6), pp. 1301-1314.

- NEWHOUSE David, BECERRA P. Suárez and EVANS Martin; (2017), “New Global Estimates of Child Poverty and Their Sensitivity to Alternative Equivalence Scales”, **Economics Letters**, 157, pp. 125-128.
- NICHOLSON J. Leonard; (1976), “Appraisal of Different Methods of Estimating Equivalence Scales and Their Results”, **Review of Income and Wealth**, 22(1), pp. 1-11.
- O’BOYLE Edward J.; (1990), “Poverty: A Concept That Is Both Absolute And Relative Because Human Beings Are at Once Individual and Social. Review of Social Economy”, **Spring**, 48(1), pp. 2-17.
- OKAMOTO Masato; (2012), “The Relationship Between the Equivalence Scale and the Inequality Index and Its Impact on the Measurement of Income Inequality”, **Luxembourg Income Study (LIS) Working Paper Series**, 575, pp. 1-64.
- OPPENHEIM Carey; (1993), **Poverty: The Facts**, CPAG, London.
- ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT (OECD); (2012), “**What are Equivalence Scales**”, <http://www.oecd.org/els/soc/OECD-Note-EquivalenceScales.pdf>, Erişim Tarihi: 21.01.2018.
- OSMANI S. Rahman; (2009), “When Endowments and Opportunities Don’t Match: Understanding Chronic Poverty”, iç. Tony ADDISON, David HULME and Ravi KANBUR (Ed.), **Poverty Dynamics: Interdisciplinary Perspectives**, Oxford University Press, New York, pp. 247-266.
- OYAMA Masako; (2006), “Measuring Cost of Children Using Equivalence Scale on Japanese Panel Data”, **Applied Economics Letters**, 13(7), pp. 409-415.
- ÖZTORNACI Burak ve DEMİRDÖĞEN Alper; (2015), “Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Temel Yoksulluk Göstergelerinin Değişimi: Türkiye Örneği”, **Tarım Ekonomisi Dergisi**, 21(1), ss. 7-15.
- PASCUAL Marta, CANTARERO David and SARABIA José M.; (2005), “Income Inequality and Health: Do the Equivalence Scales Matter?”, **Atlantic Economic Journal**, 33(2), pp. 169-178.

- PEHLİVAN Volkan; (2010), Küreselleşme, Yoksulluk ve Türkiye, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- PHIPPS Shelley A.; (1993), “Measuring Poverty Among Canadian Households: Sensitivity to Choice of Measure and Scale”, **Journal of Human Resources**, 28(1), pp. 162-184.
- PODUZOV Aleksandr A. and KUKUSHKIN D. Ksenia; (2000), “Equivalence Scales as an Indicator for Measuring Living Standards (in Russian)”, **Problems of Forecasting**, 4, pp. 108-123.
- POLLAK Robert A. and WALES Terence J.; (1979), “Welfare Comparisons and Equivalence Scales”, **The American Economic Review**, 69(2), pp. 216-221.
- RAHNEMA Majid; (1992), “Poverty”, iç. Wolfgang SACHS (Ed.), **The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power**, Zed Books Ltd, pp. 174-194.
- RAINWATER Lee; (1974), **What Money Buys: Inequality and the Social Meanings of Income**, Basic Books, New York.
- RAMBAREE Komalsingh; (2010), “Kronik Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması Niçin Zordur?”, **Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler Kitabı**, Cilt 2, ss. 185-198.
- RAVALLION Martin and DATT Guarav; (1999), “When is Growth Pro-Poor?”, **Policy Research Working Paper**, 2263, pp. 1-36.
- RAVALLION Martin; (2015), “On Testing the Scale Sensitivity of Poverty Measures”, **Economics Letters**, 137, pp. 88-90.
- RAY Jean-Claude and REINSTADLER Anne; (2014), “The Link Between Children and Poverty Transitions in Europe: the Choice of the Equivalence Scale Does Matter”, European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC) International Conference, 16-17 October, Lisbon.
- REGIER Gregory, ZEREYESUS Yacob, DALTON Timothy and AMANOR-BOADU Vincent; (2015), “Do Adult Equivalence Scales Matter in Poverty Estimates? A

Ghana Case Study”, International Conference of Agricultural Economists, August 9-14, Milan.

RIO GROUP; (2006), “**Compendium of Best Practices in Poverty Measurement**”, https://ww2.ibge.gov.br/poverty/pdf/rio_group_compendium.pdf, Erişim Tarihi: 06.01.2018.

ROJAS Mariano; (2007), “A Subjective Well-Being Equivalence Scale for Mexico: Estimation and Poverty and Income-Distribution Implications”, **Oxford Development Studies**, 35(3), pp. 273-293.

SCHIEPERS Jos; (1992), “On the Choice of Equivalence Scales”, **Statistical Journal of the United Nations Economic Commission for Europe**, 9(2), pp. 111-124.

SEFIL Sinem; (2015), “Sensitivity of Turkish Income Distributions to Choice of Equivalence Scale”, **Topics in Middle Eastern and North African Economies**, 17(1), pp. 72-91.

SELIM Raziye and KAYA Gizem; (2018), “The Changes of Cost of Children for Turkey by Using Income-Dependent Equivalence Scales”, **Social Indicators Research**, 139(2), pp. 803-824.

SEN Amartya; (1976), “Poverty: An Ordinal Approach to Measurement”, **Econometrica**, 44(2), pp. 219-231.

SEN Amartya; (1985), “A Sociological approach to the Measurement of Poverty: A Reply to Professor Peter Townsend”, **Oxford Economic Papers**, 37(4), pp. 669-676.

SHORT Kathleen, GARNER Thesia, JOHNSON David and DOYLE Patricia; (1999), **Experimental Poverty Measures: 1990 to 1997**, U.S. Government Printing Office, Washington, DC.

SLESNICK Daniel T.; (1993), “Gaining Ground: Poverty in the Postwar United States”, **Journal of Political Economy**, 101(1), pp. 1-38.

SÖNMEZ Sinan; (1987), **Kamu Ekonomisi Teorisi**, Teori Yayınları, Ankara.

- STATISTICS CANADA; (2008), “**Low Income Cut-Offs for 2007 and Low Income Measures for 2006**”, <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/pub/75f0002m/75f0002m2008004-eng.pdf?st=LjUmvOHE>, Erişim Tarihi: 23.01.2018.
- STREAK Judith C., YU Derek and VAN DER BERG Servaas; (2009), “Measuring Child Poverty in South Africa: Sensitivity to the Choice of Equivalence Scale and An Updated Profile”, **Social Indicators Research**, 94(2), pp. 183-201.
- SURUGA Terukazu; (1995), “Measurement of Equivalence Scales for Children (in Japanese)”, **Journal of the Japan Statistical Society**, 25(3), pp. 223-231.
- SÜRÜCÜ BAHAR Hilal; (2015), Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları: Konya İli Örneği, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- SZÉKELY Miguel, LUSTIG Nora, CUMPA Martín and MEJÍA José A.; (2004), “Do We Know How Much Poverty There Is?”, **Oxford Development Studies**, 32(4), pp. 523-558.
- SZULC Adam; (2003), “Is It Possible to Estimate Reliable Household Equivalence Scales?”, **Statistics in Transition**, 6(4), pp. 589-611.
- ŞENGÜL Seda ve CAFRI Reyhan; (2010); “Yoksulluk Ölçümünde Engel ve Rothbarth Eşdeğerlik Ölçekleri”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 19(2), ss. 47-61.
- ŞENGÜL Seda ve FİSUNOĞLU H. Mahir; (2012), “Adana Kentsel Kesiminde Yoksulluk ve Yoksulluğun Belirleyicileri”, **İktisat İşletme ve Finans**, 27(312), ss. 59-84.
- ŞENGÜL Seda; (2004), **Türkiye’de Yoksulluk Profili ve Gelir Gruplarına Göre Gıda Talebi**, T.C. Tarım ve Köyışleri Bakanlığı Tarımsal Ekonomik Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 119, Ankara.
- ŞENSES Fikret; (2006), **Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk**, Dördüncü Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

- TAKEDA Yuka; (2010), “Equivalence Scales for Measuring Poverty in Transitional Russia: Engel's Food Share Method and the Subjective Economic Well-Being Method”, **Applied Economics Letters**, 17(4), pp. 351-355.
- TEMİZ H. Ejder; (2008), “Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri”, **Çalışma ve Toplum**, 17(2), ss. 61-100.
- THORBECKE Erik; (2007), “Multidimensional Poverty: Conceptual and Measurement Issues”, iç. Nanak KAKWANI and Jacques SILBER (Ed.), **The Many Dimensions of Poverty**, Palgrave Macmillan, London, pp. 3-19.
- TOSUNER Özlem; (2007), Dünya Bankası ve Yoksullukla Mücadele, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
- TSAKLOGLOU Panos and PANOPOULOU Giota; (1998), “Who Are the Poor in Greece? Analysing Poverty Under Alternative Concepts of Resources and Equivalence Scales”, **Journal of European Social Policy**, 8(3), pp. 213-236.
- TSAKLOGLOU Panos; (1991), “Estimation and Comparison of Two Simple Models of Equivalence Scales for the Cost of Children”, **The Economic Journal**, 101(405), pp. 343-357.
- TUNÇ Ahmet; (2014), “Yeni Yoksulluk Kavramı Çerçevesinde Gezi Parkı Olayları: Kamu Yöneticilerine Bazı Öneriler”, **Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi**, 4(1), ss. 231-257.
- TÜRK DİL KURUMU (TDK); (2018), <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 14.12.2018.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (TÜİK); (2008), **Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı: Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi - 6**, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (TÜİK); (2017), **Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Mikro Veri Seti (Kesit) CD'si**, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.

- UÇAR Ceren; (2011), Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.
- ULMAN Paweł; (2011), “Equivalence Scale in Terms of Polish Households' Source of Income”, **Folia Oeconomica Stetinensia**, 10(2), pp. 114-127.
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM (UNDP); (1996), **Human Development Report 1996**, Oxford University Press, New York.
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM (UNDP); (1997), **Human Development Report 1997**, Oxford University Press, New York.
- WHITE Howard and MASSET Edoardo; (2002), “Child Poverty in Vietnam: Using Adult Equivalence Scales to Estimate Income-Poverty for Different Age Groups”, **Young Lives Working Paper**, 6, pp. 1-36.
- WHITE Howard and MASSET Edoardo; (2003), “The Importance of Household Size and Composition in Constructing Poverty Profiles: An Illustration from Vietnam”, **Development and Change**, 34(1), pp. 105-126.
- WORLD BANK; (1990), **World Development Report 1990: Poverty**, Oxford University Press, New York.
- WORLD BANK; (2005), **Introduction to Poverty Analysis**, Poverty Manual JH Revision, World Bank Institute.
- WORLD BANK; (2012), “**Poverty Measurement Methodology**”, http://siteresources.worldbank.org/EXTPOVERTY/Resources/KD_Measure.pdf, Erişim Tarihi: 26.12.2018.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Faruk AYKIN
Doğum Yeri ve Tarihi : Sarız, 05/08/1991

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Uludağ Üniversitesi – İktisat
Yüksek Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi – İktisat

İletişim

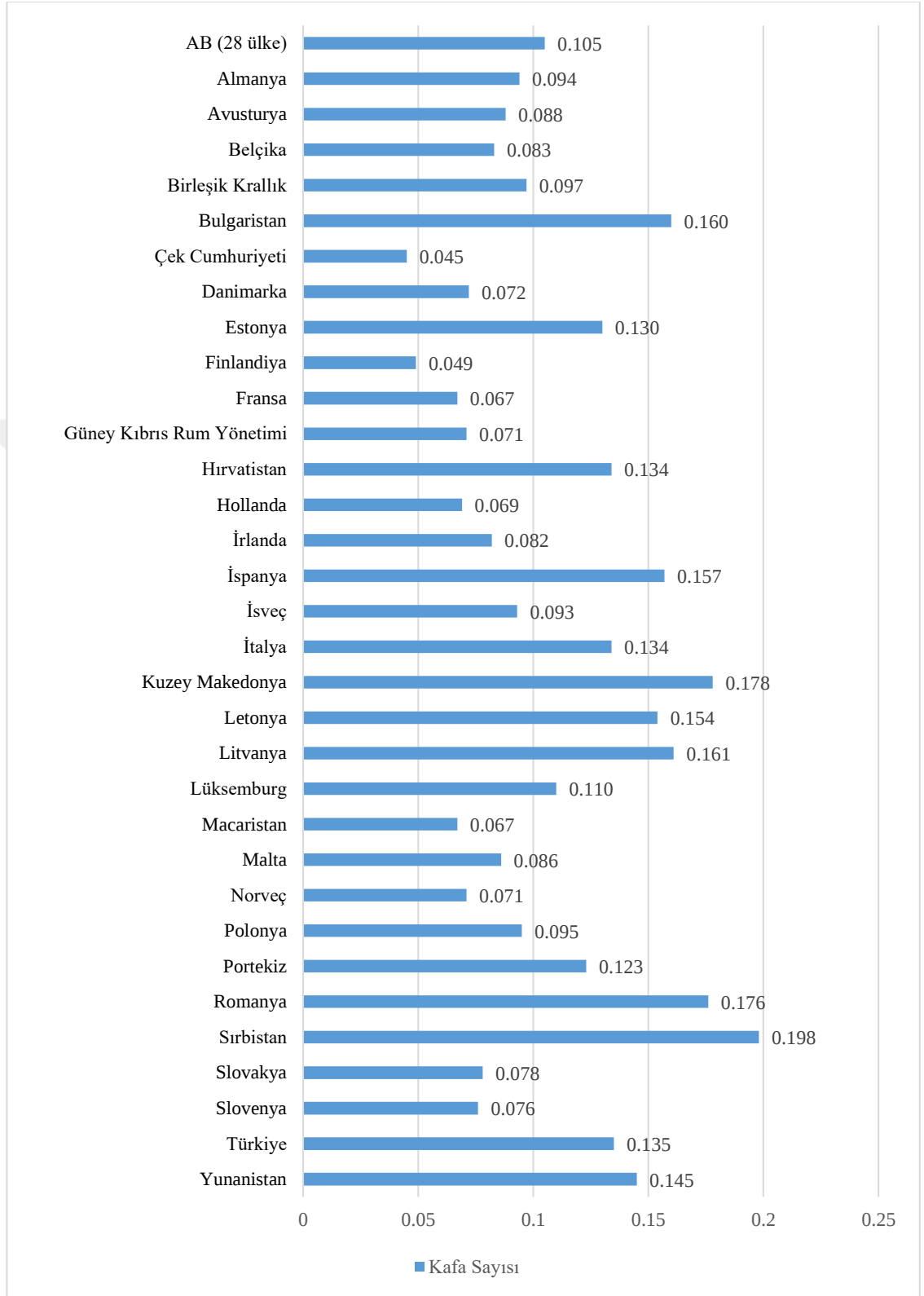
Telefon : 0536 253 27 27
e-Posta Adresi : faruk_aykin@hotmail.com

Tarih : 19/07/2019

EKLER

EK 1. Avrupa Ülkelerinde Gelire Dayalı Görelî Yoksulluk Değerleri (2017)

Kaynak: EUROSTAT (2019)

Not: 1. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirin hesaplanmasında OECD eşdeğerlik ölçeği temel alınmıştır.

2. Yoksulluk sınırı olarak eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50'si dikkate alınmıştır.

3. Türkiye değeri ulusal sonuçtur.

EK 2. Hanehalkı Yıllık Kullanılabilir Net Gelir Hesabı (Numara/Değişken)

(1)	Maaş, ücret veya yevmiye net nakdi geliri
(2)	Maaş, ücret veya yevmiye ayni geliri
(3)	Maaş, ücret veya yevmiye toplam net geliri (1+2)
(4)	Müteşebbis net nakdi geliri (Tarım/Tarım dışı)
(5)	Müteşebbis ayni geliri (Tarım/Tarım dışı)
(6)	Müteşebbis toplam net geliri (Tarım/Tarım dışı) (4+5)
(7)	Gayrimenkul net nakdi geliri
(8)	Gayrimenkul ayni geliri
(9)	Gayrimenkul toplam net geliri (7+8)
(10)	Menkul kıymet geliri
(11)	İşsizlik ödenekleri
(12)	Emekli aylığı
(13)	Yaşlılık aylığı
(14)	İsteğe bağlı emekli aylığı
(15)	Dul/yetim aylığı
(16)	Ölüm tazminatı
(17)	Hastalık yardımı
(18)	Sakatlık aylığı
(19)	Malullük aylığı
(20)	Gazilik aylığı
(21)	Eğitim ile ilgili karşılıksız burs ve bağışlar
(22)	Aile ve çocuk yardımları
(23)	Konut yardımları
(24)	Diğer sosyal yardımlar
(25)	Sosyal transferler (11+12+13+14+15+16+17+18+19+20+21+22+23+24)
(26)	15 yaşından küçük fertlerin gelirleri
(27)	Haneler arası transferler (alınan) (Nafaka dâhil)
(28)	Hanenin kendi tüketimi için ürettiği ürünlerin değeri
(29)	İzafi kira geliri (Yıllık)
(30)	Haneler arası transferler (verilen) (Nafaka dâhil)
(31)	Ödenen vergiler (varlık, kira, motorlu taşıt vb.) ve isteğe bağlı sigorta primleri
(32)	Hanehalkı yıllık kullanılabilir net geliri (3+6+9+10+25+26+27+28+29)-(30+31)

Kaynak: TÜİK (2017)

EK 3. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 1.Düzy - 2.Düzy (Kod/Bölge)

İBBS 1.Düzey		İBBS 2.Düzey		İBBS 1.Düzey		İBBS 2.Düzey		
TR1	İstanbul	TR10	İstanbul	TR8	Batı Karadeniz	TR81	Zonguldak Karabük Bartın	
TR2	Batı Marmara	TR21	Tekirdağ Edirne Kırklareli			TR82	Kastamonu Çankırı Sinop	
		TR22	Balıkesir Çanakkale			TR83	Samsun Tokat Çorum Amasya	
TR3	Ege	TR31	İzmir				TR90	Trabzon Ordu Giresun Rize Artvin Gümüşhane
		TR32	Aydın Denizli Muğla					TRA1
		TR33	Manisa Afyon Kütahya Uşak	TRA2	Ağrı Kars İğdır Ardahan			
TR4	Doğu Marmara	TR41	Bursa Eskişehir Bilecik	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	TRB1	Malatya Elazığ Bingöl Tunceli	
		TR42	Kocaeli Sakarya Düzce Bolu Yalova				TRB2	Van Muş Bitlis Hakkâri
TR5	Batı Anadolu	TR51	Ankara	TRB	Ortadoğu Anadolu	TRC1	Gaziantep Adıyaman Kilis	
		TR52	Konya Karaman				TRC2	Şanlıurfa Diyarbakır
TR6	Akdeniz	TR61	Antalya Isparta Burdur			TRC3		Mardin Batman Şırnak Siirt
		TR62	Adana Mersin					
		TR63	Hatay Kahramanmaraş Osmaniye					
TR7	Orta Anadolu	TR71	Kırıkkale Aksaray Niğde Nevşehir Kırşehir					
		TR72	Kayseri Sivas Yozgat					

Kaynak: TÜİK (2017)

